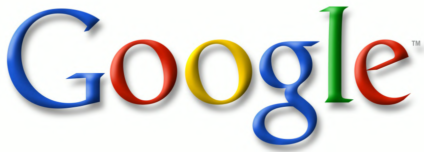

Historisk-topografiske Skrifter

om

Norge og norske Landsdele,

forfattede i Norge

i

det 16de Aarhundrede

Udgivne

for

det norske historiske Kildeskriftfond

ved

Dr. Gustav Storm

Christiania
A. W. Brøggers Bogtrykkeri.
1895

Indhold.

Fortale.

I denne Bog er samlet de historisk-topografiske Skrifter, som i 16de Aarhundrede vides at være forfattede i Norge om Norge eller norske Landsdele. Det har været Hensigten at levere en kritisk og fuldstændig Udgave efter de bevarede Haandskrifter. I denne Fortale skal gjøres Rede for Haandskrifterne og de tidligere Udgaver, for Skrifternes Forfattere, Forfattelsestid og Kilder.

I. Om Norgis rige, af Mag. Absolon Pedersen Beyer.

Haandskrifter:

A. No. 95 i det danske Rigsarkiv (Registrant 89 b, Arkivalier, som fra det danske Kancelli c. 1851 afleveredes til Geheimearkivet). Bestaar af 56 Blade (7 Ark à 8 Blade); foran 1ste Ark mangler et helt Ark, efter 56de Blad mangler sandsynligvis ogsaa noget. Arkene er nu løse, uden Indbindning, omsluttede af en Papirindpakning, udenpaa hvilken staar skrevet „Gamle Papirer fra Gustav Ludvig Baden“. Haandskriftet synes helt igjennem at være skrevet med samme Haand, der dog varierer meget og bruger forskjelligartet Blæk; Haanden er ikke Mag. Absolons, og Orthografien afviger meget fra ham, især ved hyppig Consonant- og Vokalfordobling. Afskriften sees ved to Bemærkninger (se Udgaven S. 66 Note 15 og 87 Note 3), der kun forekommer i dette Haandskrift og altsaa er Tillæg, at være udført i 1570, hvormed ogsaa Skriftens Karakter stemmer. Afskriveren gjør af og til smaa Randbemærk-

ninger: 41[8] 250 miler; 81[8] j bergens sticht ere 33 gelder; 83[1] ferogia. En Bergensk Ejer (2den Haand) har Aar 1573 gjort enkelte Tillæg, skrevne paa Nedertysk, se S. 73 Note 4, 78 Note 10, 87 Note 3. En 3die Haand fra c. 1600 har, ligeledes tildels paa Nedertysk, gjort smaa Randbemærkninger; til S. 32: woe de geheten hebben de de garden hebben toe gehort by der brugge; til 60[14]: om de tyske me bruggen; til 79[23]: 1561 brandt den strant aff; til 86[5]: wo ffele borgemester hir geuest syn. En 4de Haand fra omtr. samme Tid har tilskreuet S. 49 om Gronlant, 49[15] gronland, 85[1] Gronland. En 5te Haand fra 1ste Halvdel af 17de Aarh. har S. 82[13] over det feilagtige „vdii Grönnlanndt“ gjort den rigtige Rettelse: *ni fallor Hammer.* — Bogen har sandsynligvis endnu ved 1701 været i Norge, da Torfæus laante den til Afskrivning; ad hvilke Veie den er kommet til G. L. Baden († 1840), kan jeg ikke oplyse.

Dette Haandskrift, som hidtil har været ubenyttet (undt. i en Bemærkning i Monum. hist. Norv., Fortalen S. 48), er lagt til Grund for denne Udgave fra Side 13[19], hvor det (nu) begynder. Det staar aabenbart Originalen nærmest, og udmærker sig særligt ved de bevarede Randnoter, hvoraf kun nogle gjenfindes i de andre Haandskrifter, tildels optagne i Texten. Da Orthografien saa stærkt afviger fra Forfatterens, som kjendes fra hans „Dagbog“, fra Breve og fra Noter i en af ham ejet Bog, der nu tilhører Christiania Universitetsbibliothek[1], har jeg fundet det rigtigt at korrigere Orthografien efter Forfatterens, væsentlig dog kun ved at udelade de overflødige fordoblede Bogstaver.

Den manglende Text af 1ste Ark kan suppleres efter

A_2. AM. 99 fol., Asgeir Jónssons Afskrift af A for Torfæus, skrevet Aar 1701, 88 Sider[2]. Asgeir citerer paa 1ste Blad Worms Udtalelser om Mag. Absolon (i Fortalen til Peder Claussöns Sagaoversættelse) og tilføier: „Om nu dette efterfølgende skal were hans werch eller ikke, det stilles i den gunstige Læsers eget effterțænkende“. Originalen (A) har altsaa allerede dengang manglet Titelblad og Oplysning om For-

[1] Se nedenfor S. 21.

[2] Nyere Afskrifter af A_2 er no. 969 fol. i ny Saml. og 923 fol. i Thotts Samling i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn.

fatteren, men iøvrigt indeholdt hele Skriftet fra Begyndelsen af; ved Sluten har A havt et Blad mere, hvorpaa stod, hvad Asgeir har afskrevet Side 88:

Bisper {
1. Erchebisper om
2. Liudbisper udi Bergen Stafanger Opslog Hammer Orknö Ferö, Skalholt Holom Garde
3. Muncker og Nonner af atskillige orden.
}
{
1 bisper foren Erchebisper
2 Erchebisper
3 hvad slect de nu vere maa af
4 hvor fra de vare kallede
5 hvor de vare indvigede
6 hvad gott de giorde eller ont
7 hvor længe de regierede
8 om deris død. testamente.
9 om deris begrafuelse
}

Norgis rigis stater kand skiftis { j geistlig eller aandelig stat

Religionen hafver stundom verit {
1 hedensk og af adskillige orden
1 papistiske
3 puur oc reen.
}

Dette synes jo at være Levning af en Disposition eller Plan for en Norges Historie; af „stater“ (d. e. Stænder) nævnes kun no. 1 (den geistlige), de andre fandtes vel paa et tabt Blad. Den minder om Planen for det foreliggende Arbeide, og kan derfor stamme fra Mag. Absolon selv.

Asgeir Jónsson hører til de bedre Afskrivere af islandske Haandskrifter; men her, hvor han skriver i et fremmed Sprog, er det ikke venteligt, at han er feilfri. Hans Afvigelser fra de andre Haandskrifter er S. 1—13 noterede i Udgaven. For de senere Dele, hvor man har hans Original, sees han at have begaaet følgende Feil.

Side 18^{3} indskydes foran „slect“: stamme og. 22^{17} indsydes efter „laste“: og brauerer. 23^{4} Nesö *mgl.* Sendigenes (= Sem, Dynianes). 24^{7} Dyhianes. Bofgund. 24^{8} Ørskov (= Giska). 24^{19} er „Talgesæter“ sat i Randen, men i Texten staar: *forte* Tadle. 31^{1} har (= haffde). 38^{13} Engelstrup. 42^{18} Torum (= Toten). 42^{19} Thergeel (= Thengil). 42^{19} Berulf (= Beruil). 44^{15} Rygen (= Riga). 48^{9} lovbogen (= laagsogn). 51^{21} Haagens (= Oluff Haagensson 138..). 52^{6} 34 (= xxxiij). 55^{9} Albernus. 57^{4} indskydes *„insigne“* foran „secrete“, der sættes i Parenthes. 64^{12} og 64^{21} Øster (= Oster).

64^{21} Moningdal. 67^{3} tilføies: *jam Christiania.* 68^{12} Deres (= Der). 69^{11} skyder (= skider). 69^{26} Gundnar (= Gunner). 70^{2} Quallem. 72^{17} Vaags bøien. 73^{1-3}: 13 Alle helgen kirche, bygd med kong Haagens minne *anno Regni* 16 (!). 14 S. Jörgens baade af træ. 15 Nunnesetter eller Lungaarden. 16 S. Hansis kirche. 74^{17} Thysleö. 75^{18} 422 (= 432). 76^{8} paamint (= paamurit). 77^{13} Grem (= Gren). 82^{6} Isachsen (= Vspachsen). 82^{13} bisp (ni fallor) udi Hammer (jfr. ovenfor S. 2^{13}). 83^{1} indskydes foran „Ferö“: Ferogia eller 83^{5} Sverkvoie. 90^{5} Skumgas (= Skauragants). 92^{17} tilføies efter „bansettelse“: eller kirkeliusning. 95^{4} Davidsen (= Dantz). 95^{n} Gundersen (= Gautesön). 98^{5} Jonas wecter (Jons voben, i Randen!). 99^{n} vaabendrager (= vebnere) 101^{3}. Gaas (= Gast). 105^{8} Anders (= Andor). Endvidere bemærkes, at Randnoterne S. 18, 51, 78, 86, 90, 91, 93, 95, 97, 98, 99 samt Tillæggene med 2den Haand fra 1573 (jfr. S. 2^{4}) optages i Texten, medens Randnoterne S. 17, 57, 59, 65 og 92 udelades.

Torfæus har hyppigt i Randen af A_2 skrevet Noter og sees flittigt at have benyttet den. Hvor han citerer „Absolon Petræus“ (IV, 351, 392, 394, 405 og 409), udskriver han regelmæssigt A_2; dog har han forvandsket Asgeirs "Guldborg herit“ til „Gullbierum herit“ og hans „Rygen“ til „Rugia“. Naar Torfæus (IV 508) ogsaa har Opregningen af Høvdingerne under K. Olaf, stammer den kun delvis fra A_2, men væsentlig fra Huitfeldt (IV 27).

Sandvigs Udgave i Suhms „Saml. til den danske Historie“ II (Kbh. 1781) hviler paa A_2 og har alle dennes Feil, men har endvidere forøget dem med en Række Læsefeil; af disse er en Del ogsaa indkomne i Udgaven i Norske Magasin (I), idet Udgiveren (Nicolaysen) har stolet paa Sandvigs Udgave uden at conferere med hans Original.

B. AM. 330 qv., skrevet af den danske Boghandler (i Bergen) Jens Lauritssön Wolf mellem 1627 og 1630, men fortsat og bearbeidet til Trykken 1632. Bl. 1—9 Dedication, fuldendt 1632 og rettet til Norges Biskoper samt til Bergens Lagmand, Borgemestre og Raad [Indhold som i Norrigia illustrata, mut. mut.]. Bl. 10—107 „Om Norgis rige“ er en Afskrift af Mag. Absolons Skrift, men med talrige Ændringer. Ved Stuten har en anden Haand skrevet: „Denne Bog hafuer ieg igennemlæst, oc befundet den nyttig at være. Peder Gelstrup“. Da Prof. P. Gelstrup døde 1630, er altsaa Afskrif-

ten senest afsluttet i dette Aar. Imidlertid har Bogen faaet Tillæg: Bl. 75—82 er tilheftet, og derpaa har J. L. Wolf (med andet Blæk) skrevet Stykker om Kontoret og Bryggens Optagelse, om Spillet paa Bryggen, om Slotsherrer paa Bergenhus „fra *Anno* 1330 hiid indtil (ender med Jens Juel, kun Navnene), alt efter et Haandskrift af „Bergens Fundats“. Bogtrykkermærker i Randen viser, at Bogens Trykning var begyndt og at mindst 7 Ark (Oktav) var trykte eller ialfald satte; men da disse Bogtrykkermærker ophører med *H prima*[1], er Trykningen ikke fuldført, aabenbart af Frygt for Concurrensen med O. Worms Udgave af Peder Claussöns „Norges og omliggende Öers Beskrifuelse“ (Kbh. 1632. 4to). Dog har Wolf ikke lagt sit Arbeide helt tilside; da han mange Aar senere forberedte sin „Norrigia illustrata“ (trykt 1651), har han taget sin Afskrift frem og foretaget en ny Bearbeidelse, hvorved han beholdt den første Del af sin Afskrift (omtr. svarende til S. 1—40 i denne Udgave), men forøvrigt fortsatte med Uddrag af Peder Claussöns Værker, Lyscander, Huitfeldt o. fl., idet kun enkelte Stykker af Mag. Absolons Skrift optoges (S. 45—47 om Trondhjem, 93—94 om Gaardene paa Bryggen). AM. 330 qv. kom senere til Rostgaard, paa hvis Auktion i 1726 Arne Magnusson kjøbte den[2].

Wolf er som Afskriver paalidelig, og hvor han indskrænker sig til at copiere, staar hans Text A meget nær og vidner for begges Ægthed. Imidlertid nøier W. sig ikke med at være Afskriver, han vil være Forfatter og søger omhyggelig at udviske Spor af den virkelige Forfatter. De fleste Randnoter, som indirekte henviste til Forf.s Tid eller Kilder, har Wolf udeladt, kun nogle faa (S. 18, 51, 86, 92, 95) er optagne i Texten. Wolf har ofte omskrevet eller udvidet Originalens Udtryk, ofte udeladt smaa eller store Stykker, ofte gjort Indskud.

Udeladelserne, hvoraf nogle er uforsætlige (Overspringelser paa Grund af ligelydende Endeord), er 3^{8}—4^{1} (besynderlige — fremmede), 5^{23}—6^{8} (jfr. Norr. ill. 4^{13-18}), 7^{20-28}, 9^{18-21} (jfr. Norr. ill. 13^{24}—14^{1}), 10^{23-31} (ydmyge — skilt), 11^{11-30}, 14^{2-3} (som — giffue), 16^{4-9}, 17^{6-7} (jfr. Norr. ill. 23^{18-19}), 23^{8}—24^{2}, 24^{8-11} (kloster i — kloster i), 25^{28}—26^{3}, 26^{8-9} (oc der — oc der),

[1] Mærket staar ved Ordet „indbyggere“ (S. 36^{3}).

[2] Jfr. Arkiv f. nord. Filologi IV 95 f.

28^{2-4} (Asiam — Asiam), 30^{19}—31^{12}, 34^{3-6} (seer man oc til — seer man oc til), 36^{20-25}, 40^{7-15}, 44^{2-6}, 44^{13}—45^{16}, 49^{24}—50^{7}, 50^{9-16}, 55^{19}—56^{13}, 58^{23}—59^{11}, 59^{22-26}, 60^{21}—61^{28}, 66^{20}—67^{2}, 67^{19}—69^{3}, 72^{6-9}, 76^{14}—78^{14}, 79^{23}—80^{2}, 88^{5-12}, 81^{2-4}, 82^{3-8}, 85^{18-19}, 86^{5}—87^{2}, 89^{1-4}, 89^{13-19}, 93^{17}—94^{1}, 95^{9-17}, 100^{12-25}, 101^{11}—104^{20}.

Indskudene ere, foruden hvad der er trykt som Tillæg S. 106 f., følgende: S. 5^{12} Haagen ofrer sin Søn (efter Vedels Saxo S. CCXIII) = Norr. ill 3^{26-31}. — S. 6^{20} Harald Haarfagres Historie (efter Mattis Störssön[1] Bl. 27—29, $33a^{21}$—b^{14}) = Norr. ill. 7^{3}—9^{16}. — S. 13^{10} Sigurd Jorsalfares Historie (efter M. St. $86b^{4}$—$87a^{5}$, $90a^{11-20}$, $91a^{7}$—b^{1}) = Norr. ill. 16^{3}—18^{14}. — 21^{22} om den sorte Død = Huitfeldt III, 486^{15}—487^{2}. — 43^{3} om Islændere hos Kong Ring = Vedels Saxo S. CLXVI. — 43^{15} om Frygten for Normannerne = Huitf. I 75^{20-23} (Norr. ill. 23). — 44^{2} Kong Eriks Krige med Danmark = Huitf. III 5 f., 10, 11, 17. — 44^{10} Kristinas Brudefærd og K. Haakons Forbund med Keiser Fredrik = M. St. $154b^{12}$—$156b^{19}$, $153b^{12}$—$154a^{14}$. 44^{10} Udtog af Saxo og Crymogæa om Island. — 52^{3} kort Beretning om Magnus Heinessöns Grønlandstog og de 4 Tog under Christian IV. — 61^{31} om Halsnø og Finmarken = Berg. Fundats (N. Mag. I 533^{6-14}). — Anekdot om Biskop Anders Mus i Rom. 71^{20} om Moderne under Olaf Kyrre = M. St. 79a. — 80^{5} om Chr. Valkendorf = Berg. Fund. (N. Mag. I 555—53, Norr. ill. 99^{5}—113^{2}). — 81^{2} om Biskop Reinald = Berg. Fund. (N. Mag. I 525^{24}—525^{8}). — 89^{1-4} om Hertug Skule = M. St. $149a^{15}$—$150b^{10}$. — 89^{13-19} om K. Haakons Kroning = M. St. $150b^{19}$—$153b^{4}$. — Om Oluf Nielsen = Berg. Fund. (N. Mag. I 544—55). Om Axel Olufsen og Kongens Klage til Paven = Huitf. V, 45 f. — Om Fru Elise og Oldermændene = Huitf. V 182^{11}—183^{23} (Norr. ill. 132 f.). — Kristofers Privileg for Bergen = Huitf. IV 666—74. Hertil kommer ved Sluten under Fredrik I og Christian III Udtog af Huitfeldt VIII og IX (navnlig VIII, 183 f.).

Wolfs Original var maaske det Haandskrift, hvoraf findes et lidet Uddrag i de gjennem Biskop Niels Paasche til O. Worm 1626 rendte Indberetninger om Antiquiteter i Bergens Stift AM. 370 fol. (Suhms Samlinger II, 3, 43); her siges nemlig om Audun Hestakorn: „Denne Evind haffuer væritt Norgis Rigis Cantzeler; huilcken dog sijden bleff rettid paa Norneß ved Bergen, fordi hand voltog Kongenß aff Norgis gemahl, der hand skulle före hender hiem fra Engeland och till Norge. — — for^{ne} Evind kallis Hestekorn, fordi hand var den förste som vdi Norge gaff hester korn att

[1] Under dette Navn citeres Udgaven af „Norske Kongers Krönike oc Bedrift", Kbh. 1594 (Udg. ved Jens Mortensen).

æde“. (Jfr. S. 92, 95). Det spærrede findes igjen i Wolfs Tillæg, se Side 107^{29-31}.

C. Additamenta 147 qv. i Univ. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet i Bergen c. 1600 eller kort efter[1]. Indhold: 1) Bl. 1—80a: En sande beschriffuelse om Norge. Bl. 11 er numereret 11 og 12, Bl. 13 og 52 er tabte, mellem 76 og 77 er flere Blade tabt, og efter Bl. 70 mangler ét Blad, som har indeholdt Titelen paa det følgende Skrift. 2) Bl. 82—143 „Bergens Krönicke“ med Tillæg om Befalingsmændene i Bergen, der siges forfattet 23 Sept. 1581, skjønt det stanser med „Per Tordt“ (d. e. Peder Thott 1589—96). 3) Bl. 143a—148 „Om Findmarcken“, trykt S. 221-27. 4) Bl. 149—53 en liden Undervisning om Island (jfr. Kaalund, Bidrag til Isl. Beskrivelse II 379). 5) Bl. 154—63 om Grønland (ɔ: Ivar Baardssöns Beskrivelse med Erik Valkendorfs Instruxer).

Bogen er indbundet i Kalveskind; om dens Historie vides intet. Paa sidste Side staar „x (ɔ: ex) libris Ivari Petræi 1627“, og paa Bl. 78 staar et tysk Valgsprog med Underskrift „Ernst Hocke eigen handt. *anno* 1629 den 16 aprillis Ringstedtgaardt“ (d. e. Ringsted Kloster paa Sjæland).

Afskriften er idethele unøiagtig, udelader hyppigt Ord og Stavelser, og har mange Feillæsninger (se Noterne). Afskriveren springer S. 14 over et langt Stykke (S. 11^{20}—12^{22}) uden at antyde Lakune; de tabte Blade svarer til S. 18^{11}—19^{18}, 58^{16}—59^{23}, 93^{9}—100^{13}.

C er lagt til Grund for Udgaven i Norske Magasin I, men i nyere Orthografi og med mange Rettelser efter E_2 og Sandvigs Udgave.

D. 24 Fol. i De la Gardies Samling i Upsala Univ. Bibl., skrevet for Stephan Stephanius c. 1630—40. Titel paa Bl. 1: Norges Islands och Grönlands beschriffuelse, landtzens leilighedt och folkens brugh, och huorledis mannd schall finde Grönlanndtt. Indhold: 1) Bl. 2—58 “Om Norge“ (ɔ: Mag. Absolons Bog). 2) Bl. 59—95a „Bergens Fundatz och Herlighedt, och om fordumb kiöbsteder udi Norge, som er nyligen sam-

[1] Bogen er ikke skrevet med samme Haand som Deichmann 13 fol. (Sander Mæn 1596), som Nicolaysen formodede (N. Mag. I 68); den er vistnok adskillige Aar yngre.

menschreffuen, allermest paa Dannsche *Anno* MDLXXXI". Paa sidste Blad staar Listen over Befalingsmændene i Bergen, skrevet (d. e. forfattet) 23 Sept. 1581, men slutter med „Peder Thodt". 3) Bl. 96—103b: Enn liden wnnderwiiſsning om Findmarcken och detz handell". Jfr. denne Udgave S. 221—33. 4) Bl. 103b—107: „her effter fölger en liden vnderwiisning om Islanndt". — Trods Titelen findes intet om Grønland, men det tilsvarende Stykke findes optaget i et andet af Stephanii Haandskrifter, nemlig K 29 i Stockholm.

Stephanius har ladet udskrive disse Stykker fra det Haandskrift i det gl. Universitetsbibliothek i Kjøbenhavn, som ifølge Katalogen fra 1662 fandtes i Capsa Tertulliani, Ordo 3 no. 18: „Islandica, Gronlandica Finnica B10"[1]. Dettes Forhold var ifølge Stephanius: S. 1—57 Dokumenter om Toget til Island 1551. S. 59 Kong Christians Brev til Hamborgerne om Islands Seilads 1541. S. 75 Undervisning om Island. S. 85 om Grönland. S. 79 Islands Kirkelov. S. 155 Undervisning om Norge. S. 247 Bergens fundats oc herlighed oc om fordumb kiöbsteder i Norge, som er udskreffuen paa Danske anno M.D.LXXXI. S. 315 Undervisning om Findmarcken. S. 331 Landemercket imellom Norge oc Sverrige. S. 340 Landemercket imellom Norge oc Ryslandt. — De med spærret Tryk fremhævede Stykker er de samme som i D.

Haandskriftet B10 havde tilhørt Historikeren Nils Krag († 1601) og beskrives i Indleveringen efter ham 1602: "Isslendisch handell, convolut 14. Wndérviſsning om Norge, convol. 5. Om Bergen, convolut 3. Findmarcken, convolut 2"[2].

B10 hørte aabenbart til de Haandskrifter, som Krag erhvervede efter 1595, da hans Samlervirksomhed begyndte; det brændte med det øvrige Bibliothek i 1728; sandsynligvis har han erhvervet Afskriften fra Huitfeldt (se under **H**). Da „Befalingsmændene i Bergen" ogsaa her har stanset med Peder Thott, var B 10 yngre end 1589.

[1] Birket Smith, om Kjøbenhavns Universitetsbibliothek S. 141.
[2] Birket Smith S, 114. En Afskrift heraf har vistnok det Haandskrift været, som beskrives i Resens Katalog S. 372 (Cap. X ord. 1 in folio).

C og D er for Mag. Absolons Skrift meget nær beslægtede og stammer fra samme Bearbeidelse. De har mange Feil, Ændringer og Udeladelser tilfælles, og omtaler begge Biskop Gaas' Dødsaar 1578; Bearbeidelsen er altsaa istandbragt efter Mag. Absolons Død. Denne Bearbeidelse har enten udeladt Randnoterne eller optaget dem i Texten, med Undtagelse af to (S. 48, 51 nederst).

D har aldrig før været benyttet.

E. 1542 qv. i nyere Saml. i store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn. Bogen er skrevet kort efter 1600 (c. 1610) i Norge og indbundet der (i Kalveskind), skrevet med én sikker Skriverhaand, der ligeledes i Randen har tilskrevet Bemærkninger (tildels paa Latin) over Indholdet. Bogen er uden Titel, har nu 77 Blade (oprindelig 90: 1ste Ark à 10 Blade, 2det—11te à 8 Blade). Af første Ark mangler Titelbladet og efter nuv. 8de Blad et Blad, efter Blad 40 mangler 8 Blade, efter Bl. 48 1 Blad, efter Bl. 54 1 Blad; det manglende kan udfyldes efter E_2. Paa sidste Blad har en nyere Haand skrevet: „Anno 1712 in Julii er mig denne bog forært af min morbroders kone Birrette Jensdaatter. Söfren Nielsen"; den samme skriver paa Bindet: Söfren Nielsen eegen bog Kieblewigshuus (d. e. Keflavíks Handelssted i Gullbringusýsla paa Island). S. N. har ogsaa paa sidste Side skrevet en Beklagelse over de Svenskes Kaperier i de norske Havne under Krigen (d. e. store nordiske Krig). Bogen er erhvervet af det Store kgl. Bibl. efter Bibliothekar Bernh. Møllman 1783; den kaldes i hans Katalog: "343 qv. Norges förste Historie indtil Kong Friderick II".

E er ikke en Afskrift, men en selvstændig Bearbeidelse baade i Form og Indhold; den har helt igjennem omskrevet Forf.s Stil og Sprog, og den har gjort en Række Tillæg fra trykte og utrykte Kilder. Redaktøren har benyttet et Haandskrift af Originalen, der i Læsemaader ikke sjelden staar AB nær, men hyppigst nærmer sig til CD. Ved Overarbeidelsen er dog Originalens Eiendommeligheder ofte helt udviskede; derfor anføres i denne Udgave kun de Læsemaader af E, som viser Slægtskab med de øvrige Haandskrifter, medens de Steder, hvor Sproget er ændret, udelades.

E har udeladt helt følgende Stykker: S. 9^{11-17}, 9^{21}—11^{30}, 17^{4-10}, 19^{17-24}, 32^{9-12}, 36^{20-23}, 38^{14-22}, 45^{13-16}, 57^{8-11}, 61^{23-28}, 69^{10-14}, 73^{10-16}, 75^{19}—76^{6}, 78^{9-14}, 84^{13-15}, 89^{8-12}, 93^{17}—94^{2}, 98^{4-15}. E har ligesom BCD udeladt de fleste Noter eller optaget dem i Texten.

De Tillæg i E, som har nogen Interesse, er trykte S. 107—14, de mindre i Noterne under Texten.

Tillæggene er for en stor Del udskrevne af eller bearbeidede efter trykte Værker, nemlig: 1) Vedels Oversættelse af Saxo (Kbh. 1575), navnlig Opregningen af Kong Rings Kjæmper (Side 42, Noterne) og Tillægget om Jomfru Rusle (S. 109). 2) Vedels danske Visebog (Kbh. 1591), navnlig om „Mindre Alff“ (S, 108 f.). 3) den trykte Udgave af den norske Krönike (Kbh. 1594), navnlig nogle smaa Tillæg S. 110, 111, 114. 4) Arild Huitfeldts Krönike I (Kbh. 1603), navnlig Tillægget om „de Normanners Herkomst vdi Franckerige“ (se Side 107 f.).

Denne Bearbeidelse er saaledes yngre end 1603. Til dens nærmeste Tid efter henvises vi ved Rettelsen S. 7^{20}, hvor Arvetallet „i lovbogen“ rettes til „i de gamle Norgis lowböger“ (det er nemlig udeladt i Lovbogen af 1604), ved at Befalingsmændene i Bergen føres frem til Laurits Kruse (1596—1606), og ved at „denne forgangne feydes tid“ (25^{25}) betegner Syvaarskrigen 1563—70 og altsaa maa være skrevet før 1611. Flere af Tillæggene vise, at denne Redaktion stammer fra Østlandet, specielt Oplandene (S. 15^{3} Indskudet om Hamars Domkirke; S. 110^{15} om St. Olafs Fødsel paa Bønesnes paa Ringerike, jfr. Jens Nielsens Visitatsreiser S. 56; S. 114 om Oplandenes Frugtbarhed); navnlig omtales Ringsakers Kirke to Gange (110^{34}, 66 N. 13) paa en saadan Maade, at Redaktøren maa være nær knyttet til den, og da man med Sikkerhed af de mange prædikenartede Tillæg tør hævde, at Redaktøren er en Prest, ligger det nærmest at formode, at han har været Prest paa Ringsaker[1]. Den lange Fortælling om Beleiringen af Akershus 1567 (S. 112—13, jfr. S. 68 Noterne) kunde paa Grund af et enkelt Udtryk („herifra Bergenhuus læn“) synes at være vestlandsk, men dette er

[1] Jens Lauritssön Bugge (f. 1542) var Sogneprest paa Ringsaker 1581—1612. Men man kan ogsaa tænke paa hans Kapellan; i 1594 hed denne Hr. Anders (Jens Nilssöns Visitatsböger S. 290—314).

kun en Omskrivning af det tilsvarende hos Mag. Absolon (68[15]: lod af sine len o. s. v.); iøvrigt er denne Beretning netop geografisk knyttet til Egnen om Akershus og Oslo og er derfor utvilsomt østlandsk, maaske et Minde fra Redaktørens Skoletid i Oslo.

E_2. En Afskrift af E er AM. 885 qv. (af Sandvig og Nicolaysen betegnet B); den har været tagen, medens E var fuldstændig, saa de der tabte Stykker suppleres herfra[1]. Afskriften er sandsynligvis udført for den norske Statholder Christoffer Urne, thi denne lod Bogen indbinde i 1630. Om to andre nu ikke kjendte Afskrifter oplyses vi af Arne Magnussons Bemærkninger foran 885 qv.: De emendationer eller variæ lectiones som herinde findes tegnede med min haand, item de 2 blade hvor paa ibland andet staae (med Hans Beckers haand) slotsherrenes naune i Bergen, ere tagne af et fragmento af denne bog, hvilket fragment nu (1714) er hos Cancellie Raad Mathesius (*Tillæg i Randen:* completeret af mig), og er skreven med den self samme haand som dette nærverende exemplar. Resten (saa vit som fragmentet indeholdt) accorderer verbum de verbo. Disse tvende exemplarer (dette nærverende, og forskrefne fragmentum Mathesianum) ere apographa vetustioris codicis, skrefne (som læt er at see) af en ulærd person. [*Tillæg*: Mathesii exemplar kiöbte siden Secreterer Wielandt.] Author libri er mag. Absalon Pedersen, lector Theologiæ udi Bergen ab anno 1553. og siden (1566 et seqventibus) slotzprædicant der sammestæds. — De 2. blade tiilig i bogen (om Throndhiems Domkirke, og om den Norske Adel) som ere her udi dette exemplar med Hans Beckers haand, ere tagne af et exemplar, som ieg har faaet efter Sal. Etats Raad Jens Rosencrantz, hvilket exemplar var ickun maadelig ret skrefven, men ieg fick her at nöjes dermed, efterdi disse 2 blade vare bortrefne af dette nærverende, og ieg intet bedre exemplar hafde til at fylde lacunam af. — Mathesii defectueuse exemplar haver ieg ladet in gratiam ejus completere, saa at det nu er ligesaa complet som dette mit. [*Tillæg*: Det er nu (1716) hos secreterer Wielandt.] Dette mit exemplar kiöbte ieg paa Geheime Raad og vicestadtholder Gabels auction. var det da i rödt bind (*rettet til*: Saphian), som hafde været skiönt beredt, men var fordervet. uden paa samme bind stoed med sölfbogstaver: CHRISTOFER WRNE M. DC. XXX".

E_3. Mathesii Fragment, som blev suppleret af Arne Magnusson og c. 1715 erhvervet af Wieland, existerer ikke længer; men en Afskrift deraf er bevaret i det Deichmannske Haand-

[1] Stykket S. 113[25–39] (fra „Christenn"), der nu mangler i E, er laant herfra.

skrift 89 qv. Det har Titelen: M. Absolon Pederson fordum Lectoris Theologiæ i Bergen, fra *anno* 1553 og siden 1566 Slotz-predikants sammesteds Norske beskrifvelse om Norges alder, welde, opkomst og tilstand". Det har tilhørt 1) Høyer † 1739 (Bibl. Høyer. 174 qv.). 2) Etatsraad Niels Foss † 1751 (Bibl. Foss. 2574 qv.). 3) Biskop Peder Hersleb † 1757 (Bibl. Hersleb. 47 qv.). 4) Langebek (Bibl. Langeb. 398 qv.). Langebek har citeret Abs. Ped.s Værk efter dette Exemplar i Scr. rer. Dan. IV, 410, 413, 420. 5) Chr. Brandt † 1780. — Bogen har Rygtitel „AB : PED : NORG : BESKRIV : MSS." og paa Bindet er trykt Foss's Bogmærke (Hund i en Bikube) med Bogstaverne N F. Indholdet er meget nær beslægtet med AM. 885 qv. En Parallel dertil skulde den af Wielandt foranstaltede Afskrift AM. 886 qv. være, men den har talrige Udeladelser og Ændringer, aabenbart af Hensyn til en paatænkt Publikation (ved Wielandt), som heldigvis ikke blev af[1].

E_4. Det 3die af Arne Magnussön nævnte Exemplar, som han havde erhvervet efter Etatsraad Jens Rosenkrants, er vistnok ogsaa tabt; af det herfra i AM. 885 qv. afskrevne Stykke (svarende til S. 14^8—15^5, 22^{18-27}) sees, at ogsaa dette har hørt til Redaktionen E. Arne har altsaa 1716 kun kjendt Mag. Absolons Værk i denne Overarbeidelse, og har først 1720 læst den ægte Text i Asgeirs Afskrift (A_2); de korrekte Oplysninger om Absolons Personalia har Arne hentet fra Edv. Edvardssön.

Fra AM. 885 qv. stammer endvidere Haandskrifterne i Thotts Saml. 1809 qv. (fra Klevenfeldt), 1708 qv. (fra Bibl. Foss. 2816 qv.), gl. kgl. Saml. 2821 qv. og ny kgl. Saml. 1540 qv., Christiania Universitetsbibliothek 504 qv. og 510 qv. Fra AM. 886 qv. stammer ny kgl. Saml. 1541 qv., og fra Chr. Univ. 510 qv., som har tilhørt Karsten Anker og Prof. Rathke, har W. F. K. Christie i 1824 ladet udskrive no. 52 qv. i Bergens Museum.

F. C 23 fol. i Kgl. Bibl. i Stockholm, en norsk (Bergensk) Lovbog, skrevet i 1590-aarene og i 1599 erhvervet af den kgl. Sekretær Niels Krag til Agerkrog, som i dette Aar var kgl. Kommissær ved den norske Herredag[2]. Paa dens Blad 156 har en Skriver fra et Exemplar af Mag. Absolons Bog udskrevet Stykkerne S. 104^{20}—105^6, 97^{15}—98^2, 94^3—95^9. Exemplaret har været godt og gammelt, nær beslægtet med AB (se Varianterne). Foran disse Uddrag staar: Wdi koning Hagenns sag findes Gunner Griónbagh, laugmand i Trundhiemb, Amund

[1] Se Sandvigs Bemærkninger i Saml. t. dansk Historie II S. 34—35.
[2] Jfr. Norges gl. Love IV, 675—77.

Rembe laugmand i Ryefölcke, Dagfind Gullething laugmand wdi Bergen, Thore scholli, laugmand oustan Siinnesund, Saxe af Hougi laugmand i Hedemarcken, their dombde Haakan konningh sönnesonn Suergis koningh att were rett och sannd arffuing thill Norge". Dette er Uddrag af et gammelt Haandskrift af Haakon Haakonssöns Saga (ikke af M. Störssöns Oversættelse, som siges N. g. L. IV 676) og kan derfor være udskrevet fra samme Kilde; isaafald har det været en Randnote hos Mag. Absolon, som tilfældigvis ikke er bevaret i Afskrifterne (det kan have staaet S. 88).

G. AM. 95 fol., et Bergensk Haandskrift fra c. 1600, der indeholder: 1) Afskrift af Matt. Störssöns Sagaoversættelse. 2) en norsk Kongehistorie 1263—1384. 3) Annaler 1448—1549, Afskrift af Roskilde-aarbogen (Rördams Monumenta I 306—81). 4) Annaler 1537—69, væsentlig om Syvaarskrigen efter Monum. II 363—419. Desuden har det indeholdt „Bergens Krönike" og Excerpter af Norske Love og Rettebøder, nu tabte. Den norske Kongehistorie er dels Udskrift af de islandske Annaler (det Haandskrift af „Annales regii", som fandtes i Bergen), dels fra Epilogen til Landsloven, dels fra Mag. Absolons Bog. Fra denne er laant den første Randnote S. 18, S. 20^{1-18}, S. 18^{16}—19^{22} (alt om „Milder Alff") samt i kort Uddrag S. 92^{8}—93^{10} (Striden med Bisperne). Det benyttede Haandskrift har været godt og gammelt, stemmer med A eller B eller begge (jfr. Varianterne); det er saaledes muligt, at F og G laaner fra samme Haandskrift.

H. Arild Huitfeldt besad før 1599 et Foliohaandskrift, som i Afleveringen efter ham kaldes „*H.* om Norriges Rige"[1]. Det gjenfindes i Univ. Bibl. Katalog 1662 i Capsa Cypriani ord. 4 som „19. om Norriges Rige *etc.*" Tillægget „etc." antyder, at det indeholdt mere end Mag. Absolons Bog, og dette mere har da vistnok været det samme som i B10 eller De la Gardie 24 fol.; ialfald sees Huitfeldt at have benyttet ogsaa et Haandskrift af „Bergens Fundats", som ellers ikke kan paavises blandt hans Haandskrifter. Huitfeldt har fra Mag. Absolons Bog udskrevet Stykkerne om Høvdinger under K. Olaf (IV 27 = S. 98^{4-15}), K. Erik (IV 161 = 98^{16-20}), K. Christofer (IV

[1] Birket Smith l. c. 129.

655 = 99^{1-10}), Christian I (V 46 = 101^{1-10}) og K. Hans (VI 36 = 104^{20}—104^{5})[1] samt om de tyske Overfald paa Bergen (IV 92 og 444 = 102^{31-0}, 102^{12}—103^{7}).

Huitfeldts Uddrag staar D overmaade nær (se Varianterne); Haandskriftet har enten været en Parallel til D (Afskrift af B 10) eller ogsaa og snarest Originalen for B 10; at det sidste har været Tilfælde, slutter jeg af at Huitfeldt har bevaret den ægte Titel, medens denne i D og B10 er forvandsket. I ethvert Tilfælde hørte H til samme Redaktion som CD, altsaa stammede fra Tiden c. 1580—90.

I. Anders Vedel besad et Exemplar af Mag. Absolons Bog; i hans „Promus Condus“ fra c. 1590 nævnes som no. 1 blandt Kvarterne: Om Norrigis rige M. Absolons commentarius de moribus populi, regibus, episcopis“. Af dette Haandskrift har Vedel i Visebogen (Kbh. 1591) laant Bemærkninger om „Milder Alff“ samt Verset om ham (S. 18, lidt ændret). Da havde Vedel længe ejet Haandskriftet, thi Joh. Lyscander († 1581) citerer i det 1642 trykte „Antiquitatum Danicarum Sermones XVI“ (S. 37) under Henvisning til „Andr. Vele“ (d. e. Vedel) følgende Stykke: Ultra hanc [ɔ: Island] omnium novissima maximæ et incompertæ amplitudinis Gronelandia habitari dicitur, olim celebris et magna Noricorum freqventia visitata; sed postea laborante Republica et Regibus bello implicitis penitus neglecta est. Juxta enim annum Christi nongentesimum octuagesimum septimum peritissimus aqvilonis rimator, Ericus Rauderus, classe in hanc terram incidit et visitata deinde per annos qvadringentos fuit, suas habuit civitates, suum Episcopum ecclesiam ordinantem: Nobis vero ignota est“[2]. Dette er tydeligvis Uddrag af Mag. Absolons Beretning om Grønland (jfr. S. 49—52); Joh. Lyscander har altsaa fundet dette i Vedels Exemplar af Mag. Absolons Bog eller hans Uddrag deraf. I Vedels Udgave af Adamus Bremensis (1579) finder jeg ingen Benyttelse af Mag. Absolon, naar undtages

[1] Her har Huitfeldt tillige indskudt de Bergenske Høvedsmænd, han kjendte fra Listen S. 77; B og E har atter optaget disse i sin Text fra Huitfeldt.

[2] Dette er skrevet efter Nov. 1579, thi Forf. kjender James Aldays Reise til Grønland og dens Resultater.

at Vedel som denne oversætter „Harald Haarfagre“ med „Haraldus pulchricomus“[1]. Derimod giver Vedels Saxo (S. CCCCV) en kort Oversigt over Norges Historie, hvori Modsætningen mellem „Nessekonger“ og „Enevoldskonger“ samt de sidstes Regjering „udi fem hundrede Aar“ tydeligt er laant fra Mag. Absolon, særlig S. 7. Det synes altsaa sikkert, at Vedel allerede c. 1575 har ejet et Exemplar af Mag. Absalons Bog; det er derfor sandsynligt nok, at Absalon under sit Ophold i Danmark Vinteren 1573—74 har foræret et Exemplar enten til Vedel selv eller til en af dennes Venner eller Velyndere.

Vedels Exemplar er siden sporløst forsvundet; det nævnes ikke ved Afleveringen til Krag 1595[2], heller ikke ved Afleveringen efter Vedels Død til Universitetsbibliotheket 1618. Vedels Exemplar er ikke identisk med A, thi her fandtes ikke Stykket om Erik røde (se Side 52 Note 1).

K. Dr. Henrik Höyer, som kom fra Stralsund til Bergen 1593 og levede der som Læge til 1616, har ejet to Exemplarer af Mag. Absolons Bog; de kom begge efter hans Død til Kjøbenhavns Universitetsbibliothek (1619), hvor de brændte 1728. Det ene kaldes i Afleveringen „15. Om Norrigis Rigis Vilcaar oc leylighedt, Norske Adell etc., signerit O.“, det andet „16. Om Norgis Rige en liden Tractat, in 4to, Pergement. M. Absolon“; begge gjenfindes i Katalogen fra 1662 i Capsa Cypriani ordo 4 som „53. om Norrigis Rigis Vilkor och leilighed“ og „14. Om Norriges Rige 16.“[3]

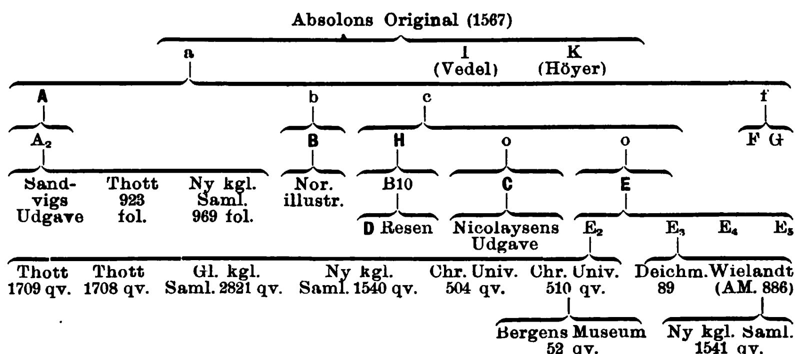
Et af disse Haandskrifter er sandsynligvis i Bergen blevet benyttet til derfra at udskrive den Liste over „Slotsherrer som regeridt haffver Bergenhuus“, der nu findes i to Lovhaandskrifter: AM. 83 qv., skrevet af en Mathias Johannessön Juel 1594, og Deichm. 13 fol., skrevet 1596 af Sander Mæn Borger i Bergen. Den lyder efter AM. 83 (Parentheserne efter Deichm. 13): 1 Erlander Philipßönn regerede 1390. 2 Her Joenn Marthinßönn 1394. 3 Her Otthe Rommer (Römar) 1397. 4 Her Anders Magnußönn (Morthennßen) 1400. 5 Magnus Magnußönn

[1] Se Noten til II 15, jfr. denne Udgave S. 6 i Noten.
[2] Det Exemplar, Krag siden havde, var i Folio, Vedels i Kvart.
[3] Se Birket Smith S. 134 f., 152 f.

1403. 6 Sualle Joenſönn 1404. 7 Peder Oluffſönn 1409. 8 Her Endridt Erlandzönn 1412. 9 Byscop Aslach Boltt 1414. 10 Her Dauidt Zinckler 1416. 11 Albricht Bydel packer 1436. 12 Her Olaff Nielſönn 1438. 13 Her Mougens Greynn (Green) 1453. 14 Erich Helff 1459. 15 Her Joenn Smöer 1472. 16 Her Alff Knudtzönn 1484. 17 Her Otthe Matzönn 1489. 18 Olaff (Olluff) Ottzönn 1503. 19 Hendrich Bagge 1504. 20 Mougens Joenſönn 1506. 21 Hans Krucku (Krvcko) 1508. 22 Hermandt Willomſönn Komelcker 1512. 23 Jörgenn (Jurgen) Schriffuer 1513. 24 Her Wincentius (Vitzens) Lunge 15.. (1523). 25 Her Eskil Billde 15.. (1528). 26 Thoer (Tord) Rud 15.. (1529!). 27 Christopher Huitfeldt 1542. 28 Christopher Walckendorph 1557. 29 Erich Rosen krantz 1560. 30 Matz Schiell 1568. 31 Wincentius Juell 1571 (1577!). 32 Hans Pederſönn 1574. 33 Hans Lindenow 1578. 34 Niels Billdt 1586. 35 Peder Thodt 1589 (36 Lauritz Kruſe, tilføiet senere i 83 qv., skrevet samtidig og med samme Haand i Deich. 13).

Listen synes at staa mellem CD og E; den har endnu ikke (som E) udeladt Hans Kruckov, men er paa Vei til at forvanske Anders „Mors“ til „Mortensen“ som E; Deichm. 13 har allerede som E indsat de manglende Aarstal for no. 24—26. Listen kan altsaa stamme fra et Haandskrift af Typen CD.

En Stamtavle over de bevarede og paaviselige Haandskrifter og Brudstykker maa have følgende Udseende:

Benyttelse i Literaturen. Mag. Absolons Bog har ikke været meget benyttet i den lærde Literatur i 17de eller 18de Aarhundrede, naar undtages Vedel (S. 14), Huitfeldt (S. 13 f.), Torfæus (S. 4) og Langebek (S. 12); dog maa bemærkes, at de Dele af Bogen, som fandtes i Wolfs „Norrigia illustrata", citeres meget hyppigt, men under Wolfs Navn.

Kjøbenhavns Universitetsbibliothek besad, som nævnt, mindst 4 Exemplarer af Bogen (Huitfeldts, Krags og 2 fra Höyer), hvortil senere kom Resens Exemplar (jfr. ovenfor S. 8 Note 2) De faa, som citerer nogle af disse, er O. Worm og P. Syv. Worm siger i Fortalen til Peder Claussöns Sagaoversættelse (1633): „Mester Absolon Pedersön, fordum *Lector* udi Bergen, hafuer efter V. B. Erick Rosenkrantzis til Valsöe (som den gang var Lensmand paa Bergenhus) begiering, ocsaa skrefuit nogit om Norgis Rigis tilstand oc leilighed; huilcket findis nogle gang udskrefuen paa det Kongelig *Academics Biblio*teck udi Kiöbenhaffn, oc er en stor deel tagen aff denne vore Snorre Sturlesöns Chrønicke, mens det kommer intet ved dette Verck, oc siunis hand for megit at *tribuere affectibus* i somme Stycker". Titelen synes at være udskrevet efter Höyers ene Exemplar (S. 15[22]). Det er derfor rimeligt, at dette Exemplar har havt en Dedikation til Erik Rosenkrans; Höyer var i 1599 Rosenkrantsernes Fuldmægtig i Bergen og havde Del i Bestyrelsen af deres norske Gods, saa han kan have havt Adgang til et Exemplar, som fra Forfatteren var overrakt Erik Rosenkrans.

Fra Peder Syv findes der i no. 2810 i gl. Saml. i Store kgl. Bibliothek en Optegnelse, som viser at han kjender et Haandskrift i Univ. Bibl.: „Om Norge og 13 dends Berömmelser (men nogle deraf findes der ikke)". Det kan ikke deraf sees, hvilket Haandskrift han har benyttet, thi Bemærkningen kan passe paa alle (undt. Bearbeidelsen E).

Konrektoren Edv. Edvardsen († 1695) nævner blandt sine Kilder til Bergens Historie en „M. Absolons Beskriffuelse om Norge, skreffven 1575". Ved en nøiagtig Gjennemgaaelse i Edvardsens Original (paa Univ. Bibl. i Christiania) af alle Steder, hvor han citerer M. Absolons „Beskri-

velse"[1], har jeg bragt paa det rene, at Edvardsen kun har benyttet et Exemplar af den overarbeidede Redaktion E, ikke Absolons virkelige Værk; uagtet Nicolaysen i sin Udgave af Edvardsen (N. Mag. II) konsekvent har udeladt alle Uddrag af de ældre (utrykte) Bergenske Skrifter, kan Forholdet dog sees af Aftrykket i Norske Samlinger (8vo I 27—29), der meddeler efter Edvardsen den udvidede Beretning om Akershus Beleiring, svarende til[2] hvad der er trykt i denne Udgave S. 112—13.

Naar Holberg i sin Bergens Beskrivelse (1737) oftere citerer Mag. Absolons „Norges Beskrivelse", laaner han Citaterne fra Edv. Edvardsen, og har ikke benyttet noget Haandskrift; det samme er Tilfældet med de Bergenske Forfattere fra 18de Aarhundrede, Cl. Fasting og Hildebr. Meyer.

Om Sandvigs og Nicolaysens Udgaver af Bogen er talt ovenfor (S. 4).

Skriftets Titel er i A_2 og B „Om Norgis rige", og den samme Titel anføres fra Vedels, Huitfeldts og Höyers Exemplarer; det er altsaa den ægte og oprindelige, som stammer fra Forfatteren selv. I Redaktionen CD (efter Forf.s Død) er denne Titel fortrængt, men en ny fæstede sig dog ikke. B_{10} kaldte Bogen „Underviſsning om Norge", D „om Norge" (men dog i Fællestitelen „Norgis, Islands och Grönlands Beskriffuelse"), Resen „Norges Beskrifuelse", C „en sande beskriffuelse om Norge". E mangler ganske Titel, og de fra den stammende Afskrifter ligesaa, indtil Arne Magnusson fremdrog Oplysninger om Forfatteren (c. 1716); derefter faar de nye Afskrifter fra 18de Aarhundrede en længere Titel (se ovenfor S. 12).

Forfatteren. De ældste Haandskrifter, Vedels og Höyers (= Erik Rosenkrans'), har nævnt Forfatteren: Mag. Absolon; i de fra ham selv udgaaende Exemplarer har han altsaa angivet sit Navn. Rimeligvis har Navnet derfor ogsaa staaet i A, medens denne Afskrift var hel. I de øvrige Afskrifter mangler

[1] Den kaldes her enten „Mag. Absolons Mss. de Norvegia" eller hans „Mss. om Norge".

[2] dog er i Texten i N. Saml. indflettet Stykker fra Mag. Absolons „Dagbog".

det ganske (i B og E vistnok med Forsæt), indtil det med Arne Magnusson atter indføres i Afskrifter af E.

Forfattelsestid. Edv. Edvardsen siger, at Absolons Skrift om Norge er „skrevet 1575“; da Edvardsen kun besad et Haandskrift af Klassen E, har Opgaven liden Vægt og maa nærmest regnes for en Formodning af Edvardsen, der maaske hermed kun har ment Absolons Dødsaar. Efter Sandvig, der benyttede A_2, „sees det uden Modsigelse af Historien om de Trondhiemske Biskopper, at det er skrevet 1570“, men dette Sted [S. 66 Note 15] vidner kun om A's Nedskrivelsestid. At Bogen er skrevet i 1567, siges udtrykkelig i alle Haandskrifter S. 37^7; det bestyrkes ved, at Texten omtaler Begivenheder i 1ste Halvdel af 1567 (S. 68, 76), men ingen senere; videre forudsættes Erik Rosenkrans som Befalingsmand i Bergen[1], med ham ender Listen S. 78 og han omtales som den fornemste af Norges Adel (25^9), og hans norske Ejendomme nævnes flere Gange (32^2, 91^6, 92^3, 94); naar A S. 78 tilføier „Mattz Skiel 1568“ i Randen (i de senere Haandskrifter optages det i Texten), kan denne Tilføielse være senere gjort af A's Skriver, thi Mats Skeel var endnu Lensherre, da A blev skreven. Vidnesbyrd om Forfattelsestiden er en Notits i Absalons „Dagbog“ (N. Mag. I 331) om, at Erik Munks Galei „giorde god skel for Agershuus“ (skrevet 24 Juli 1567, 4 Dage after Erik Munks Hjemkomst), thi den gjenfindes ordret i Bogen om Norge (S. 76^6); Forf. synes altsaa at have brugt det samme Udtryk om samme Sag i de samme Dage.

Skriftets Disposition. I Norske Magasin I 150 er udtalt, at „Skriftet just ikke fremviser den bedste Ordning af Stoffet“, idet der dog tages det Forbehold, at „vi kun have Værket i Afskrifter“. Det vil sees af foreliggende Udgave, at denne Svaghed væsentlig er Afskrivernes Skyld, som har udvisket den oprindelige Disposition. Skriftet falder nemlig tydelig i 3 Hoveddele med flere Underafdelinger.

1ste Del, som jeg betragter som Indledning (S. 1—11), begynder med at forklare Vanskeligheden ved at skrive om Norges „Ophav og Begyndelse og Indbyggernes Afstamning“;

[1] Jfr. ogsaa Worms Ytring (efter Höyers Haandskrift), at E. R. var Lensmand paa Bergenhus, da Mag. Absolon skrev sin Bog.

derefter skildres Hovedperioderne i Landets Historie: 1) *Aristocratia* eller Nessekongernes Regimente indtil Harald Haarfagre, 2) *Monarchia* eller Enevoldskongernes Tid indtil Kong Haakon og Dronning Margrete, og 3) Foreningen med Danmark, som skal vare „indtil den yderste Dag". Efter en kort Excurs om Udvandringer fra Norge, særligt til Normandi, vender Forf. tilbage til at prise Monarchiet under Harald Haarfagre og hans Ætlinger samt halvt roser, halvt kritiserer Tilstanden under de danske Konger.

2den Del (S. 12—33) skildrer Norges Udvikling under Billedet af Norges Aldre: *pueritia, adolescentia, iuventus, virilitas* (12—21) og *senectus* (21—33).

3die Del handler om „Norges Lov" og har vistnok været planlagt som 10 Lovprisninger; men Ordenen er forstyrret enten af Forf. selv eller i Afskrifterne. 1ste „Lov" er Throndhjems Domkirke (S. 35), men for at naa til den har Forf. begyndt med en Opregning af de 4 indenlandske Stifter og en Inddeling af Throndhjem Stift i dets 3 Hoveddele, hvilket har bragt Forvirring. 2det „Lov" er St. Olafs uforkrænkede Legeme (S. 37—39); Afskriveren har her ikke bevaret Tallene, men Forf. synes dog herom at udtale sig tydeligt nok i Texten, og desuden begynder S. 40 „tredie Lov": om den sande Religion. Derefter følger 4de: om Kongernes Love og Retfærdighed, og 5te (S. 40—41): det norske Folks Rundhed og Mildhed; BE har her Tallene 4 og 5 i Rånden, hvilket burde være bemærket S. 40. 6te: Norges Stridbarhed S. 42—45. 7de: Norges Vidhed og Storhed, *amplitudo* (S. 45—59), som illustreres ved en kort Beskrivelse af Skatlandene: Island (46), Grönland (49), Orknöer (52) og Færö (57). 8de: Norges Rigdom (S. 59—64), hvorved opregnes følgende Underafdelinger: 1) Korn, 2) Skove, 3) Smör, 4) Jern og Sölv, 5) Fisk, 6) Fæ, Skind, Talg, Huder og Vildvare, 7) Hval, Sæl og andre store Södyr, 8) gode Urter, 9) store Dyr som Elg, Hjort og Ren, 10) Fugleberg, 11) Kornarternes Forvandling. Men derefter synes Forf. at have glemt sin Disposition, at 11 er en Underafdeling af „8de Lov" og gaar saa over til „12te Lov"; dog er at mærke, at E her har det rigtige Tal 9, medens Texten i de andre Haandskrifter her og i det følgende (S. 87) tæller urigtigt.

12te Lov (S. 64 - 87) fremhæver, at Norge har flere Bispedømmer end Sverige eller Danmark, og opregner og beskriver disse: først i Norge selv (Nidros 64, Oslo 67, Bergen 69, Stadanger 80, Hammer 82), derpaa i Skatlandene (Færö 83, Orknöer 84, Island 84, Grønland 85); tilslut tillægges et under Bergens Beskrivelse udeglemt Stykke (85—87).

13de Lov (S. 87—105) handler om den „stadselige og ypperlige Adel", fordelt efter Kongerne: Haakon Haakonssøn (87), Magnus (90), Erik (91), Haakon „Eriks Broder" (94), Magnus Smek (96), „den sidste" Kong Haakon (97), Olaf og Erik (98), Christofer (99), Christian I (100), Hans (104) og Christian II (105). Ogsaa her findes korte Indskud: om Hertug Skule (88), om Striden med Bisperne (92), om Margrete paa Nordnes (95), om Olaf Nilssön (99) og om Vitalianerne i Bergen (101—104).

Kilder. Mag. Absolon havde studeret i Kjøbenhavn (1544—49) og Wittenberg (1549—51), og har vistnok paa begge Steder dyrket ikke alene Theologi, men særlig Historie og filologiske Discipliner. Han citerer blandt Klassikerne Curtius (S. 4), Aristoteles (S. 16), Plinius og Pomp. Mela (S. 52), og enkelte Notitser hos ham stammer fra Herodot (S. 27) og Plutarch (S. 19). Dog er der Grund til at tro, at ialfald de græske Citater nærmest er Laan paa anden Haand fra særlig Melanchthons Forelæsninger; sikkert er det ialfald, at Citatet om Timotheus (S. 19) findes optegnet efter Melanchthon i det Sprog (Latin), hvori Mag. Absolon citerer det: „postea vero venit in concionem et dixit: Hoc ego feci et non Fortuna. Illis dictis dixerunt eum semper fuisse infortunatum".[1] Af samme Art synes Bekjendtskabet med Plinius og Pomp. Mela at være, thi (som oplyst S. 52) er Excerpterne urigtige. Bedre bevandret har Mag. Absolon været i nyere lærd, navnlig historisk, Literatur. Naar han foruden „norske" citerer „danske, skotske, tyske, frandzoske, svenske, nederlandske og vælske (d. e. italienske) Krøniker", kan ialfald flere af disse sees at være kjendte og brugte af ham; saaledes den danske Saxo Grammaticus (Udg. af 1514), den skotske Joh. Maior (Udg. af 1521), de tyske Seb.

[1] Joa. Manlius, Locorum communium Collectanea (Udg. af 1568, p. 177).

Münster (Udg. af 1550 eller 1553) og Alb. Crantzius (Udg. af 1546), den franske Guill. Paradinus (Udg. af 1542 eller c. 1555), den svenske Olaus Magnus (Kart fra 1539), den italienske Blondus Flavius (Udg. 1531). Hvilken nederlandsk Krønike han har benyttet, har jeg ikke fundet ud; men at Efterretningen S. 43 (ialfald delvis) stammer fra en frisisk Krønike slutter jeg af, at Sagnet om Halskjæderne, paalagt Friserne af en nordisk Konge, er nævnt i en frisisk Lov (Richthofen, Friesische Rechsquellen s. 539) og i Sicke Benninge's Krønike fra c. 1530 (trykt i Werken van het Historisch Genootschap te Utrecht, Nieuwe Serie No. 48. 1887).

For Norges Historie har Mag. Absolon — med Undtagelse af Crantzius — alene benyttet utrykt Literatur. Hans Hovedkilde har været Kongesagaerne i Mattis Störssöns samtidige Oversættelse (efter Kringla). Dog har han kjendt og benyttet et Haandskrift af Snorres Kongesagaer (maaske Kringla), et af den store Saga om Olaf Trygvessön (maaske Bergsbók) og et af Haakon Haakonssöns Saga (det samme som Peder Claussøn siden benyttede, se Side 90 Note); at ikke Benyttelsen har været stærkere, kommer vistnok af, at Forf. har følt sig mindre sikker i Oldnorsk, hvori han ofte feiler. Særdeles mange Laan har han gjort fra et Haandskrift af *Annales Regii*, som var fortsat ialfald til 1382, — det samme som senere Peder Claussön benyttede[1]. Han har ogsaa havt et Exemplar af Landsloven med Bylov, Hirdskraa og Rettebøder, men aabenbart i Oversættelse (se S. 48); dog har han ogsaa benyttet Erik Rosenkrants' Exemplar af Landsloven (nu AM. 309 fol.), særlig dettes Bispelister (se Noterne), forsaavidt ikke disse var ham lettere tilgjængelige i hans Ven Peder Jonsön Klerks Exemplar (nu AM. 333 fol.). Ligeledes synes han at have laant lidt (S. 84) fra Jon d. helliges Saga, hvoraf et Exemplar maa antages dengang at have hørt hjemme i Bergen; Blade af dette Haandskrift findes endnu i det norske Rigsarkiv, bevaret som Bind om Fogedregnskaber fra Nordfjord 1623 og 1628[2]. Derimod

[1] Jfr. Islandske Annaler til 1578, Fortalen S. XXXXVI; Peder Claussøn oplyser, at paa hans Tid „wor der meget bortreffuit af samme Bog", se hans Saml. Skrifter S. 209.

[2] P. A. Munchs Saml. Afhandl. I 283.

maa det absolut benægtes, at Mag. Absolon skulde, som Antikvar Nicolaysen mente, have kjendt og benyttet Landnáma og Íslendingabók, Kongespeilet og de af Erik Valkendorf samlede Beretninger om Grönland, Arne Biskops Saga „og dens Fortsættelse". Til Efterretningerne fra de senere Aarhundreder kan Absolons Hovedkilder nu paavises. Han har havt Adgang til to Bergenske Kopibøger, som har leveret ham Hovedmassen af Stof for Tiden efter 1263. Den ene af disse citerer han som „Formulare primum" (S. 17 Randnote); paa dens Blad 50 stod et Brev til Jarlen Alf Erlingssön fra c. 1286, paa dens Bl. 90 en Kopi af Tønsberg-Compositionen (S. 92). Af dette Haandskrift, en liden Kvart, er Bl. 135, 138, 140, 144 og 145 endnu bevarede i det norske Rigsarkiv, udtagne fra Fogedregnskaber i Nordfjord 1612—18. Bl. 135 og 138 indeholder Dele af Roxburghtraktaten (1281), vidimeret af den Bergenske Biskop Narve og 3 Bergenske Abbeder i 1283, Bl. 139—44a har været Kopi af Mauritius's Itinerarium (trykt i Monum. hist. Norv. S. 165—68), og Bl. 144a—45 af Pave Honorius IV's Tiendebulle, vidimeret af Kollektoren Hugoitio 1286[1]. De bevarede Blade er numererede med Mag. Absolons Haand; paa hans Tid fandtes altsaa Bogen i Bergen, sandsynligvis i Kapitlets Bibliothek. Bladene er ogsaa aabenbart Levninger af en Kopibog for Bergens Bispestol eller Kapitel i Biskop Narves Tid (1278—1304); hvad Mag. Absolon har udskrevet af dennes tabte Dele, har saaledes betydelig Værd som historisk Kilde. Den anden Kopibog er den, som med Henr. Höyers Haandskrifter kom til Kjøbenhavns Universitetsbibliothek og brændte med dette 1728; det meste af den er bevaret i Arne Magnussöns Afskrift (i Bartholiniana E[2] og delvis i „Apographa") og trykt i Dipl. Norv. Denne Kopibog, der blev begyndt af Biskop Arne 1305 og benyttedes endnu i 2den Halvdel af 15de Aarhundrede (delvis endog 1523), tilhørte efter Reformationen Bergens Kapitel; Byskriveren Paal Helgessön udskrev nemlig i 1577 to herværende Breve „af en gammel Pergamentsbog, som hörer

[1] se Monum. hist. Norv. (Fortalen S. XXXXVII) og P. A. Munch, Saml. Afhandl. I 287 ff.

[2] en Registrant over Barth. E er trykt i N. gl. Love IV 619—41.

til Domkirkens Kapitel udi Bergen, oc kaldis Formularium"[1]. Foruden disse to Kopibøger har Mag. Absolon ogsaa benyttet den Adgang, han havde som Kapitlets Notarius, til dets Arkiv, maaske ogsaa Bergenhus's Arkiv; at han studerer selve Originalerne sees S. 86, hvor han i Randen har tegnet Bjarne Anundssöns Segl[2].

II. Om Hammer.

Haandskrifter:

A. 938 fol. i Thotts Samling i Store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, Haandskrift fra 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede (c. 1633) med senere Tillæg. Bogen er uindbundet, de ydre Blade blev ikke beskrevne og danner Omslag; paa 1ste Blad har en Eier fra c. 1700 skrevet: „Denne Bog hörrer mig Petter Olßen Brun Egen hand mpriæ". P. O. B. var Kaptein, boede i Christiania og døde der 1713—14[3].

Indhold med 1ste Haand:

1) Bl. 2—14a Skriftet om Hamar (uden Titel). 2) Bl. 14a—16b om Agershuus, trykt S. 149—56. 3) Bl. 19b—22a „Udi huilche kongers thider att Norgis oc Suerrigis riger haffuer værit ett. Disligeste huorledes Halland först haffuer liggit vnder Suerrigis crone, oc er kommen vnder Danmarch. *Item* de Suendske först at haffue beseylit med de 3 croner". Excerpter af Arild Huitfeldts Krönike Bd. III om disse Spørgsmaal; synes at være Afskrift, thi den ender med 2 Notitser om Throndhjem, som ikke hører dertil, om Evert Bilds Ansættelse 1556(!) og om Throndhjems Indtagelse 1563 (!). 4) Bl. 23a—40a „Hereffter meldis om de konger som haffuer regiærit effter kong Valdemar oc indtil neruærende tid". En kort dansk Kongehistorie fra Margrete af, Udskrift af disse Kongers Biografier i Claus Christoffersen Lyscanders Danske Kongers Slægtebog (Kbh. 1622) med nogle faa Tillæg af Skriveren. Tillæggene handler om de siden Christofer indvandrede Adelsslægter, hvorom henvises til den „triolske" (tyrolske), ober- og

[1] se Edv. Edvardsens originale Manuskript (No. 508 qv.) i Univ. Bibl. i Christiania S. 596.

[2] Stjernerne skal dog være Roser.

[3] Personalh. Tidsskrift (1ste Række) IV 360.

neder-pfalziske og oldenburgske Krøniker; om Christian II citeres ogsaa Schepperus og Sebast. Frank. Under Christian IV opregnes de 1 Febr. 1616 og 2 Juli 1633 slagne Riddere (jfr. Slange S. 386 og 767), om Prins Fredrik (III) siges, at han „bleff udvalt at være Biskopf till Ferden, Coadjutor till Bræmen, domproost till Halberstad, introductus Anno Christi 1623“, om Prins Ulrich nævnes intet om hans Død i Tyskland 11 August 1633. Stykket om Christian IV ender med en Bøn for ham, hvor bl. a. siges: „Den samme Gud være ocsaa hans May^{tt}. store lön for de mangfoldige velgierninger som hand mig fattige mand giort og bevist haffuer“; men derefter følger i et Stykke om den udvalgte Konge Christian V, at han "haffuer troloffuit sig med höybaarne fröychen Magdalena Sibilla Curförstens daatter aff Saxen, huis bryllup er berammit att celebreris vdi Kiöbenhauffn den elleffte söndag effter Trinitatis, som indfalt den 17 augusti 1634“. Dette er altsaa skrevet, efterat Trolovelsen (26 Sept. 1633) blev kjendt i Norge, men førend det blev bekjendt, at Bryllupet maatte udsættes (det kom paa Grund af Forsinkelser ikke istand før 5 Okt. 1634). 5) Bl. 40—42 „Adelens Slegt vdi Danmarck“ og „Forklaring paa Kongernis vaaben oc insignijs vdi Danmarck“.

Denne Samling er altsaa afsluttet 1633—34, den synes redigeret af en presteuddannet Mand, som har staaet i en dansk Adelsmands Tjeneste, rimeligvis for Statholderen i Norge (Christoffer Urne til Aasmark). Bogen er tydeligvis skrevet i Christiania eller paa Akershus. Den har ogsaa senere faaet Tillæg her. Paa de aabne Blade har en 2den Haand fra c. 1660—65 skrevet: 6) Bl. 17b 3 Vers om Akershuus (trykte i Saml. t. n. F. Spr. og Hist. II 360^{9-17}), der synes forfattede i Slutn. af 16de Aarhundrede. 7) Bl. 17b—18b „Bergen huad for slodtzherrer som haffuer fra förste begyndelse væren paa Bergenhuus“, den samme Liste, som stammer fra „Bergens Fundats“ og begynder med Paal Erikssön 1330. Den stanser her med „Offue Bielcke Cantzeler 1649“; da Ove Bjelke vistnok var Slotsherre paa Bergenhus 1648—65, men först blev Kantsler i Dec. 1660, er Listen altsaa yngre end dette Datum. 8) Bl. 19a „Landsherrer som haffuer værit vdi Trundhiems lehn siden Erckebiskobp Olle Ingebredtzen römbte“, der stanser med

„Peder Vibe 1656". Endelig har en 3die Haand udfyldt den aabne Plads paa Bl. 17a med 8) „Huor mange Slodtzherrer som paa Agershuus haffuer werit siden anno Domini M.D.XXX.II, da gamble kong Christian fangen bleff bag Agershuus Slott", trykt Saml. 4to II 359[8]—360[8]; da den stanser med „Erlig oc höybaarne H. Vldrig Friderich Gyldenlöffue, til Callöe Arfue Herre" og ikke giver ham Geheimeraad- eller Grevetitel, er Listen skrevet mellem 1664 og 1670 (71).

Det var ganske urigtigt, naar J. Chr. Berg i Thaarups Magasin (II 109) paastod, at Bogen er helt igjennem skrevet med samme Haand, og deraf sluttede, at den er skrevet efter 1664.

Dette Haandskrift, som er benyttet i J. Chr. Bergs Udgave, er ogsaa lagt til Grund for denne Udgave og aftrykkes her bagstavret.

B. 1565 qv. b i ny Saml. i Store kgl. Bibliothek i Kjøbenhavn, skrevet henimod Midten af 18de Aarhundrede (efter 1735). Haandskriftet er egentlig i Folio, men er indlagt løst i Kvarthaandskriftet 1565 a. Det er tydeligvis en Afskrift fra et ældre Exemplar (fra 17de Aarh.), hvis Sprog det oftest har beholdt. Originalen har manglet 1ste og sidste Blad, saa Afskriften mangler Titel og Intimation (S. 117—18) og stanser med Ordet „Hammers gaard" (S. 145[2]). I Afskriften optages derefter en Note fra „Rami Hist. Norv. p. 77" (d. e. Norges Beskrivelse, trykt 1735) og fra „Holberg Tom. 2 p. 172" (d. e. Holbergs Danmarkshistorie, Udg. af 1733).

Bispelisten stanser med „Henning Eggertsen" († 1664).

C. 233 fol. i Throndhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling, skrevet c. 1740 (Vandmærket i Papiret har en kronet *C VI*); den er ogsaa Afskrift af et Haandskrift fra 17de Aarh., hvis Sprogformer skinner igjennem; Bispelisten stanser med Niels Clausen († 1617). Afskriften stanser med „Siöorm som forskreffuit staar" (S. 141 Note 5). Titelen er „Beskrivelse over Hammers kiöbstad samlet af en gammel Bog".

D. 2842 qv. i gl. Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet omtr. 1650—60 med en øvet Skriverhaand; Bispelisten er fortsat til den samtidige Henning Stochflet. Paa 1ste Blad staar en kort Titel „Hammers Krönike", paa 2det en længere Titel: „Hammers Krönike, huorledis den haffuer

werit funderit medt kiercher oc closter, sampt anden adtschillig leilighed, der den vaar udj sin beste floer, som vaar wngefehr Aar efter Christi födsel 1300"; den ender med Ordene „siöorm som forskreffuit staar" (S. 141 Note 5). Bogen har tilhørt Hans Gram, som i Bispelisten egenhændigt har rettet det urigtige „Niells Jensen" ved at skrive i Randen „corr. Jens Nielsen". Fra Gram, i hvis Haandskriftkatalog dette Haandskrift opføres som „No. 142 Hammers Krönicke", er da Bogen kommet til Store kgl. Bibliothek.

E. 1720 qv. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet c. 1710—20. Titel paa 1ste Blad: „In nomine Iesu Christi. Hammers krönicke horledis den haffuer werritt funderit med Kircher och Kloster sampt anden atschellig leylighed, der den uaar vdi sin beste flor, som vaar vngefehr det Aar effter Christi Jesu födsell 1300". E, som er nær beslægtet nod D og stanser med samme Ord, har i Afskriften sprunget fra S. 130[6] til S. 132[4]. Skriveren har paa 1ste Blad oplyst: „Dette er udskrevet af mig P. B. Mylius efter et gl: Exemplar, som har tilhört Mag. Iver Brinck". Peter Benzon Mylius, den bekjendte Forf. af Kort Adelers Levnet, var født c. 1680, døde 1759. Iver Brinck (født 1665 paa Søndmør, Prest i Kjøbenhavn 1702 † 1728) har rimeligvis erhvervet sig sin Original i Christiania, hvor han opholdt sig i 1680-aarene; E har nemlig fortsat Bispelisten til den daværende Biskop i Christiania Rosing († 1699).

E har paa Omslaget Katalognumer „No. 14"; jeg antager, at den har havt dette Numer i Holbergs Bibliothek. Det synes nemlig sikkert, at Holberg har benyttet dette Haandskrift i sin Danmarks Historie (II 172 og 351), hvor han bl. a. aftrykker hele dets Bispeliste; Holbergs Afskrift stemmer nemlig omtrent bogstavret med E, særlig i dens Feil f. Ex. Kappelaun. Fra Holberg synes Haandskriftet at være kommet til Biskop P. Hersleb († 1757); i hans Bibliothek (Hafn. 1758) forekommer det som „no. 48 qv. Hammers Krönike". Fra Hersleb er det, som saa mange andre Haandskrifter, kommet til Thott.

F. 67 fol. i Deichmanns Haandskriftsamling, skrevet kort efter c. 1700. Dette Exemplar omtaler C. Deichmann i et Brev til Langebek 1752 (Breve fra Jacob Langebek S. 162).

Titel: „En kaart Beschriffuels om Hammer Bye og Kierche sampt deris Biugning hvorledes det var funderet og bygt udi gamle dager, den tiid Byen var udi sin flor og velmagt, med fleere Kiercher Kloster og Cannichernis Residentzer, saa vel som Communitet og Skolen, og hvorledes same stad og schiönne Biugninger er bleven ödelagt og ruineret“.

Dette Haandskrift medtager hele Sjøormhistorien, hvorfor derfra er laant Varianter til Cap. IV i denne Udgave. Efter Ordene „kunde forgaa“ (S. 142^{20}) fortsættes: „Bispens dreng som skiöd Ormen fich ogsaa god betaling af almuen der omkring for han den dræbte, at den icke skulle videre skade nogen“, hvor sluttes.

Af Forvanskninger mærkes: Intimationen er dateret „1553 den 22 *januarij*“; blandt Deltagere nævnes: Mag[tr] Amun Erichsen af Hadelan (i Randen tilsat hr. Amun Evensen), Bent Hare laugmand (i Randen Bertell Gotshie laumand). 120^{4} den vestre gaard som var kaldet Cannich gaarden, nest hos hr. Halvor Ulfsens gaard. 121^{7}: paa det store taarn. 121^{9} paa det andet taarn. 121^{15} böeger, saa vel som 4re altere alle forgylte som udi den tiid var brugeligt. 121^{24} gang fra kierchetaarnet (!) og ind paa Hammers gaard. 122^{9} Runden om Hammers gaard stod een meeget höy och tych muur, der indenfore stode först 2de store muurede saler — til huus fornöden (= 122^{15-26}). Mit udi gaarden stoed ett muuret taarn — brynd der nederst under (= 122^{9-14}). 123^{19-20} mange gaarder, der var baade store Hagestræde, saa og tværgader. 127^{6} Norges konges hoffan, som var blaat og gult. 133^{20}—134^{2} fiskevand, saa at alle indvaanerne finge deraf overflödig fisk, som endnu lader sig see at have saa været, og dersom Riigens fiender icke havde afbrent Hammers gaard med alle andre huuse og bygninger, da hafde der væll været flere biugninger tilsiune endnu i denne dag. 134^{10} velberustede soldater. 136^{10} tiid 1292 d: 13 janu. 136^{12} til 1298 den 13 janu.

138^{6} rente og regimente aff kong Hans, holt der en capitein (!) i sit stæd.

139. Bispelisten ender med „10de doct. Hans Rosing“, hvorefter tilføies: „alle pavelige Bischopper ære ned sendte till Dannemarch, som var over bleven, effter Lutherij Reformation, hvor de ære af blevne siden, ær intet kungiort om“.

G. No. 50 qv. i Sorø Skoles Haandskriftsamling, er ifølge Slutningsordene skrevet „paa Vien paa Öen Helge i Næs Sogn paa Hedemarken den 2. og 3. Marts 1731“ af “S. N. S. R“ og af ham foræret 3 Marts s. A. til Christen Olsen Fremmerud;

Har samme Titel og væsentlig samme Indhold som F, hvoraf den dog ikke er Afskrift. I Intimationen læses „en mand Amund Erichsen af Stange Sogn“ og „Hr. Laugmand Baard Rolfson“ (Varianterne mangle); 138^6 rente og holt der capelan. 139 efter „Hans Rosing“ indskydes: „og var til A° 1662“.

G_2. No. 149 qv. i samme Samling, er Afskrift af G fra c. 1750.

G_3. No. 461 qv. a i Christiania Univ. Bibl., Afskrift af G, dateret „Kraby paa Toten og udskrevet paa Hammer 16 Jan. 1765 af Lauritz Larsen“. I dette Exemplar har J. Chr. Berg indskrevet Varianter efter Hammers Udgave, tillagt efter denne Stykket „Sognepræster paa Thoten indtil Mag. Holst“ samt fortsat denne Liste til 1782 „efter Hr. Revisor Andersens Exemplar“.

G_4. Prof. Daaes Haandskrift, før tilhørende kgl. Fuldm. Hagemann, er en Afskrift fra Slutn. af 18de Aarhundrede af G_3.

G_5. No. 348 qv. i Christiania Univ. Bibl., Afskrift af G ved Gr. F. Lundh († 1833).

G_6. No. 29 qv. i Hammers Samling i Throndhjems Videnskabsselskabs Haandskriftsamling, skrevet efter G_3 paa Storhammer c. 1765—70.

Efter de sidste Ord „for han skjöd den“ (jfr. S. 28^{11}) tilføies følgende: „Nota. Hvor denne beskrivelse egentlig er kommen fra, veed man icke. Der siges den laae i et gammelt Taarn, som endnu stod anno 1716, da Fru Jentoft og hendes förste Mand Justitsraad Grønbech kom hid, da de havde kjöbt Godset av de Tomloiske arvinger og Baronesse Lillienkron i Hamburg. — Nu staar 3de höie Mure og 3 runde pillerer, samt en hvælving tilbage, saa og den störste Deel af Closteret, hvor nu er hæste stald. — Med det förste kand maaske meddeles nogle afskrifter af flere forefundne gamle Documenter tilligemed Forklaring om Godsets forrige og nu værende Tilstand“.

I dette Exemplar har Chr. Hammer senere foretaget endel Rettelser efter Ramus (f. Ex. Amund Hemmingsen S. 117^4, „Amund Erichsen“ er rettet til „Baar Rolfsön“), og desuden har han kasseret Bispelisten ved Blyantoverstregning og paa to løse Blade fra Holberg udskrevet hans Bispeliste.

H_1. 461 qv. b i Christiania Univ. Bibl., skrevet henimod Midten af 18de Aarh., har udgjort 12 Blade, hvoraf nu 1ste og sidste mangler.

H_2. 349 qv. i Chr. Univ. Bibl., omtr. samtidig Afskrift af H_1, da denne var fuldstændig.

H_3. 1563 qv. i ny Saml, i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift af H_2 fra 2den Halvdel af 18de Aarh.

H_4. 1565 qv.a i ny Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, ufuldendt og fri Afskrift af H_1, stanser med Ordene „og skiöd effter hans Öyesteen“ (S. 141[19]); har tilhört Suhm.

H_5. 1564 qv. i ny Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift fra 2den Halvdel af 18de Aarh. af H., da den var fuldstændig. Eget Titelblad: „Store Hammers Beskrivelse, hvorledes den har værer funderet for 400 Aar siden“.

H_6. 504 qv. i Chr. Univ. Bibl., skrevet c. 1800, Afskrift af H_5 med Varianter fra F; har tilhørt Assessor Debes.

Som Særegenheder ved denne Haandskriftklasse (bortseet fra at Begyndelse og Slutning mgl. i H_1) kan nævnes følgende.

Titelen: „Hammer kiöbstads Beskrifvelse. Hvorledes den hafuer værit funderet, med Kircher, Kloster og anden Leilighed, der den stod udi sin beste og skiönneste flor, som var effter Christi födsel A° 1300.“

117[4] hr. Amund Evensen af Hadeland. 117[5] Bertell laugmand. 118[1] Hans Gottskie til Tierne gaard. 120[11] fra den yderste og venstre gade, som var ved Canichegaarden, hvor Halfvor Olsens gaard.

121[7] paa de 23· taarne var 16 forgylte flöier og knapper. 121[20] et stort spield ofuer taarnet. 126[25] Hammers bye udi konge Hagen Haagensens tiid stod udii sin beste flor og herlighed, som kunde være aar 1300, og fandtes da udi Hammer bye, naar kongen eller hans ombudzmand engang holt munstring om aaret, 1800 vederhæftige mænd og borgere, som var deelt udi 2de parter, hver med sin fennick, som var en blaae og en guul, som af Norges konges öfverster anförtis.

128[24] 10 tienere, som da kaldtis Rendere eller Byesvende.

133[20] fiskevand og fiskedamme, som Hammers borgere hafde deris fiske udi gaaende, som med Sandhed kand beviises, at der var aldrig mangel paa nogen ting, hafde icke Rigets fiender bortfört og ruineret hvis som fandtis paa Hammers gaard.

135[24] og kom effter pave Adrianj befalning fra Grönland A° 1203, som Grönlands krönike[1] formelder.

[1] se Lyscander, Grønlands Chronica E^2.

139[1] Listen over de evangeliske Bisper mangler her, men efter Stykket „Nogle teign“ (= 140—42[14]) følger følgende Stykker:

1) „Hammers bye, som har staaet ved Miös udi Wang Sogn paa Hedemarcken, med sine herligheder og ornamenter af kiercher, closter, communitet, skoeler og andre mere prydelser, har faaet sin störste ruin udi dend store mande död, som mest ofvergick dend gandske værden Anno 1350, men nogle skrifver A° 1348, begyntis Nativitatis Marie den 8de septembris, og entis ved alle Helgens tid, her i Norge samme Aar“ [H_2: samme Aar her udi Norvegia]. 2) „Lutherske biskopper“, kun Navnene; den sidste er: 11 Docter Hans Munch (som dog mangler i H_2). 3) Sogneprester til Totten (H_2 tilføier: indtil Mag. Holst). H_2 og H_3 har no. 2 foran no. 1 og mangler no. 3.

Tabte Haandskrifter:

1. Mag. Jens Nielsen, som i 1598 compilerede en Krønike om „Hammars Bispar“ (Visitatsbøgerne S. 578—85), har benyttet et Haandskrift, nærmest beslægtet med C; derfra har han laant Stykket om Karl Segersen samt enkelte andre Notitser, jfr. Norsk historisk Tidsskrift. 3die Række I 286 f. og 372 f. 2. Presten i Vang Michel Andersen Aalborg, som i 1623 skrev „Antiquitater udaf Wangs Sogn“ (det eneste bevarede Uddrag heraf er trykt N. Hist. Tidsskr. 3die Række I 115 f.), synes at have excerperet Beskrivelsen. 3. Den Mand, som i Slutn. af 17de Aarh. (efter 1694) lod male Presteportræterne i Thotens (Hofs) Hovedkirke, maaske tildels efter ældre Portræter, har til Indskriften over de to Prester, som blev Hamarbiskoper (Karl Sigurdsen og Karl Jensen) benyttet et Exemplar af Hamar-beskrivelsen; hans Exemplar har havt Læsemaaden „regimente“ (CDE) samt Fadersnavnet „Jensen“ (der mangler DEFGH); det kan saaledes have været C's Original. 4. Presten i Vang Nils Sverdrup, der c. 1707 skrev „om Hammers Domkirkes Antiquiteter“ (trykt i Thaarups Magasin II 292—304) henviser til et „gammelt Manuskript“ (af Beskrivelsen), som han med sit Skrift sendte til Kjøbenhavn; det kan have været D, hvis det ikke er tabt. 5. Jonas Ramus, hvis Norges Beskrivelse var færdig c. 1715, skjønt den først blev trykt i 1735, har S. 77—82 gjort Uddrag af et tabt Haandskrift (R). Ved Siden af Forvanskninger (som Hemmingsen = Ellingsen 117[4],

Krokerud 118[1]) har hans Haandskrift havt gode Læsemaader, som dels falder sammen med B, dels med C, og stammede altsaa aabenbart fra 17de Aarhundrede. 6. Christopher Hammer paa Melbostad († 1804) har foruden G_6 ejet et Haandskrift af Beskrivelsen, som blev indlemmet i Hammers Samling i Throndhjems Videnskabsselskab (under No. 29), men senere er tabt; det kan ved de Læsemaader, som herfra er optagne i Udg. af 1774 (se nedenfor), sees at have hørt til Klassen H. 7. Gr. Fougner Lundh besad ved 1820 „en gammel paa Hedemarken erholdt Afskrift, der synes at være fra Enden af 17de eller Begyndelsen af 18de Aarh. og som paa enkelte Afvigelser nær stemmer overens med det Deichmannske Bibliotheks Exemplar" (F); det er aftrykt i Budstikken 2den Aargang (L). 8. I Resens Katalog (Kbh. 1685) S. 180 sees, at denne Samler har ejet et Exemplar (indbundet med et Expl. af „Bergens Fundats"), som bar Titelen „No. 15. 1. Hammers Gaards Beskrivelse og detz Biskoper"; det brændte 1728. 9—12 I Kataloger over Bibliotheker fra 18de Aarh. har jeg fundet følgende Exemplarer nævnte: 9) efter Fr. Lützow (1714) „98 qv. Hammers Gaards og Slot Beskrivelse med adskillig andet". 10) efter Peder Ewertsen (1757): „387 fol. Beskrivelse over Hammers Kiöbstad i Norga 553 med flere gamle historiske Efterretninger"; det kunde være A (se ovenfor S. 24). 11, 12) Langebek ejede allerede 1752 to Exemplarer, og de nævnes i Katalogen over hans Haandskrifter (Kbh. 1777): 277 qv. „Hammers Byes Beskrivelse af Christen Munck" og 282 qv. „Hammers Kiöbstads Beskrivelse ved Christen Munck"; det første blev ved Auktionen kjøbt af „Vedel", det andet af Kall.

Nyere Udgaver. Af Hamars Beskrivelse findes følgende Udgaver:

1. Gammel | Beskrivelse | om | Hammer Bye | paa | Hedemarken. | Til Trykken befordret ved | Christopher Hammer. | Christiania 1774, | trykt hos Kongelig Majestæts priviligeret | Bogtrykker og Boghandler over Aggershuus Stift, S : C : Schwach, og | findes hos ham til Kjøbs. 32 S. 8vo.

Til Grund for denne Udgave er lagt G_6 med deri optagne Rettelser og Tillægget (fra Holberg); dog er af „Nota" (S. 29) sidste Passus udeladt. Endvidere har Udgiveren gjort flere uhel-

dige Forbedringer efter et tabt Haandskrift af Klassen H (omtalt S. 32[6]), bl. a. Laugmand Bertel Godske (S. 4[6]), 10 Rendere istf. 3 (S. 14[5]), derfra udskrevet Listen over lutherske Biskoper til „Doctor Hans Munch“, optaget Stykket „Hammers bye o. s. v. (S. 31[4-11]) samt medtaget Tillægget „Sognepræster til Toten indtil Magister Holst“ (feilfuldt). Af Chr. Hammer er ogsaa indført Noten til S. 1, der er Udskrift fra Holberg.

2. „En gammel Beskrivelse over Staden Hammer“, udgivet af J. Chr. Berg i Thaarups Magasin 2det Bind S. 247—86 (Kbh. 1802) med Forerindring (S. 207—46) og Tillæg (S. 286—88).

Til Grund for denne, for sin Tid udmærkede Udgave har Berg lagt A, dog med modern Orthografi; han har ogsaa medtaget Varianter fra E og G_3. Conceptet til Bergs Udgave (med „Forerindring“ og „Tillæg“) findes indlagt i G_3.

3. Sandfærdig | Beskrivelse | over | den fordum berømte | Hammer Bye | i Hedemarkens Fogderie og Amt | i Norge; | dens udbredte Flor og Velstand, Kirker | Klostere, Kannikeresidenser, Commu= | nitet og Skole, | samt | Efterretning om, hvorledes alt dette nu | saa aldeles er øde= lagt. | Kjøbenhavn. | Tilkjøbs hos Forlæggeren, Joh. Rud. Theile [ɔ: Thiele], i store | Helliggejstſtræde No. 150. || 16 S. 8vo. (uden Aarstal).

Denne Udgave, der er trykt 1804 eller 1805, er en Bearbeidelse i mere modernt Sprog af 1ste Udgave, men med mange Forvanskninger (f. Ex. S. 4 Biskop(!) Christen Munch, S. 5 at „Klostrets Bygningsmaade var gothisk“, S. 6 at Domkirken var „i Form af en Korskirke“) og Tillæg. Blandt disse mærkes: S. 6 „Domkirken har og fört Navn af Trinitatis eller Trefoldighedskirke. Den første Biskop i Hammer, navnlig Arnold, skal have begyndt Kirkens Bygning omtrent Aar 1050. Hans Eftermænd fortsatte Bygningen indtil Biskop Gilbert, som ogsaa berettes at have ladet bygge derpaa. Siden formeenes, at Kirkens Bygning er blevet fuldført omtrent Aar 1278. Denne Biskop Gilbert skal tillige have ladet bygge Bispegaarden“ (Uddrag af Biskop Jens Nielsens da utrykte Bispekrønike i Mss. Thott. 502 8vo), og S. 4, hvor i den S. 29[30] citerede Note Ordene „hvor nu er hæste stald“ er ændret til „hvori forrige Ejer, Cancellieraad Vessel, har ladet indrette et stort muret Fæehuus“.

Udgiveren er aabenbart den bekjendte Hurum-prest A. Mørch, dengang residerende Kapelan paa Ringsaker (1796—1805), der i disse Aar vides at have syslet med Samlinger og Undersøgelser vedkommende det gamle Hamar (jfr. Aarsberetning fra Foreningen t. n. Fortidsm. Bevaring 1876 S. 146).

4. „Om Oplandenes gamle Bye Hammer", udgivet af Gr. Fougner Lundh i „Budstikken" 2den Aargang S. 785-800, 812—19. Til Grund er lagt en (tabt?) Afskrift fra Hedemarken (L, se ovenfor S. 32[13]); det sidste Afsnit er trykt efter Bergs Udgave.

5. Fuldstændig Beskrivelse | over gamle | Storhammer By, | som i fordums Dage blomstrede paa | Hedemarken, | med mange Kirker, Klostere og andre | Herligheder, som alt er gaaet til Grunde | tilligemed | sandfærdig Beretning | om den bekjendte | store Sjø-Orm i Miøsen | og de mange underlige Jærtegn, som viste | sig for den sidste Biskop i Hammer. | Christiania 1842. | Udgivet, trykt og forlagt af Ludvig Risum. 32 S. 8vo.

Denne Folkeudgave er Optryk af no. 4; den har bibeholdt de fleste Anmærkninger herfra, men udeladt nogle; nogle faa Noter er optagne fra J. C. Bergs Udgave (no. 2), fra hvis Forerindring Folkeudgavens „Anhang om Storhammers Undergang og Ødelæggelse af de Svenske i Aaret 1567" (S. 30—32) er et Uddrag. Derimod er dens „Forord" (S. 2) Uddrag af G. F. Lundhs Fortale.

6. Udgaven af 1863 har Titelblad ordlydende som No. 5 indtil: Christiania. | N. W. Damms Forlag. | Trykt i det forrige Lehmannske Bogtrykkeri 1863.

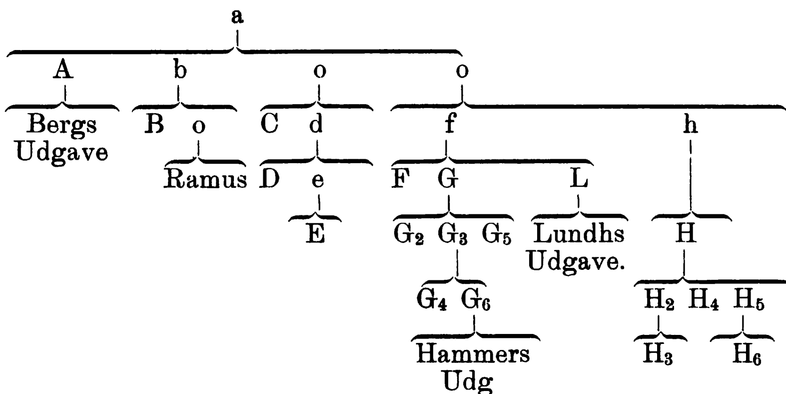
Er kun Optryk af No. 5.

Denne Udgave. Alle Haandskrifter er nær beslægtede og stammer fra samme Kilde. Men under Afskrivningen er tidligt mange Afvigelser opkomne, dels i Enkeltheder, dels i Omfang. A er det ældste, men mange Læsefeil kan berigtiges efter B; andre, især Udeladelser, som er fælles for AB, maa rettes efter CDE (og R), som her henviser til en ægtere Text; i Kapitel 4, som er afkortet i CDE, findes ogsaa enkeltvis en ægtere Text i F (og G). Denne Udgave hviler fornemmelig paa A—E, hvorhos til Kap. 4 ogsaa F er benyttet. Haand-

skrifterne F—H (og L) udmærker sig derimod kun ved senere Tillæg og vilkaarlige Detaljændringer.

Ved det forskjellige Omfang mærkes, at A er det fuldstændigste, B har tidligt mistet 1ste og sidste Blad, saa at Intimationen nu mangler ganske og af Slutningskapitlet den sidste Halvdel. CDE har Begyndelsen af Jærtegnene i Kap. 4, men udelader den detaljerede Søormhistorie — aabenbart af kritiske Grunde; derved har den ogsaa maattet udelade hele Kap. 5 om Biskop Mogens's Fængsling. F—H (og L) har ingen Rædsel for Søormhistorien, men har derimod tabt hele Slutningskapitlet.

Slægtskabet mellem Haandskrifterne kan fremstilles saaledes:

Skriftets Titel. I A findes ingen Titel, B mangler Titelblad, saa dens oprindelige Titel ikke kjendes, C har Titelen „Beskrivelse over Hammers kiöbstad, samlet af en gammel Bog“, DE har „Hammers Krönike“, FG har en længere Titel „En kort Beskriffuelse over Hammers bye og kiercke“ o. s. v., H-klassen har „Hammers kiöbstads Beskrifvelse“ o. s. v. De mange Variationer synes at vise, at de forskjellige Titler er paasat under Afskrivningen, hvorfor ingen har fæstet sig, og det er meget muligt, at Skriftet oprindelig ikke har havt nogen Titel. I Udgaven har jeg derfor valgt en neutral Titel.

Disposition. Naar bortsees fra Intimationen, der angiver sig som senere tilsat, antyder Haandskrifterne, navnlig ved de dobbelte Overskrifter (S. 119, 123 og 134) en Deling i Kapitler:

I. om Bispesædets Kirker og geistlige Stiftelser S. 119—23.
II. om selve Kjøbstaden S. 123—134.
III. Bispekrøniken S. 134—38 med Tillægget om de evangeliske Biskoper i Hamar og Oslo (S. 139).
IV. Jærtegn før Biskop Mogens blev fangen S. 140—42.
V. Historien om Biskop Mogens' Fængsling.

Denne Disposition har jeg i Udgaven betegnet ved tilsatte Kapiteltal.

Forfattelsestid. Skriftet vil skildre Hamars Bispesæde og Kjøbstad i „Bispernes" Tid indtil Bispedømmets Undergang; det omtaler derfor alle Institutioner og Forhold, som de dengang var. Derfor bruges i Regelen Fortids-Udtryk om hvad der fandtes „paa den tid", „udi de dage" o. s. v. Denne Fortid strækker sig, som sees af Udtrykket S. 143[14], lige til 1537, og overhovedet er den Tid, som kjendes og skildres, nærmest den sidste Biskops Tid; derfor kan ogsaa de to nævnte Kanniker Halvor Ulfsson (S. 120[5]) og Trugels Kantor (S. 125[6]) omtales i Fortid, thi begge var Kanniker før 1537. Kun sjælden omtales senere Forhold (d. e. hvilke Forholde der var, da Forf. skrev), og da altid i Præsens (Perfectum): Klostret, som efter 1537 er bortrevet (119), Gangen fra Bispekapellet ind paa Hammers Gaard sees Spor til „hvor nu Bispens Altersten *er* tilsyne" (121), af Fisketorvet findes Spor „hvor den brede Fiskesten endnu *ligger* (124), — der forudsættes en forfalden Tilstand og Ruiner, omtrent saaledes som Peder Hansen skildrer det i Breve til Kongen af 22 Juli 1539 og 27 Marts 1540. Den sidste Begivenhed, som omtales, er Biskop Mogens's Død (Høst 1542); Rygtet herom er vel først naaet til Norge Vaar 1543. Bogen er altsaa yngre end 1542.

Hvis man turde hævde, at Stykket om de evangeliske Biskoper (139) oprindelig tilhørte Bogen, laa det nær at antage, at dette Stykke fra først af har stanset med Mester Frants Bergs Udnævnelse (1548); imidlertid har jeg (N. Hist. Tidsskr. 3die R. I 291) gjort opmærksom paa, at dette Stykke er forfattet i eller ved Oslo og saaledes sandsynligvis tilsat, efterat Bogen ved Christen Muncks Forflyttelse er kommet

til Oslo eller Akershus (1556)[1]. Dette Afsnit tør saaledes være ganske fremmed for Bogens Plan, som vinder i Enhed, om det tænkes borte. Et Vidne for dets sene Oprindelse finder jeg i Listens vitterlige Væxt i Haandskrifterne: A fra c. 1633 stanser ved Glostrup († 1639), D fra c. 1650 med Stockflet († 1664), C stanser allerede med Nils Claussön († 1617) og henviser altsaa til en Original fra c. 1610 o. s. v.

Forud for det egentlige Skrift gaar en „Intimation" om, at Skriftet blev fundet frem 1553, under et Møde mellem Lensherren Christen Munck, 3 Hamarske Kanniker, Lagmanden, to nærboende Adelsmænd m. fl. paa Hammersgaard, da man gjennemgik Bispearviket; om Fundet[2] blev gjort en Indberetning til Kongen (Regjeringen), som fik Bogen tilsendt, men forinden lod Chr. Munck tage en Kopi. Da denne Intimation findes i alle Haandskrifter, maa det forudsættes, at de alle stammer fra denne Kopi. Efterretningen om Fundet hviler kun paa selve Skriftets Vidnesbyrd, men den bekræftes ved at alle Data i Intimationen synes paalidelige, idet alle de nævnte Personer levede ved den Tid og var knyttede til Egnen ved Hamar; en Formodning om vilkaarlig Opdigtelse, som har været udtalt, mangler ethvert positivt Grundlag.

Hvis Forfatteren efter 1542 havde nedlagt sit Skrift i Bispearkivet, kan dette være glemt eller overseet, da Hammers Gaard skiftede Lensherre (1549), og Bogen kan ved en Gjennemgaaelse af Bispearkivet være „opdaget", uden at man kjendte Forfatteren.

Efter Skriftets eget Vidnesbyrd er det saaledes forfattet efter 1542 (1548) og ifølge den senere tilføiede Intimation før 1553. De Forsøg, som har været gjort for at henføre det til en senere Tid, synes mig mislykkede; navnlig beror Bergs Idé om at henføre det til 1623 og til Forfatteren Michael An-

[1] Hertil kan ogsaa føies, at Forf. af Tillægget S. 139 bruger det nye Ord „stict", medens dette ellers betegnes „biskops dømme" (S. 137) eller „biskops stol" (S. 136).

[2] Saaledes maa efter Haandtkrifternes Vidnesbyrd Stedet forstaaes: den tidligere Opfatning (som jeg ogsaa har delt), at Bogen „blev gjort og beseglet" ved denne Leilighed, beror paa en Feilskrift i A.

dersen Aalborg paa en urigtig Kombination, hvilket jeg har oplyst i N. Hist. Tidsskrift 3die Række I S. 115 f.

Forfatteren. At Forfatteren er norsk af Herkomst, synes med Sikkerhed at fremgaa af de norske Gloser, som naturligt falder ham i Pennen, f. Ex. ende neder S. 125^{10}, 133^{6}, maaser oc gaaremyrer oc slemt uföre 133^{18}; Skrivemaaden „maaser“, der forudsætter den østlandske Udtale „maasaa“, synes ogsaa at vise, at Forf. er indfödt Østlænding. Det indgaaende topografiske Kjendskab til Hamar og Omegn viser, at han længe har opholdt sig her, rimeligvis i Biskop Mogens's Omgivelser. Ved Siden deraf tyder dog den gjennemgaaende dygtige Behandling af Skriftsproget paa et længere Ophold i halvt eller helt danske Forhold; den Forkjærlighed, han viser for Oslo S. 127^{10}, peger paa, at Forf. rimeligvis har været kjendt der; efter hans Kundskaber maa man forudsætte, at han har faaet Skoleopdragelse, nemlig i Skolen i Hammer, som omtales saa hyppigt i Skriftet (S. 120, 131, 136). Den Blanding af Sympathi og Modsætning, han oftere udtaler for „Papismen“, synes at vise, at Forf. er katholsk opdraget, men som voxen er bleven Lutheraner.

Rektor A. E. Erichsen har for mig udtalt den Formodning, at Forf. skjuler sig i den S. 146 omtalte Biskopens „Dreng“ Lars Hummer, som 1537 fulgte med Biskop Magnus til Danmark. Jeg finder denne Formodning overmaade sandsynlig: Lars Hummer var, som jeg S. 146 har vist, en fjærn Slægtning af Biskopen, Søn af hans Gaardsfoged“[1]; han var saaledes opfostret katholsk og i Hamar, levede 1537—42 i Andvorskov, hvor han vel har fortsat sine Studier, og derpaa hører vi intet til ham, før han i 1565 bliver (luthersk) Kannik i Oslo, rimeligvis efter at have tjent i mange Aar som lavere Geistlig. Det passer godt dertil, at Forf. ikke kjender senere Lensherrer paa Hamars Gaard end Thord Rud (S. 145), som kun fungerede nogle faa Maaneder efter Juni 1537; videre

[1] Slægten Hummer er dog neppe hedemarkisk, om den end i 16de Aarhundrede levede her. Biskop Magnus stammede fra Oslo (N. Saml. 8vo I 81) og har vel kaldt sine Slægtninge derfra til Hamar. Tilnavnet „Hummer“ synes at maatte stamme fra Kystegnene om Christianiafjorden, ikke fra Indlandet.

den elegiske Karakter, som synes at forudsætte Minder om Barndomslivet i den rolige Biskopsflække o. s. v. Imidlertid kan denne Formodning neppe bringes til Vished, saalænge Lars Hummers Livsforhold mellem 1542 og 1565 er ganske ukjendte[1]. Af Bogens Ord om ham kan direkte kun udledes, at Forf. har staaet i Forbindelse med ham og vidst, at han blev i Andvordskov til Biskopens Død; Ordene viser ogsaa, synes mig, at de maa være skrevne længe før 1565, da „Drengen“ Lars Hummer blev Prælat i Oslo.

Kilder. Forf. synes i det hele at have skrevet efter personligt Kjendskab til Steder og Forhold fra sin Ungdom; disse Erindringer har dog aabenbart blandet sig med Indtryk fra større Byforhold andensteds, saa at han herunder har skildret Hamars Forhold med for stærke Farver, ofte ligetil opdigtede: Byens Grænser og Udstrækning, Institutioner, Folkemængde o. s. v. ere dels helt uhistoriske, dels forstørrede[2]. For disse Traditioner citeres dels i Almindelighed Biskopernes Bøger (d. e. Regnskabsbøger) 126[20–22], 127[7], 134[17], dels Biskop Sigurds Bøger 137[12] (jfr. 141[5]), dels Biskop Hermans og Biskop Mogens' Bøger 134[2]. Forf. siger ikke, at han har under Udarbeidelsen benyttet disse Bøger, men antyder at han i sin Tid har seet dem; delvis støtter han sig ogsaa til Traditionen om dem, idet han beklager Tabet af nogle af dem (134[1]). Disse Traditioner er navnlig for den ældre Tid gjennemgaaende upaalidelige; men dog synes bl. a. Traditionen om Pave Adrian at være forholdsvis korrekt (mærk: hans Tilnavn „den Gode“ og hans engelske Herkomst) og alligevel ganske uafhængig af Kongesagaerne; den ved f. Ex. ikke hvem der var Konge i 1152 eller at der da var flere Konger.

Forf. har dog ogsaa bevislig benyttet skriftlige Kilder, nemlig dels en Lovbog med en Bispeliste, dels Breve (i Bispearkivet). Det kan sees, at han har kjendt en „Byret“ (S. 132), som han har anseet for gjældende i Hamar, og han har derfra omtalt Institutioner som Mørkestuen (S. 132), Rendere (S. 128), Raadmænd, Lagrettemænd og Byfoged (128) m. m.

[1] Det er sandsynligt, at han er den „Laurentius Olaui Norvegianus“, som 1554 blev immatrikuleret i Rostock.

[2] Nærmere herom i N. Hist. Tidsskr. 3die Række 1ste Bind.

I flere ældre Lovbøger findes en Bispeliste for hele Nidaros Provins fra 14de Aarh. og saaledes ogsaa for Hamar. Den nærmest beslægtede er Listen i AM. 309 fol., som indtil c. 1550 fandtes hos Kansleren ved Mariakirken i Oslo. Man sammenligne

AM. 309	Hamar-listen.
Arnalder	Arnalder
Ormar	Ormer
Ragnar	Regner
Þorar	Tord
Iwar	Iffuer
haluarder	Halffuor
Pall	Poffuel
Peter	Peder
Gilliberter	Gilbert
Þorfinner	Torfind
Jorunder	Jorunder
Þorstæin	Torsten
Ingiællder	Ingevalder
Botolfwer	Botolphus
Haluarder	Halffuor
Olafuer	
Hafuarder	Hoffuold
Magnus	Magnus

Den eneste Afvigelse er, at AM. 309 mellem „Haluarder“ og „Hafuarder“ har Navnet „Olafuer“, men det er tilsat inde i Linjen og meget utydeligt, saa det let kunde oversees. Forvanskningerne „Tord“ og „Ingevalder“ forklares lettest netop ved Bogstavernes Form i AM. 309, og den øvrige Rækkes fuldstændige Lighed synes at bevise Sammenhængen. Denne Række har altsaa Forf. udskrevet fra AM. 309, medens denne fandtes i Oslo, og har lagt den til Grund for sin Bispekrønike. De Aarstal og Data, han iøvrigt tilføier og som begynder med 1282, er aabenbart udskrevne fra „Biskopernes Breve“; naar han siger „han var til“ (med Aarstal efter), betyder dette altsaa ikke (eller ikke nødvendigvis) Dødsaarene, men Aarstal i Breve, hvori Biskoperne nævnes. Aarstallene viser sig, saaledes opfattede, i Regelen rigtige, idet dog Skrivfeil i Afskrifterne f. Ex. Magnus 1406 ikke er udelukkede. To Hoved-

feil har han begaaet, idet han har stillet Sigurd efter Arnbjörn og Herman efter Karl Jensen, medens deres rette Plads netop var forud. Feilene forklares for den sidste ved, at man feilagtig læste Aarstallet paa Biskop Hermans Gravsten i Domkirken 1513 (istedenfor, som der staar, 1500), hvorfor Herman maatte sættes efter Karl. Det er derfor rimeligt, at der ogsaa for den anden Ombytning ligger en lignende Feil til Grund, f. Ex. at Sigurds Dødsaar 1438 er feillæst for 1418, hvorfor Arnbjørn († 1430) maatte sættes foran ham.

III. Om Agershuus.

Dette Stykke findes kun i en eneste Afskrift, det S. 24 nævnte no. 938 fol. i Thotts Samling, skrevet i Christiania eller paa Akershus c. 1633; efter denne Afskrift er det allerede trykt af J. C. Berg i Saml. t. n. F. Spr. og Hist. II 355—59, hvori Berg optog ogsaa de derpaa følgende senere Stykker af lignende Art.

Afskriften er meget feilfuld, navnlig ved mange Udeladelser; da den herved adskiller sig fra de øvrige Afskrifter med samme Haand i Bogen, vidner dette for, at Forskriften har været meget daarlig, maaske meget gammel.

Forfattelsestid. Stykket er, som ogsaa Berg mente, tydeligvis forfattet i Fredrik d. 2dens senere Aar. Forf. kalder Christian II „gamle Kong Christian“ — altsaa Christian III vilde han have kaldt „Chr. d. unge“ —; den er saaledes ældre end 1588, og røber derfor intet Kjendskab til Akershus' Udvidelser efter 1591. Paa den anden Side nævnes Ludvig Munks Styrelsestid (fra 1577) og hvorledes Akershus ser ud „nu paa denne Dag“, altsaa er Stykket forfattet enten under Ludv. Munck eller under hans Eftermand Ove Juel (1583—88).

Forfatter. Forfatteren nævner sig ikke, men da Indholdet er dels Beskrivelse af Slotsbygningernes indbyrdes Beliggenhed og Historie, dels Traditioner om det gamle Akershus, med Henvisning til en tabt „Historiebog“ herom, maa Forf. have været ansat paa Slottet og fortrolig med Bygningerne her. Da han viser mere Interesse for Slotsfolkene og

Skriverstuen end for Kirken, tør man rettest søge Forfatteren blandt Slotsskriverne. Nu træffer man mellem disse ved den angivne Tid en literær Mand, som netop beskjæftigede sig med Akershus' og Oslo's ældre Historie, Simon Nilssön Skriver († 1592); han nævnes som Skriver allerede i 1573 og var det endnu i 1588—89 (Axel Gyldenstjernes 1ste Aar)[1]. Jeg anser det for mer end sandsynligt, at han har forfattet dette Stykke i Tiden c. 1580—88.

IV. Nomedals Lehns Beskriffuelse.

Haandskrifter:

Blandt de Haandskrifter, som efter Dr. Henrik Höyer i Bergen afleveredes til Universitetsbibliotheket i Kjøbenhavn 1619 nævnes: „10. Feröes Beskriffuelse, item Numedal etc. og andre fogderie, sampt Grönland, fol., foruden Pergament (d. e. indbundet i Pergament), løst ♀." I Universitetsbibliothekets Haandskriftkatalog fra 1662 nævnes det samme Haandskrift i Capsa Cypriani ordo 2 kortelig: „Om Ferröe en kort Beretning. 10. ♀"; men i Peder Syvs Optegnelser om Haandskrifter vedkommende Norge og dets Bilande angives Indholdet saaledes: „Om Numedal, Lofoten o. a. f. findes vidtlöftigt skrevet af Erik Hansen 1591 ibidem in Choro Bibl. Hafn." Dette Haandskrift, der altsaa har indeholdt Stykker 1) om Færøerne, 2) om Namdalen, 3) om Lofoten, 4) om Grønland, brændte med Bibliotheket i 1728 og vides ikke at være benyttet eller afskrevet af Nogen.

I Throndhjems Stiftkiste fandtes siden før Midten af 17de Aarhuudrede en Kopibog i Folio paa 130 Blade, indbundet i Pergament, uden Titel. Den indeholdt a) Afskrift af Testimonia publica, som af Professorerne ved Kjøbenhavns Universitet som Rectores magnifici eller Privatpræceptorer i Aarene 1616—22 var meddelte til Candidater, som enten var norskfødte eller havde faaet geistlig Befordring i Throndhjems Stift. b) Afskrift af den Throndhjemske Reformats af 1589, trykt i

[1] Det, som kjendes om ham, er samlet af A. E. Erichsen i N. Hist. Tidsskr. 2den Række VI 321 f.

det kgl. n. Videnskabsselskabs Skrifter i det 19de Aarhundrede, 1ste Bind (Kbh. 1817) S. 363—412. c) „Gandske Nommedalls Leens Beskriffuelße Aar 1597“, trykt sammesteds S. 435—48. d) „Een saare kort doch sandru Beskriuelse om Loffothen, Vestraalen, Annenes, Röst och Versöen; tilsammenskriffuet 1591“, trykt sammesteds S. 449—486. — Haandskriftet var til Trykningen sendt til Kjøbenhavn, men da det bagefter (Okt. 1817) med et throndhjemsk Skib skulde bringes hjem til Throndhjem, forliste Skibet, saa Haandskriftet blev borte. Medens det fandtes i Throndhjem, blev Beskrivelsen over „Lofoten og Vesteraalen“ benyttet i 1700 af Biskop Krog i hans „Om Maal- eller Moskøstrømmens Beskaffenhed“, trykt i Thaarups Magasin II 418-448, og Beskrivelsen over „Nummedalen“ c. 1775 af Schøning i hans (utrykte) Reise (han siger udtrykkelig, at han kjender Skriftet fra „Stiftskisten“).

Heldigvis findes der ogsaa to Afskrifter, som utvilsomt gaar tilbage til det tabte Haandskrift i Stiftskisten.

A. No. 119 fol. i det norske Rigsarkiv blandt Rentekammersager vedkommende Titus Bülches Folketælling, skrevet c. 1665 med 5 forskjellige Hænder: 1) Regnskaber over Furudeler i Nordmør, Grandeler i Guldal, Stjørdal og Strinden. 2) Kongebreve om Sagbrug i det Throndhjemske, dat. 28 Sept. 1664. 3) Oversigt over Indtægter og Udgifter i Throndhjems Len 1657. 4) Numedals Beskrivelse (18 Sider) og Begyndelsen af Beskrivelsen over Lofoten (kun 2 Sider). 5) kgl. Privilegium for Kobberværket i Meldalen, dat. 13 Mai 1657 [= Rigsreg. XII, 64-68], Inspektion ved Foged Sven Lauritssön og Sorenskriver Peder Let over Skovene om Lykkens Gruber, udført 9—10 Marts 1657, samt Relation om Veien mellem Østerdalens Kobbergruber og Hytteværket Indset (Kvikne), indsendt til Henrik Möller 20 Febr. 1658.

B. Folio-Haandskrift i det kgl. Haandbibliothek paa Christiania Slot, skrevet i Slutningen af 18de Aarhundrede. Om dets Herkomst vides intet, men det hører til dette Bibliotheks Stamme, erhvervet af Kong Karl Johan efter Statsminister Sommerhjelm (f. 1764 † 1827). Paa første Blad findes med Sommerhjelms(?) Haand Ordene „indført som No. 147“. Haandskriftet er smukt indbundet i Oskar I's Tid og har trykt paa

Ryggen „Numedels Leens Beskrivelse 1597", men indeholder dog foruden Namdalens Beskrivelse tillige hele Beskrivelsen over Lofoten og Vesteraalen. Afskriveren har ikke stræbt efter at beholde den ældre Orthografi, men synes ellers omhyggelig at gjengive Originalens Sprog; dog er der Feil og Misforstaaelser, navnlig synes han ofte at forvexle stor H og stor G.

Begge Haandskrifter er omtalte af Dr. Y. Nielsen i Norsk Historisk Tidsskrift 1ste Række I S. 506, men vides ellers ikke at være benyttede.

Udgaven. Haandskrifterne er benyttede saaledes, at den ældste Afskrift i Rigsarkivet (A) er lagt til Grund, Afvigelserne (forsaavidt de er andet end grafiske) er noterede efter B og den trykte Udgave (C). Den trykte Udgave er unøiagtigere end de to andre, idet den oftere moderniserer Sproget (f. Ex. han, hun om Dyr og livløse Gjenstande rettes oftest til den).

Forfattelsestiden fremgaar af Haandskriftet selv, 1597 (S. 159), hvormed det stemmer, at en Begivenhed fra 1592 omtales (S. 168[16]). Deraf sees, at det er en Unøiagtighed, naar Peder Syv henfører ogsaa Beskrivelsen over Namdalen til Erik Hansen, thi denne var død før 1595 (N. Hist. Tidsskr. 2den Række 4de Bind S. 303 f.).

Forfatteren. Man kan af selve Indholdet slutte, at Forf. har været Prest i Nærø Prgld.; det er nemlig for det første tydeligt, at han lægger den geistlige, ikke den civile Inddeling til Grund, og dernæst fornemmelig dvæler ved Nærø Præstegjeld: der opregner han alle Kapeller paa de ydre Fiskevær, og der omtales en nylig Kirkeindvielse (i Vikten), medens alt saadant forbigaaes ved de to andre Præstegjeld. Nærø fik en ny Sognepræst i 1594, som dog kan have været Kapelan der nogle Aar forud; men hans Navn er hidtil ukjendt[1].

Forf. maa antages at være dansk af Fødsel, siden han som Hjemmel for et Sagn om St. Olaf henviser til hvad „de Norske sige" (171[15]) og flere Gange skiller mellem sit og Namdølernes

[1] Hr. Hans Jakobsen, Sogneprest i Nærø († 1593—94), var dansk, og kan antages at have havt en dansk Kapelan, som da maaske er bleven hans Eftermand. Erlandsen nævner foran Jens Christensen († 1618) kun hans Fader Christen og forud for denne Lars Braun.

Sprog (172^{28}, 174^{11}, 174^{18}), Dog har han aabenbart opholdt sig meget længe der i Dalen, siden han bruger flere norske Dialektudtryk. Indholdet røber ogsaa god Kundskab om Landskabet, dets geografiske Forhold og Beboernes Levesæt, medens han lidet kjender til den ældre Historie eller Sagn, naar undtages om St. Olaf (175^{15}), om ældre Handelsforhold (172^{10}), om en af Flom bortført Kirke (167^{8}).

V. Om Lofoten og Vesteraalen.

Om Haandskrifterne henvises til hvad ovenfor er sagt S. 42 f.

Forfatteren er, som oplyst i N. Hist. Tidsskr. 2den Række IV S. 189—96 (jfr. 303 f.), Erik Hanssön Schönneböl, en Mand af lavere Adel fra Fyen, som fra ca. 1570 var Foged dels i Lofoten og Vesteraalen, dels i Vesteraalen alene, og døde mellem 1591 og 1595.

Forfatterens Optegnelser stammer dels fra egne Erfaringer paa Reiser i Distriktet, dels fra andres Fortællinger, som han hyppigt citerer; derimod har han ikke benyttet skriftlige Kilder (udenfor Optegnelser som Foged).

VI. Om Findmarcken.

Dette Stykke kjendes kun fra Additamenta 147 qv., skrevet c. 1600 (ovenfor S. 7^{11}), og fra De la Gardie 24 fol. fra c. 1630—40 (ovenfor S. 8^{3}). Det kan med Sikkerhed antages at være ældre end c. 1600, da det fandtes ogsaa i det af Krag erhvervede Haandskrift (S. 8^{21}), som allerede Huitfeldt benyttede i 1599; da de øvrige her optagne Stykker stammede fra en Bergensk Samling fra c. 1590, maa ogsaa Stykket om Findmarcken være ældre end denne Tid. Hvormeget ældre er ikke godt at sige; kun kan det fremhæves 1) at den lutherske Kirke er forlængst indført i Distriktet, hvilket peger paa mindst en Generation efter c. 1550; 2) at store Skibe først „for nogle faa Aar siden“ er begyndt at seile paa Finmarken, hvilket ifølge et Kongebrev af 9 Febr. 1569 ganske nylig var begyndt at ske paa Grund af Stridigheder om Recessen i Odense (1545)[1];

[1] se N. Rigsregistranter I 613.

OM NORGIS RIGE

AF

MAG. ABSOLON PEDERSSØN BEYER

1567

HAANDSKRIFTER:

A = 95 qv. i det danske Rigsarkiv, skrevet 1570; begynder S. 13[19].

(A_2 = 99 fol. i den Arnamagnæanske Samling, skrevet 1701, Asgeir Jónssons Afskrift af A; hos Sandvig betegnet A, hos Nicolaysen C.)

B = 330 qv. i den Arnamagn. Saml., skrevet af Jens Lauritssøn Wolff 1630.

C = Additamenta 147 qv. i Kjøbenhavns Universitetsbibliothek, skrevet c. 1600 (hos Nicolaysen betegnet A).

D = 24 fol. i den Delagardieske Samling, Upsala, skrevet c. 1630—40.

E = 1542 qv. i nyere Saml. i Store kgl. Bibliothek, Kjøbenhavn, skrevet c. 1610.

F = Uddrag i Haandskriftet C 23 i kgl. Bibl. i Stockholm, skrevet 1599 eller lidt før.

G = Uddrag i 95 fol. i den Arnamagnæanske Samling, skrevet c. 1600.

H = Uddrag i Arild Huitfeldts Krønike (1599 og 1603).

OM NORGIS RIGE[1].

Munsterus 814 om de Normanner. Cimbri udi Suartvald haffue det Norske vaaben fol. 592*. Munst. 814†. Munsterus siger at de boe i et lycksaligt land oc at vere langliffuet oc de retferdigste blant alle folck paa iorden.[6]

At[2] skriffue [retteligen oc beskiedeligen nogit[3] vist om Norgis rigis ophaff, begyndelse, oc aff huad slags folck de ere aff komne först[4], [oc aff[5] huad land de ere vdgangne, huad orsage der haffuer verit til, hui de haffue giffuet dennom [ind i[7] dette haarde land, fult aff [höge berg[8], dale, fiorder, store farlige haff strömmer, skier *etc.*, troer ieg ey nogen findis, som tör driste sig til[9], besynderlige efftørdi mand finder der intet om, huerchen vdi Norgis chrönicke heller

* Munsterus „fol. 592"] d. e. pagina 591—592: Familia antiquorum baronum a Zimbern, qui nostro ævo ad comitatus gradum ascenderunt, originem putantur duxisse a Cimbris. — — Possent quoque insignia ipsa nonnihil adstipulari proposito nostro, quum et Nortuuegienses, uude Cimbri putantur pro bona parte egressi, et barones Cimbrenses pro signo militari utuntur leone gestante pedibus suis securim hastariam.

† Munst. „fol. 814"] d. e. pagina 813—814: Aliquot annis deinde, nempe post Christum natum, prodiit ex Daniæ insulis alia colluuies sævissimorum hominum, qui Nortmanni vocabanter et hi Galliæ littora infestantes omnia igne, cædibus et rapinis complebant. — — — Plin. 4. lib. sic ait: Quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis. Alii Plinio etiam antiquiores, fortunatas terras et homines macrobios atque omnium justissimos mortalium sub hoc terrarum tractu posuerunt.

[1] *Overskrift* A_2B, *mgl.* E. Om Norge D. En sande beskrifuelse om Norge C. [2] Først at C. [3] *Fra* [A_2BE. noget retteligenn och beschedenlig och CD. [4] CD *sætte Komma foran* først. [5] *Fra* [A_2BE, *mgl.* CD. [6] *Randnoten kun i* A_2. [7] *Fra* [BCDE. imod A_2. [8] *Fra* [A_2. höye klipper oc lange stenberger B. bierge, høie CDE. klipper *tilf.* E. [9] CDE. dertil A_2. der om at skriffue B. at skriffue om *tilf.* E.

nogle andre fremmede. Der nest om[1] Norge haffuer sit naffn aff en konge, som hed Noer, eller oc aff den *plaga*[2] eller sted, som det ligger vdi nord, eller oc aff[3] nogle folck, som de ere udgange ifraa, som det naffn haffue hafft, det veed mand icke til vi*ß*e. [Haffuer ieg lige vel hört, at der er ein sogn om[4] Noer konge. Dog le*ß* mand hos *Quintum Curtium*, at den tid *Alexander Magnus* förde krig vdi Indien, da kom hand til it slags folck, som kaldis *Noritæ*[5]. Di*ß*e beskriffuis at haffue nogit ner de samme seder, som de Norske[6] fiskere i fordom tid oc[7] endnu bruge i Nordland. Oc siger forskreffne *Curtius*, at de haffue lange negler, langt haar, kleder aff diure huder oc skind, oc de ede fisk, som er thörckit emod solen, oc hualfiskis oc andre saadanne[8] besters kiöd. Om de ere aff disse landskab kommen, [veed ieg icke til vi*ß*e[9], endog at naffnit oc sederne siunis i nogle maader at komme offuer ens med det Norske[10] naffn, oc efftərdi mand der om veed icke noget vist, [vil ieg det[11] lade fare[12].

5 Sogn] oldn. sǫgn, nuv. vestlandsk s o g n, Sagn.

6 Noer konge] Forf. synes ikke at kjende Nors Navn fra skrevne Kilder (Indledningen til Jarlesagaen, Odds Ólafssaga eller Historia Norvegiæ).

6 Quintum Curtium] cfr. Curtii de rebus gestis Alexandri Magni lib. IX, 10,6: (Alexander) viam emensus in Horitas (var. Noritas) transit — — 10,8: Hinc pervenit ad maritimos Indos: desertam vastamque regionem late tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii iure miscentur. Ipsa solitudo natura quoque immitia efferavit ingenia: prominent ungues nunquam recisi; comæ hirsutæ et intonsæ sunt: tuguria conchis et ceteris purgamentis instruunt; ferarum pellibus tecti, piscibus sole duratis, et majorum quoque belluarum quas fluctus ejicit, carne vescuntur. — Varianten *Noritas* findes i Udgaver fra Florents (1507, 8vo) og fra Paris (1542 og 1543, 8vo) samt i flere middelalderlige Haandskrifter.

[1] A_2E, *mgl.* CD. [2] A_2B. plagge D. plage (*rettet til* platz) C. platz E. [3] A_2B, *mgl.* CDE. [4] *Fra* [A_2. Saa menes der vel, at der er en sagen aff B. haffuer ieg ligeuell hört, att det haffuer sit nafnn aff CD. Dog alligewell er en gammell segn eller tale om E. [5] A_2B. Noritter C. Norritter DE. [6] A_2B, *mgl.* CDE. [7] haffde wdi Finmarcken och som de *tilf.* E. [8] A_2BC, *mgl.* DE. [9] Fra [CDE. kand icke forvist sigis B. kand ieg for vist ey sige A_2. [10] Norgiske C. [11] A_2B, *mgl.* DE. derfor C. [12] A_2, *mgl.* CDE. Fra [maa det da derved bliffue B.

För end eenvolds konger af gudz forsiun regerede vdi Norge, da var der en [slags verdslig regimentis[1] stat, som[2] kaltis *aristocratia*[3], det er de[4] beste mends[5] regimente, naar som mange[6] fromme oc[7] retuise höffdinger, effter höffuiske laag, skick oc sedwane styre, regiere, beskytte og straffe deris undersaatter. Huor lenge denne stat haffuer verit oc varit, veed mand icke, endog at nogle neße konger opregnis vdi [deris aars regimente[8]. Oc effterdi at neße kongerne haffde [ingen skreffuen[9] laag, huor effter vndersaatterne burde at skicke dennom[10] imod deris konge oc andre, der til[11] var her ingen sand gudz kundskab oc religion vdi landet, thi de dyrkede afgvder, drebte menni-sker oc offrede dennom deris afgvder, daa haffuer det ey andit verit mueligt, end at vndersaatterne [er wederfarit tit oc offte stor vold oc[12] wret af deris höffdinger, oc vndersaatterne haffue offte giort oprör imod deris konger, oc stundom flyet fraa dennom oc til andre, stundom[13] oc tagit deris konge[14] aff dage. Haffuer der oc verit stor tuedract imellem neßekongerne, stor blodstyrtning, mord oc brand, som i de dage var seduanligt. Stundom er oc aff gudz tilladelse fremmede konger ind-falden aff Danmarck oc Suerrig, oc haffue giort stor skade paa rigerne[15]. Dog haffuer det gandske Norgis rige aff nogen fremmed konge aldrig verit offuer wundet med herre skiold, [endog at[16] *Saxo Grammaticus* skriffuer at Norge haffuer mange gange werit underthuunget. Dog skal mand det ey forstaa

7 Neßekonger] bruges her i samme Betydning som Kongesagaernes *fylkiskonungar* (Heimskr. 242) og *heraðskonungar* (Yngl. s. 38) eller *smákonungar* (Heimskr., Ól. s. helga c. 34). Paa samme Maade forekommer *neskonungar* i Haakon Haakonsøns Saga (Fnm. S. IX 255) og i en Retterbod af 1282 (N. gl. L. III S. 32).

23 Saxo Grammaticus] jfr. Saxo lib. IV om Frotho vegetus (Froger) og Fridlevus celer (Rusla), l. V om Frotho III (Stikla, Götar, Hithin, Arthorius), l. VI om Fridlevus (Amundus), l. VIII om Omundus (Ringus, Oddus), l. IX om Regnerus (unævnt norsk Konge).

1 *Fra* [A_2B. regenters CD. slags regierings E. 2 *mgl.* D. 3 Optimatum regimen *tilf.* A_2. 4 det CD. 5 deris CDE. 6 nogen CDE. 7 *mgl.* CD. 8 Fra [uden deris vißе aars regimente B. udi de norske chrönnicker E. 9 Fra [ABE. inschrefuit CD. 10 sig CD. 11 med *tilf.* CD. 12 Fra [hafue ofte giort vold eller vederfarit thenom stor C. 13 A_2, *mgl.* CD. ia vel B. wndertiden E. 14 A_2BC. konger DE. 15 A_2B. rigit CDE. 16 *Fra* [CDE. uden A_2.

om det gandske rige, som daa[1] var skifft udi saa mange kongeriger, som der er nu fogederi[2] til, derfor kaldis de neſſe konger. At dette skal saa forstaais, giffuer *Saxo* sielff til kiende. Thi at naar nogen konge aff Danmarck eller Suerrig haffde[3] feyde med nogen neſſe konge, oc han besøgte hannom med nogen krig, oc vant hannom offuer, da skriffuer *Saxo* ligeruis, som den konge hafde offuer wundet [det gandske[4] Norgis rige, endog at hand haffde icke den xx part der aff. Oc der neſſe kongerne haffde udi nogle hundrede aar saa regieret[5], bruget affguderi[6], vold, velde, roff[7] oc brand[8], wret[9], wkyskhed[10], da haffuer Gud villet baade[11] straffet[12] de neſſekongers deris tyranni[13] oc sig naadeligen offuer dette arme elendige folck[14] i dette rige forbarme[15], oc haffuer giort en omuending oc forandring paa den stat oc verdslig regimente, som da var forhanden[16], oc borttagit[17], udslet oc ödelagt den störste part aff de neſſekonger, oc ophöget en eenvolds konge offuer gandske Norge, huilken gud haffuer begaffuet med visdom, styrcke[18], mandom oc[19] seyer[20] imod sine fiender, saa at hand haffuer thwunget gandske Norge vnder sin hand ved *Haraldum Magnum Pulchricomum*[21].

Saa pleyer Gud at giffue land oc riger drabelige[22] oc stadzelige mend, oc begaffuer[23] dennom med herlige[24] gaffuer[25], paa det at Gud ved deris hand tyranni oc affguderii kand straffe, oc beskicke[26] land oc riger med høffuiske laag oc ret,

[19] Haraldus Magnus Pulchricomus] Tilnavnet *Magnus* kun her. Ogsaa Oversættelsen „pulchricomus" er opfunden af M. Absolon; tidligere oversatte man *pulchre-comatus* (Thjodrik Munk) eller *comatus* (Hist. Norv., Catal. reg. Norv.).

[1] A_2E. dog CD. [2] fogeder C. [3] nogen *tilf.* CE. [4] *Fra* [allt CD. [5] och *tilf.* DE. [6] BCDE. afguder A_2. [7] A_2B. röfue C. röffuid DE. [8] A_2B. brent CDE. [9] A_2B, *mgl.* C. med vrett oc D. oc skiendt oc med E. [10] A_2BD. wskiuldige C. wskyskhed meget och ilde tirannizeret E. [11] A_2BE, *mgl.* CD. [12] A_2B, *mgl.* E. straffe D. brudt C. [13] at straffe *tilf.* E. [14] *mgl.* C. [15] forbarmet C [16] A_2. forherdit CD. paa færde E. [17] och *tilf.* C. [18] och *tilf.* D. [19] *mgl.* CD. [20] vinding *tilf.* A_2. [21] A_2E, *mgl.* D. Pulconomum(!) C. ɔ: herlig haar *tilf.* A_2 det er Harald haarfawer, som de kaldet hannem for handz smucke och deilige haar *tilf.* E. Fra [*mgl.* B, *som her indtager hele Haralds Historie.* [22] AB. viſſe CD. [23] CD, *mgl.* B. haffuer A_2. [24] CD. adskillige herlige A_2. ypperlige B. [25] sire oc bepryde *tilf.* B. begaffuet *tilf.* A_2. [26] ABE. beskerme CD.

oc lade Guds reene ord predickis udi deris kongeriger. Saa haffuer gud straffet Mederne[1] ved de Perser[2], oc de Perser[2] ved de Grecker, oc Greckerne ved de Rommere. Saa tager oc Gud riget fraa den ene oc giffuer den anden det, oc stadfester det en tid lang, indtil [saa lenge at[3] de forkaste det sielffue med affguderi, vkyskhed[4], tyranni oc oprör. Saa troer jeg visseligen at[5] vdi det aller[6] ringiste da haffue de[7] neßekonger regieret vdi fem hvndret aar, fordi saa[5] at[5] vdi huert femte hvndret aar, [stundom för, stundom[8] oc[9] vdi den samme punct oc minut, da pleyer der at skee nogen [besönderlig forandring[10] vdi keyserdömmet oc vdi kongeriger oc andre veldige politier, som baade den hellige kirkes [historie oc verdslige[11] historier giffue klarligen[12] til kende. Saa haffuer der verit fult fem hundret aar fraa Harald den store indtil kong Haagen, som [gifftet sig[13] med drotning Margrete, effter huis affgang en stor forandring er skeet[14]: Norge[15] aff guds forsiun oc tilladelse, ikke ved herre skiold, men ved[16] gifftermaal er kommet vnder de Danske konger, som ere aff det Norske kongeblod[17], til arffue med rette, effter det kongelige arffuetal, som findis j laagbogen[18]. Saa bliffuer ingen forandring paa den stat, som nu er i Norge, förend Guds sön kommer igien i skyerne paa den yderste dag, at giöre en ende paa alle verdens [konger oc riger[19], oc oprette [et euigt bestandigt[20] kongerige, vden saa er at kongerne sielffue enten med affguderi, tyranni, vkyskhed[21] oc oprör det forkaste[22] oc forsamle guds vrede baade offuer dennom sielffue oc deris vndersaatter, huilcket Gud ved sin kiere sön oc den werdige hellig aand naadeligen affuende. Amen.

[10] forandring] Theorien stammer fra Melanchthon (Foredrag fra Aar 1549), se Locorum communium collectanea a Johanne Manlio (Frankf. 1568) p. 602: Universaliter habetis mutationes regnorum circa annum 500.

[1] de Medier D. de Meder C. [2] Persier DE. [3] *Fra* [*tilf.* BCDE. *mgl.* A_2. [4] A_2BD. wskiuldighed C. wskyskhed E. [5] *mgl.* A_2. [6] A_2B, *mgl.* CD. [7] A_2BE. disse CD. [8] *Fra* [*mgl.* C. [9] A_2BE, *mgl.* CD. end *tilf.* E. [10] *Fra* [A_2B. forandring, besönderligen CDE. [11] *Fra* [*mgl.* C. [12] *mgl.* BC. [13] *Fra* [A_2B. gifftis CD. gifftedis E. [14] udi *tilf.* A_2. y *tilf.* BE. [15] som *tilf.* A_2. dog *tilf.* E. [16] BCE. med A_2. formedelst D. [17] blodt C. [18] de gamble Norgis lowböger E. [19] *Fra* [BDE, kongeriger A_2. [20] *Fra* [A_2. enn euig bestandighedt och CD. [21] uskiuldighedt C. wskyskhed E. [22] kunde *tilf.* A_2.

Vide Munster fol. 79 anno xti 880 Normannorum rapacitas, et communio fol. 105. Normanni obtinent Neapolitan. regnum 234, item fol. 120 de irruptione Normannorum in Flandriam et 124[3].

Vdaff Norge i fordom tid ere vdgangne mange slags folck, oc ere vddragne stundom til Tyskland, Frii*ß*land, [Holland, oc[1] stundom til Skotland, Engeland, Franckerige, Valland oc Sicilien, [oc haffue de land naffn aff dennom, som Lante Rygen aff[2] [de Ryfylcker, Heruli, Klubbe herrer[4], de haffue vandret med de Gother oc Cimbrer, oc Normandie[5] [aff de Normender[6], *Northumbria*[7] aff de Norske, kand vel skee at *Noricum*[8] oc Norenberg[9] vdi Tyskland tör oc haffue sit naffn der aff[10].

Itidem quando venerunt in Italiam Rogerius Normannus Noricus Dux. Tancredus pater xii filiorum venit in Italiam ubi constituit regnum Neapolitanum et Siculum anno xti 1008[3].

Orsagen huor fore [de Normender[11] droge aff Norge oc[12] til[13] Franckerige oc indtoge *Neustriam*[14] oc kallede hende aff dennom *Normandia*, er denne. Kong Harald hin store lod strengeligen forbiude, at ingen aff hans gandske undersaatter, edel eller wedel, skulde fordriste sig til at tage eller[15] röffue[16] nogit fra hin[17] anden: huo som helst sig fordristede emod saadant at giöre, skulde miste liffuet[18] eller blive vdsleger[19]. Imod dette forbud[20] giorde en iarlis[31] sön aff Möre, ved naffn Rolff, [som ellers kaldis Gange Rolff[22], fordi hand sigis at haffue verit saa hög [oc stor[23], at hand [icke kunde bekomme nogen hest[24] vdi

[4] Ryfylker—Heruli] jfr. Munster p. 759 om Mecklenburg: „Primi habitatores huius regionis apud autores appellantur *Heruli*, Obotritæ et generali vocabulo Vandali. Sunt qui eos ex Scandia olim vna cum Gothis, *Longobardis* et *Rugis* ob inundationem in hanc venisse terram". — „Klubbe herrer" maa være en Oversættelse af „Longobardi".

[18] Gange Rolff] jfr. Heimskringla, Haralds s. hárfagra c. 24, f. Ex. hann var svá *mikill* maðr *vexti* (medens M. Störssön har: Rolff — — var offuermaade *stor*).

[1] *Fra* [*mgl.* A_2. [2] *Fra* [A_2B. etc. CD. [3] *Randnoten kun i* A_2. [4] *Fra* [A_2B, *mgl.* CD. A_2 *skriver* Hercule (!). *Fra* [dem som komme aff Ryfylke, ligesaa E. [5] A_2B. Normandier C, Normandien DE. [6] *Fra* [A_2BE, *mgl.* C. aff de Normandier D. [7] *mgl.* C. [8] A_2B, *mgl.* E. Norrus D. Norcus C. [9] A_2BD. Nöringberg C, Norenborg E. [10] vdaff D. [11] *Fra* [BD. Normanderne C. de Normandier A_2, Normænderne E. [12] A_2BC, *mgl.* DE. [18] indtil B. ind vdi E. [14] A_2BE. Neustinam CD. [15] och CD. rappe oc E [16] riffue C. [17] ACD. en A_2. [18] sitt liff CD. [19] A_2D. wsleger E, udslægder C, udsleider B. [20] A_2CE. bud CD. [21] A_2BE. jaralds sön (!) C. jaralds söns D. [22] *Fra* [*mgl.* C. [23] [A_2B, *mgl.* CD. [24] *Fra* [A_2B. kunde ingenn hest faa CD. ingen hest kunde bære hannem E.

Norge, [paa huilken hand kunde ride, thi[1] maatte hand altid gaa. [Der for^ne[2] Rolff haffde saa offuer traad kongens forbud, oc fick spurt at kongen vilde straffe hannom, lod hand bede kongen om naade aff de beste folck vdi landet. Der kongen [ey vilde[3] höre hannom[4] bön, drog hand aff landet med it stort tal folck oc kom först til[5] Skotland, siden til Engeland, oc tog det ind, aff huilken[6] de Engelske konger indtil paa denne dag haffue deris wdsprung[7]. Siden drog hand til *Neustriam*[8] vdi Franckerige, oc tog det ind, oc gaff det naffn aff [Normend, oc kallede det[9] *Normandia* indtil paa denne dag, oc kongen aff Franckerige *Carolus Crassus*[10] *Cesar*[11], kong Loduigs stammis sön, gaff da[12] Rolff sin dotter, som hed *Gilla*[13], oc[14] lod sig döbe oc christne, oc bleff kallet[15] *Robertus*, oc var den förste hertug vdi *Normandia*, [da var Edvard konge i Engeland, skede det aar[16] effter Christi byrd 896[17].

Munst. scriffuer 120 fol. at Gilla var *Lotharii* dotter, men fol. 294 scriffuer hand at hun vvr *Caroli Simp'icis* dotter, oc at hand fick med hende *Neustriam*, bleff döbt og kallet *Robertus*. Munst. 292 scriffuer at *Gothfridus Normannorum rex* fik *Gisla* til eckte oc Frisland med hende. Denne *Gisla* var *Lotharii* dotter[18].

Denne Harald haarfager var föd[19] effter Christi byrd 848[20], oc [kom til regimentet, der[21] hand var x aar gammel[22], oc daa hand var xx aar gammel, bleff han eenwolds konge offuer alt Norge. Saa haffuer Gud aff sin store naade, almuen til nytte

[12] Rolf—Robertus] Jfr. Annales regii 897: Karolus filius Lodovici balbi regnavit super Francos xxvij annis. Rollo ad fidem conuersus a Karolo rege Francorum, cuius .s. Karoli filiam Gillam duxit et suscepit totam Neustriam cum ea. primus dux Northmannorum. et postea dictus est Robertus. Eduardus rex Angliæ xxiiij annis vij mens.

[18] Harald haarfager] Jfr. Annales regii: 848 Fǫddr Haraldr harfagri. 858 vphaf rikis Haralldz hárfagra. 868 einvalld Haralldz hárfagra Noregs konvngs.

[1] *Fra* [A_2B. huilchen hand kunde ride paa, di CD. huorfore naar hand skulle nogen stædz till lands, da E. [2] *Fra* [A_2B. denne CD, denne for^ne E. [3] *Fra* [wilde icke D. [4] A_2BE. hanns CD. [5] A_2DE. y BC. Hollands side *tilf.* E. [6] A_2B. huilcke CD. [7] A_2B. ordsprag C. ordsprock D. og herkomst *tilf.* A_2. *Stykket* „aff huilken — wdsprung" *mgl.* E. [8] A_2BE. Neustinam C. Nestinam D. [9] *Fra* [A_2BC, *mgl.* D. kallede det effter Normöer E. [10] BCD, *mgl.* A_2E. [11] af *tilf.* A_2. [12] CD, *mgl.* B. de (!) A_2. [13] Gissel E. [14] Rolff *tilf.* DE. [15] *mgl.* C. [16] *Fra* [A_2B, *mgl.* CD. [17] 890 B. [18] *Randnoten kun i* A_2. [19] A_2B, *mgl.* CD. [20] 19 anno imperii Lodovici pii *tilf.* CD. [21] thenn thid CD. [22] *Istf.* „gammel" *har* CD: in tertio anno Lotarii. Fra [kaldes Harald ringrige (!) B.

oc gaffn, oc paa det at[1] christendomen vnder einuolds konger kunde komme[2] vdi[3] riget[4], höffuiske laag, skick oc seduaane med gode seder, oc tyranni, vold oc vret kunde straffis oc bort tagis[5], opvact denne konge vdi hans barndom saa got, oc beprydit hannom med viisdom, mact oc seyer. Haffuer hand strengeligen set fred i riget oc hollit vndersaatterne med den laag oc ret, som hans her fader Haldan suorte jndskickede, huilken han oc forbedrede[6], oc straffede med suerd oc landflyctighed de wliudige, paa det at riget kunde komme til ro oc lise effter languarende[7] krig. Saadan en forandring er icke skeet aff nogen[8] slumpelycke, men aff Gvd j himmelen, som omuender, stadfester oc forandrer kongeriger oc giffuer dennom huem hand vil. Denne[9] store velgerning bör alle Norske[10] mend[11] at annamme med tacksigelse aff Gvd oc bekende det[12] at vere en aff de störste velgerninger, som Gvd beviser kongerigerne oc vndersaatterne paa iorden, at hand lader dennom regeris aff vise *personis*, som med store gaffuer [aff Gvd ere beprydet[13], oc all den stvnd som öffrigheden elsker Gvds ord, flyer tyranni, affgvderi, vkyskhed[14] oc oprör, da tilsteder Gvd rigerne at bliffue ved mact, endog hand stundom for syndens skyld lader krig oc anden plage komme paa land oc riger, paa det at kongerne oc vndersaatterne kvnde lere at kende Gvd, ydmyge dennom vnder Gvd, oc holde dennom vdi middel[15] maade, oc tencke at de ere *vicarii dei*, det er Gvds lensmend, oc skulle i sin tid giöre regenskab for deris len oc fogderi. Oc naar som helst at kongerne oc vndersaatterne icke vdrette deris embede effter deris titels[16] liudelse, som Gvd uddeler jblant dennom, da forkaster Gvd saadanne konger, stöder dennom af stolen, beröffuer dennom [deris dignitet[17], som de för vore begaffuit med, forandrer rigerne [oc störter[18] dennom. Som her i Norge er skiet effter at Harald haarfagers slect

[1] A_2B, *mgl.* D. och C. [2] kommit C. [3] *mgl.* C. [4] sampt *tilf.* D. med *tilf.* B. [5] och *tilf.* C. [6] *Istf. Stykket* „Saa haffuer (S. 9^{21}) — forbedrede“ *har* E *kun*: Hans her fader waar Haldan suarte etc. [7] BCDE. laanguarig A_2. [8] BCD. en A_2. [9] A_2C. den D. [10] A_2B. Norgis CD. [11] oc rigens indbyggere *tilf.* A_2. [12] A_2B, *mgl.* CD. [13] *Fra* [CD. beprydis af gud A_2. [14] wskickhedt C. [15] muelige oc mandelige (!) A_2. [16] titell oc deris persons C. [17] Fra [med deris dyder (!) A_2. [18] *Fra* [CD. omstøder A_2.

haffde regerit vdi fem hvndret aar. Oc endog saadan forandring er skiet, at Norgis rige ved gifftermaal er kommit vnder Danmarck, haffuer Gvd ligeuel naadelige seet til dette rige, saa at kongerne haffue sögt rigens beste oc gaffn, som de[1] privilegier de haffue vdgifuit nocksom bevise. Oc dertil med haffuer Gvd i disse siste[3] werdsens[4] tider oc vdi Norgis rigis[5] alderdom, som nu er saa[4] gammelt, at det gaar med en staff, [giffuit det en aandelig staff[6], som er Gvds sande oc[7] salige ord, oc sacramenternis rette brug, til [huilket det kand[8] helde[9] sig[10], oc stöde sig ved[11], paa det at det icke om falder, men bliffuer bestandigt[12] indtil enden. Oc der som almuen[13] kvnde retteligen betracte den[14] handel, da burde dennom at vere Gvd tacknemmelige for saadan forandring, fordi der som kongerne skulle bo her vdi riget, oc adelen vore saa megen[15] (huilken gvd haffuer öde lagt med sit[16] underlige raad oc viisdom), som hand haffuer för verit, huad vore det andet end vndersaatterne til een stor [treldom oc besuering[17]? Oc der som at vj nu giffue ickun een skat[18] huert tredie aar, skulde wi[19] vel giffue tre skatter vdi eit aar. Men efterdi at almuen icke kunde dette forstaa oc vere[20] Gvd der fore tacknemmelig, er det vel befryctendis, at Gvd en sinde giör en forandring oc lader almuen faa èn konge aff Danmarck, som skal lere dennom kongens ret, saa faa de det, som de haffue lenge ledt effter, oc skulle enda icke lade sig nöge med den stat, efftersom menniskens forderffuede natur er *etc.* Huilken der aldrig lader sig nöge med den neruerende stat oc lycke, men forsmaar den som er neruerende for handen, oc söger oc figer effter en [nye oc anden[21], oc naar de den bekomme, da er [den icke[22] velkommen. Saa kand Gvd icke giöre en hob vforstandige[22] oc[22] vtacknemmelige folck noget[22] til tacke.

28 fige] gl.dansk: stræbe efter, nynorsk *fika*, isl. *fikjask*.

[1] A_2B, *mgl.* CD. [2] nochsommelig A_2 [3] dage och *tilf.* CD. [4] *mgl.* A_2. [5] höge tilf. A_2. [6] *Fra* [*oversprunget i* A_2. [7] *mgl.* C. [8] *Fra* [AB. huilken de kunde C. [9] A_2B. haalle (!) CD. [10] thil (!) *tilf.* CD. [11] met C. [12] bestaaendis C. [13] udi riget *tilf.* A_2. [14] denne A_2. [15] mange CD. [16] sin C. sinne D. [17] *Fra* [beuisning och treldom C. [18] i *tilf.* C. [19] mand (!) A_2. [20] *Herfra springer* C *over til S. 12*[22]. [21] Fra [anden oc en nye D. [22] *mgl.* D.

Norgis rigis stat kand mand skiffte[1] vdi hendes alder, huilken ligeruis som it menniske haffuer haft sin wdsprung, fremgang oc ende.

Pueritia[3] — Saa haffuer Norgis rigis barndom verit [den tid[2] hun stod öde, fuld aff[4] skouger, marck, berg oc dale, oc saa skarp oc sur[5] ud, oc var ligeruis som hun var nye föd [oc barn[6], der folck begynte at forsamlis oc boe [der vdi[7].

Adolescentia[3] — Der nest begyntis hendis *adolescentia*, det er, hun begynte at voxe oc formere sig dag fraa dag, aar fraa aar, jndtil hun bleff hög oc stor.

Iuventus[3] — Der effter begyntis hendis *iuventus*, det er hendis aller[8] beste vngdoms alder, at hun kunde nu giöre gaffn, hielpe baade sig sielff oc andre fremmede, som komme her ind j landet, fick oc giorde sig sielff konger oc öffrighed, förde krig baade [inden lands oc vden[9].

Virilitas[3] — Der effter begyntis hendis mandoms alder, som er at hun bort kastede[10] mange tyranners aag, oc fick sig et hoffuit oc en regentere oc *monarcham*. Da begynte Norge[11] at faa ögen oc saag sig vide om: da var hun vdi act oc ære, da haffde hun en guldkrone paa sit hoffuit, oc en forgylt löffue med en [blaa öxe[12], da begynte mange fremmede herrer at giöre venskab oc suogerskab med Norge[13], de Danske, Svenske, Skotske[14], Fransoske, Engelske, da vdbredde Norge sin macht og vinger vide. Hun förde icke alene krig imod Danmark oc Suerrig, men imod Engeland oc Skotland[15], Holland, Frisland oc andre land, oc drog ind vdi Franckerige, belagde

20 Guldkrone — gylden Løve — blaa øxe] herved menes det norske Rigsvaaben (den gyldne kronede Løve), hvis Øx imidlertid skulde være „af Sølv" (hvid).

[1] schriffue (!) D. [2] *Fra* [der D. [3] *Marginalerne findes i* A_2BE, *ikke i* D. [4] med DE. [5] A_2B. sort D. barnôst E. [6] *Fra* [D. oc baaren A_2. oc wfuldkommet barn E. at verre B. [7] *Fra* [i hinnde D. [8] *mgl.* D. [9] Fra [vden lannds oc inden D. [10] de *tilf.* A_2. [11] BD. hun A_2. [12] *Fra* [A_2D. blod öxse B. [13] *her begynder atter* C. [14] BC. Schotter A_2D. [15] *mgl.* CDE.

oc indtog Pariis, brende[1] *Trechas*[2], *Tullum*, *Verdinum*[3] *etc.* oc drog igennem Franckerige oc kom ind j Valland, oc beskickede der det[4] herlige kongerige[5] Neapolis oc Sicilien, Apulien, Calabrien[6], aff huis slect *Maximilianus* keyser[7], som [idag regerer[8], haffuer sin herkomst. Ja Norge[9] udracte sine hender, mact oc velde hen vdi *Mare mediterraneum*, der kong Siguord, kong Östens broder, som mand kalder Jordsala-Siurd[10], drog heden til det foriette land, at vinde det igen fraa de vgudelige Saracener, oc laag[11] for den merckelige stad Sidon, *anno*[12] 1101, med en stor hob[13] orlogs skib, lx skib. Haffue oc paffuerne aff Rom hafft deris ambasater[14] oc breffue til kongerne vdi Norge om hielp imod de Saracener oc Tyrcker, huor vdaff mand kand letteligen forstaa, huor stor oc veldig Norgis mact[15] haffuer verit[16], oc j huad ære oc verdighed[17] Norgis krone haffuer verit lengst heden vdi verdsens ende. Hun haffuer oc hafft kundskab med de soldaner aff Tunis oc Egypten, oc sent dennom adskillige slags falcker, uildvare oc andre kostelige, dyrebar oc[18] selsom skenck. Ja saa tit oc offte som de tyske keysere förde nogen[19] krig imod paffuerne[20]

[1] Paris—Verdinum] cfr. Annales regii: 887 Northmanni Loriamo exeuntes Parisius obsident. 888 Karolus ter (cum) Northmannos nequiret expellere tandem facto foedere concessit eis regiones etc. 891 Northmanni Trechas urbem incendunt et usque ad Virdunum et Tullum urbes cuncta depopulabantur.

[4] Maximilianus] ɔ: Keiser Maximilian II 1564—76. Asgeir Jonsøn har ikke forstaaet Udtrykket „idag" (samtidig) og sat Rum aabent efter „i".

[10] Sidon] cfr. Heimskringla, Saga Sigurðar c. 11 (M. Störssöns Oversættelse nævner ikke Sidon). Aarstallet er vistnok Feilskrift for 1109, cfr. Ann. reg. 1109: Sigvrðr konvngr kom til Jórsala.

[16] Tunis-Ægypten] cfr. Hák. S. Hák. c. 313 (Fnm. sögur X, 116).

[1] *mgl.* CDE. [2] B. Trechos A_2, Trecab C, Threckab D. [3] BCD. Verdunum A_2. [4] BCD, *mgl.* A_2. [5] BCD. kongeriger i A_2. [6] etc. CD. [7] BD. keyseren A_2. kieβen C. [8] Fra [CD. i regerede A_2. for nogle aar siden regeret B. [9] regierede och *tilf.* A_2C. [10] A_2B. Jorsalla Siuordt C. Jordsale Siguordt D. E *har i Texten* Jordsalle Siuverdt, *men i Randen ved Rettelse*: Jordsallafar. [11] A_2B. lige C. ligge D. beleyret sig E. [12] *mgl.* BD. aar efter guds byrd E. [13] CDE. flode A_2. [14] A_2BE. sendebud CD. [15] riige BD. [16] med mact *tilf.* CD. [17] velldighet C. [18] *mgl.* D. [19] *Her begynder* A. [20] paffuen D.

aff Rom, daa flyde paffuen til the Normenner[1] j Neapolis, ligeruis som til en fast klippe oc slot, som *Blondus*[2] *Flauius* oc andre til kenne giffue.

See wi[3] til Norgis mandom[4], styrcke, rigdom, visdom, forstand, konster, gudfryctighed, retferdighed, daa befinder[5] mand der herlige[6] exempler. Huilcken menniske[7] er den, som haffuer seet Trondhiems domkircke oc icke forundrer sig paa hennis storhed, grunduoll, herlige oc vnderlige bygning, paa de merckelige lange[8], smale oc adskillige polerede[9] steners[10] maiestet? Ein part [ere gule, en part blaa, en part huide, ein part[11] spreglede[12], höge[13], lange, smale, slette som ijs. Ja saa tit oc ofte som mand gaar til oc beskuer den herlige oc stadzelige[14] bygning, da faar mand altid at se noget nyt oc selsomt, som [mand haffuer icke actit[15] tilforne, saa [at den kircke kallis[16] rigens krone, blomster oc ornament, aff huilcken bygning (huis magen[17] icke findis j[18] *tota*[19] *Europa*, huilken [cardinaler oc paffuernis[20] legater icke haffue[7] noch kunde[21] priset oc forundret) mand kand lettelig forstaa huad vilge der haffuer verit j kongerne til at forfremme[22] religionen, oc huad visdom[23] til at bygge saadanne huus til Gudz[24] tieniste.

Jeg vil intet[25] tale om [de andre kircker, som meste parten ere nu neder brödt, intet om[26] den herlige Apostel[27]

[2] Blondus Flavius] Jfr. Blondi Flavii Forliviensis Historiarum ab inclinatione Romanorum Decadis secundæ lib. III, p. 205 (Basiliæ 1531 Fol.).

[11] spreglet] nynorsk *spreklutt*, spraglet, spettet.

[16] j tota Europa] Jfr. Munster p. 833: „Extat hodie ecclesia cathedralis, argumentum ueteris felicitatis, cui magnitudine et laborati lapidis artificio par opus non est *sub orbe Christiano*". Stedet er Udskrift af Zieglers Schondia (1532).

[1] Normander CD. [2] Blandz BC. Blandtz D. [3] oß *tilf.* A (!). [4] och *tilf.* BC. [5] AB. finnder CDE. [6] *mgl.* E. [7] *mgl.* C. [8] AB, *mgl.* C. mange DE. [9] AB. pilere, de C. pillerre, de D. pillere deres E. [10] ABC, stenis D. store C. [11] *Fra* [ABE, *mgl.* CD. [12] spraglede huide E. speylede huide BCD. [13] hørne C. [14] ypperlige E. [15] seet B. *Fra* [hafuer icke verit set CD. [16] *Fra* [kalledz den kircke CDE. [17] ABE. lige mange CD. [18] AB. in CD. wdi E. [19] *tilf.* BCD, *mgl.* A. gandske E. [20] *Fra* [AB. pauens cardinal oc deris CD. mange paffuens cardinaler och deris E. [21] kundt A, *mgl.* B. [22] AB. hielpe CDE. [23] der var *tilf.* CD. der wilde till *tilf.* B. [24] ære och *tilf.* CDE. [25] icke C. [26] *Fra* [*mgl.* E. [27] BCD. Apostoliske AE.

kircke, som er nogit ner den siste som bleff bygd j Bergen aff kongerne, intet[1] heller om domkircken oc[2] Munckeliff, huilcke kong Östen lod bygge, icke heller om[3] Staffuangers kircke[4], huilcken som var bygt 1013[5], som zipheren der er vdhuggen j muren til kende giffuer, vnder kong Magnus barfote, icke heller om [Opslois kircke[6], ey heller om slot oc fester, blant huilcke en part er ved mact, en part neder brudne.

See vj til gudfryctighet, da haffue de hafft en stor nidkierhed til at forfremme religionen. Haagen Adelstein, S: Oluff, Oluff[6] Trygge*ß*ön, kong Suerre[8], kong [Magnus, konger Haagoner[9] oc andre haffue bygt kircker oc[10] kloster, oc begaffuit dem med herlig gods oc rigdom. Kongerne haffde[11] och sielff elleffue capeller j Norge oc en ***magister capellarum*** [j Apostel kircke offuer dennom[12]. De haffue hollit wden landz studentere at lere vdi vniuersiteter [adskillige tungemaal, konster oc religionen[13], huilcke siden haffue tient baade j kongens[15] gaard oc vdj kircken[15] oc andre steder[16].

Seer mand oc til retuishet, daa haffue de[17] [oc ladit[18] skreffuit[19] baade streng oc mild loug effter tidzens oc landzens leylighet. De haffue straffit de onde vden all persones anseelse, som det skiede med her Auden Hestekorn oc den Margrete, som bleff brend paa Nordnes, oc med Amund

[4] 1013] er vel Skrivfeil eller Læsefeil for 1093 (MXIII for MXCIII), idet Magnus Barfods Regjeringstid efter Mattis Størssøns Kronologi falder 1089—1099.

[13] 11 Capeller] Det samme urigtige Tal (11 for 13) gjenfindes ogsaa nedenfor S. 74, idet „Karin, alle Helgen og St. Ludvig“ er regnet for ét Kapel.

[21] Auden Hestekorn] jfr. Ann. reg. 1302 herra Avdvn Hvgleikssonr var af lifi tekinn i Biǫrgyn.

[22] Nordnes] jfr. Ann. reg. 1301 brennd i Biorgynn kona sv́ er sagðiz dóttir Eiriks konvngs.

[1] thalle *tilf.* CD. [2] eller CD. heller E. [3] Hammers och *tilf.* E. [4] *mgl.* B. domkircke CD. [5] AB. 1012 CDE. [6] *Fra* [S. Halfuords domkircke i Opslo E. [7] *mgl.* E. [8] Suerrig C. [9] *Fra* [Haagen, kong Magnus E. [10] *tilf.* BCD. [11] hafue C. [12] *Fra* [*mgl.* E. [13] *Fra* [*mgl.* D. [14] kierckens(!) C. [15] kiercker BD. kierckerne E. [16] *Herfra mgl. 1 Blad i C til*: ligeruis (S. 17[6]). for deris lerdoms och thungemaals schyld, disligiste for deris religion schyld *tilf.* D. [17] then och beskiermitt *tilf.* A. [18] *Fra* [AB, *mgl.* D. [19] beschreffuen D.

Dantz[1] oc andre, oc hollit de fromme oc lydige vdi act oc ære, saa at vndersaatterne her j riget haffue hafft deris konger kiere. Kongerne haffue oc elsket deris raad oc giffuet dennom icke for store friheder, icke heller for megen treldom, som hirdskraaen[2] klarlige formelder. Thi[3] de haffue vel vist, som *Aristoteles* siger: det er kongen[4] en farlig ting at hand[4] giffuer[5] sine tienere for stor frihed[6] oc ære. For megen treldom volder at vndersaatterne hade deris konger, thi haffue de vel berammit deris vndersaattis beste.

See vj til deris krig, [som de haffue fört, da haffuer den störste part aff einuolds konger fört nödtörftig oc nyttelig krig, baade vdi landit oc riget[7] imod dennom, som imod lagen ville [opkaste sig[8] for konge, som Skule[9] hertug[10] oc andre giort haffue, stundom vden lands mod Skotter[11], som brugit tyranni oc vold mod deris[12] vndersaatter vdi Orcknö, Hieltland[13] oc andre kronens land, stundom [at de[14] aff gudz forsiun droge vdi fremmede land at indtage dennom, daa vare de *flagellum dei*, *sc.* gudz *riß* til at straffe de hoffmodige med, ligeruis som en der skriffuer *de antiquo statu Burgundie* en bog,

[1] Amund Dantz] jfr. Lagmandsannalerne 1309: Drepinn Ǫgmvndr vnge dannz.

[19] De antiquo] jfr. „De antiquo statu Burgundiae liber. Per Gulielmum Paradinum virum eruditionis multæ atque iudicii non vulgaris“ (Lugd. 1542, 4to) p. 15: „Nortmanni autem omnium postremi in Galliam irruerunt, quorum nomen sub ultimis Caroli cognominati magni temporibus auditum est, Galliæque magnam vastitatem intulere, ac laudem [ɔ: tandem] in Neustriæ finibus consedere Caroli Simplice rege Francorum ad eas necessitudinis ac foederis leges perducto, ut filiam Gilloni (!) Nortmannorum Duci Danici generis pacisceretur. — — De huius gentis fatali ferocique irruptione legitur in præfatione quadam Meldensis Synodi, quæ facta est anno domini DCCCXLV: quia diuinas iussionis non est secuta obedientia, dedit dominus ab Aquilone (unde iuxta Prophetam pandetur omne malum) dignos meritis nostris Apostolos, crudeles uidelicet et immanissimos

[1] Davidsøn (!) A_2. [2] historien (!) A_2. [3] *mgl.* D. [4] *mgl.* DE. [5] giffue DE. [6] friheder D. [7] Fra [baade i landet och rigit, da haffuer ehnewoldtz konnger förd nödtörfftig och nyttelig kriig D. [8] *Fra* [sig opsette D. sette sig op E. [9] baade D. [10] hertuger D. som sette sig op imod kongen *tilf.* E. [11] dem E. [12] Norgis E. [13] Hettland D. [14] *Fra* [och D.

i huilken hand taler megit om de Norskis grumhed vdi de land, oc citerer denne sententze [aff propheten om de Normanner oc siger[1], *ab aquilone omne malum pandetur* — [aff norden kommer alt ondt[2] —, oc bekenner den[3] *historicus*[4], at de Normenner vaare aff gud vdsende til at straffe synd oc last[5], ligeruis som end j dag til gaar, at gud straffer christendommen ved Ryßer oc Tyrcker. Dertil[6] med haffde[7] oc [gud begaffuit kongerne med[8] veldige, dapper krigsmend[9] oc kemper, som baade haffde[10] villie oc forstand[11], hierte oc sind til at vaage[12] deris liff for deris herre oc konge.

Saa haffuer der vdi huer enuoldz kongers[13] tid verit besynderlig krigsmend:

J Harald haarfagers tid var[14] Hauck haabrog[15], j Oluff Tryggesöns tid var Enar tambaskeluer, [Kolbiörn stallere, Torsten oxefod, Vlff röde. Vdi S: Oluffs oc Suend tiuueskegs tid vore Einar[17] tambasker[16] oc Torberg j Giska, hans brödre[18] oc flere. Siden vnder kong Erick, den tredie ved det naffn, da var milde her Alff

Oliuerus de monte spine et comes de Sarpsborg. Formulare primum fol. 50.[19]

Christianitatis persecutores Nortmannos: qui Parisius usque venientes quod iussit dominus monstrarunt". I Octavudgaven fra Basel c. 1555 (p. 14) findes samme Citat ordret, dog er Trykfeilen laudem rettet til tandem.

[13] Hauck haabrog] Jfr. Heimskringla, Haralds s. hárf. c. 42 (Fnm. s. I c. 8, M. Störssön).

[14–15] Einar-röde] jfr. Heimskringla, Ol. s. Trygv. c. 102 (*ikke* M. Störssön).

[16] Thorberg i Giska] jfr. Heimskringla, Ol. s. helga c. 148 (M. Störssön nævner ikke Thorbergs Bosted).

[18] Formulare primum] d. e. Biskop Narves Copibog. „De monte spinæ (d. e. af Thornberg) er urigtig oversat med „af Tonsberg"; Jarletitlen gjaldt egentlig Sarpsborg (og Borgesyssel).

[18] „den tredie"] Kong Erik Magnussön (1280—99) vides ikke nogensteds at före dette Nummer. Forf. maa være kommet til det ved at regne Erik Blodöxe som No. 1 og Erik Jarl (Haakonssön) som No. 2.

[1] *Fra* [*mgl.* D. [2] *Fra* [*mgl.* BD. [3] denne BD. [4] historie D. [5] *Her begynder atter C.* [6] och *tilf.* A. [7] haf C. haffuer D. [8] *Fra* [gud begaffuet med C. kongerne werred begaff uidt aff gud saa at de haffuer haft mange D. [9] kriisfolch CD. [10] haffuer C. [11] och *tilf.* C. [12] ABE. verre C. werge D. [13] kongis C konnings D. [14] *mgl.* CD. [15] haagbrock C. bogbrag E. [16] *Fra*] *oversprunget* A_2. [17] Enge C. Euar D. [18] BCD. broder AE. [19] *Randnoten mgl.* BCD. E *har*: Oliuerus de monte (: Tönsberg :) et comes de Sarpsburg.

greffve til Tonsberg en veldig, duelig oc lycksalig krigsmand, som baade historier, breffue, viser om hannom giorde ere, nochsom forclare[1]. Denne[2] var aff kongelig slect, thi hand kaller kong Erick sin frende. Oc effterdi hand var saa lycksalig vdi krig, at [hand fick[8] baade Skotter[9], Engelske, Dansker[10] oc Hensesteder[11] noch at tage vare, [da beklaffede de hannom oc[12] sagde at [hand var[18] en troldkarl, oc vdrettede[19] sin sag alt[7] med dieffuels[20] konst, men aff de[7] vise mend var hand icke holden[21] for nogen troldkarl, men for en dapper lycksalig krigsmand. Derfor skriffuer kong Magnus vdi Sverrig hannom saadant it breff til, ligeruis som *Amasis* konge j Egypten skreff *Polycrati Samorum*[22] *tyranno* til, oc denne samme *Oliuerus* fik ingen bedre[23] affgang end *Polycrates* giorde. Lyder högbemelte[24] konge *Magni* breff en part deraff, som effter fylger: Effterdi at[25] gud haffuer giffuit eder naade oc lycke, at eders store rycte er vide vd-

Denne Alff var giort til greffue aff kong Erick anno[4] 1285. hand slo her Halckel[5] j hiel[6], römde siden[7] til Suerrig[8].

som visen lyder, [den de end om hannom quede[13] lydendis saa:
Synden[14] seigle[15] de tyske mend
baade med mel oc malt,
Alffuen[16] ligger i Örsund[17],
tager fra dennom alt.

[1] „Milde hr. Alf"] saa har Mag. Absolon kaldt Alf Erlingssön; kun E, der er yngre end A. S. Vedel (1591), kjender Tilnavnet „Mindre-Alf".

[4–8] Alf — grefue — Sverig] jfr. Skálholtsannnaler 1285: Erikr konvngr gaf herra Alfi jarls nafn, og 1287: Drap herra Hallkels. Alfr jarl gerr vtlagi af riki Noregs konungs samt Lagmannsannaler 1287: Alfr komst i klaustr j Suia riki.

[14] Amasis—Polycrates] se Herodot III, c. 40.

[16] Kong Magnus] Brevet, der synes at stamme fra Biskop Narves Kopibog og at være fra Begyndelsen af 1287, kjendes kun herfra.

[1] *Fra* [och vißer herre, om hannom er nocksom forklarit CD. [2] at hand D. [3] BCD *optager Randnoten i Texten efter* „frende" (L. 5). [4] aar B, ex anno CD. [5] Hackiel C, Halckiell D. [6] och *tilf.* BCD. [7] *mgl.* C. [8] *Fra* [folch C. [9] och *tilf.* C. [10] *mgl.* CD. [11] fich *tilf.* C. [12] *Fra* [de BCD, *som her optager Randnoten i Texten efter* „vare" (L. 7). [13] Fra [som endnu om hannom queis CD. [14] siden C. [15] seilede C. [16] alffuindt hund (hand D) CD. [17] Ögrasund B. Örgesundt C. och *tilf.* BC. [18] *Fra* [hannom at verre CD. [19] vdrette C. forrette D. [20] dieffuelens BC. [21] *Her/ra Lakune i C til S.* 19[21]. [22] Saniorum D. [23] död eller *tilf.* D. lönn och *tilf.* B. [24] BD. högmellte A. [25] *mgl.* DG.

spred offuer mange land oc riger, eders venner til glede, oc eders fiender j sandhed til fröct oc redzel, daa raade vj eder at j icke farer hasteligen frem vdi eders raad oc anslag, vden merckelig oc velbetencter sager oc raad, [som ij vel sielff vide, at de anslag gaa best for sig, som mand begynder med velberaad[1] hu oc sind, [end det som mand begynder[2] vbetenct, paa det at ij, som nu haffuer eit namkundigt[3] oc vide berömt röcte[4], icke skulle giffue eder ij nogen fare, huor aff eders naffn oc röcte kunde forminskis, oc endog at alting[5] kunde gaa effter eders vilie oc forset, er det dog got at mand seer sig vel oc tryggeligen fore.

Dette er eit got venligt raad, med huilket kong *Magnus* vil lere greffue Oliuer at hand skal icke hoffmode sig aff sin store lycke, — som *Timotheus Atheniensis* giorde, der [hand sagde[6], *Hoc ego feci, non fortuna*: det haffuer ieg giort oc icke lycken, oc fick siden effter den dag ingen lycke, — [men tacke gvd derfor, oc bruge hende hederlig[7]. Denne *Oliuerus* bleff paa det siste[8] fangen aff de Danske effter en stor skade som hand dennom giort haffde[9] til landz oc vandz, oc bleff affliffuet vd[10] for Helsingör[11] oc set paa stegle. Lerer dette bedröffuelige[12] exempel at ingen stor lycke er lenge varhaftig[13], icke heller vden stor bedröffuelse, thi skulle vj holde oß vdi medel maade, ydmyge oß vnder gvd oc bede at vj maa styris oc regeres aff guds aand[14] oc vere nyttige ledemoder.

14 Timotheus] cfr. Plutarchi vitæ parallelæ (ed. Sintenis II[2] 423), Sulla c. 6: *ἔφη ποτὲ πρὸς τὸν δῆμον ἐπανήκων ἐκ στρατείας εὖ κεχωρηκέναι δοκούσης „Ἀλλὰ ταύτης γε τῆς στρατείας οὐδέν, ανδρες Ἀθηναῖοι, τῃ τυχῃ μέτεστι“. Προς Τιμόθεον μὲν οὖν φασιν οὕτω φανεντα φιλότιμον ἀντιμειρακιεύεσθαι το δαιμόνιον, ὥστε μηδὲν ἔτι πρᾶξαι λαμπρὸν.*
20 Helsingör] Feil for Helsingborg, hvilket D har (ved Rettelse).

1 *Fra* [*oversprunget* D. 2 *Fra* [och icke begynder noget D. 3 ABG. naffn kundgiort D. kundgiort E. 4 naffn oc rycte B. naffn E. 5 BDEG. alle tingh A. 6 *Fra* [BDE. sagde alltiidt A. 7 *Fra* [*mgl.* DE. 8 *Her begynder atter C.* 9 ABD. hafuer C. 10 *mgl.* CD. 11 ABCG. Helsingborg D. 12 bedröffuede (!) C. 13 ABG. varagtig CD. 14 ordt CD.

Denne samme *Oliuerus* skriffuer[1] *Jacobo senescallo regni Scotiæ* til j saa maade: Vj forundre icke uden besynderlige orsage at j lade quersette voris vndersaattis skip hos eder vdi Skotland, som dog intet haffue forseet dennom[2] imod eder, endog at[3] vdi den krig som var begynt mellem oß oc de Tyske, daa haffuer den berömde konge aff Engeland for den venskabs bund[4], som var ęmellem oß, icke tilsted nogen Tysk at quarsette nogen aff[5] voris skibe i Engeland. Nu effterdi at fred er giort emellem oß oc dennom, saa at[6] huer skal haffue det[6] hand haffuer faaet, ellers[7] kunde mand icke holle den bund[8], nu haffue vj hört at ij haffue ladet arristere eit aff voris skib for en hob klaffers lögn skyld hos eders by Baruig[9], som oß er sagt, derfor bede vj at ij ville her effter lade aff at giöre vores nogen vretferdig[10] forfang for den venskabs skyld, bund oc pact som er giort oc[11] stadfest[11] emellem oß. Dersom ij icke ville lade aff, da skulle ij vel sielff bestaa oc befinde det, at Norge er icke saa forsueckit[12] med krig, at hun lader sig tuinge[13] aff eders spore. Latinen lyder saa, [*Hoc idem nobis*[14] *significetis*[15], *quod Norvegia non* [*est adhuc ita debellicata*[16], *vt vestris se*[17] *permittat*[18] *vrgeri calcaribus*[19]. Denne skriffuelße giffuer oc[20] tilkiende at hand haffuer hafft villie oc lyst til at ville holle [bund[21] oc pact[22] oc sögt effter fred, oc icke före krig vten vigtige[23] orsager, oc at hand haffuer hafft hierte oc mod til at slaa fraa sig, naar behoff giordis[24].

[1] Jacobo seneschallo] James Stewart, en af Rigsforstanderne i Skotland efter Kong Alexander III's Død. Brevet kjendes kun herfra.

[1] schreff CDG. [2] BG. sig ACD, *men* A *har over Linjen*: them. [3] ABG, *mgl.* CDE. [4] ABG. bud C, baand BD, forbund E. [5] ABG, *mgl.* CDE. [6] AG. som BCDE. [7] ADG. anders C. annderledis BE. [8] ABDG. budt C. forbundt E. [9] AEG. Barby C, Barbiug B, Banbiug D. [10] AEG. vretferdigt BD, wretferdighedt C. [11] ABG, *mgl.* CD. [12] ABG. forsuagtt CD. [13] BCDE. thuinngis AG. [14] vobis B. [15] significamus B. *Fra* [*mgl.* E. [16] *Fra* [AB. adhuc ita armis debilitata sit E. [17] BE, *mgl.* A. [18] AB. patiatur E. [19] *Fra* „Latinen“ (L. 18) *mgl.* CD. [20] *mgl.* BCD. noch E. [21] budt C. [22] Fra [pact oc forbund B. [23] wittige C. [24] giörris C.

Aff diße historier, bygning[1], krig[1], loug *etc.*[2] kand mand vel forfare at Norgis rige haffuer standit vdi sin blomster oc verit eit sterckt oc mandeligt kongerige[3], oc[4] bevist sin mandoms störcke ifra kong Harald haarfagre hin store oc indtil den sidste konge[4], som gifftedis med drotning Margrete, vdi fem hundret aars tid, huilcken som er [viß oc[5] seduanlig termin, paa huilke kongeriger pleye at staa ved mact oc siden faa nogen forandring, ligeuis som alle[6] kongeriger haffue deris *fatales periodos*, det[7] er[7] viße aar oc tider paa huilke de skulle staa oc bliffue ved mact, oc siden enten [falle eller forvandlis[8]. Saa haffuer oc Norge hafft sin termin, som er fem hundrit aar. Ifra den dag, Norge kom vnder Danmarck oc miste [sine egne herrer oc konger[9], saa haffuer det oc mist sin mandoms styrcke oc mact, oc begynner nu at bliffue gammel oc graaherit oc saa tung, at det ey kan bere sin egen vld.

Derfore daa[10] begynnis her Norgis alderdom, fordi hun bleff saa gammel, kold oc ufructsommelig, at hun kunde icke nu föde sielff kongebörn, som skulle vere hennis regentere[11]. Hendis adel, gode kemper oc stridsmend fulle henne jfra, en part ved suerd, en part ved pestilentze vdi den store[12] manne død[13], hues *datum* mand [haffuer merckit y dette verß: ***Rastrum, tri uorstrum, spis longa, tunc mala pestis***, det er M : ccc : l[14]. Saa at Norgis adel fraa den dag haffuer altid aarligen io mere oc Senectus.

9 fatales periodos] jfr. ovenfor.
21 Rastrum o. s. v] rigtigere hos Huitfeldt III, 504 (efter Magni Mathiæ Regum Daniæ teries): rastrum (M), tri vurstrum (3 Wurst = CCC), spid longum (Spyd = l).

[1] och *tilf.* C. [2] *mgl.* C. och andet D. och rett E. [3] riige iblanndt andre kongeriger CDE. [4] *mgl.* CD. [5] *Fra* [os en CD. negsten en E. [6] ABE, *mgl.* CD. [7] BCDE, *mgl.* A. [8] *Fra* [AB. forfalde eller bliffue ved mact eller y nogen maade forandelis C. forfalde eller bliffue ved mact i nogen andre maader och forandris D. falde eller i nogen maade forandris E. [9] *Fra* [AB. sin egen herre och konge CDE. [10] *mgl.* C. [11] och *tilf.* CD. [12] AB. suorte CD. store svortte E. [13] aar 1348 som kaltes den suaarte död, och gick offuer den gandske verden *tilf.* B. (*efter Huitfeldt*), *som udelader det flg. til 14.* [14] Fra [haffuer at mercke ao xc 1350 CD. kand forfare i dette gemenlige gamble verß (*o. s. v. som* A) E.

mere sig forminsket, [oc dagligen mere forminskis[1], jdet at deris forfedre haffue enten giffuit deris godz til kloster eller kircker eller forgiort det, eller oc sielff med gifftermaal forkommit det, eller oc[2] en hob frillebörn haffue arffuit det, der til med faar Norgis adel ingen forlening[3] aff kronens eller stictens godz, oc deris eiget forslaar intet heller föye til den stats eller[4] pract[5], som nu er almindelig j verden[6], thi maa hand[7] bliffue til intet. Huor aff mand kand letteligen see gudz wredis exempel saa vel jmod adelen som[8] jmod kongeblod[9]: huoraff alle mennisker, ij huad stat hög eller laag de vere kunde, skulle lere at ydmyge dennom[10] vnder gudz veldige hand. Fordi der findes ingen stat, intet rige, ingen slect til paa iorden, at mand seer io der[11] vdi[11] gudz vredis exempel.

Oc effterdi ieg haffuer begynt at tale om adelen, vil ieg nogit suare en hob groffue[12] neßeuiß[13] kompaner[14], som komme hid j riget, laste Norge[15] oc sige at her haffuer huerchen verit konger eller adel. At her haffuer verit konger giffuer historien klarligen noch tilkiende, oc deres erlige[16] priuilegier, bygning, strid[17]. At her haffuer verit adel, baade hög oc låg, oc skildsmaal paa dennom, lerer oc historier, odals breffue, deris vaaben oc skiold. Her haffuer verit konger, hertuger, greffuer, baroner, riddere, knaber, jomfruer, froer oc hustruer. Jeg vil nu intet tale om kongerne, intet om hertuger, greffuer[18] oc riddere, men om en[19] veldig oc ypperlig barone, ved naffn Biörn Ellingsön[20] [til Bierkarö[21], som var aff kongelig slect, en viß, forstandig, drabelig, god rigens mand,

26 kongelig slect] Bjarne Erlingssön vides ikke at stamme fra Kongeætten; maaske har Forf. her forvexlet Bjarne med hans Brodersön Erling, hvis Moder Gyrid Andresdatter af Stovreim nedstammede fra Kong Haakon Haakonssön.

1 *Fra* [*overspringes* CE. 2 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 3 *mgl.* CDE. 4 och BE. 5 BCDE, prall A. 6 til *tilf.* CDE. 7 nu *tilf.* CDE, med tiden *tilf.* B. 8 BCDE. och A. 9 AB, kongeblodet CDE. 10 AB. sig CDE. 11 ABE, *mgl.* CD. 12 plompet *tilf.* E. 13 och wforstandige *tilf.* E. 14 ja wforskammede esler *tilf* E. 15 norske E. 16 euige B. edeligh CD. ypperlige E. 17 CDE. sted (!) A. oc kriig B. rettferdige och oprigtige lower, gaardsret och andre omstændigheder *tilf.* E. 18 *tilf.* BCD, *mgl.* A. 19 *mgl.* C. 20 *Fra* Englisön C. 21 *Fra* [*mgl.* BC.

huilken kongerne (huilken som leffde vdi nogle[1] kongers tid) brugit vdi store sager baade inden oc vden lands, [aff hues slect erleg oc högbyrdig[2] Erik Rosen krantz til Valsö, Nesö[3], Sem, Dynnes *etc.* er aff kommen, som etlegen klarligen formeller[4]. Huad [rigdom godz velde herlighed forstand oc kierlighed[5] hand haffuer hafft til religionen at forfremme, til sin herre oc konge, til sine slectinger, giffuer hans testament [klarligen tilkiende, som er iij^c ℔[6]: som findis hoß Erich Rosenkrantz beseglit med rödt vox, sidendis paa en hest, ströd[7] med en herlig tecke, haffuendis [sin hielm paa[8], oc[9] sit

[4] Ætleggen] Slægtskabet kan sees af følgende Stamtavle, hvor de nedenfor nævnte Personer fremhæves (ved Cursiv):

Erling af Thornberg (Söstersön af Skule Jarl)
— *Ingebjorg* * Thore Haakonssön
— *Kristina* * Andres Bjarnessön

Erling af Bjarkö
— Bjarne † 1313 * Margrete af Giske
— — *Andres* * Kristina Thoresdtr.
— Datter
— — *Sigrid*
— Vidkunn † 1302 * 2 Gyrid Andresdatter
— — [1] *Jon* u. S.
— — [2] Erling † 1355
— — — Ingebjorg * Sigurd Hafthoresön
— — — — Agnes * Jon Martinssön
— — — — — Katharina * Alf Haraldssön
— — — — — — Gudrun * Erlend Endridssön af Losne
— — — — — — — Sigrid * Bo Fleming
— — — — — — — — Margrete * Otte Rosenkrans
— — — — — — — — — Erik Rosenkrans

[7] Bjarnes Testament] Testamentet har Erik Rosenkrans vistnok taget med til Danmark, thi her blev det omkr. 1600 oversat paa Dansk; en Afskrift af denne fra c. 1620 findes i det danske Rigsarkiv (Hist. geneal. Arkiv 27) og vil blive trykt i Dipl. Norv., en noget yngre Afskrift ved Peder Dyrskiöt er benyttet til Suhms Uddrag (Hist. af Danm. XI, 594).

[1] *mgl.* C. [2] velbyrdig CDE. [3] ADE, *mgl.* C. [4] *Fra* [*mgl.* B. [5] *Fra* [vilge CD. hierte mod oc sind B. [6] Fra [thill kiende klarligen noch BCD. *Det flg. udelades i* B *indtil* „ligger hand" (S. 24[2]). [7] AD. stört (!) C. [8] *Fra* [ADE. paa en hielm C. [9] *tilf.* CDE, mgl. A.

suerd j handen, oc vaaben for sit bryst, huilken tecke er med mange lilier vdgraffuit. Ligger hand begraffuen vdi[1] Trondhiems domkircke, til huilken hand gaff 60 māmatebol for sig, foruden det hand gaff for sin froe Margrete oc sin sön Anders, begaff hand oc alle kircker oc kloster j Trondhiem oc der vden for. *Item* hand gaff godz til Biorkaröis[2] kircke, [Dynianes kircke, S: Pers kircke[3] j Væö, j Borgund, til Giska[4] kircke. *Item* til alle kircker oc kloster j [Bergen, til domkircken, til Apostel kircke, Oluffs huus, S: Nicolai kircke, Nunneseter[6], alle helgen hospital. *Item* til alle kircker oc kloster j[5] Tonsberg, j Kongell. Fru drotning *Eufemiæ* gaff hand eit herligt forgylt credentse kar, fru Ingeborg Ellings dotter gaff[7] hand[8] foruden jordegodz eit guldbelte, som hin högmectige[9] konge Eduard aff Engeland gaff hannom, fru Kirstin sin sönne dotter gaff hand all Giska ö oc de iorder der til med paa öen, Sigrid hans söster dotter gaff hand v m℔ guld for uden jordegodz. Sine suenne gaff hand al sin landskyld paa[10] Oplandene, fattige folch j Romsdalen[11] gaff hand ij lester korn, Jon sin brodersön[13] gaff[14] hand[14] Talgeseter[15]

[5] Kirker og Klostre i Trondhjem] ɔ: til Bakke, Tautra, Helgesæter, Reins og Holms Kloster samt til Mariakirken i Nidaros.

[12] Fru Ingeborg] her er slaaet sammen to Led: til Fru Ingebjorg gav han 20 Merkebol i Bergen paa Nes, men Guldbeltet som han havde faaet af Kong Edvard, gav han sin Broderkone, Fru Gyrid.

[15] Sönnedotter] Feil for Sönnehustru.

[19] Jon] maa være en uægte Sön af Vidkunn Erligssön; at V. har havt et uægte Barn, antydes i Pavebrevet af 20de August 1291 (D. N. I, no. 79). En Datter af Jon maa være den Ragna Jonsdatter, som Erling Vidkunssön 1347 kalder sin Frændkone (D. N. II, no. 279).

[19] Talgsæter] i Bergens Kalvskind S. 39 nævnes *Tælgsæter* i *Saudi* (Lyster Prgld.). Talsæter („Thalldsætter") var i 17de Aarh. en Ødegaard, hvoraf 1 Løb Smør skulde betales til Herregaarden Sørum (i Lyster), der tilhørte Fru Ellen Marsvin (1639) og hendes Svigersøn Korfitz Ulfeld (1648), men efter hans Fald blev Krongods og i 1662 solgtes (Jordebøger i Rigsarkivet 1639, 1648, 1662 og Kraft IV, 772).

[1] y AE. [2] AE. ki....röös C. kirkeröörs D. [3] *Fra* [ABDE, *mgl.* C. [4] Öresker A_2, *hvilket Nicolaysen rettede til* Örskog (!). [5] *Fra* [*overspringes i* B. [6] A *har over Linjen:* ɔ: Lunggaard. [7] *tilf.* ABE, *mgl.* CD. [8] *tilf.* BE, *mgl.* ACD. [9] AB. höigbemelte CD. [10] AB. y CDE. [11] AE. Romsdal BCD. [13] BCD. broder A. [14] *mgl.* CD. [15] Tallsetter CD.

j Sogn. Aff dette testament oc andre flere, som mand kand her ey alle opregne, kand mand vel forfare, huad for adel her haffuer verit j Norge. Det kand mand[1] [end vdi dag[2] vel forstaa aff det[3] drabelige jordegodz, som [Erich Rosen krantz haffuer[4] vdi Norge, hvilchet som er[5] icke eit eller flere riddergodz, men eit stadzeligt[6] förste godz, gud vnde [hannom oc hans börn det[7] til lycke oc salighed, oc dette rige til ornament oc verdighed, effterdi at[8] hand er nu med sine [elskelige börn oc brödre[9] det ypperste blomster aff Norgis rigis adel. Amen.

Dette ville[10] ieg skriffue oc suare dem med, som sige at her haffuer icke verit adel vdi Norge. Nu vil ieg tale igen om min förste[11] forset, huorlunde Norge er kommen til sin alderdom oc bliffuer daglig io meer oc meer gammel oc graaherdit, kold oc vfructsommelig, huilchit mand kand forfare icke allene[12] der aff, at hun haffuer mist kongeblodit[13] oc den störste part aff den[8] blomsters adel, men oc her paa at de land, som vore forfedre haffue opsögit[8] med stor liffsfare oc bekostning oc med stor möde bygt oc aarligen lade besögt oc opborit aff dennom[14] skat oc landskyld, dennom[14] vide vi nu plat intet aff huor de[15] ere vdi verden, ingen vil dennom[14] nu[5] besöge, dog de haffue der odel, [kand ske at Rysser[16] heller[17] andre haffue gaffn der aff. En part, som ere fraa kommen med brudskat, kunne heller ville vj ey igenlöse. Svenske oc andre, som her indfalle[18] vdi[19] feydes tid, vil[20] mand neppelig

6 Stadzeligt förstegods] jfr. Saml. t. n. F. Spr. og H. I. 446.

22 Rysser] I 16de Aarhundrede kaldes de ukjendte Lande i Nordishavet nordenfor Rusland og Norge „Grönland" (jfr. det norske Geografiske Selskabs Aarbog IV, 1892—93, B. 78 ff.), og da Englænderne i 1555 seilede hjem efterat have været paa Novaja Semlia, fortalte de i Bergen, at de havde været i „Grönland" og at „Grönlænderne" betalte Skat til Rusland. (Brev fra Chr. Walkendorff til Christian III i det danske Rigsarkiv).

[1] och BCD. [2] *Fra* [*mgl.* C. [3] BCDE. thette A. [4] *Fra* [endnu mange erlige adels personer eyer oc tilkommer B. de Rosenkrantzer haffuer E. [5] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [6] AB. stateligt CD. [7] *Fra* [thennom CD. [8] *mgl.* CD. [9] *Fra* [*mgl.* CD. [10] vill CD. [11] *mgl.* C. [12] alleniste BD [13] kongelig blodt CD. [14] BCD. then (!) A. [15] vij (!) C. [16] *Fra* [*mgl.* B. [17] och BCDE. [18] AD. indfulde CE. [19] denne forgangne tilf. E. [20] vilde E.

fordriffue, men ere[1] lade wuillige oc doffne til at hielpe vore brödre, söster, [landmend oc ledemoder[2], som offuerfallis med herreskiold oc vold. *Item*[3] de kloster oc kircker som vore forfedre haffue op bygt, [bryde vj neder[4], oc der som mand tilforn [haffuer kunnit[5] holle 27 kircker ved mact (saa mange kircker smaa oc store aff sten oc tre haffuer j Bergen verit) med tag oc anden ornament[6], kand mand nu icke[7], heller[7] neppelig, holle 4, oc der vore forfedre haffue vdgiort til strid 20 tusend mand, kand mand nu icke vdgiöre 20 hundrit, oc der[8] vore forfedre haffue saait[9] xx eller flere tynner korn paa een gaard, der saar[10] mand nu neppelig fem. Vore forfedre drog vd j andre land til krig, kiöbenskab, studium[11], vdi dag vil mand icke drage aff den by eller[12] bygd[12] mand er föd ij. Derfore er nu Norge gammel oc[13] gaar med[14] krycker, paa stölter, oc vil snart falle omkold[15].

At Norgis stat saadan haffuer verit oc er, som nu forskreffuit staar, giffuer oc den dröm [til kende j nogle maade[16], som Harald haarfagers moder drömde den tid hun var fructsommelig med hannom, huilchen er saadan. Kong Haralds moder drömde at hun tog en [torn aff sin[17] barm[18], som bleff til eit stort tre, oc rodfestis j iorden oc opuoxte saa högt, at [henne syntis at[19] det skyggede[20] offuer alt Norge, den nederste

18 Haralds moder] Jfr. M. St. Oversættelse Bl. 31: den Dröm som hans moder drömde, den tid hun vaar met hannom, der hun drömde at hun tog en Torn aff sin Barm, oc der bleff aff it stort Træ, oc rodfestede sig vdi Jorden, oc voxte saa höyt, at hinde siuntis, at det skyggede offuer alt Norge, den næderste part aff Træit vaar röd, Bullen op fra grön, oc deylig, (det betegnede hans Rigis opgang oc begyndelse,) Men öffuerst vdi Træit vaar det huit, (det betegnede at hand skulde bliffue graahærdit oc dö aff Alder,) Quistene aff Træit betegnede hans Affkomme, som spreddis offuer alt Norge, oc haffuer altid verit Konger aff hans Slect siden vdi Norge.

[1] vore E. [2] *Fra* [och landmend CD. och landsmend E. [3] ja CD. [4] *Fra* [AD. och vi bryder dem ner C. ere nu nederbrut B. [5] *Fra* [kunde CD. [6] der *tilf.* CD. [7] *mgl.* CD. [8] som *tilf.* CD. [9] faat C. fanget D. [10] faa C. faaer D [11] D. stundum ABC. och adskillig handel E. [12] *mgl.* CD. [13] graa *tilf.* BC. [14] och CD. paa E. [15] BCDE. omkring A. [16] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* A. [17] *Fra* [BCDE. tarm siitt (!) A. [18] BDE. barnn (!) AC. [19] *Fra* [*mgl.* BCDE. [20] skiullte CDE.

part [aff treit var röd, bullen op jfraa[1] var grön oc deylig, men överst j tręit var det huidt (det betyde[2] icke allene at kong Harald skulde bliffue gammel oc graaherdit, men oc saa Norge, ligeruis som det er paa denne dag). Quisterne aff treit betegnede[3] hans affkom, som spredis offuer alt Norgis rige, oc haffuer altid verit konger vdi Norge siden aff hans slect. Saadanne drömme ere icke naturlige, icke heller aff den onde and, men aff gud i himmelen, ved huilcke der giffuis tilkende gudz vilie oc forset blant menniskens börn, som er at hand vil forandre den nerverendis stat j land oc riger, for den misbrug skyld, som er for hande, thi giffuer hand de personer saadant[4] til kiende vdi drömme, oc stadfester siden samme[5] drömme med forandring[6], seieruinding oc lycksalig fremgang saa[7] at[8] saadanne förster, som gud giffuer saadant tilkenne j drömme heller andre middeler, skulle lere at vide[9] oc[9] forstaa at saadant hendis icke vforuarendis, heller for deris forstand skyld heller mandom, men at de skulle vide at gud er den som[10] saadant vdretter ved mennisker paa iorden, paa det at gud skal æris for lycke[11] oc fremgang, oc mand skal lere at kiende[12] at der er gud[10] oc[10] guds forsiun til, som regerer oc opholler [himmel oc iord[13] oc alt det som[10] der vdi er, oc at gud forskicker oc ordinerer alle kongeriger paa iorden, oc giffuer oc tager dennom jfra huem hand vil. Saa haffue oc flere drömt saadanne drömmer, huilke drömmer icke haffue slagit dennom feyl, men gangit for sig. Saa drömde[14] *Astyages* de Meders keyser först at hans dotter *Mandane*[15]

26 Astyages] jfr. Herodot I 107: *ἐκδέκεται δὲ Ἀστυάγης Κυαξάρεω παῖς βασιληίην. καὶ οἱ εγένετο θυγάτηρ, τῇ οὔνομα ἔθετο Μανδάνην, τὴν ἐδόκεε Ἀστυάγης ἐν τῷ ὕπνῳ οὐρῆσαι τοσοῦτο, ὥστε πλῆσαι μὲν τὴν ἑωυτοῦ πόλιν, ἐπικατακλύσαι δὲ καὶ τὴν Ἀσίην πᾶσαν.* — I 108: *ἐδόκεε δέ οἱ ἐκ τῶν αἰδοίων της θυγατρος ταύτης φῦναι ἄμπελον, τὴν δὲ ἄμπελον ἐπισχεῖν την Ἀσίην πᾶσαν.* — Justinus (I, 4—7) har kun den anden drøm, Val. Maximus (I, VII, 5) afviger i Ordelag.

[1] *Fra* [AB, *oversprunget* CDE. [2] betyder CDE. [3] betegner C. betegne D. [4] *mgl.* BCD. [5] BCD. saadanne A. [6] och *tilf.* C. [7] *mgl.* CE. [8] *mgl.* C. [9] *mgl.* CDE. [10] *mgl.* C. [11] lycken C. [12] gud och *tilf.* CDE. [13] *Fra* [jorden oc himmelen CD. [14] och *tilf.* CD. [15] Mandona CD. Mandana E.

pisset saa megit vatn, at det opfylte icke allene den gandske stad som kongen var vdi, men ocsaa den gandske *Asiam*, [der nest drömde hand at der voxte aff hans dotters lönlig lem it vintre, som omspente det gandske *Asiam*[1], som det oc siden skede, der hennis sön *Cyrus* (om huilken *Esaias* prophete lenge tilforn spaade j sit xlv[2] cap:, för end *Cyrus* var föd paa iorden) bleff en veldig keyser offuer de Perser oc Meder. Saadan en dröm om de iiij keyserdoms forandring haffde keyser *Nabochodonosor*[3] (som *Daniel* y [det ij capitel forklarer[4]. Saadan haffde oc[5] samme keyser om sig sielff, huilchit oc *Daniel* y [sit iiij[6] cap. noch forklarer. Saadan en dröm haffde oc *Pharao* j Egypten om de siu fede oc[7] magre öxen[8], huilchen dröm oc[9] gick for sig, ligeruis som hand var drömt. Huilchè historier klarlige lere at gud pleyer enten ved drömme eller andre middel giffue tilkenne herrer oc förster j land oc riger enten forandringer som skulle ske for synden[10] skyld, heller oc straff[11] som paa henger[12] enten vndersaatterne eller öffrigheden, som *Oedipi*[13] *historia*[14] vduiser, heller oc tilkende giffue nogen lycke oc fremgang, som gvd synderlig vil vnde nogit[15] slags folch j land oc riger, paa det at de skulle tilskriffue gud saadanne store[16] vnderlige gerninger oc icke dennom sielffue.

Fremdeles giffuis oc Norgis alder oc suaghed her[7] med tilkenne, at hun som tilforn haffuer verit mectig til söes oc seglet[16] vdi andre land, röffuid, plustrid[17] oc brendt paa dennom, brugt handel oc vandel med allehande varer som her falle, at hun er nu saa gammel, at hun thör nu neppelig inden lands drage effter sin næring oc biering. Oc[5] jdet at hun er nu vorden tret oc gammel aff seglatz oc formaar icke mere at

5 Esaias] se Esaias C. 45.
9 Nabochodonosor] se Daniel C. 2 og 4.
11 Pharao] se Genesis C. 11, 1—4.

[1] *Fra* [CDE, *oversprunget i* AB. [2] ABCDE. 25 E_2. *Intet Haandskrift har* 11, *som hos Sandvig og Nicolaysen.* [3] Nabodonosor C. [4] *Fra* [sit 4 cap. formelder CD. [5] *mgl.* CD. [6] *Fra* [det 4 C, samme D. [7] *mgl.* C. [8] köer CD. ax och kiör E. [9] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [10] synndens C. syndsens D. [11] straffe C. [12] for synden skylldt *tilf.* CDE. [13] och dybe (!) CD. ocsaa di/Je B. [14] historier BCD. [15] nogen C. [16] AB. paa seglatz CDE. [17] schent *tilf.* BCD.

drage vden landz, haffuer hun j sin rasendis alderdom, j huilcken hun bliffuer til barn paa ny igien, tilladt[1] en stor hob aff Hensestederne, at de maa icke allene segle her j rigit, men oc saa[2] Garpe plante sig fast jblant diße klipper, huilche som haffue faaet den[3] Norske sand j deris sko, saa[4] at de ville icke gierne her fra[5] igien, men ville dö der paa at Berger fisk oc Norsk smör er j[6] deris Hensesteder en god ret. Endog at de[7] Vendiske steder haffue aff[7] arilds tid seglit til Norge oc dragit strax heden igien oc kiöbt rede om rede, dog siden at de fornam at diße store höge oc[4] haarde[4] berg vore innen til fulde aff smör, talg, fæ, vilduare[8] oc andre gode gudz gaffuer, lagde de först vind paa at de bleffue her sommer seter, oc siden vinter seter. Til det [sidste der[9] de finge saa megen indrom, at de maatte[10] bliffue her om vinteren (huilcket dennom kostet eit feit *mulabium* oc en god smörelse), oc Garpen kom saa vdi [de norske skindstacke[11], [var hand[12] icke god at komme der vd igien, besynderligen siden drotningen bleff gammel oc drog först til Suerrige, oc siden til Danemarch, oc gifftede sig der paa sine gamle dage, oc[4] kom icke vdi rigit igien, icke heller actede sig[13] huad skade eller gaffn vndersaatterne kunde haffue[14] aff saadan indrömming[15]. Kongerne desligest, med[4] huilcke Norgis drotning var gifft med, vaare fremmede, en part aff Pommeren, en part [aff Beyeren[16], viste lidet aff lands leilig-

[4] Garpe] Navnet var udbredt i 1ste Halvdel af 15de Aarhundrede (se Lögmannsannaler ved 1414 og Aslak Bolts Jordebog S. 73 og 108) og brugtes da og senere om Tyskerne ved Bryggen. Oprindelsen er ukjendt.

[6] Bergerfisk] d. e. Tørfisk fra Bergen.

[13] indrom] Indpas, jfr. nedertysk *inruming*, „Einräumung“, *inrumen*, Platz gewähren (Sch. u. Lübben II 375).

[15] mulabium] findes ikke i latinske Lexica og er ikke Latin, synes at sære et i Spøg dannet Ord i Betydning af „Maaltid Mad“ (af Mule eller tysk maul, nedertysk mûl).

[1] thillbodit CD. [2] BCDE. som A. [3] ABE. det CD. [4] *mgl.* CD. [5] AB. vdi C. vd DE. [6] icke (!) C. [7] *mgl.* C. [8] BCDE. vilde diur (!) A. [9] *Fra* [första CD. [10] och *tilf.* CD. [11] *Fra* [BCD. thenn norske skinnstach A. de naarske skindtasker E. [12] *Fra* [BCD. hannd vor A. [13] hun CD. [14] ther *tilf.* C. [15] indrunning C. inddraugning E. [16] *Fra* [bier C. bayer D.

hed, dog mente de det got oc vaare[1] forhindret med adskillig krig, oc haffde[2] de Hensesteder offte [behoff, gaffue de Vendiske steder[3] store priuilegier vdi Norge, huilcke der altid vaagede[4] effter orsager oc leiligheder hos kongerne til at bekomme friheder, huilcke de oc finge, baade der for at kongerne[5] viste icke til[6] grunde[7] landsens leilighed, oc huad [skade eller gaffn kunde der aff komme[8], kand oc ske at de fiskede med en guldangel, oc saa at de som [vaare frihederne begierendis[9], vaare kongernis vndersaatte og tyske kiöbmend. Huad stor bekostning oc möde skulle Straalsund oc Gripsuold haffue aff at bekomme friheder aff kong Erick aff Pommeren her j Norge, effterdi at hand var en konge offuer diße trij kongeriger oc de hans vndersaatte? Men kongerne haffde tit oc offte faaet föye fordel aff de priuilegier, som de haffue unt rundeligen aff naade saadanne kiöbmend, jdet at de haffue enten sielff fört krig emod rigerne[10], heller oc bebundet sig med rigernis fiender. Effterdi denne[11] tale[12] er[13] icke behagelig, vil ieg lade den[14] fare.

Finder ieg det[15] at de Tysker ved bryggen her[16] vdi[16] Bergen[16] haffue aller först faait friheder [at segle[17] hid [den tid[18] mand skreff 1250, vnder kong Haagen (som trettet med Skule hertug[19]), kong Suerris[20] sönesön, den tid *Innocentius* den 4. ved det[21] naffn var paffue j Rom, var oc Bergen to aar tilforn aff brent aff vaade ild: 1248[22]. Der er mange til,

10 Stralsund og Gripsuold (d. e. Greifswalde) hørte ikke under Eriks pomerske Hertugdømme, som kun var en Del af Bagpommeren (Stolpe).

20 Friheder] se Kong Haakons Traktat med Lübeck af 6 Oktober 1250 (D. N. V no. 4).

24 Bergen — vaadeild] jfr. Ann. reg. 1248: bǫarbruni i Biorgyn (eller Hák. s. Hákonarsonar Cap. 260).

[1] och *tilf.* CD. [2] hafue CD. [3] *Fra* [AB. begaffuit kongerne med store gaffuer, de vendiske ligesaa, och haffue faait CD. [4] der *tilf.* C. [5] och *tilf.* C. [6] *mgl.* CD. [7] grunden CD. fulde B. [8] *Fra* [der kunde kumme (det kom B) thil skade eller gaffn BCD. [9] *Fra* [frihederne begerede CD. [10] och kongerne *tilf.* CD. [11] *mgl.* E. the CD. [12] tholler CD. Tolden E. [13] dem wndertiden *tilf.* E. [14] dennom CD. [15] dog CD. [16] *mgl.* BD. [17] *Fra* [dog de segelet CD. [18] *Fra* [der CD. [19] hertuger C. DE. Suerchiis A. Suerrig C. [21] *mgl.* C. [22] 1548 (!) C.

som aff historiers[1] vforfarenhed[2] sige, at de Engelske haffde *emporium*[3], heller[3] cunctoret (huilcket som haffuer sit naffn aff eit latinisk ord, som hedder *cunctor* oc bemercker saa megit som at duelge oc[4] bie, fordi de haffue friheder at de maa bliffue paa en[3] viß[5] platz oc bruge kiöbenskab) her j Bergen för end de Tyske bekomme aff kongerne friheder. Det er ey sant, fordi[6] de [Engelske haffue aldrig hafft nogit cunctor her vdi Norge, men de [haffue seglit[7] hid oc brugit[8] kiöbenskab ligeruis som andre kiöbmend aff andre steder oc riger, oc haffde[9] deris seglats hid til Bergen, oc laage[10] med[3] deris skibe vd for Hollender strede, [huilcket mand da kallede Engelsmend strede[11]. Men den tid at[3] de Vendiske finge friheder, at de maatte vere vinterseter j Bergen, oc de forstode oc smagede huad Norge kunde indbere om'aarit med kiöbenskab, oc de laage til huus ved bryggen, som daa hörde gandske[3] oc[3] aldelis[3] de Norske[12] til, saa begynte de rundeligen at lene[13] oc borge[14] de Norske, oc der de kunde icke betale, toge de[15] hußen for deris gield. Der de Norske det fornumme, at de saa aarligen ginge hen med platzen[16], huus oc grund, oc thorde icke tryggeligen[17] bo jblant det fremmede folch, jdet at der bleffue mange borte aff de Norske, oc mand fick aldrig ret[18] at vide huort de komme, oc de Tyske bleffue dog mistenct der fore (de vaare icke heller aldelis sagelös[19]), begynte de Norske at bygge dennom huus paa Stranden, paa huilchen der stod ingen huuß tilforn, vden naust til skib oc baade. Men bryggen oc den gandske plats, som de bo paa, haffuer hört de Norske til, kand mand der paa forstaa, fordi [grunnerne

[11] Hollenderstrede] nu Hollændergaden nær „Bryggesporden" og „Vaagsbunden". „Hollenderstrædit" og „H.s quarter" nævnes i 1518 (Huitfeldt-Kaas, Norske Regnskaber og Jordebøger I, 80, 84), og Navnet er saaledes vistnok fra 15de Aarhundrede. Navnet „Engelsmend-stræde" er ikke paavist i middelalderlige Kilder.

[1] ADE. historier C. [2] forfarenhed (!) C. [3] *mgl.* CD. [4] eller CD. [5] viße CD. [6] at *tilf.* C. [7] *Fra* [seiglede CD. [8] brugede CD. [9] hafue C. [10] lagde CD. [11] *Fra* [AD. *mgl* C. [12] adell *tilf.* CD. [13] laane B. lofve CD. [14] borgede C. [15] *mgl.* C. [16] BCD. plattzeren A. [17] AB troligen CD. [18] AB. det CD. [19] derfore *tilf.* C.

höre en part[1] kronen, en part kircken, en part adelen (som oc[2] erlig oc velbyrdig Erich Rosen krants[3] aager[4] den störste part aff bryggens grunder), huilchet oc gaarderne tilkenne giffue med deris naffn, som de endnu paa denne dag haffue. Saa haffuer Gullsko, som mand den nu kaller, sit naffn aff en ridder ved naffn Halffuard gullskyr[5]. Bogaard haffuer sit naffn aff her Bo Flemming, Bratten aff de Bratter, som haffue verit veldig adel i fordom tid, Finnegaard aff de[6] riddere[7] paa Findöen[8], Einarsgaard [af Einar, som den haffuer aat, kand ske[9] her Einar Fluge. Solegaard haffuer sit[10] naffn aff de Soler, Rotmands[11] gaard aff raadmendene, som den atte *etc.*[12]

[5] Gullskoen] nævnes i 1308 (D. N. I no. 117). Om Halvard Gullsko se nedenfor.

[6] Bogaard] Búagarðr nævnes i 1303 (D. N. I. no. 97, 103) og er saaledes meget ældre end Hr. Bo Flemming

[7] Bratten] Brattrinn nævnes i 1296 (D. N. I no. 122).

[7] de Bratter] Tilnavnet „Brattr“ forekommer hyppig før paa forskjellige Steder i Norge, derfor kjendes Bygaarde af dette Navn baade i Bergen, Stavanger og Tønsberg; men nogen gammel Adelslægt af dette Navn findes ikke. I 1293 nævnes i Bergen en *Arni brattr* (D. N. XII no. 17) og kort efter en *Gyrid Bratzdôttir* (D. N. XII, no. 27).

[8] Finnegaarden] Finnsgarðr nævnes før 1403 (D. N. I no. 590). I anden Halvdel af 14de Aarhundrede ejedes den af en Sigurðr hjalt og stod saaledes ikke i nogen Forbindelse med „de riddere paa Findöen“ (d. e. Hestbøætten).

[9] Einarsgaard] nævnes allerede ved 1260 (D. N. I no. 122), da den ejedes af Arne Brynhildarson. Einar Fluga levede paa Østlandet i 15de Aarhundrede († 1483).

[10] Solegaard] kjendes først fra 1516 og har vist tidligere havt et andet Navn Ved „de Soler“ tænker Forf. vistnok paa Erling Skjalgssön paa Sole og hans Æt.

[11] Rotmandsgaard] nævnes først 1518, men er vistnok en ældre Gaard, som i 15de Aarhundrede har faaet Navn efter dens tyske Eier Rottmann Fambarom (Y. Nielsen, Bergen S. 118), ikke efter „Raadmændene“, som aldrig har ejet den.

[1] *Fra* [en part hörer til CD. [2] er C. *Fra* (oc wor D [3] krandtzis D. [4] *mgl.* D. [5] AB. gulskoen C. guldschööer D. guldskow E. [6] BCD. then A. [7] BCD. ridder A. [8] Leppen sit naffn aff her Loden lep, rid., Treggen sit naffn aff her Orm Tregger, rid., *tilf.* B. [9] *Fra* [sit naffn aff B. [10] *mgl.* CD. [11] raadtzmand C raadmands D. [12] *Fra* „Finnegaard“ (L. 8) *mgl.* E.

Disse forsk[ne] historier oc formeldelser[1] giffue klarligen tilkende at Norge er ligeruis[2] som en gammel vidue, som stöder sig med en staff oc kand neppelig gaa. Endog at Norge seer nu gammelt vd oc synis[4] vere vde med hende, oc haffuer ingen mact mere, vil ieg kortelig giffue tilkenne, at Norgis rige er icke endnu saa gammel[5], at der er io nogen styrcke, visdom oc krafft vdi, dog hun er gammel. Oc paa det mand det[6] dis bedre kand forstaa, vil ieg nogit tale om de adskillige gaffuer som gvd haffuer begaffuit Norge med.

[Norgis rige inden landz skifftis vdi deße effftersk[ne] biskops stict[7]: Trondhiem, Bergen, Staffuanger, Hammer, Opslo.

Seer mand nu[8] til Trondhiems erchebiskops stict, da skifftis det vdi tre parter, som er vdi [det len[9], der er omkring Trondhiem paa alle sider, oc vdi Hiemelanden[10], oc[11] Findmarchen.

[Hemlande[12] oc Trondelagen[13] haffue skiöne agre oc eng[14], merckelige gode laxefiske[15] oc sildefiske[16], herlige[17] elffuer, veldige[18] skoffue, god[19] greßgang[20], der[21] vancker[21] oc herlige vilduare, loß, reffuer[22], maard[23], biörnskind, vlffskind, felfraas,

19 Hiemelanden(e)] maa være et Navn paa Nordland. Paa samme Maade kalder Liljenskiold (1685) Nordlændinger, der seile paa Finmarken, „Hjemlandsfarere“ (Spec. boreale, p. 642). Sandvig rettede paa det sidste Sted „Hiemlandet“ uheldig til „Jemptlandet“ og Nicolaysen til „Hiemtelandet“, hvilket ikke findes i noget Haandskrift.

1 BCD. formellser A. 2 liger C. lige D. 3 nogit CD. nu naaget B. 4 at *tilf.* CD. 5 BCD. for gammelltt A. 6 *mgl.* C. 7 *Fra* [*mgl.* CD. som ere diße kiöbsteder B. 8 *mgl.* C. 9 *Fra* [dalen (!) D. 10 Hiemmeland B. Hiemlandenn CD. 11 *mgl.* C. desligeste E. 12 A. Hiemblanden C. Hiemmeland B. Hiemlandene E. 13 *Fra* [*aabent Rum* i D, *som i Randen skriver*: nota dalen. [*Jfr. Note* 9]. 14 och *tilf.* CD. 15 laxefisken C, laxefiskende D, laxefiskeri E. 16 sildefisken C. sildefiskett B. sildefiskerrie D. 17 statelige CDF. 18 och CDE. 19 gode CDE. 20 græsgange DE. 21 *mgl.* CDE. 22 *mgl.* CD. sorte, blaa, röde och huide reffuer E. 23 reffskind *tilf.* CD.

graaverck[1], elgskind[2], hiorter[3]. *Item* herligt, kraftigt[4] smör, ost oc anden god vare.

Seer man oc til Hiemlande[5], da er det oc[6] eit skiönt fructsommeligt land med agre[7] oc eng[8], vilduare, med lax oc[9] sild, oc besynderlig den gode, vide berömde raaskering.

[Seer mand oc til[10] Findmarchen, daa er det mest[11] öer liggendis vdi haffuet, oc er eit vfructsomligt land med korn, fordi sommeren er der saa stackit, at det kand der ey voxe. Dog haffuer gud vdi andre maade med sine[12] guddommelig gaffuer[13] det beprydet, först at mand kand see solen klarligen med sine öyen den högste sommer igennom, saa vel om natten som om dagen, saa at hun gaar icke vnder, oc fremmede folck som komme did, skiffte offte natten til dagen, endog at der er ingen nat. Oc om[14] vinteren, naar hand[15] er paa sit högeste oc[16] maanen skinner der, daa skinner hand saa vel om dagen som om natten, oc de[17] haffue altid lius at see aff. Der nest faar mand der herlig fisk, som vide föris j andre land: mand faar[18] der den lystige[19] oc[20] fede raff[21] (som smager saare vel j [lybsk[22] oc hamburgisk[23] vinkellere, oc end j Bremen[24] oc andre steder[25] flere), reckling, *item* rocker, spord[26] oc hine store huale, rosmer, med deris huder oc tender[27], oc[6] andre[6]

[6] „mest Öer"] siges Finmarken at være, fordi Forf. kun tænker paa de af Nordmænd bebyggede Dele.

[18] raff] Rav (oldn rafr), de fede Finner paa Helleflyndren med dertil hørende Ben.

[20] reckling] Rekling (oldn. riklingr), Kjødet af Helleflyndrens Sider, skaaret i Strimler og tørret.

[20] spord] Hale (oldn. sporðr) af Fisk, synes her at anvendes som Navn paa en Fiskeart.

[21] Rosmer] Hvalros (oldn. rosmhvalr), *trichecus rosmarus.*

[1] beffver E. [2] elshuder CDE. [3] hiorthuder D. hiortte hinder E. [4] *mgl.* CDE. [5] CD. Hiemlandet A. Hiemlandene E. [6] *mgl.* CD. [7] ager CD. [8] med *tilf.* CD. [9] med CD. [10] *Fra* [y CD. [11] der CD. [12] sin C. [13] BDE. gaffue AC. [14] *mgl.* C. [15] BD. hun AC. [16] at *tilf.* CD. [17] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [18] och *tilf.* CD, [19] herlige CDE. [20] *mgl.* CE. [21] lystig (lifflig E) och vell smagende *tilf.* CE. [22] de lybske CDE. [23] hamburgiske CDE. [24] Bergen (!) CDE. *Fra* [Danmarck, Tydskland, ia end oc y Norrig B. [25] stedz BDE. [26] sprött E. [27] ABE. thindt C. den (!) D.

vnderlige ting. Der er oc eit slags diur, mand kaller rein[1]. [Der faar mand röde, huide, sorte oc blackede reffuer[2]. Der seer mand silde bergen[3] den gandske sommer vdi haffuet, huorlunde de spele[4], der faar mand oc hine huide kobber oc mange andre herlige[5] gudz gaffuer, som er haabrand, haakerling, aff huilchen mand faar lyse, som föris vide [vden landz[6].

Vdi dette stict haffuer altid kongerne j Norgis rige verit kronede indtil paa denne dag, der er erchestol, der er kongens ypperste sede, der er den vide berömde domkircke[7], oc paa hennis kirckegaard[8] den sted, paa huilchen kongerne bleffue kronede, der var den gyldne roß, [som staden haffuer sit naffn aff oc kallis Nidros[9]. Til den haffuer vdi fordom tid aff adskillige kongeriger oc förstedömme verit en stor berömd sögning til[10], icke allene for den vrange helligdom som der skede, men ogsaa fordi[11] at de[12] ville beskue[13] vdi dette kongerige den vide berömde verdige[5], drabelige[5], stadzelige[14] oc vnderlige bygning, som[15] med menneskelige hender [synis neppelig[2] at vere opbygd, men aff nogen högre oc ypperligre and oc forstand. Dette er io icke den [ringeste ære oc ornament[16], som dette[17] kongerige er med[18] beprydet, som ligger nordest j verden aff alle kongeriger, oc synis at vere jblant andre eit foracteligt rige for de höge berg, store haff, vtalige fiorder oc sker, som[19] ere offuerflödige vdi riget, oc[20] farligt[21] baade[14]

5 Haabrand] Blaahai, *Lamna cornubica.*

6 Haakerling] eller Haakall, en stor Haiart, *Scymnus borealis.*

11 kronede] d. e. hyldede, se nedenfor S. 36. Paa samme Maade taler Peder Claussön om „den skiöne kongens stoel, som er opmuret paa domkirchegaarden aff besønderlig skiön huggen steen, met mange trapper oc opgange, paa huilcken stol kongerne sade, naar de lode sig hylde eller krone (Saml. Skrifter, udgivne af G. Storm, S. 351).

1 renn C. riin D. reymo E. 2 *Fra* [*mgl.* CD. 3 bergene C. berginde D. 4 spilede C. spille D. 5 *mgl.* CD. 6 *Fra* [BCDE. om lanndtt A. 7 kyrcke C. 8 er *tilf.* CDE. 9 *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. qvasi nitens rosa *tilf.* E. 10 *mgl.* BD. 11 for den sag skiuldt CDE. 12 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 13 beskriffue (!) CDE. 14 *mgl.* CDE. 15 neppelig findis att verre *tilf.* CD. 16 *Fra* [BCDE. ære och ornament som ringiist er A. 17 det C. 18 *mgl.* C. 19 der *tilf.* CD. 20 er *tilf.* CDE. 21 farlige BE.

at see oc segle til, at gud haffuer ladit kongerne bygt[1] saadan en drabelig monument, paa det at de, som end jdag komme aff fremmede land til Norge oc rigens indbyggere, kunde see[2], at her haffuer verit viße, veldige, rige oc formuendis herrer oc förster vdi, som haffue efſterladit dennom saadan en vdödelig oc stedse varendis bygning, huilken dog vdi dag des verre er megit forfallen, stundom aff brand, stundom aff krig, stundom aff forsömmelse, stundom aff andre orsager, saa at vdaff den[3] store, lange, brede oc berömde tempel holles icke ved mact oc vnder tag allene vden[4] korit, som er stadzeligen beprydet med altere[5], med dyre[6] stene, med vdhugning, med en brynd som kallis S: Oluffs brynd, oc andre saadanne vnderlige ting, at mand kand sig ey noch der paa forundre.

Til den sted haffuer j fordom tid hertuger, greffuer, baroner, riddere[7], edelmend oc andre mend dennom endrecterligen forsamlit, naar deris herre oc konge haffuer verit död, oc der vdkaarit oc[8] stadfestit oc ladit [salue dennem[9] en anden.

Vdi den by haffuer verit [halff tredie sindz tiuffue[10] kircker, (oc naar som mand graffuer kellere[11], finder mand endnu mange[8] steder[8] menniskers been, ligeruis som det hendede Söffrin Söffrinsön, der hand lod graffue sig en kellere, oc ieg paa samme tid var y Trondhiem oc saa de samme[8] been, hand lod [före dennom[12] til kirckegaarden). Aff saadanne tegn oc aff bylogen, j[13] huilcken der[14] staar at de, som skulle holle vact om jul, besynderligen skulle robe for adskillige kircker, som

19 50 kircker] Dette Sagn er ganske uhistorisk. Kirkernes Tal i Nidaros har aldrig naaet længer end til 16, selv om man regner med de to Klostre inden Byen (Franciscanernes og Dominikanernes).

25 Bylogen] se Norges gl. Love II 241, Note 28. Her nævnes Marteinskirkja, Gregoris-, Mariu-, Klemets-, Kross-, Allraheilagra-, Benedictus-, Predikarahus, Olafskirkja.

1 bygge CD. 2 BCDE. bygge (!) A. 4 *mgl.* C. 5 alterit CD. 6 dyrebare D. dyre oc drabelige B. 7 andre C. 7 *mgl.* D, fornemme B. 8 *mgl.* CD. 9 *Fra* [BCDE. salluitt A. 10 *Fra* [femti B, ved 50 CD. 11 der som kircker hafuer staat, da CD. 12 *Fra* [*tilf.* CD, *mgl.* A. 13 *mgl.* C. 14 *Fra* „(oc naar“ (L. 20) *mgl.* B, *som har*: som vdaff bylagen erfaris kand, ti der vdi.

opneffnis[1] ved naffn, endog mand[2] finder[3] icke en sten jdag, at der haffuer standit kircke[4].

Fremdeles er det icke det minste ornament, som Norge er med begaffuit, at S: Oluff kongis legome findis end paa denne dag ved domkircken helt oc huldit[5], som haffuer der[6] legit oc ligger vforkrenckit vdi fem hundrit[7] oc xxxvij aar, som mand nu skriffuer paa dette neruerendis aar 1567 effter *Christi* byrd, di[8] S: Oluff regerede xv aar, oc der effter *anno*[9] *Christi* byrd 1030 var hand slagen j Styclestad, hues blod synis end nu til denne dag vdi en lade oc kand aldrig vdslettis med vand eller menniskis[10] hender. Jeg regner det[11] eblant Norgis *ornamenta*[12] besynderligen derfore, at vdi andre kongeriger haffuer oc vel[13] verit hellige konger oc förster, ligeruis som vdi Danemarck S: Knud, j Suerrige S: Erick oc andre steder, dog huerchen leß mand, heller hörer at sige aff at deris kongers legomer er saadan ære vederfarit som vor Norgis konge S: Oluff, huilcket vden al[6] thuil er der for skeet, at gud baade vil der med giffue tilkenne, at S: Oluffs sag, lerdom, bekendelse[14], krig haffuer verit ret, oc[9] at gud vil opuecke hannom til det euige liff, oc giffue hannom den vforgengelig[15] ærens krone, oc det giffuer gud tilkende vdi hans legome, saa at ligeruis som gud bevarer legomet uforkrenckt[16], [saa vil hand oc beuare sielen vforkrenckit, oc[17] lade dennem komme sammen oc bliffue vdödelig[18]. Sancte Oluff maa vel regnis blant de konger, som haffue hafft[9] gud oc hans ord kiert, som oc lod christne landet oc komme det[13] vnder god[19]

[9] 15 aar—1030] jfr. Ann. reg. 1030 (passio Sancti Olaui regis) og Heimskr., Ólafs s. helga Cap. 260 (medens Mattis Störssön lader ham dø 1028).

[10] udi en Lade] Dette Sagn, som ikke kjendes fra Kongesagaerne, omtales ogsaa af Peder Claussön (Saml. Skrifter, udg. af G. Storm S. 358).

[1] nefndis CD. [2] der CD. [3] finndis CD. [4] kircker CD. [5] holden CD. [6] *mgl.* CD. [7] aar *tilf.* C. [8] thi CD. [9] *mgl.* C. [10] menniskens BD, menniskers C. [11] BCD. thette A. [12] B. ornamenter CD. ornament A. [13] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [14] och *tilf.* C. [15] vforkrenkelige CD. [16] vforkrenckelig C. [17] *Fra* [med siellen och will D. [18] som *tilf.* C. saa *tilf.* D. [19] gudz CD.

skick, hand lod beskriffue[1] Graagaasen, som er en streng oc aluorlig loug, oc maa vel kallis *lex talionis*, en genskreps loug, hand förde[2] krig ij rigit oc vden, gud hiemsögte hannom med kors oc[3] modgang[3], som[4] altid pleier at vere hos dennom[5], som [ville hantheffue[6] religionen *etc.* Oc endog at de vgudelige Suenske j det indfall, som de giorde j Trondhiems by oc lẹn[7], haffue icke kunnit lade det hellige legome huile sig j sit[8] skrin, men haffue först vdplocket den minste sölffnagle, de kunde bekomme, oc[3] siden foracteligen iordet hans legom j en öde bondekircke, oc er siden aff de Norske igen optagen [oc fört til domkirchen, oc der begraffuit med stor herlighed[9], oc er atter[10] igen optagen aff erlig oc velbyrdig Herluff Skaues[11] til Eskelstrup, kong.[e] may[tt]. befalingsmand til Trondhiems len[12], tilstedel*ß*e, er dog S: Oluffs legome icke forrodnet[13], vden brusken aff nesen[14] oc nogit af lippen er bort fallit, de[15] andre ledemoder ere endnu[16] vdi deres form oc fassun, som de haffue verit vdi mange hundret aar. Huoraff mand lere skal, at endog[17] vgudelige mennisker bespotte saadanne vnderlige gudz gerninger, oc bruge tyranniske handel mod saadan eñ hellig kongis legome, daa[18] er gud ligeuel saa mectig at hand [kand foruare det[19] vforkrenckit, saa vel vdi iorden som offuen paa iorden. Fremdelis da[3] giffue di*ß*e begraffuelser tilkiende at denne regel er sand, lydendis at vdi huert femte hundret

[1] Graagaasen] I Sverres Saga (C. 117) fortælles, at Kongen henviste „til landslaga þeira er sett hafði hinn helgi Ólafr konungr, ok til lagabókar Þrœnda, þeirrar er kǫlluð er Grágás, er rita hafði látit Magnus konungr hinn góði Ólafsson". Olafs Lovgivning og Magnus's Lovbog omtales her saaledes, at de maatte opfattes som identiske; derfor har Forf. kunnet henføre Navnet Gr. til Olaf.

[2] genskrep] gl.dansk: Gjengjeld (Kalkar II 31[2]).

[10] öde bondekircke] Fløan Kirke ligeoverfor Stenviksholm.

[12] Herluf Skave] Befalingsmand i Throndhjem fra Juni 1564—Mai 1568.

[1] skriffue CD. [2] och *tilf.* C. [3] *mgl.* CD. [4] hand *tilf.* A. [5] hannom C. [6] *Fra* [vill höfue sandheden oc CD. [7] Anno 1561 (!) *tilf.* CD. aar 1556 *tilf.* E. [8] *mgl.* C. [9] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [10] epther C. [11] Skaufue C. Schaffue D. [12] hans *tilf.* D. [13] foranndritt CD. [14] hans nese CD. [15] och C. [16] BCDE, end A. [17] de *tilf.* CD. [18] dog CD. [19] *Fra* [det foruarer CD.

aar da pleyer der [at ske[1] nogen forandring vdi keyserdömme, kongeriger, förstedömme, steder, slect[2] byer, oc menigheder. Saa [er det oc[3] skeet med S: Oluffs legome, det haffuer staaet offuen[4] iorden vdi fem hundrit aar, oc siden[5] de vare forlöbne, maatte det lide nogen forandring, det er begraffuis[6], kand oc[7] ske at[7] gud ville giffue sin vredis exempel tilkiende, saa vel emod det döde legome som mod templit, huilcket[8] som haffuer[9] verit misbrugit til stor affguderi, gud til forhaanelße oc [mennisken til fordömmelße[10] oc de afdöde helgen til vanære, oc er[11] samme tempel offte brendt[12] siden den förste tid det var bygdt, vnder adskillige konger, haffuer det verit tagt stundum med bly, stundom med kaaber, oc inden til baade stadzeligen formalit oc saa herligen forgylt, som mand end[13] kand see vdi korit, huilchen malning eller forgylning er nogit ner aff gaaen[14] vdi adskillig brand, som det tempel haffuer lidit. Skal ingen[15] menniske forundre det[16] [at gud haffuer saa straffit dette affgudiske tempel[17], effterdi hand haffuer tilforn giffuit sin grumme vrede tilkende mod det aller helligste tempel vdi Hierusalem, först *Salomonis* tempel, som var en figur til *Christum*, til huilchet gud haffde oc[7] bebundet sig at ville bo oc bönhöre dennem, som hannom paakallede vdi anden oc sandheden, oc siden lod oc[7] opbrenne oc neder bryde det andet tempel ved den keysere *Titum Vespasianum*. Giffue diße exempler klarlige noch[18] tilkende, at der er intet opbygt med menniskelig[19] hender, at det kand oc[20] med menniskens[21] hender neder brydis. Fordi alle menniskers[22] gerninger ere dödelig, thi skal ingen fordriste paa menniskelig mact, vern, styrcke, templer, slot, feste oc andre saadanne befestinge[23], men paa gudz naadis[24] hielp, oc paa en god sag oc samvittighed, oc lide der hoß[25] huad[26] gud for sin euige visdom vil oß paa legge[27].

[1] *Fra* [*tilf.* BCD, *udfaldt ved Sideskifte i* A. [2] slot C. [3] *Fra* [BCD. att dett er A. [4] paa *tilf.* CD. [5] att *tilf.* CD. [6] BCD. begraffuet A. [7] *mgl.* CD. [8] BCDE. huilche A. [9] BCDE. haffue A. [10] *Fra* [BCDE, *mgl.* A. [11] BCDE, *mgl.* A. [12] *I Randen*: haffuer verit brendt 3 gange CD. [13] endnu CD. [14] affgangen C. [15] BCD. inthet A. [16] dette CD. [17] *Fra* [naffnkundige tempel CD. er straffedt aff gud *tilf.* D. [18] nochsom CD. [19] menniskens CD. [20] jo C. jo och BD. [21] menniskelig CD. [22] henders *tilf.* C. [23] ting B. befestninger CD. [24] naadige B. naade och CD. [25] paa CD. [26] huis CD. [27] och gifue *tilf.* CE.

Den[1] tredie[2] loff, som Norgis rige haffuer, det er at det rosis aff den sande religion oc gudz kundskab, endog at Norge er nogit ner eit aff de[3] riger, som sist[4] toge vid den sande religion, effterdi[5] det ligger nordest vdi verden. Dog siden at landet er bleffuet christnet, haffue vndersaatterne j rigit altid siden hengit hart ved gudz ord, huilchet stundom haffuer verit renere[6] her j Norge, stundom mörckere, [som hun oc haffuer verit vdi andre riger[7], ligeruis som de ord, bisp Jacob j Opslo skriffuer til en abbede j Lysa, formelde sigendis: gud giffue mig en ret hiertens anger oc mit leffnidz[9] forbedrelse, oc den hellig ands tröst, oc det euige liff, naar sielen skillies fra legomet. [Huad kand christeliger skriffuis eller bekiendes? *Verba eius sic sonant: Deus dat mihi veram contritionem cordis, et mendationem vitæ meæ, consolationem spiritus sancti et vitam æternam, cum separabitur anima a corpore. Amen*[10].

I rigit haffuer verit gode skoler, oc siden haffue studentere[11] studeret vden landz j Franckrige, Engeland, Tyskland, oc verit nyttige personer j riget[12].

At kongerne[13] oc alle Norgis indbyggere haffue elskit oc brugit laag oc retferdighed, giffuer Norgis loug oc retteböder[14] foruden gode höffuiske seduane nochsom[15] tilkenne[16], saa at her vederfaris log oc ret, saa vel den fremmede som den indlendske[17].

Huad [skal ieg megit[18] loffue den rundhed oc mildhed, som er vdi Norske folch? Den[19] er[20] naffnkundigere oc videre

[8] Biskop Jacob] Biskop J. Knudsson, som regjerede i Oslo fra 1407 til c. 1420, havde forud været Biskop i Bergen (Keyser II, 450—64).

[9] Lysa] Lyse Kloster. Brevet, der vel har været optaget i Biskop Arnes Copibog, er forlængst tabt.

[1] BCDE. Dett A. [2] orsage och *tilf.* CD. [3] siste *tilf.* CD. [4] BCE. fyrst (!) A. [5] att *tilf.* A. [6] ringere CD. [7] *Fra* [BCDE, *mgl.* A. *Jfr. Note* 11. [8] *mgl.* C. [9] leffuelse C [10] *Fra* [*tilf.* CDE, *mgl.* AB. E *har Varianten*: Deus mihi veram largiatur cordis concutionem. *I Stedet tilføier* A *her*: ligeruis som hun och haffuer veritt y andre riger etc. [11] de C. personerne D. [12] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] Norgis konger C. [14] thil kiennde *tilf.* CD. [15] nochsommelig CD. [16] giffuer och *tilf.* C. [17] A *har over Linjen*: indfödde, *hvilket* B *optager*. [18] *Fra* [ieg maa CD. moget *tilf.* D. [19] det CD. [20] och *tilf.* CD.

berömt, end det giöris behoff megit at skrive der[1] om, efterdi at baade indlendske oc vdlendske [den daglige forsöge oc forfare[2], huilken rundhed nochsom prisis vdi andre land, oc er mange fremmede en[3] orsage til at de komme hid j Norge oc haffue lyst at bo blant dette beleffuede[4] runde oc fryntlige folch. Sandelig en from gudfryctig oc tuctig persone kand vel drage fraa Bahuus[6] oc til Vordöyhuus[7], huilchen reyse er lenger end iijᶜ miler, oc skal icke fortere offuer[8] ein daler, jaa de ere glade [vid oc töckis[9] at dennom skier en[10] ere, at mand vil æde oc dricke med dennem, [de tör oc vel offte giffue folch[11] skenck til, at de ville giöre sig glade med dennem. [Ein Norgis[12] indbyggere var[13] seglet her fra oc til Dantzig[14], oc laag vdi herberge[15]. Der hand ville drage[16] aff by[17], eskede herbergesken betaling for [kost oc öl[18]. Hand spurde om hand skulle betale öl oc mad, verdinnen mente jaa. Hand sagde, det var icke seduane i Norge[19] at tage pending[20] for öl oc mad, quinden sagde at det var seduane[21] i deris land. Da sagde hand, o du hellige land Norrige, det förste ieg faar dig fat[22] med mit legome[23], skal ieg falle paa kne oc kyße dig, som hand oc giorde. Oc er[24] det en[25] vnderlig handel, vdi andre land holler mand Norge for eit vfructsomlig rige, oc er oc saa j nogle maade, dog vancker her[26] saa rundelig mad oc öl[27] forgeffuis at mange forvndre[28] sig der paa.

[12] Dantzig] Jfr. Krantz, Norvegia (VI, 11): Ferunt, aliquando terra sua qualibet ex causa peregrinatos, cum primum redierint, terramque tetigerint: pronos cadere in terram: et facto signo crucis, eam in terris osculari. O inquiunt terra Christiana ante omnes. Adeo generis sui cultum attollunt: cæterorum contemnunt.

[1] *mgl.* CD. [2] *Fra* [vide at sige der aff den dagelige forfarenhed och skick CD. [3] stor *tilf.* CDE. [4] *Fra* [huorfor CD. [5] beleffne D. beleflige CD. [6] Baggahus B. Bergenhuus CDE. [7] Vardöhus B. Worhus C. Vardhus D. Waardehuus E. [8] *mgl.* CD. [9] *Fra* [*mgl.* CD. [10] Den CD. [11] *Fra* [och end giffue thennom gaffuer och *tilf.* CD. [12] *Fra* [Der var en norsk mandt och CDE. [13] *mgl.* C. som D. [14] Dantske C. Dantzken E. [15] der och *tilf.* CDE. [16] vdaff herbergitt eller *tilf.* CDE. [17] da *tilf.* CDE. [18] *Fra* [öll oc mad CDE. kost oc tæring B. [19] BCDE. A *har*: theriis lanndt, *men over Linjen*: Norge. [20] pendinge CD. [21] sied C. sed E. [22] at sie och kommer CDE. [23] paa landit da *tilf.* CDE. [24] *tilf.* CD, *mgl.* A. siunis B. [25] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [26] der CD. [27] forvden penninge och *tilf.* CD. [28] BCDE. wnndre A.

Det siette loff, det er Norgis stridbarhed. För[1] end[1] einuoldz konger regerede vdi Norge, da haffuer her[2] verit[2] riser, kemper oc duelige krigsmend, som *Saxo Grammaticus* klarlige tilkenne giffuer, oc synderlig der hand beskriffuer det[3] merckelig krig, som stod emellem kong Ring oc kong Harald. Der eblant andre kemper, som komme aff adskillige landskab[4] oc riger, opregner hand oc dem besynderlig, som dit[5] komme aff Norge: Hogne[6] hin vise[7], Harald til Toten, Valsten aff Vigen, Thorulff[8], Thengil, Osolff, Beruil[9] blege, Borgar oc Skumbar[10]. Oc aff Telemarcken komme de sterkiste[11], som haffde [stort mod[12] oc ingen hoffmod, Torleff[13] traae[14], Torckel[15] gode, Grette hin[16] jlde[17], som var duelig til at giöre anfald, *item* Hadder hin haarde oc Roldar[18] led[19], *item* Tronder, Trönske[20] Tocke[21], Raffn huide[22], Haswar[23], Biörn[24], Blichar[25], Biörn aff Sogn, Finn[26], Berse[27], Siurd verhoffde[28], Erick[29], Halsteyn, Harcke[30], Ruthar, Raue, Elling orm. Aff Jederen Od engilske,

[3] Saxo Grammaticus] jfr. Udgiven fra Paris (1514 fol.) pag. LXXVII: Hogni ingeniosus — — Haraldusque Thothni editus vico. His annectuntur Walsten Wicensis, Thorulf spissus, Thengil procerus, Hunsolwe, Birwil pallidus, Burgar et Scumbar. At e Thelemarchia fortissimi venerunt: quibus animi plurimum: fastus minimum erat. Thorleuar pertinax, Torkill Guticus, Gretir iuiquus irruptionum auidus. His succedunt Haddir durus et Roldar articulus. E Noruagia vero memorantur Thronder, Thrönski, Thoki Moricus, Rafn candidus, Haswar, Biarni, Blikar cognomento simus, Biorn e vico Soghni, Findar maritimo genitus sinu: Bersi quoque apud Falu oppidum creatus, Syvardus verris capnt. Ericus fibulator, Alsten, Harki, Ruthar, Rawi, Erlingar cui colubra cognomentum erat. At e Yathrica provincia prodiere Od Anglus, Alf multivagus, Enar protuberans Ywarusque cognominatas Thruwar. — Tillæggene i E (se Noterne) stammer fra A. S. Vedels Oversættelse (1575).

[1] *mgl.* C. [2] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [3] denn CDE. [4] land CD. [5] *mgl.* CDE. [6] Hagenn CDE. [7] hand hörde *tilf.* CD (!). [8] Thorluff CD. Tolleff digre (eller store) E. [9] AE. Brefuil BCD. [10] BCDE. Skrumbar A. [11] AE. sterke BCD. [12] *Fra* [stormodt C. [13] Tholff CD. [14] AC. Traaor B. thrane D. hin grumme E. [15] Thorleff CDE. [16] BCDE. denn A. [17] eller onde *tilf.* E. [18] Rolder CDE. [19] leed CD. læid E. [20] BE. Trönnsker A. Trinske CD. [21] aff Mören *tilf.* E. [22] Eyar CD. Einar E. [23] Hafwar E. [24] Bierne E. [25] och *tilf.* A. krognæse *tilf.* E. [26] Findar E. aff Marstrand *tilf.* E. [27] aff Falustad *tilf.* E. [28] werhoffuit CDE. [29] BCDE. Hanncke A.

Alff vidfaren[1], Einar[2], Iffuar truere oc flere saadanne, som mand kand der lese vdi viij bog hoß forne *Saxonem* paa det[3] lxxvij blad.

Effter diße kemper, vnder eynualdz konger, haffue oc altid[3] verit duelige krigsmend, huilchet ieg vil giffue til kenne, naar ieg opregner huad adel oc ridderskab som verit haffuer vnder enuolds kongerne j Norgis rige. Saa giffue[4] baade de norske, danske, skotske, tyske, frandsoske, suenske, nederlandske oc valske[5] chrönicker nochsom tilkenne[6], huad [krig de Norske[7] haffue fört baade inden riget oc vden mod [de forskne[8] land, [som droge hen j Frisland oc andre omliggende land[9] oc komme dennem til at bere jern ringe om deris hals oc bygge deris [hußedör laage mod norden, paa det at naar som de ginge i deris hus[10], da skulle de bucke oc knele for Norgis[11] krone, oc bekenne dennem at vere[12] hende[13] vnderdanig. Ja kong ***Philippus*** aff Franckerige haffuer hafft sine ambesater oc sendingsbud til kong Erick[14] *Magni* sön aar effter gudz byrd 1296 [oc giort en bund oc pact[15], [at forne kong Erick skulle[16] indfalle paa en side vdi Engeland, oc kong ***Philippus*** paa den[17] anden side, paa det mand kunde des heller tuinge[18] den engelske konge. Var paa samme tid her Auden Hugleicksön[19] til Hegernes[20], kong Ericks frende oc *secretarius*, forskicket her fraa Norge til Paris j Franckrige at stadfeste

12 jernringe] jfr. Fortalen.
18 Bund oc pact] Originalen — det af den franske Konge udstedte Exemplar —, som Erik Rosenkrans gav Christian III, findes endnu i det danske Rigsarkiv og er trykt D. N. XI no. 5 og 4. Brevet er ellers dateret 22 Okt. 1295 (ikke 1296) og har aldrig havt mere end ét Segl (den franske Konges).

[1] AB. widfaring E. villdfaring CD. [2] stoerwom *tilf.* E. [3] *mgl.* CD. [4] haffuer CD. [5] welske DE. [6] giffuet *tilf.* CD. [7] *Fra* [de Norske for krig C. [8] *Fra* [fremmede CDE. [9] *Fra* [AB. andre omliggende land och Frißland CD. [10] *Fra* [BCD. huße A. dörre lauge paa deris huuse, oc det imod Norden, att skulle wende paa dett att naar de skulle gaa indt eller wdt B. [11] den Norske CDE. [12] offueruunden aff de Norriske och *tilf.* CDE. [13] dennem D. [14] kong (!) C. Magnus D. [15] *Fra* [*mgl.* CDE. [16] *Fra* [*mgl.* CE. at hannd wilde D. [17] enn CD. [18] dennom vdi Enngellandt och *tilf.* CD. [19] DE. Huglacksönn A. Hugliecksön C. [20] BC. Hergeneß D. Hegisnes A. Hoggernæß E.

den bund, som giöris skulde[1] emellem kong Erick oc kong *Philippo*[2] aff Franckrige. Haffuer ieg hört aff erlig oc velbyrdig Erick Rosenkrans til Valsö *etc.*[3], at hand haffuer hafft samme breff med hele hengendis oc vskadde jndsegler, huilchet[4] hand haffuer offuerantuordit stormectig herre oc förste, kong Christian den iij[5], högsalig hugkommelse. Paa samme tid var oc forhandlit at hertug Haagen, kong Ericks broder, som siden var[6] konge, skulde fange til ecte fröken Isabella[7], föd aff de greffuers slecte aff Julich, som var fencke[8] til Johanna drotning til Franckrige. Her aff kand mand klarlige[9] forfare huad dom oc mening fremmede konger aff[10] andre riger haffue hafft om Norgis rigis[11] konger, oc om deris mact oc stridbarhed. Denne[12] samme kong Erick förde oc eit[13] merckeligt krig imod Hensestederne, som er Lybich, Rostoch, Wismar, Sund[14], Gripsuold, [Riga, oc imod de Tyske j Wesby[15], huilke[16] hand giorde en stor skade ved milde her Alff, greffue til Tonsberg, om huilchen för er bemelt, oc siden bleff kong Erick forligt med Stederne, huilchen forligelse kong *Magnus* j Suerige giorde j Guldberg[17] herit. Men at tale om alle de[8] krig, som de Norske haffue fört vdi riget oc vden[18], vil ieg intet[19] tale om j denne almindelige fortale. Men dersom[20] der skulle skriffues en merckelig stor krönicke med alle hendis omstendigheder, huilchet vel behoff giordis[21], baade derfore at kongerne som nu regere oc regerendis vorde, kunde vide huad for land

[9] Julich] Feil for Joigny (Jugniacum). Jfr. D. N. V no. 29.

[9] fencke] gl. dansk Form for f r e n c k e, kvindelig Slægtning (Kalkar I 822).

[14] Hensestederne] se Kong Eriks Brev fra Gulbergshed om Forliget med Lübeck, Wismar, Rostock, Stralsund, Greifswalde. Riga og Tyskerne i Visby af 3 Juli 1285, trykt i Lüb. Urkundenbuch I no. 478. Forf. har vistnok kjendt det fra Biskop Narves Kopibog.

[19] Guldbergherit] d. e. Guldbergshed ved Gøtaelven.

[1] da *tilf.* A. [2] Philippus C. Philippum DE. [3] *mgl.* CDE. [4] huilche CD. [5] med *tilf.* A. [6] BCDE. vart A. [7] Asabella CDE. [8] AB. frencke CD, frende E. [9] AB. letteligenn CD. well E. [10] och CD. [11] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [12] denn CD. [13] en CD. [14] Straalsund E. [15] *Fra* [*mgl.* CDE. [16] CDE. huilchen A. [17] AB. Guldborg E. Tuldbierrig CD. [18] thill *tilf.* C. [19] icke CD. [20] *mgl.* C. [21] giörris CE.

oc[1] riger[2], folch oc vndersaatte de haffue hafft oc paa denne dag haffue, oc vndersaatterne oc rigens indbyggere, naar de höre eller lese deris forfedris mandom, stridbarhed oc duelighed, kunde threde j deris fodspore oc vere[3] veluillige til at foriage deris fęderne landz fiender, oc de fremmede vdi andre land, som her til lidet eller intet vide aff Norgis rigis[4] maiestat, veldighed, mandom, kunde faa en vis kundskab aff saadan en krönicke, oc siden lade aff at spotte lofflige[5] herrer oc förster oc deris loff lige rige, [daad oc[6] gerninger. [Til huilchen[7] krönicke flitteligen at beskriffue vel[8] höre gode stunder til[9], gamle krönicker, breffue, testamenter, annaler[10], oc en fri erlig[11] vnderholling, eller[12] skal mand haffue föge lyst oc vilie til at giffue sig til saadan en[1] handel. Huorlunde den Norgis rigis krönicke kunde bequemligste oc[1] flitteligste[1] beskriffuis, vil ieg j sin tid her effter til kenne giffue, nu vil ieg videre fare[13] frem vdi Norgis lougelige[14] roß oc pris.

Det[15] siuende loff, som Norgis rigis[13] krone[16] prises kand med rette, det er hennis *amplitudo*, det er[17] vidhed oc storhed, huilchen mand her aff vel forstaa[18] kand, at Norgis rige begyndis der, som de tre konger vdi fordom tid sade[19] alle ved eit bord oc huer j sit kongerige, vdi öster, oc strecker sig hen ved [tre hundrede[20] mile vdi lengden[21] hen vdi öster

[20] De tre konger] Jfr. Saml. Skr. af Peder Claussön Friis, S. 143: „Lille Danmarck eller Danholm, der mödes och grenser disse 3 riger Dannemarck, Norig och Suerrigh, saa att huer konger aager sin deell dervdi, oc naar di 3 konger loed sette schiffte och landemercke imellem disse 3 riger, daa finndis di alle paa den holme oc talledes ved, oc sade alle tre ved et bord, oc huer saa i sit rige". Peder Claussöns „Fylketal", hvoraf dette er taget, er udskrevet af „en gammel islandsk Bog" (ↄ: af de islandske Annaler), den samme som Mag. Absolon har benyttet.

[1] *mgl.* CDE. [2] rige CDE. [3] CDE. er A. [4] *mgl.* C. [5] louglige C. [6] *Fra* [och da nogenn (!) C. [7] *Fra* [Vilde der till samme D. [8] *mgl.* D. [9] *mgl.* D. *Fra* [Dersom siger ieg att en wilde flittelig beskriffue en chrönnicke da vilde der gode stunder til, *item* skulle haffue mange C. [10] etc. *tilf.* D. [11] mudt (!) *tilf.* C. och rund *tilf.* D. [12] AE. ellers D. annders C. [13] *mgl.* CD. [14] loffIige CD. [15] den CD. [16] aff *tilf.* CD. [17] hendis *tilf.* CD. [18] forstande CD. [19] AB, stode CDE. [20] *Fra* [iijct D. [21] lengelße CD.

igien imod Rysland oc Carele[1] strand, med huilke de aarligen handle oc vandle. Det strecker sig imod Rysland, Danmarck oc Suerrige. Der til med haffuer Norge mange skatteland vnder sig, blant huilche det störste er Island, som skifftis j tuenne biskops stict, som er Skaleholt oc Holom[2], det ene for norden[3], det andet for sunnen. Paa det land er eit[4] dappert[4], mandeligt oc frimodigt[5] folch, bequemt til alle hande konster at lere, blant huilche folch er en almindelig seduane at de lere deris börn [til at[6] lese oc skriffue, saa vel quindfolch som karlfolch, oc unge drenger hollis til at lere deris laugbog vden til, hollis[7] oc til[8] at[8] holle baade henderne paa ryggen, oc skiffte saa[4] den gandske lag j[9] sine bolcher, oc siden huer[4] bolch[4] j sine capitler, og der effter skillie[10] oc skiffte huert capitel vdi nogle viſse puncter. Der[11] er oc eit mandeligt sterckt folch, oc findis icke faa aff dennem som tage io eit fat osmunds jern oc legge det paa deris skuldrer oc gaa saa heden[12] der med. Det land er rigt aff suouel, fæ, store faar, drugt[13] smör oc ost, skiöne heste, merckelige falcker, edel fisk, dueligt[14] valmaal[15], lystige[16] vilduare[17], besynderlig aff suorte, huide og blåactige reffue, der er hual noch, rosmer, fugl, bomgæs, varme bad, skiöne[18] ferske vatn, oc andre[19] saadanne[20] varer, som vel gielde guld oc sölff j andre[21] land[22]. Der ligger en konge begraffuen vdi Island, som hed[23] kong[8] Rörig, huilchen S: Oluff konge lod forskicke [der heden[24],

16 Osmunds-jern] af Myrmalm fremstillet Jærn (i Klumpe), mnedertysk ôsemunt (Schiller u. Lübben III 242).

21 bomgæs] efter Moth „et slags ænder, som gemen mand mener at voxe i Skotland paa Træer“ (Kalkar I 245), mnedert. bômgôs; jfr. Olai Magni Kart fra 1539 under Orcades: anates ex arborum fructibus nate.

24 Rörig] jfr. M. Störssöns Oversættelse fol. 46: Rörig konge fulde altid kong Oluff Haraldssön effter huor hand foer, fordi hand

[1] AE. Carole C. Caroli D. [2] Hollm CD. [3] och *tilf.* CD. [4] *mgl.* CD. [5] BCDE. frimodeligtt A. [6] *Fra* [*mgl.* A (*Sideskifte*). [7] vennis B, *mgl.* CDE. [8] *mgl.* CDE. [9] vdi CD. [10] BCD. skiille A. [11] det D. [12] hiemb CD. [13] BCD. feet A. herligt E. [14] sköntt CD. [15] vadmel BCD. valmel E. [16] BCD. lystig A. ypperlig E. [17] ville diur CD. wildwarer E. [18] AB. skouffue CD. store skowe E. [19] vnder (!) C. vnderlig handell E. [20] gode B. Der ere rett de E. [21] fremmede C. [22] Huilchet land or oc vel to hundrit mile langt *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [23] hederr C. [24] *Fra* [denn (!) CD. did E. fangen der hen B.

fordi at endog at hand var blind giort aff S: Oluff, saa vel fordi hand styrckede affguderi, som hand beviste vtroskab mod S: Oluff, som var einuoldz konge offuer Norge, giorde hand hannem ligeuel den ære, jdet at[1] hand var ner[2] slect til hannom, at hand sad altid med kongens bord, oc fulde[3] k: Oluff huort[4] hand drog heden. En dag[5] som S: Oluff oc[6] k: Rörick stode vdi kyrcken baade tilhobe[6] j en stoel paa vor herris[7] himmelferds dag, da[8] drog Rörick sin kniff os slo til [kong Oluff, oc slo hannom offuer skulderne, at hand icke bleff saar, oc vigte[9] kong Oluff aff[10] stolen fra hannom. Da stack hand anden gang effter hannom sigendis: römmer du for en blind mand?

Orsagen huorfore[11] Island er fundit[12] [oc bygt[13] er denne[14]. Den tid Harald *Magnus* haarfager tuingede[15] neſſe kongerne oc adelen vnder sig, vore der mange[16] höffdinger j rigit, som icke ville giffue sig[17] vnder Harald *Magnus*[18] [haarfager, menendis sig med tiden at kunne bekomme deris riger igien, thi[19] [bygde de[20] sig skib[21] oc[6] droge hen j haffuit, oc[6] leitte land op[22], oc der de funne landit, omkring huilchet[23] flöd[24] megen is, gaffue[25] de det[26] naffn aff isen, oc kallede det Island, hues vaaben er en torsk med en forgylt krone. Oc kom aller-

hörde hannom nær til. Det skede at paa vor herris himmelfærds dag, da vaare baade kongerne vdi kircken, oc stod Rörig kong nest op til kong Oluff Haraldssön, I det da slo Rörig kong til Oluff Hareldssön met en kniff, oc offuerslog hannom, saa at hand bleff intet at skade, Kong Oluff spranck aff Stoleu, Hand slo anden gong til hannom, oc slo myste, oc sagde, Flyer du for en blind mand, Da bleff hand fangen oc sent til Issland. der bleff hand död, oc ligger der begraffuen, Oc er hand den eniste konge som i Issland ligger begraffuen.

[1] *mgl.* CDE. [2] *mgl.* C. [3] BCDE. fölgett A. [4] BC. huor A. [5] dog C. [6] *mgl.* CD. [7] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [8] dog C. [9] strax slog E. gick D. *Fra* [*oversprunget i* C. [10] vdaff CD. [11] BCDE. hui A. [12] BCDE. opfundett A. [13] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [14] oc hui hun er bygt *tilf.* A. [15] BCDE. haffde thuongit A. [16] weldige *tilf.* A. [17] BCDE. dennem A. [18] *mgl.* BE. [19] *Fra* [*mgl.* CD, jfr. Note 22. [20] *Fra* [de byggede BCD. da byggede de E. [21] BCD. skibe A. [22] mennte sig med thiden at kunde bekomme thieris rigger igien *tilf.* CD. [23] CD, huilchen (!) A. [24] oc flyder *tilf.* A, *mgl.* BCD. [25] hafue C. [26] giffuit *tilf.* C.

först til Island Ingioluer Arnesön xx aar effter Harald haarfager var föd, oc paa andet aar[1] effter hand hade tuongit Norrige vnder sig, aar effter *Christi* byrd 870. Oc paa fempte aarit der effter, da lod forne Ingiolff bygge först Island, oc der effter *Christi* byrd aar 928[2] kom Vlfflioter Harald haarfagris vmbodsmand til Island med skreffuen loug, oc paa tredie aar der effter 930[3] drog Raffn Ketelsön[4] til Island oc tog laagsogn der. Aff sådan dristighed[10], som adelen oc andre toge sig for at bygge skibe[11] oc droge[12] stundom til Engeland, Skotland, Franckrige oc andre land, stundom droge de heden at opsöge dennem sielffue land, saa som Grönland, Island, Ferö, Orchnö, Hieltland *etc.*, tror ieg vißeligen at den artickel, som staar j vdfare bolchen j det xxij capitel, er der[13] sat[14] aff kongerne til at affuerge oc forhindre saadan oprör,

I Oluff Tryggesöns historie[5] finder mand at Torolff[6] smiör[7] bygde Island, kandske en part aff landit, som er stort, oc Tangbarder[8] prester christned Island[9].

[1] Ingioluer] jfr. Annales reg. 868 Einvalld Harallz hårfagra Noregs konungs. 870 Ingolfr Arnarson kom til Islanndz. 875 Upphaf Islannds bygðar Ingolfs.

[5] Torolff Smiör] se Fornm. Sögur I c. 115.

[8] Tangbarder] om Thangbrands Islandsfærd se Fornm. S. II c. 216.

[6] Vlfflioter] jfr. Ann. reg. 927: Vlfliótr kom með lǫg til Islanndz.

[8] Raffn] jfr. Ann. reg. 930 Rafn son Ketils hǿings tók lǫgsǫgv á Islanndi.

[14] Udfarebolken] Citatet stammer ikke direkte fra Landsloven (Landværnsbolk C. 18), men fra den oversatte „Olafs Lov", hvor det virkelig findes i „Udfarebolken" Cap. 22: „Nu bygger bonde et langskib i heret oc giffuer det ey ombodzmandn tilkiende, daa scal kongens ombodzmand fare til hannom som bygt haffuer oc atspörge hannom huort hand vil fare der met, om hand icke vil vere det bekend som skibet aager, huort hand vil, da scal kongens ombodzmand kreffie hannom viij örtuger oc xiij march oc tage loffuen oc vissen aff hannom sielff. Vil hand icke sette hannom loffuen oc vissen, daa scal hand hugge aff skibet paa baade sider ved kölen .v. alne langt bord, om hand det ey gör, daa skole bönderne det göre oc tage fraa hannom segel oc redzskab om det er til."

[1] BCD. aarit A. [2] 938 CDE. [3] 940 E. [4] Kittelßön C. Kiettelsön BE. [5] tid (!) E. [6] Torleff AE, Thorluff D. [7] Smör CDE. [8] Tangberder C. [9] först lanndit CDE. *Noten mgl i* B, *optages i Texten i* E. [10] BCDE. fordristighedt A [11] AB. skib CD. [12] foer B. [13] CD. derfor B. thett A. [14] saa (!) C. vdi *tilf.* A.

vlydighed oc moduillighed, huilchet[1] de beuiste deris ordentlig öffrighed oc fæderne land, lydendis at huo som bygger skib vdi herid, oc giffuer det[2] ey[3] kongens ombudzmand[4] tilkenne, da må hand fare til hannom som bygt haffuer oc adspörge[5] hannom huort[6] hand vil[3] fare dermed[7]. Vil hand icke bekiende det[8] som skibet aager[9], da skal hand giffue kongens ombodzmand viij ortuger oc xiij march oc tage loffuen[10] [oc vissen[11] aff hannom. Vil hand icke sette loffueu[12], da skal ombodzmanden hugge aff skibet paa baade sider j kjölen fem alne langt[13] bord. Giör hand det ey, da skulle bönderne giöre det, oc tage fra hannom segel oc redskab, om det er til *etc.*

Dette maa vere korteligt sagt om Island, nu vil ieg lidit skriffue om G r ö n l a n d, besynderlig[14] siden mand veed lidet[15] der aff.

Det er sant at Islender[16] haffue[17] bygt Grönland, fordi den tid at einuoldz konger thuinget Island vnder Norgis rigis krone til skat, bleffue nogre vtaalmodige[18] imod[19] den skat, [som vaare födde aff ypperlige adel oc slect[20], thi droge de heden[21] at lede andre land op, oc funne saa Grönland, huor aff mand kand forfare huad mandom, dristighed oc andre dygder der haffuer verit j de Norske, som med stor liffs fare[22], bekostning oc loffige seglatz haffue icke alene opsögt, men oc[23] bygt landet, oc siden seglet did oc fört skat derfra j langsomlig[24] tid, huilchit[25] land mand plat forglemmer vdi denne siste verdsens fule alder, oc giöre de gudz billeder, vore landmend, vndersaatter oc christne vedtörfftige[26] mennisker ingen besögning oc bistand j naagen maade, oc den bekostning, som mand med stort loff, verdighed oc ære kunne

25 ful] ɔ: doven, dorsk (mnedert. vûl), ligesom nedenfor S. 50[13] „fulhed" = Dorskhed (Kalkar I 796).

1 huilche C. 2 *tilf.* BD, *mgl.* ACE. 3 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 4 thet ey *tilf.* A. 5 spörge CDE. 6 CE. huor ABD. 7 CD. med thet AB. med dett skib E. 8 BCDE, denn A. 9 eyer BD. 10 lougen CD. wiſsen B. 11 *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* AE. 12 wissen D. 13 BCD, lanngh A. 14 synnderlig CD, *mgl.* E. 15 BCD. litth A, nogett E. 16 AB. Iſsland CDE. 17 haffuer CDE. 18 BCDE. vtolmodigenn A. 19 BC. med A. offuer D. 20 *Fra* [*mgl.* CD. 21 hen y andre lanndt C. 22 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 23 op C. 24 lang CD. 25 BCD. huilche A. 26 vidtörftighet de (!) C.

giöre paa saadant eit rigens oc flere ledemoder, det acter mand intet, oc giör offte stor bekostning om ringere ting, med mindreære oc verdighed. Huad kunde gud oc hans christne kircke mere skie til ære, end mand opsögte det forlorne faar, oc bliffue[1] en grön eng for gud? Huad kunde Norgis rige mere vere til loff oc pris j diße siste verdsens tider, end at den forlorne sön komme[2] til[3] sit faders[4] hus igien? Oc mange aff adelen haffue eniste[5] breff paa godz y Grönland, men landit[6] oc godzit vide de intet aff. Thi burde alle stater her[7] j Norge hielpe til at saadant eit land, som hör Norgis rigis krone til, icke skulle saa skammeligen affhendis, icke med herreskiold, icke med mact[8] heller[9] tyranni, men aff vor fulhed oc forsömmelse, huilchen[10] som er en[11] slem[12] vdygd oc volder offte at mand acter intet *rempublicam*[13], [det er den[14] menige mandz oc rigens beste, men at huer skraper[15] ild til sin kage. Alle de som[16] beskriffue *vniuersalem cosmographiam*, de skriffue at Grönland er befest med *America*, den fierde part aff verden, som er de[17] ny fundne land, oc effterdi at[18] vi saa forsömelige lade Grönlandz reyse fare, er det vel troligt at enten Ryßen heller nogen anden herre regerer offuer Grönland, thi[19] det kand ey andet vere mueligt, end at[20] de som paa Grönland bo haffue io sögt andre land, som dennem[20] nermest ligge, på det[21] de kunde aff dennem bekomme huad de behoff haffue, jern, salt oc andre[22] varer[23].

Paa[24] Grönland haffuer verit eit byskobs slict, som hed Garde, oc var der för bisp[25] j Grönland end vdi Hammer j

17 *Vniversalis cosmographia*] er ikke Münsters *Cosmographia* (han forbinder Grønland med Nordeuropa), heller ikke Mercator (han skiller Grønland fra America), men snarest Joh. Honteri *Rudimenta Cosmographica* (1561), se Nordenskiölds Facsimileatlas S. 119.

1 bleffue D. 2 kom CD. 3 i CD. 4 fader C. 5 enist C. 6 landen C. 7 *tilf.* CDE. *mgl.* A. 8 herremagt CD. 9 vold och CD. 10 huilchit CD. 11 *mgl.* CD. 12 suar CD. 13 tempus licitum CD, *mgl.* E. 14 *Fra* [*mgl.* CCE. 15 skraber CD. raber oc skraber till sigh sielff och E. 16 idag *tilf.* CD. 17 ABE. den C, dett D. 18 *mgl.* CDD. 19 *mgl.* C. 20 *mgl.* CD. 21 att *tilf.* CD. 22 andenn CD. 23 ware CD. 24 thet samme *tilf.* A, *mgl.* BCDE. 24 bisper CDE.

Norge, oc den förste bisp j Grönland hed Erick, den anden bisp hed Arnalder, [hand var til, da mand skreff 1152, vnder kong Magnus skacke[1], hand bleff siden den förste bisp j Hammer stict j Norge, oc[2] den sidste grönlendiske[3] byscop, som ieg nogit om lese kand, hand hed *Johannes* oc regerede, da[4] mand skreff 1351 vnder Kong Magnus smeck, effter huilchen var ingen kröndet norsk konning vden kong Haagen, som fick drotning Margrete. Daa minckedis Norgis mact oc styrcke, da begyntis hennis ledemoder [at straffis oc suackis[8], en part finge suindsott, en part[9] doffne sott *etc.*, saa at hun med sine[10] ledemoder icke kunne bekomme den förre styrcke, mact oc velde som hun haffde. Jeg vil intet tale om Grönlandz seglatz oc[11] vare, huide-biörn, fiskeri, men lade det fare. Oc [var Grönland bygt aff Erick raude effter

Var oc Grönland besögt med seglatz vnder kong Oluff Haagenssön 1383[5], da hand var tagen til konge, da for til Grönland Gudbrand[6] raude oc Biörn[6] Eynarsön[7].

I[12] Grönland er[13] skiönt fæ, skouge, falcker, röde oc blaa huide marmorstene, rosmer, huale[14].

1 Erik—Arnalder] jfr. de norske Bisperækker fra 14de Aarhundrede, der for Grönland begynder med Erik og slutter med Arne (1315—49), se P. A. Munch, Saml. Afhandl. II 594.

2 Arnalder] jfr. Ann. reg. 1152 þá var ok settr byskvpstóll i Hamarkávpangi. ok var Arnalldr byskvp af Grǫnlandi þar fyrstr byskvp.

3 Magnus skacke] ɔ: Magnus, Søn af Erling Skakke, hvilket dog er urigtigt.

5 Johannes] jfr. Erkebiskop Olafs Statut af 23 Aug. 1351 (N. gl. Love III 301, efter Biskop Arnes Kopibog).

9 Biörn Eynarsön] jfr. Gottskalks Annaler ved 1385: „4 skip rak til Grænlands. þar var a Biörn Einarsson og Sigurdr huitkollr". „Gudbrand raude" har været Skipper paa det Bergenske Skib, hvormed Björn kom til Grönland.

16 Grönland—Erick raude] jfr. Ann. reg. 986 Eirikr rauði bygði Grǫnland.

1 *Fra* [*staar i* A *i Randen ved et Mærke, som urigtigt henfører det til* Erick *istf. til* Arnalder, BCDE *optager det i Texten efter* Erick. vnder — skacke *mgl.* CDE. 2 om (!) *tilf.* A. 3 AD, *mgl.* B. Grönlandis CE. 4 der C. 5 BCDE. 138. A. 6 CD. Viidbrand B. Guldbrand AE. 7 *Randnoten er i* BCDE *optagen i Texten efter* „smeck" (L. 17). 8 *Fra* [at suagis CD. at suectis B. at forsueckis E. 9 aff *tilf.* A. 10 börn och *tilf.* CDE. 11 *mgl.* C. 12 *mgl.* CD. 13 haffuer CD. 14 huall A. *Randnoten mgl.* E.

Christi byrd 987 vdi Oluff Tryggersöns tid, vnder Haagen ladiarl[1], [en part skriffuer at Lißuar[2] Erick raudis sön byggede först Grönland[3].

[Nu vil ieg[4] tale om de andre skatteland, som höre til Norgis krone, som[5] *Orchadum insulæ*, det er Orchenöer, huilche aff *Plinio, Pomponio Mela*[6] oc andre[7] sigis at vere xxxiij, blant huilche Seland i Holland[8] skriffuis vdi krönicker at haffue en aff dennem verit, oc verit[9] skild fra[10] de andre[11] ved[12] jordskelff, oc flöt[13] der hen[14] som hun nu[15] ligger paa denne dag. Endog[16] dißе öer ligge hen vnder Skotland, dog haffue de[17] Skotter[18] dennem icke bygt, men söröffuere om sommeren haffde der stedze[6] deris[19] tilhold. Da lode de norske konger paa det sidste bygge dennem, oc der [de vaare bygde[20], begynte de skotske konger at före krig emod de norske for samme land oc öer skyld, kennendis[21] sig at vere herrer offuer dennem. Oc effterdi der haffde altid verit god fred, bund oc[15] suogerskab emellem de norske oc skotske konger, haffue[22] de paa baade sider giffuet dennem til en[15] venlig[23] fordracht[24], som breffuen[25] der paa giorde klarligen noch[15] formelde, hues sum ieg vil her korteligen opregne. Först aar

[2] Lißuar] ɔ: Leifr Eiriksson. Beretningen synes laant (ved Misforstaaelse) fra Heimskringla, Olafs s. Trygvasonar Cap. 104 (Kristnat Grönland).

[6] xxxiii] efter Plinius (IV, 30) var der 40 Orcades, efter Pompon. Mela (III, 6) 30, medens Olaus Magnus paa sit Kart fra 1539 har: Orcades insule xxxiij.

[7] Seland] Dette Sagn kjendes ellers ikke, men staar aabenbart i Forbindelse med, at Shetland i et skotsk-latinsk Skrift kaldes Zeland (Joh. Major, Hist. Majoris Britanniæ, Paris 1521, fol. XI under Orchades: earum orientalis est Zelandia) og blev i Form ligt „Zeeland" i Nederlandene.

[19] Fordracht] mnedert. vordracht = t. Vertrag.

[1] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [2] Læisar E. [3] *Fra* [*tilf.* CDE, *mgl.* AB. [4] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* AE. [5] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. er *tilf.* B. [6] *mgl.* CDE. [7] Mela (!) E. de andre D. [8] findz och *tilf.* CD. [9] at verre C. [10] thennom och *tilf.* A. [11] lannd *tilf.* A. [12] formedelst C. [13] BCDE. flödiitt A. [14] BCDE. hedenn A. [15] *tilf.* BCDE. *mgl.* A. [16] at *tilf.* CE. [17] *mgl.* CD. [18] Skotterne CD. [19] theße C. [20] *Fra* [det var bygt CD. [21] kiendz CD. och kiende E. [22] BCDE. haffde A. [23] BCDE. wennlige A. [24] AB. contract CDE. [25] breffue de CD.

effter gudz byrd 1266, fredagen nest effter S: Peders oc Pauels[1] dag oc[2] högtid[2], da var den effterfölgende contract giort y en stad, heder Perth[3], j Skotland, mellem stormectige herrer[4] oc förster, konning *Magnus* den fierde, konge y Norge, ved hans fuldmyndige[5] sendingsbud her Ascatin canceler (som siden var biscob j Bergen 1270[6]) oc[7] her Anders Nilßön baron (som siden med[8] skib[9] drog til den hellige graff *anno*[10] 1271[11] [paa *sancti Antonii confeßoris*[12] dag, der hand hade tilforn hört meße vdi Sele[13] kircke, huis[14] predicanter[15] hed her Mauritz, [som hannom földe[16]), huilche som giorde en endelig[17] forligelse oc euig contract om alle de klagemaal oc herredömme om forsk^ne^ öer oc om[18] den vret, venighed oc skade, som skeet var om Mannö oc Söderö, oc emellem *Alexandrum*[19] *tertium* Skottekonning j saa maade, at al[20] den eyedom, ret oc myndighet, som högbemelte konning *Magnus quartus* enten for sig, sine framfarne[21] konger heller effterkommendis erffuinger kunde haffue til Mannö eller[6] Suderö oc andre öer, som ligge enten vdi vester eller söder i det store haff, dem haffuer hand opgiffuet fra sig oc[22] sine[23] oc til for^ne^ kong[24] Alexander oc hans arffuinger med al rettighed, egedeel, thienstactighed, gengerd, laag oc ret, vden al igenhold, med al den *jus patronatus*, som hand oc haffue kunde til det biskops stict Mannö, vndertagit Orchnö oc Hetland som ligge op til de andre, huilche[25] högbemelte konning *Magnus* haffuer sig beuarit med al egedeel oc[6] her-

[3] Perth] Tractaten i Perth 2 Juli 1266 er trykt Dipl. N. VIII no. 9 efter Afskrift i Traktaten i Bergen 1426 (se nedenfor S. 55).

[5] Askatin] jfr. Ann. reg. 1270: Kosinn ok vigðr Askatin byskop i Biorgvin.

[6] Anders Nilssön] jfr. Monum. hist. Norv., S. 168.

[1] Pauli apostels CD. Pauli apostlers E. [2] *mgl.* CDE. [3] BCD. Perith A. Pært E. [4] BD. herre A. her B. [5] fuldmyndighed och C. [6] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [7] AE, *mgl.* BCD. [8] til B. [9] skibs B. [10] aar BE. Christi *tilf.* CD. [11] BCD 1270 A. dereffter E. [12] confessionis CD. [13] Sælö B. helliö C. Sellöö D. [14] *Fra* [*mgl.* E. [15] som och haffde sin prædicanter med sig, som E. [16] *Fra* [etc. E. [17] BCDE. euindeligh A. [18] *mgl.* CD. [19] Alexandrium C. [20] allt C. [21] fremfarende (!) BC. [22] alle *tilf.* BCD. [23] arffuinge *tilf.* E. [24] *mgl.* CE. [25] huilchet C.

lighed, skat[1], skyld, gengerd *etc.* Oc for al den skade oc forderff, som der er sket paa for^{ne} land oc öer, oc at[2] for^{ne} kong Magnus haffuer opladit den skotske[3] krone for^{ne} land, saa[4] hun maa nyde dennem[5] fri oc frels, daa skal for^{ne} kong *Alexander* oc hans erffuinger oc effterkommere, meden verden staar, aarligen giffue högbemelte konning Magnus oc hans erffuinger euindelig [*infra octauas natiuitatis Joannis baptiste*[6] hundrede[7] march gode louglige[8] sterling, ligeruis som de brugis oc giffuis vdi paffuens gaard oc j Franckerige, Engeland oc Skotland, huilche de skulle antuorde[9] enten bispen j Orcknö j *Sancti Magni* kircke, heller kongens lensmand, heller oc cannickerne j samme kircke, dersom enten bispen eller kongens lensmand ere ey tilstede, til kongens behoff at foruare, huilche som skulle quitantzer oc beskeden fra dennem giffue, at de haffue opbaarit saadan tax oc affgifft. Der foruden da skal for^{ne} kong *Alexander* paa fire[10] aars termin giffue högbemelte kong *Magnus* fire tusend m℔ sterling paa for^{ne} sted oc termin, som forsk^{uit} er[11], [som er 1267 otte dage effter S: Hansis födzel[12], skal vdgiffuis [M m℔ sterling oc[13] [eit hundret[14] marck sterling aff den forskreffne pense, dernest 1268 paa samme sted[15] oc termin skal aff for^{ne} pens vdgiffuis oc betalis tusend m℔[16] oc eit hundret m℔ sterling[17], noch 1269 paa forsk^{ne} sted oc termin skal vdgiffuis tusend[18] oc eit hundret m℔ sterling, oc paa siste aar 1270 paa forskreffne sted oc termin skal betalis tusend[18] oc hundrede m℔ sterling[19]. Men der effter skal aarligen til euig tid paa forsk^{ne} sted oc termin aff forskreffne pens alsomeniste[20] betalis[21] 100 m℔ sterling til Norgis krone. Fremdeles var denne contract[22] fornyet emellem kong Haagen den femte oc Robert den förste, konge[23] j Norge oc Skotland, *anno*[24] 1312 söndagen nest effter *Simonis* oc *Judæ* dag[25] [paa

[1] och *tilf.* C. [2] *mgl.* CE. [3] konge och *tilf.* C. [4] at *tilf.* CD. [5] thend C. [6] *Fra* [*mgl.* E [7] 5 (!) C. [8] *mgl.* CDE. [9] AB. antuordis CD. leffuere och offuerantvorde E. [10] AB. 3 CDE. [11] staar CD. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* A. [14] *Fra* [5 (!) C. [15] tid CD. [16] sterling *tilf.* C. [17] aarlige (!) CD. [18] m℔ *tilf.* CD. [19] af for^{ne} pens *tilf.* CD. [20] A. aldeneste B. icke mer CD. ickun E. [21] end *tilf.* CD. [22] siden *tilf.* A. [23] konger B. [24] Christi *tilf.* A. [25] *tilf.* CDE, *mgl.* A.

Inuernęs[1] ved diße effterskreffne kong Haagens ambesaater her Biörn baron til Biarckerö[2] oc ved beskedlig mand her Iffuer Oluffsön canick til Bergen oc vdi Orchö, vdi lige maade som forskreffuit staar. Til det siste er denne contract atter fornyet *anno*[3] 1426 den 29 dag *julij* paa S: Oluffs dag vdi Bergen[4] vnder kong Erick aff Pomeren, kong til Norge, Danmarck oc Sverige *etc.* ved diße hans[5] fuldmectige *Aslacus* til Bergen, *Johannes* til Opslo, kongens oc Norgis rigis canceler, *Anbernus*[6] til Hammer, *Thomas*[7] til Orchnö med gudz naade bisper, oc ved diße velbyrdige her Endre[8] Erlandßön ridder, Suale Johansön[9], Hartuick[10] Henrichßön, Oluff Haagenßön, [Guttorm Bentsön[11], Nerue Jacobßön, kongens vebnere oc raad, at alle de[12] artickler, som högbemelte konger til Norge oc Skotland haffue samtöct, skulle paa baade sider meden verden staar vbrödeligen hollis, med mange andre artickler huilche her for korthed skyld icke alle kunde opregnis.

At den skotske krone haffuer aarligen aars[13] giffuit Norgis krone saadan en skat oc pens, bör icke at regnis blant den minste ære som Norgis rige prisis vdaff. Men huorlunde[14] det er til gaait, at det greffuedöme oc rigens led er nu j Norgis siste alders tid saa fallit oc kommit fra sit hoffuit oc krone, veed ieg intet vist om. Gud maa raade, naar det kommer der til igien. Dog er det icke vmueligt at det io kunde skie, besynderlig effterdi[15] at Skotterne haffue baade en redsel der fore, at det skal io en tid kreffuis jfra dennem enten med gode eller med herreskiold, oc der til med en gammel

[1] Inuernes] Tractaten i Inverness (29 Okt. 1312, trykt efter den skotske Original D. N. II no. 114) gjengiver Forf. efter Uddraget i Bergenstraktaten.

[6] Bergen] Traktaten i Bergen (29 Juli 1426 trykt D. N. VIII no. 276) stammer her vistnok fra en Bergensk Kopibog. At en Kopi af Traktaten fandtes i Bergen i 16de Aarhundrede, sees af N. gl. Love IV S. 409.

[1] *Fra* [ABE, *mgl.* CD. [2] Barkarö C. [3] ephther Christi byrd *tilf.* A. *mgl.* BCDE. [4] aff och *tilf.* CD. [5] naadiis *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [6] ABD. Ambernus C. Arbernus E. [7] BCDE. Thomes A. [8] Endrich B. Erich CDE. [9] AB. Jonnßön CDE. [10] AB. Hertug CD. Hertwig E. [11] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [12] *mgl.* CE. [13] CD. aar A, *mgl.* BE. [14] huor CD. [15] *mgl.* CDE.

prophetie oc spaadom om den sorte skibflode[1], som skal segle aff Norge oc til Skotland, kand skie til at hente hiem igien den dotter, som lenge haffuer verit vden lands, oc andre haffue hafft gaffn aff. Lyder deris spaadom som her effter fölger [paa skotske[2]. Thomas[3] rimer[3].

Et sol by sin[4] apon[5] a dey[6]
by tuin[7] de Bas vnd Bey
Krachau[8] vnde Fedder[9] öy[10]
de black[11] flot[12] aff Norua[13].
war de black flot[14] kom an[15] gen,
dan ma[16] die[17] big[18] der burs aff leim[19] an[20] stein[21],
[vil the biggit[22] aff stree[23] an[24] he[25],
hat[26] vil stand[27] til doms dey.

5 Thomas rimer] I de Digte og Profetier, som tillægges Thomas Rhymer eller Th. of Erceldoune, findes dette Vers ikke, men Sagnet om den sorte Flaade forudsættes baade der (Thomas of Erceldoune ed. Murray S 57: A king shall com out of Norway — the black flet with mayn and myght — their enemys full boldly shall asay) og i et engelsk Digt fra c. 1536—40, The Pilgrims Tale, i Furniwalls Udgave af Fr. Thynnes animadversions (London 1876, p. 97): „save i longyd — — of the black flet of Norway me to sayn". Lord Bacon citerer en samtidig engelsk Profeti, der staar nærmere (Lord Bacons works vol. VI, p. 464): There was also another prophecy before the year of 88, which I do not well understand:

There shall be seen upon a day
between the Baugh and the May
the black fleet of Norway.
When that that is come and gone,
England build houses of lime and stone,
for after wars shall you have none.

Istedenfor „that that" (L. 4) har Northall (English Folk Rhymes, som citerer de 3 sidste Linjer fra Grose, Provincial Glossary): „the black fleet of Norway". „Baugh" er vistnok mindre rigtigt end „Bass" eller Bass Rock (Ø ved Mundingen af Firth of Forth paa Sydsiden), medens Bey i Texten er Feil for May (en Ø ligeoverfor Bass paa Nordsiden af samme Fjords Munding). Fedderöy er Fidra og Krachau er Craigleith, to Holmer i Vest for Bass Rock.

1 skibsflod C. schibsflode E. 2 *Fra* [*mgl.* CD. 3 *mgl.* CDE. 4 stinn C. 5 *mgl.* D. 6 dei CDE. 7 then CDE. 8 Krakou CD. Krakow E. (Knachau A_2). 9 Feder C. 10 öön CDE. 11 CDE, blach A. 12 DE. sollt A. folt C. 13 Nornn E. 14 *tilf.* CDE, *mgl.* A 15 on CD. vnd E. 16 AE. maa CD. 17 de CDE. 18 bigge E. bige CDE. 19 CDE. leyn A. 20 vnde CE. vnd D. 21 sten CD. stien E. 22 E. biggert A. 23 AE. (store A_2). 24 vnde E. 25 hee E. *Fra* [*mgl.* CD. 26 har CDE. 27 stande CDE.

Orcknö er it got kornland, er der oc dappert krigsfolch, de kunne[1] giöre vd til krig nogle tusend vnge karle, dog sider ligeuel huer borger oc bonde hiemme, saa at der forsömmis huerchen j by eller bygd[2] nogen del. Der er oc stort fæ, ligeruis som vdi Hieltland[3], got vadmal, store faar, der fiskis oc vel. Bremer[4], Hamburger[5] oc andre haffue deris seglatz der heden, aff huilche de haffue god fordeel med deris kiöbenskab. Orchnö oc[6] Hieltland[7] med andre tilliggendis öer haffue verit [eit biscobs stict[8], desligest Syderö oc Mannö haffue verit eit andet. Jeg vil intet mere skriffue eller tale der om, effterdi at Skotter haffue gaffn der aff.

[Faarö eller Fierö[9], [huorlunde mand det biscops stict kalle vil, daa far mand ey vilt[10], fordi deris meste varer ere faar oc fier, oc haffue de eit faar til deris secrete, oc er[11] eit saare got land, offuerflödigt[12] aff faar oc fugel, huilche der[13] ere saa mange, at mand kand icke om vinter eller sommer [haffue dennem vdi faarhus[14], men gaa vde[15] saa vel om vinteren som om sommeren[16]. Oc naar de ville haffue nogen aff deris faar, da[17] haffue de hunde[18], som ere saa til uante, at de ey bide faar[19], men naar bonden peger paa[20] eit faar, saa löber hunden saa sacteligen til det oc holler det j[21] vlden, indtil[22] bonden kommer oc tager det. Saa fare de j jact effter deris vildbraad. Mand klipper icke heller der[23] faar, men vllen faller aff dennem. Oc en bonde som nogit formuendis er, hand slacter otte hundre eller[11] ix hundrede faar om[25] aarit[25], stundom meer[26], stundom mindre. En part aff de öer vdi Ferö haffue verit [oc ere[27] saa fructsomlige, at mand[21] haffuer bekommit effter en tynne korn, som haffuer verit vdsaaet,

canes assueti frumentum cete innoxium animal, aves, pisces[24].

[1] och *tilf.* CD. [2] vden by CDE. [3] Hetland CD. Holland och Friislannd E. [4] Brehmen D. [5] Hamborrig D, [6] met CD. [7] Hetland CD. [8] *Fra* [enn biscop (!) C. [9] *Fra* [Ferö eller Farö CD. Foeröö eller Faaröö E. [10] *Fra* [AB. huad man vill kalle det CD, *mgl.* E. [11] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [12] offuerflödig CD. [13] de C. [14] huus E. [15] BE, vd CD. [16] *Fra* [*tilf.* BCDE, *oversprunget i* A. [17] *mgl.* CD. [18] huilche *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [19] faaren C. [20] BCDE. till A. [21] *mgl.* C. [22] thil CD. [23] deris BC. [24] *Randnoten findes kun i* A. [25] *mgl.* BE. [26] och *tilf.* CDE. [27] *Fra* [*mgl.* BE. end *tilf.* A.

xxx tynner, stundom xxviii, xxiiii, effter som aarit haffuer verit til. Paa Ferö afles kostelige hunde[1], som adelfolch[2] pleye at elske, som ere lodne ligeruis[3] som löffuer. Roses oc Ferö[4] der aff, at der födis intet skadeligt diur der paa landit, som er wlff, reff, orm, padde[5], eller andre saadanne.

Der voxer ingen skoug paa landit, men[6] de brende torff. Fugel faa de offerflödig noch [paa landit[7] aff alle hande[5] slags fugel, som giör sit[8] rede vdi bergen, oc mand giör toug aff hual huder oc hißer vnge folch vd for bergene at tage[9] vngerne vd[4]. Vdaff Ferö til andre land föris megen[10] talg, skind, fier[11], oc god raaskering[12], huilchen de fiske vden for landit. Der fanges oc veldige hualer oc kobber eller seler vdi landit, ind vdi dybe huler j[13] bergene, de tage stundum klubberne[14] aff henderne paa folchet [oc ville verie dennem med[15]. Det folch, som boer paa[4] landit, er it stilt oc sagtmodigt folch, milt oc venligt oc got til omgengelse[16].

Huilchen det[17] land haffuer fyrst bygt, haffuer ieg vdi krönickerne icke fundit, dog haffuer det verit för bygt end Island heller Grönland, oc haffuer altid hafft sine bisper, huilche som[18] vdaff Bergens capitel ere tagne, oc haffue de alls[19] verit 23[20]. Den förste hed Gudmund, den siste Amund, der effter fick Ferö en superintendent, effter huilchen siden kom prouister. Kong Suerris moder Gunnild flyde til Ferö, hans stiffader hed

21 Amund] Olafssön, den sidste katholske Biskop, blev udnævnt af Kongen 1 Jan. 1533 (N. Rigsreg. I 41), fratraadte c. 1537 (eller senere) og levede endnu 1557 paa Færöerne (N. Rigsreg. I 144). Hans Eftermand som luthersk Superintendent var Jens Riber (—1557).

23 Gunnild] jfr. M. Störssöns Oversættelse Oij: Kong Siuord Haralsson aatte en sön med en Quinde, hed Gunilde, den lod hand kalde Suerre — — dereffter bleff hun gifft igen met en mand hed Wnas Smid — — da drog hun til Ferrö met hendis mand, oc der bleff Suerre opföd.

[1] BCDE. lysthunder A. [2] edle folch CD. [3] lige C. [4] *mgl.* C. [5] padder BC. [6] AE. thi BCD. [7] *Fra* [*mgl.* BC. [8] sig CD. deris BE. [9] saa *tilf.* C. [10] mögit CD. [11] *mgl.* CD. [12] BCDE. rottskier A. [13] och C. vnder D. [14] CDE. kubberne B. klubbenn A. [15] mod folch C. mod folchet BD. *Fra* [setter weren for sig E. [16] *Herfra Lakune af et Blad i* C *indtil* S. 59[23]. [17] dette DE. [18] *mgl.* DE. [19] A. alle D, *mgl.* E. [20] DE. 27 A.

Vnas[1] smed, hand gaff siden landit[2] friheder, kyrckerne ornamenter, sölffboller til domkircken j Ferö oc til kommunit j Bergen, som de kallit Suerris bolla[3] (saa haffuer oc den fromme herre Erich Rosen krantz j sin vere en aff de taffuelskieder, som den siste kong Haagen gaff til communit j Staffuanger, vdi huilchen inden j staar eit vdgraffuit forgyllet H oc en krone der offuen paa), [var hand oc[4] en viiſ ec forstandig konge, oc vel lerd vdi boglige konster, hand spegede oc nogit[5] bispernes offuerdaadighed, oc kom dennem til at [de toge[6] vare paa deris embeder[7] [oc icke threngit dennem ind vdi kongernis embede[8].

Dette maa vere korteligen[9] sagt om Norgis rigis lengd oc bred, [her burde oc talis nogit om andre riger, huilche Norgis mend haffue stictet vdi fremmede nationer, ligeruis som vdi Franckrige, Valland, Sicilien, Lant rugen *etc.* oc andre steder, huilchet ieg dog paa denne tid vil lade fare[10].

VIII[19]

Er det icke det minste loff heller, som Norgis rige kand med rette aff prisis, at endog Norge holles for eit aff de fattigste[11] kongeriger[12], dog haffue andre nationer oc riger Norrige saa vel behoff, som Norge kand haffue dem. Det giffuer den daglige forsögelſe[13] nocksom tilkenne med dette cunctor til Bergen[14], hues kiöbmend[15] aff de 77 Hense steder haffue aff Norgis konger bekommit stadzelige[16] priuilegier, at de maa icke allene bo her vinter oc sommer, men oc handle oc vandle her, fornemmendis oc fölendis at norsk smör oc god[17] Berger[18] fisk foruden raff oc reckling er en god ret.

Syluę ligna asseres pisces diuersi butyrum nobilissimum pelles diuersę falcones gemmæ[20].

Danmarck maa oc bekienne at det haffuer ingen skade aff Norge, [huilchet som er Danmarck en fęd ladegaard, ligeruis som stormectige konning, kong Hans til diſe trj

[1] Wittar (!) D. [2] *tilf.* DE, *mgl.* A. store *tilf.* E. [3] bulle D. bolde E. [4] *Fra* [*mgl.* D. [5] megett D. [6] *Fra* [tage D. [7] *Fra* [*mgl.* E. [8] *Fra* [*mgl.* DE. [9] noch D, *mgl.* E. [10] *Fra* [och storhed E. [11] fattige DE. lanndt och *tilf.* A, *mgl.* BDE. [12] BDE. kongerige A. [13] forfarenhed E. [14] *her begynder atter* C. [15] kiöbmendene der CD. [16] statelig C. [17] *mgl.* C. [18] Berge C. Bergen E. [19] *Tallet findes* ABE. [20] *Randnoten findes kun i* A.

riger nörriske[1], en veldig konning sagde: *Pinguis Noruegia me alat*[2], *diues Suecia*[3] *vestiat*[4], *bellicosa*[5] *Dania*[6] *defendat*, det er, den fede Norge [skal mig vel föde[7], den rige Suerige [skal mig vel klede[8], den[9] stridbare[10] Danmarck [skal mig vel beskierme[11].

Holland kand icke heller vel miste Norgis seglatz, icke allene for timber skoug[12], men oc for[13] lax[14], fisk, skind, vilduare, falcker[15], selspech, hualspech, perler oc andre saadanne varer.

Skotland haffuer oc vdi mange hundret aar brugt seglatz til Norge, oc end paa denne dag.

De Suenske baade sunden oc norden fieldz bruge oc deris kiöbenskap her vdi Norge.

Fransoser oc Engelsker glemme icke heller at bruge deris [seglatz oc handel[16] her, oc allermest de Tyske aff de vendiske steder, saa at det cunctor til Bergen er icke det ringeste eblant de andre, före de någit[17] got hid, da före de oc någit got vd igien, fulle oc ladne komme de hid, ladne drage de[18] oc heden igien, oc der som[19] de haffde icke fordeel aff den[20] handel, som de her bruge, [da haffde de neppelig brugit hannom saa lenge[21] som de haffue giort.

Med faa ord at sige. Dersom Norgis[22] rige haffde sin konge vdi landit boendis, da skulde det vorde[23] saa rigt eit kongerige paa sölff oc guld, som naagit rige kunne vere, der som det ville[24] side j rolighed, fordi gud velsigner landet offuerflödigt nogit ner huert aar med adskillige varer, [for

1–2 Verset] cfr. Chronica Erici Olai (Scr. rer. Svec. II, I, 130): Nutriat hunc Suecia, Noruegia vestiat illum; Militet ex Dania per tempora Rex sua multa. Sic enim dictum est Regi Christophero: Swerike skal edher fôdha, Norike skal edher klädha, medh Danmarck skole j stridha.

1 *Fra* [AB. som CDE. 2 alit E. 3 me *tilf.* E. 4 vestit E. 5 autem *tilf.* E. 6 me *tilf.* CDE. 7 *Fra* [föder mig E. 8 *Fra* [kleder mig well E. 9 thet CDE. 10 stridkiere och krisbaare E. 11 *Fra* [defenderer och forsuarer mig E. 12 skiuld CD. master, spirer och deler skyld E. 13 tiere, tran *tilf.* E. 14 huder, smör *tilf.* E. 15 och *tilf.* CD. 16 *Fra* [kiöbmandskab C. handell D. 17 ABD, *mgl.* C. meget E. 18 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 19 at *tilf.* A, *mgl.* BCD. 20 denne C. 21 *Fra* [*mgl.* C. 22 kong eller och Norgis *tilf.* C. 23 verre CD. 24 vill C.

huilchet der kand kiöbes guld, sölff oc andre varer[1], som kunne bliffue vdi rigit[2] vdi fredsens tid, oc kongen[3] med adelen oc andre rigens jndbyggere gaffue[4] alsomeniste varerne vd oc beholle guld oc sölff, [kobber *etc.* sielffue[1]. Men efftherdi det gaar ey saa til, da er det ey forhaabendis andet end at Norgis rige, som tilforn haffuer verit it[5] frit oc frelst rige, oc haffuer hafft vnder sig skatland[6], bliffuer nu sielff med alle sine börn[7] j den siste baade sin oc verdsens alder til eit skatland. Dog kunde vel Norge vogne op aff söffne en gang, der som hun [finge en regenter offuer sig, thi hun er icke aldeles saa forfalden oc forsmectit, at[8] hun io kunde komme til sin mact oc herlighed igien, thi diße haarde berg ere inden til fulle med got smör, sölff oc guld oc andre dyrbar ting, vdi folchet er endnu nogit af den gamble dygd, mandom oc styrcke, som skulle vel staa bi oc stride[9] for deris herre oc fęderneland, dersom de kunne daglige se hannom oc fornemme hans naade emod dennem. Oc er det icke aldelis forundrendis, at almuen er nogit[10] vuillig til at forsuare deris hoffuit, jdet at de enten aldrig heller saare sielden faa see deris[11] konge. Fordi[12], huor er det mueligt at en kand[13] elske den, som mand aldrig kender eller seer? Thi er det raadeligt at[14] der som kongerne[15] ville haffuę en lydig almue[16], at de vndertiden besöge deris vndersaatter. Huorlunde kunne de med rette kallis *pastores populorum et subditorum*, det er vndersaatternis hyrder, dersom de icke stundom hiemsöge dem? Det kand heller[14] ingen skade giffue kongen at[17] hand veed sin[18] rigis leylighed, besynderligen meden her boer eit fremmit folck [j rigit[19] oc mange fremmede segle hid[20].

Saa er Norge[21] den störste part begaffuit mnd korn oc 1
kierne, saa at det kand vel hielpe sig sielff, vndertagendis Finmarcken, [vdi huilchet saais plat intet[22].

1 *Fra* [*mgl.* CDE. 2 lanndit CD. 3 kongerne CD. 4 lod CD. 5 *tilf.* CDE, *mgl.* A. 6 Skotland (!) CD. Island, Grönlandt oah andre omliggende öer *tilf.* E. 7 *mgl.* CDE. 8 *Fra* [*tilf.* CDE, *oversprunget* AB. 9 stande CD. 10 mögit CD. 11 herre och *tilf.* CDE. 12 thi E, *mgl.* CD. 13 kunde CD. 14 *mgl.* CD. 15 kongen CD. 16 vnnder sig *tilf.* CD. 17 *mgl.* C. 18 sine C. 19 *Fra* [vdi landett CD. 20 y riigett *tilf.* CD. 21 BCDE. noegit (!) A. 22 *Fra* [*mgl.* CD.

2 Dernest [er Norge begaffuit[1] med alle haande slags skoug: eig[2], fyre, gran, nödetre[3] eller[3] hassel[4], barlind, lind, ask, oc andre saadanne[5].

3 Til det tredie vancker her eit veldigt, krafftigt smör, huilchet mand oc offte bruger[6] til legedom.

4[24] Jern findes oc her j rigit, *item*[7] sölffberg[8], endog det er icke aldeles fructsommeligt, findes oc her[9] myrejern.

5[25] Her fangis[10] adskillige slags[11] fisker, som ere nöttige[12]: [stor herlig sild, merckelig god lax[13], den vide berömde torsk, som mand kaller Berger[14] fisk, huede, aff huilchen giöris raff oc recling, *item* langer, brosmer, [hyser, huilling, seig, haa, raaker, makril, styrier, spord, oc andre saadanne[15].

6[26] Her vancker oc got fæ, smaler, skind, talg, huder. Her ere oc[16] adskillige vilduare, her vancker gauper, det er loß, aff adskillige slag[17], katte gaupe[18], vlff gaupe[18], reffue gaupe[18], som er[19] herre drect, dernest sobel, maard, hermelin[20], graaverck, vlfskind, reffskind, biörnskind, otterskind, beffuerskind, beffuergiel[21], felfraas skind, kobbe skind.

7[27] *Item*, her ere store adskillige[22] hualer, af huilche mand faar *ambra ceti*[23], det er hual sucker, som föris aff riget oc

11 Lange] *Molva vulgaris.*
11 Brosme] Brosma, *Brosmius vulgaris.*
11 Hyse] Kolje, *Gadus æglefinus.*
11 Huilling] Kvitling el. Kviting, *Gadus Merlangus.*
11 Seig] Sei, *Gadus virens.*
11 Haa] Hai, *Acanthias vulgaris.*
12 Styrje] Stør, *Accipenser Sturio.*
12 Spord] jfr. ovenfor Side 34.
20 ambra ceti] d. e. Hvalrav, *Sperma ceti*, den oljeagtige Masse i Kaskelottens Hoved.

[1] *Fra* [*tilf.* BE, *mgl.* ACD. [2] bög *tilf.* E. [3] *mgl.* CDE. [4] thre *tilf.* CD. [5] gode skouff *tilf.* CD. [6] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [7] *tilf.* D. [8] sölffbiergit C. [9] *mgl.* CD. [10] fiskis B. findz CD. er E. och *tilf.* A. [11] *mgl.* C. [12] nyttelig CD. [13] *Fra* [*mgl.* CDE. [14] Berge C. Bergen DE. [15] *Fra* [BCD *etc.* och mannge anndre A. [16] mange *tilf.* A, *mgl.* BCD. [17] som er *tilf.* A, *mgl.* BCD. som kaldis *tilf.* E. [18] AB. gauper CDE. [19] enn *tilf.* A, *mgl.* BCD. [20] her mellom (!) C. [21] och *tilf.* C. [22] slags *tilf.* CD. [23] CE. cete B. cetæ A. ceta D. [24] BD, *mgl.* AC. [25] B, *mgl.* D. 4 AC. [26] BE. 5 AB, *som sætter* 6 *udenfor næste Linje.* B *sætter der* 7. [27] AD, *mgl.* C. 8 B.

selies vdi apothekerne[1] for store penninger. Her ere[2] seler oc kobber, baade store oc smaa, huide oc suorte, niser, tantey, haakerling, saa store[3] at mand faar en j lest lyse[4] eller mere vdaff en fisk, her er oc haabrand, springer, söorme[5] oc mange vnderlige[6] fiske, rosmere oc andre saadanne, som ieg for kortheden ey vil opregne.

Her voxer oc gode vrter, *Angelica*, *Gentian*[7] oc mange 8[19]
andre, som offte neffnis j legekonst oc föris aff riget oc selies. Her faar mand[2] det slags moße, som j fordom tid[8] fördis aff Norge oc end nu daglige brugis, aff huilche kongerne haffde[9] en[10] toll oc mand giör purpur, huichen vj effter gresken kaller korck[11], [oc paa greske hedder *κοκκος πορφυρη*[12].

Her er oc adskillige [store diur, huilche mand kaller[13] [hiort, 9[20]
reyn[14], [paa latine *tarandus*, oc *alce*, det er[15] elgsdiur, oc andre saadanne, hues huder föris vden lands oc koster gode penninge.

Paa adskillige slags fugler oc vnderlige[16] er Norge saa 10[21]
rig[17], som nogit land rigist kan vere, besynderlig Island[18],

² Nise] Nisa, Tumler, *Delphinus Phocæna*.
² Tantei] Makrelstörje, *Scomber Thynnus*.
⁴ Springer] en Delfinart, *Delphinus Delphis*.
⁷ Angelica] Kvanne, *Angelica Archangelica*.
⁷ Gentian] el. Entian, *Gentiana purpurea* (Skarsöte el. Sötrot).
¹¹ Korck] Korke el. Korkje, Stenlav, *Lecanora tartarea*, oldn. litmosi (N. gl. Love III 119), isl. litunar mosi; paa Engelsk hedder den corc el. corcar, hvilket skal være gælisk.
¹² *κοκκος πορφυρη*] *κόκκος, ὁ* „Bær af Skarlagenegen" (*quercus coccifera*). *πορφύρα, ἡ* Purpursnegle, Purpursaft.
¹⁴ tarandus] se Plin. VIII, 52; i 16de Aarhundredes Latin (siden Olaus Magni): rangifer.
¹⁴ alce] alces Cæsar de Bell. Gall. VI, 27, Plin. VIII, 16.
Note 7 Amaracus] Merian, *Origanum majorana*.
— Selidone] Selidon (Svaleurt), *Chelidonium majus*.
— Melissa] d. e. Hjertensfryd, *Melissa officinalis*.

¹ apotheker BD. apothekit C. ² och *tilf.* C. ³ AB. stor CDE. ⁴ löise CD. ⁵ söormen CD. ⁶ vnderlig C. ⁷ Tormentil *tilf.* B. Malurter, Amaracus, Selidone, Melisa eller hiertens fryd *tilf.* E, ⁸ *tilf.* BCDE, *mgl.* A. ⁹ haffue CD. haffuer faaet och bekommet E. ¹⁰ stor *tilf.* CDE. ¹¹ ACD. kockeen B. ¹² *Fra* [*mgl.* BCDE. ¹³ *Fra* [AB. diur, thet er adskillig, som C. diur som ere D. ¹⁴ *Fra* [AB, *mgl.* CD. ¹⁵ *Fra* [*mgl.* BCD. ¹⁶ vnderlig C. ¹⁷ paa *tilf.* A. ¹⁸ och *tilf.* A. ¹⁹ ACDE. 9 B. ²⁰ ACD. 10 B. ²¹ ACD. 11 B. 7 E.

Grönland, Nordland oc Ferö, saa at fuglen om sommeren flyger saa tet[1], at mand kand icke see himmelen for hannom, oc paa en föge stund kand mand sancke hele tynner fulle aff eg.

11[17] Endog dette effter fölgendis roes kunde[2] heller regnis eblant *mirabilia regni* end[3] eblant de andre loff, vil ieg dog alligevel her opregne det, jdet at[4] det[5] er[6] vnderlig ting oc siunis at vere vtroligt. Som er at den ene[4] *species*, det er det ene slags korn, foruandlis vdi ageren til [eit andet slags[7], oc faar en ny skabning. Saa er det klart oc obenbarligt oc kand beuißes med mange trofaste mend, som jdag bo i Sogns fogderi, [at haffre, som bliffuer saait j ageren, omuendis til[8] byg, [oc aff erter voxer bygkorn[9]. Oc vdi Oster[10], naar der[11] saais[12] Sogne korn heller Ryfylcke korn, da omuendis det igien aldelis[4] til haffre paa det tredie aar der effter. Oc endog at[4] Sogn ligger emellem saare höge bierge, dog er det eit aff de beste oc fedeste land oc fogderi, som ligger til Bergenhuuß len, fordi der findis endnu paa denne dag mange iorder, som j fordom tid ere saadde to ganger om aarit, oc endnu kand saais, naar gode aar ere, oc bliffue dog icke saadde for landdrotternis skyld, som ville haffue dubbelt landskyld. Saadanne haffuer oc Monigdal verit j fordom tid, som ligger [j Oster[13].

12[18] Haffuer der oc verit flere biscops stict vdi Norge end vdi Danmarck heller j Suerige.

Först er erchebispens[14] sæde oc stoel vdi Nideros eller Trondhiem. Nider heder elffuen, oc den slette platz, som byen nu staar paa [med[15] kalffskindet[16], haffuer mand kaldt ooß, [det er seduanligt at en slet platz, som ligger neder jfra

21 Monigdal] Mundal i Hammers Sogn paa Vestsiden af Osterøen, Nordhordland.

[1] töckt CD. tet oc tyckt E. [2] de *tilf.* C. [3] *mgl.* C. [4] *mgl.* CD. [5] der C. [6] en *tilf.* A, *mgl.* BCD. [7] *Fra* [BCD. enn anndenn slaugh A. [8] *Fra* [B. at haffue saaet y aageren hagre oc er omuend til A. aff haffre voxer CD. aff haffre kand voxe byg, *item* wndertiden igien bliffuer der haffre aff byg E. [9] *Fra* [AB, *mgl.* CD. aff erter woxer wicker, och wndertiden igien wicker aff erter E. [10] Øster CD. [11] de CD. [12] saar CD. [13] *Fra* [vdi Östenn C. vdi Österöe D. [14] Erick bisp y stict y Norgie C. [15] AE. men B. saa well somE. [16] Kalffskind C. *Fra* [*mgl.* D. [17] A, *mgl.* B. [18] AB, *mgl.* CD. 9 E.

eller hoß nogen elff, den pleyer mand kalle ooß[1]. En part ville at byen skal haffue naffn aff rooß, derfore haffuer[2] oc kong Oluff kyrre ladit[3] bygge j gaffuelen paa domkircken en stadselig rooß[4], som haffuer verit med det beste guld forgylt. Saa er Nidros[5] eit eldre naffn end Trondhiem, huilchet[6] som haffuer sit naffn aff nogen iarl eller adelsmand, som fyrst haffuer bygt paa den[7] platz.

Alle geistlige bisper, som der[8] haffue regeret[9], kand mand skiffte j tre parter, [en part vaare[10] liudebisper, en part erchebisper, en part superintendenter. *Item* thretten bisper vaare til vdi Nidroß, förend der bleff sat erchebisper eller erchestol. Diße bisper vaare liudebisper, stundum vnder Bremen, stundum vnder Hamborg, oc til det siste vnder Lund j Skaane. Der[12] var vdsendt aff Rom aff paffue *Eugenio Nicolaus cardinalis Albanensis*, hand drog til Norge oc sette der erchestol *anno* 1152, vnder kong Magnus skacke, daa keyser Frederich *barbaroßa* regerede j Tyskland. Denne cardinal bleff siden paffue oc var kallit *Adrianus quartus*.

förste bisper i Trondhiem under S: Oluff[11].

Saa haffde Norge för erchebisp end Suerige, huilcket som[13] var en orsage til at erchebispen j

Saxo lib. 14 fol. 139[14].

[5] Nidros eit eldre naffn] Forf. mener, at Nidaros er et ældre Navn paa Byen end Trondhjem.

[11] 13 bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: 1 Sigurdur. 2 Grimkel. 3 Joen. 4 Rodulff. 5 Ragnar. 6 Ketil. 7 Asguter. 8 Sigurdur 2. 9 Sigurdur 3. 10 Adalbrigt. 11 Simon. 12 Juar. 13 Reidar.

[15] liudebisper] har Forf. opfattet som Biskoper, der „lyde" under Erkebiskoper.

[15] Nicolaus] jfr. Ann. reg. 1152 Nicolaus Albanensis episcopus chardinali kom i Noreg. þá var settr erchistóll i Noregi. ok var Jón byskvp af Stafangri fyrstr erchibyskvp i Niðarósi.

[17] Magnus skacke] jfr. Noten Side 51[3].

[19] Adrianus] jfr. Ann. reg. 1154 Obiit Anastasius papa. Siþan var Nicholaus Alb. ep. chardinali kosinn til papa. ok hét siþan Adrianus iiij[us].

[20–21] Saxo lib. 14 fol. 139] efter Udgaven i Paris 1514 (Müllers Udg. p. 697—98).

[1] *Fra* [*mgl.* BCDE. [2] ville C. [3] lat C. [4] AB. roßen CD. roße E. [5] Nedroß CD. [6] BCD. huilchenn A. [7] BCD. thenne A. [8] *mgl.* CD. [9] verit regientere och regierer CD. [10] *Fra* [vnder CD. [11] *Randnoten kun i* A. [12] BCD. daa A. [13] BCD. huilche (!) A. [14] *Randnoten kun i* A (*istf.* 14 *staar her* 4).

Lund bleff kallit siden *primas regni Sueciæ* vnder kong Erich eyegod oc Eskil erchebisp j Lund. Oc den förste erchebisp j Trondhiem hed Jon, [som var den anden nest den fyrste bisp, som da haffde verit j Staffuanger, som hed Reynald oc bleff affliffuet vnder kong Harald gille. Den försk^{ne} förste erchebisp[2] regerede j[3] fem aar. Ifra hannom oc med hannom vaare der[4] xxvij erchebisper indtil den siste, som hed *Olaus*, huilchen som römde for kong Christian den tredie, oc döde vdenlandz[5] j Holland, hand holt med *Christierno secundo* som var[6] landflyctig.

hengd paa Tyveholmen[1].

Til det siste haffue superintendenter regierit, siden at[7] de papistiske bisper bleffue sat aff regementit aff högsalig kong Christian den tredie, som oplod sine kongerigis[8] porte oc gaff *Christo* oc hans hellige *euangelio* oc sacramente rom vdi sine riger oc förstedömme. Den förste hed *magister Torbernus*, föd aff adel, hand var en lerd[9] mand oc studerit til Wittenberg vdi mange aar oc hörde högsaliger[10] *doctor*[11] Morten Luther[12], *Philippus Melanthon* oc andre, han regerede ey lenge oc döde [j pestilentze, oc er begraffuen paa Hedmarcken[13]. Den anden heder[14] mester Hans Gaas, föd j Fyen aff adelfolch, huilchen oc haffuer studert j Wittenberg, oc kom hand först til det kald, daa mand skreff effter Christi byrd 1549[15].

[1] Bremen—Lund] jfr. Saxo (ed. Müller) p. 558, 605—610.
[1—2] Erich eyegod] Forvexling af det Lundske Erkesædes Indstiftelse (ved Erik eiegod) med det Trondhjemskes.
[4] Reinald] jfr. Heimskr., Magnus saga blinda ok Haralds gilla C. 8 og Bispelisten i AM. 309 (I Stafuangre Reinaldr. Jon o. s. v.).
[7] 27] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: 14 Jon erchebisp. 15 Östein. 16 Eirick. 17 Torer. 18 Gottorm. 19 Peter. 20 Tore. 21 Sigurdur 4. 22 Solli. 23 Einar. 24 Hakon. 25 Jon. 26 Jorundar. 27 Eiliffuer. 28 Paal. 29 Arne. 30 Olaffuer. 31 Trond. 32 Niclas. 33 Vinalder. 34 Askil. 35 Aslaker. 36 Henrik. Med de 4 efterfølgende (Olaf, Gaute, Erik Waldendorf og Olaf) bliver Tallet virkelig 27.

[1] *Randnoten kun i* A. [2] *Fra* [AB. hand CDE. [3] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [4] *mgl.* CDE. [5] *mgl.* CD. [6] vart C. [7] AE, *mgl.* BCD. [8] kongerige C. [9] lerder C. [10] höisalig C. salig D. [11] *mgl.* C. [12] och *tilf.* C. [13] *Fra* [paa Hedmarcken aff pestilentz och bleff begraffuen i Ringsagers kaarßkierke, wed predickestolen E. [14] heed CD. [15] indtiill thette neruerendis aar 1570, gud wnde hannem leffue lenge och well *tilf.* A. och döde hand 1578 *tilf.* CD, *mgl.* BE.

[Den anden var vgift, denne haffuer[1] en hustru, heder[2] fru Benedicta[3].

Det andet byskops stict kallis Opslo[4] eller Aslog[5], oc er it vide berömd stict, bret oc langt, til huilchet[6] ligge mange sköne[7] köbsteder, som[8] er[8] Opslo[9], Tonsberg, Sarpsborg, Skien, Kongell, Oddeuald, Marstrand, foruden andre herlige lęn[10]. Oc effterdi[11] det er saa stort, haffue de verit vdi sind j fordom tid at ville skiffte det j to stict, den tid *Nicolaus cardinalis*, *episcopus Albanensis*, paffuens legate var her[12] j Norge paa paffuens vegne. Dette[13] stict er it rigt stict paa korn, skoger, elffuer, ferske vand, tömber, lax, sperrer, sild[14], smör, skind, talg, fee oc andre gode varer. Der boer rigt folch, oc haffuer sin beste nering vdi freds tid oc bruger seglatz til adskillige land, [steder oc[15] byer. Der haffuer verit j fordom tid megen ridderskab oc adel. Der ere endnu nogle leffninger, endog de aarligen begynde at bondis, saa at de faa den titel igen, som adelen haffde her j riget, för de bleffue giorde vnder kong Magnus Haagenßön 1275 til hertuger, greffuer, oc slagne til baroner oc ridderer, som er at de kallis boande mend, huilchen seduane endnu beuaris j Island, at mand kaller en adelsmand boande. *Exempla* Peter boande Eynarßön, Ormer boande Stullesön[16].

8 Nicolaus] jfr. Ann. reg. 1152 (ovenfor S. 65) og Fortsættelsen: þá var ok settr byskvpstól i Hamarkávpangi.

18 1275] jfr. Ann. reg. 1277 Magnvs Noregskonvngr gaf lenndom monnvm barona nafn ok herra, en skvtilsveinvm riddara nafn ok herra.

21 Peter Eynarßön] Petr Einarsson, Söstersön af Biskop Stefan i Skálholt (1491—1518) og Broder af Biskop Martin (1549—1570) Foged paa Bessastad 1541—53, senere Prest paa Hjardarholt † 1586 (Safn t. s. Isl. II 696.)

21 Ormer Stullesön] Ormr Sturluson, Lagmand nord og vest 1547—53, 1568—72 † 1575. (Safn t. s. Isl. II 118—19, 123—25).

[1] *Fra* [thenne var gift och haffde CD. [2] som heed CD. [3] *Fra* [*mgl.* BE. [4] Oßlo CD. [5] Anslog B. Opslog D. Opslo C. [6] och *tilf.* CD. [7] skof (!) C. [8] *mgl.* CD. [9] Christiania B. [10] *etc. tilf.* A, *mgl.* BCDE. [11] att *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [12] hand C. [13] Thet C. [14] makreel *tilf.* E. [15] *Fra* [CD. och steder A. [16] Stollesön CD. Stoleßön E.

Dette neruerendis stict med[1] Hammer stict *anno* 1567[2] haffuer lidt en drabelig skade aff de Suenske, som ere der indfaldne oc [haffue bekrefftet landet[3] [j j aar heller mere, hues tilkomst var en orsage til at borgerne[4] sielff satte jld paa Aslog[5] oc brende hannom op. Det samme giorde de[6] med[7] Sarpsborg[8], thi borgerne[9] vilde icke giffue dennem brendskat[10], *item* med Oddeuald oc Kongell (dog icke paa samme aar, men tilforn), [thi borgerne ville icke giffue dennem brendskat, men[11] bönderne haffde de brandskattet, siden toge de fra dennem alt det, de ey lade[12] ville for guds skyld. Hammer toge de ind, Agershuus belegrede[13] de, oc skiöde der[14] imod[15] muren med halff[14] cartoger. Der [kong^e^ may^t^ sende[16] Frans Brockenhuus, Knud Sten/ßön, Biörn Kaas med 25 skib op til Norge, oc erlig[17] velbyrdig Erick Rosenkrantz til Valsö, kong^e^ may^t^ befalingsmand til Bergenhuus, lod oc aff sine[18] lęn forskicke[19] der heden en hob duelige hageskyttere, hues öffuerste var[20] Erick Munck til Hiörne[21], på galleyen, da motte de Suenske römme oc miste der xv^C^ mand heller flere. Der nöddis de til at römme offuer den bro, de haffde bygt, oc satte ild j hende, at mand skulde icke forfylge dennem, oc der de komme til Hammers bispgaard[22], brende [de hannom[23], oc sprengde muren med pulffuer, oc paa[24] veyen brende de[25] gaarde[26], huor[27] de komme[28] frem, oc giorde en stor skade. Det var det jemmerligste[29] mord, [de giorde for Opslo[30], at de satte ild paa Spetalen[24],

[3] bekreffte] ældre dansk (fra nedertysk bekrefften og bekrechten): indtage, undertvinge (Kalkar I 143).
[8] tilforn] nemlig 1564, se N. Mag. I 158 og Rigsregistr. I 579 og 590.
[24] Spetalen] Hospitalet i Oslo, det forrige Minoriterkloster, blev efter denne Brand først opbygget i 1580 (N. Rigsreg. II 387 f.)

[1] oc CD. [2] 1561 CD. [3] *Fra* [CDE. haffuer lanndett hafft stor bekreffteghedtt A. [4] Bergene (!) C. *Fra* [oc loge for Agershuus ifra faste laugs söndag och nogle dage effter pintze dag. Borgerne E. [5] Opsloe CD. [6] den C. [7] *mgl.* C. vdi D. till E. [8] Sparsborig C. Scharpsborig D. [9] de DE. [10] brent skat C. [11] *Fra* [*mgl.* CDE. [12] baade (!) C. [13] belagde CD. [14] *mgl.* CD. [15] paa CDE. [16] *Fra* [sende (de *tilf.* C) kong. may^tt^ CD. [17] och *tilf.* CDE. [18] sit CD. [19] forschaffue CD. [20] erlig och velbiurdig *tilf.* CDE. [21] Hierme C. Hiernne DE. [22] och *tilf.* CD. [23] *Fra* [hannom aff CD. [24] *mgl.* C. [25] *tilf.* CD. [26] gaardene CD. [27] som CD. [28] forre CD. [29] iammerste: lige C. [30] *Fra* [*mgl.* C.

oc brende der mange vanföre mennisker, som icke kunde redde dennem[1] sielffue, huilchet gud j himmelen vden thuiffuel vil straffe.

Det tredie stict[2] er Bergens[3] stict. Endog det er mindre end enten[4] Trondhiem heller[5] Opslo, fordi der er ickun 33 prestegield vdi, huilchet stict ligger mit vdi Norge, oc er det fasteste[6] med höge berg, fiorder, viger, strömmer, daler, skouger, oc andre befestninger, dog er det icke regnendis[7] iblant de wuerdigste, oc[8] endog[9] det er icke rigt paa korn, dog er det veldigt aff andre varer, som er smör, oc synderlig j Sogn. Om huilchet mand dette ordsprog haffuer: [koen skider icke smör[10] j Sogn, huor med det giffuis tilkende, at Sogn er eit rigt fogederi paa smör, dog faar mand det ey saa til offuerflödighed[11], at koen kaster det fra sig[12]. Vdi Sogn voxer got reent korn, dog[8] endog at[8] de saa haffre vd, höste de dog mange steder byg. Der ere gode, fede, diube leeragre[13], [der er god gresgang paa bergene oc j dalerne, fet fæ[14], fęd ost, lax: der er oc merckelig vilduare med loß, vlffuer, reffuer, graaverck, otter, maard, felfrås, hermelin, oc[15] skiöne skouge[16]: det giffuer tilkiende den berömde stuffue til Quale j Sogn j Stedie prestegield, som hörde her Nils Henrichßön Norgis rigis hoffmester til, vdi huilchen veggene ere saa tycke, at en mand kand side paa [en hest[17] oc ride ind at dören, huilchen som er ickun iij stock[18] hög[19]. Der er oc god tiere til fongs, fede bucker, gieder, oc grumme biörne, oc duelige biörnemend, [saadan som Gunner paa Quam er j Vdland[20]. Der haffuer boet

[20] Quale] Gaarden Kvaale fik Hr. Nils Henrikssön (Gyldenlöve) paa Östraat († 1523) ved Giftermaalet med Fru Ingerd Ottesdatter. Om Stuen paa Kvale, se Urda I 144 f. og Norske Fornlevninger S. 463.

[26] Quam j Vdland] d. e. Kvam i Aurland (udtales Uddland eller Audland).

[1] sig CD. [2] *tilf.* CD, *mgl.* AE. [3] Bergenhus CDE. [4] *mgl.* CDE. [5] eller och C. [6] fastigste C. fuldtt och fast E. [7] regnit CD. [8] *mgl.* CD. [9] at *tilf.* A, *mgl.* BCD. [10] vden *tilsat med Haand fra 18de Aarh. i* C. *mgl.* AD. [11] *Fra* [*mgl.* B. [12] som andet dreck til offuerflödighed *tilf.* B. [13] AB. leriorder CD. leer och muldiorder E. [14] *Fra* [*mgl.* CD. [15] *mgl.* CD. [16] stuer B. [17] *Fra* [*mgl.* C. [18] BE, wegh (!) ACD. [19] AB. vdhuggen CD. paa tyckhed, som er wdhugget E. [26] *Fra* [*mgl.* CDE.

j fordoms tid stadzelig adel oc ridderskab, saa som paa for[ne] Quale[1], paa Slindre[2], Talgeseter[3]. Der haffuer boet oc endnu boer aff de oxeföders adel, som er en af den elste adel, [*item* Soop, Beyere[4] *etc.*[5]

Vdi Hardanger brender mand maadelig got salt, der vancker[6] godt smör, fæ[7], lax, vilduare. Diße Hardanger haffue j fordom tid verit saa rige[8], mandelige [oc duelige[9], at de haffue seglet til[10] Grönland, Island, Biarmeland[11], oc fört dit salt, jern oc andre gode[12] varer, oc haffue de hafft der[12] til[13] store skib, som deris store naust, murede op med stene[14], nochsom tilkienne giffue.

Sundfiord oc Nordfiord ere to gode lęn med temmelig korn, fiskeri med torsk, lax, mackrel, vilduare, skouff, tiere, neffuer, bordued, seler huide oc graa.

Sundhaardland oc Nordhaardland [slaa ikke heller slembi, oc synderlig Nordhordland[15], i huilche boe rige bönder.

Voß er eit [prestegield rigt aff[16] korn, myrejern[17], smör, slacter [oc vilduare[18], fugel, teder, aarhane [oc ryper[19], *item* maard, loß *etc.*

B e r g e n b y er nu megit större end hun var j fordom tid, den tid kongerne regerede her j Norge, sige en part at[17] hun

2 Slindre] d. e. Slinde i Sogndals Herred (Norum Sogn).
2 Talgeseter] se ovenfor S. 24.
3 Oxeföders adel] ukjendt.
4 Soop] Blandt Bønder i Aurland nævnes i Skattemandtal fra 1522 Anfind paa Sop, fra 1563 Anders Soeb i Underdal. 1579 døde en „Hustru Gertrud Anfinsdatter Soep" i Borgund (paa Søndmør).
4 Beyere] d. e. Forfatterens Familie „Beyer" i Aurland.
15 slembi] jfr. „gaa i slemby", gaa tilspilde (I. Aasen).
18 teder] Tiur, *Tetrao Urogallus*, paa Vestlandet T e e r eller T e r'e.

1 Quaale CD. 2 Slinderne CD. 3 AB. Thelgeseter C. Thegelsetter D. Tallesetter E. 4 AB. Bierre C. bierge D. 5 *Fra* [i Norge, medt mange andre aff de gamble, friibaarne folck E. 6 er CD. faller och E. 7 och CD. 8 och *tilf.* CD. 9 *Fra* [*mgl.* CD. och formuende BE. 10 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 11 Bierren och Biermeland CD. Biermmeland E. 12 *mgl.* CD. saadan E. 13 *mgl.* CD. 14 och endnu *tilf.* C. endnu *tilf.* D. 15 *Fra* [AB, *mgl.* CD. ere megett skiönne med allehaande god leilighed E. 16 *Fra* [BCDE. got prestegield paa A. 17 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 18 *Fra* [AE, *mgl.* BCD. 19 *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A.

hed tilforn[1] Fagervig, en part Hasleuig. Oc den tid Haagen Adelsteyn haffde sit kongelig sæde stundum paa Alreikstad (det er som mand nu kaller Aarestad), huilchen som haffuer[2] sit naffn der aff at alle de[3], som ville j by heller aff, skulle fare den gaard forbi, daa hand haffde sit kongelig sede der, oc fæit gick her neder j byen, som nu gaarde oc kaalhaffuer[4] staa, daa bleff det[5] sagt for kongen, at [her hollis oc[6] hördis j iorden [liud aff mennisker[7], ligeruis som mange folch [skulle tale[8] sammen. Der kongen det hörde, bleff hand vnderlig der ved oc mente at det skulde betyde nogit ont, da suarede en gammel mand oc sagde[9]: naadigste[10] herre, frycter eder intet[11], thi det betyder intet ont, men bemercker at vdi sin tid[12] skal der[13] byggis en fiin stad, vdi huilchen skal brugis[14] stor handel oc vandel, som end skier paa denne dag. Men effter kong Adelsteyns död heden ved hundret aar oc x, da var Bergen fyrst bygd aff kong Oluff kyrre, som var kong [Haraldz haarde[15] sön, det er S: Oluffs broders sön, [aar effter *Christi* byrd 1090[16]. Den samme konge lod bygge domkircken vdi Nideroß, oc bar hans kong[e] may[t] sielff personlig den förste steyn der til: der ligger hand oc begraffuen. Fraa högbemelte förste[17] kong Oluffs regementis aar oc til det[18] förste kong Östens rigis aar vaare emellem XXXVI aar, daa bygde kong

1–2 Haagen Adelsteyn] Samme Sagn henføres i Bergens Rimkrønike (fra 1554) til Magnus den godes Tid, 40 Aar før Byens Anlæg.

18 1090] synes at være Skrivfeil for 1070, thi Forf. har vist ment, at Kong Haakon døde ved 960; ifølge Mattis Störssöns Chronologi vilde 1090 falde efter Olaf Kyrres Død.

19 bar personlig o. s. v.] er vist Misforstaaelse af Snorres Ord (Ol. s. kyrra C. 6): let gera steinmusteri í Niðarósi ok setti i þeim stað sem fyrst hafði verit jarðat lík Ólafs konungs.

22 36 aar] regnes fra Olafs første Regjeringsaar (1063 ɔ: 1066) til Eysteins første (1099 ɔ: 1103).

[1] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [2] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [3] *mgl.* CD. [4] kalfhafuer C. [5] der CDE. [6] *Fra* [hablis (!) C. hobuiss D. [7] *Fra* [menniskens liudt CDE. [8] *Fra* [tallede thil CD. snackede til E. [9] ney *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [10] naadige CDE. [11] icke C. [12] daa *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [13] her CDE. [14] AD, *mgl.* C. berömmelig B. trefflig stor E. [14] saa *tilf.* C. enn *tilf.* DE. [15] *Fra* [ABD. Kaarl Haaraldz C. Harald haardraadis E. [16] ACE. 1050 D. *Fra* [*mgl.* B. [17] *mgl.* C. [18] den C.

Östen j Bergen tuenne stadzelige bygninger, Cristkircke, det er domkircken, som stod paa Kannickeberg, dernest Munckeliff, oc var klostrit bygd oc vigd först til S: Michaels[1] orden, siden til S: Benedicts, til det siste til S: Birgittis orden, oc naar som helst at folch lode[2] aff at giffue til den orden, forhuerffued de strax en [anden ordens[3] confirmatz aff paffuen, som mand klarligen kunde forstaa aff den fundatz bog, som heder *mare magnum*. Huilche kircker der nest effter bleffue bygde j Bergen, veed ieg icke. Det er uist[4] at saa mange kloster oc kircker, smaa oc store, haffue verit j Bergen, som her effter fölger, foruden capeller aff tre: 1 Store Kristkircke. 2 Lille Christkircke. 3 Apostel kircke. 4 Marię kircke. 5 Nicolai kircke. 6 Martins[5]. 7[6] Haluardi. 8 Michaelis, [der som Peder Jonsön klerckis alle tre[7] kaalhaffuer ere bygde paa[8], oc fleris der om[9]. 9 Korskircke, [som var vigd *anno*[10] 1319 aff biscop Anfind[11] til Bergen [paa S: Hansis dag *ante portam latinam*[12], [brand 1370[13]. 10 S: Oluffs graabrödre[14] kircke [j Vaags botnen[15].

[1] Christkirken] uhistorisk. Kristkirken i Bergen blev grundlagt af Olaf Kyrre, men først fuldendt efter Midten af 12te Aarhundrede. Jfr. Heimskr., Ol. s. kyrra c. 2. (M. Störssön fol. 78 b).

[4] Michael—Benedict] Forvexling af Ordenen (Benedictinerne) med Klostrets Indvielse (til Michael).

[7–8] Mare magnum] d. e. Birgittinerordnens Privilegiebulle af Pave Johannes den 23de (1ste Mai 1412).

[11] 1—27] Af disse Kirker, Klostre og Kapeller nævnes 23 virkelig i bevarede middelalderlige Kilder, kun ikke no. 12 (Gertrud), no. 26 (Marite) og no. 27 (Annæ Kapel). De fleste (16) opregnes i Dipl. Norv. VII no. 94 (som fandtes i Kopibogen).

[13–14] Peder Jonsön Klerk] Søn af Raadmand Jon Thomessön Klerk († 1564), nævnes hyppigt som Borger i Bergen 1562—71 i M. Absalons „Kapitelsbog".

[17] brand 1370 (eller 1220)] er vistnok Skrivfeil i Haandskrifterne for „brand 1270" og bør henføres til no. 10, thi Ann. reg. har ved 1270: brann clavstr berfǫttra brǿðra i Biorgyn.

[1] Nicolai (!) E. [2] BCDE. lade A. [3] *Fra* [BCE. andens A. anden D. [4] foruist CD. [5] BDE. Martinus C. Mortenns A. [6] S. *tilf.* CD. [7] 4 CD. [8] op CD. [9] flerre deris CD. [10] *Fra*] *mgl.* BE. [11] AB. Afuind C. Aufuinnd D. [12] *Fra* [BCD, *mgl.* E. ante portam latinam paa S: Hannsis dagh A. [13] *Fra* [*mgl.* BCDE. [14] *tilf.* CDE. [15] *Fra* [*mgl.* BE. brant 1220 *tilf.* C. brende aff 1220 *tilf.* D.

11 S: Karinę kircke[1]. 12 S: Gertrudis[2], 13 S: Jörgens, [baade aff tre[3]. 14 Nunne seter[4]. 15 Alle helgen kircke, bygd med kong Haagens minne [*anno regni* [5]. 16 S: Hansis kircke[6]. 17 Munckeliff. 18 Erchebisp gaardens kircke [S: Clementz kircke[7]. 19 S: Villems[8] kircke. 20 S: Oluffs kircke paa Backe. 21 S: Laurents kircke. 22 S: Peters kircke[9]. [23 Columbe kircke. 24 S: Agathæ kircke. 25[10] Vdbrödre[11] kloster[11]. 26[12] [S: Maritis kircke[13]. [27 S: Annæ capelle[14].

Den store lange sal, som endnu[15] jdag staar paa Bergenhuus, den haffuer vden thuiffl kong Östen bygd, huilchet mand kand forstaa aff den lystige[16] samtale, som hand haffde med sin[17] broder, kong Jorsala Siurd, saa sigendis til[18] hannom[18]: vdi Bergen var intet huus bygd som sömmede kongen at holle gestebud vdi med sine mend oc venner, thi lod ieg giöre der en sal, som kostede store penninge, menendis at der bliffuer icke bygd saadant trehuus j Norge, som det er aff steen.

Apostel kircke var först bygd aff tre, siden aff steyn aff kong Haagen Haagenßön, kong Suerris sönnesön, med stor bekostning, beprydelse oc[18] zirat[18]. Apostlerne[19] vaare vdhugne j stene vden paa kircken, oc paa apostlers[20] dage oc

3 med Kong Haagens minne] jfr. Hákonar s. Hákonarsonar C. 333: þá var ok reist allra heilagra kirkja i Vágsbotni með ráði konungs.

14 vdi Bergen *etc.*] Misforstaaelse af Ordene i Heimskr. (Sigurðar saga c. 25: ek gerða — — ok hǫllina í Biorgyn) og Cap. 15 („þar lét hann ok gera hǫll hina miklu, er vegligast tréhús hefir gert verit i Noregi“).

17 Apostelkirken] var først bygget af Træ af Kong Eystein, men blev gjenopbygget i Sten af Haakon Haakonssön (jfr. Hák. saga C. 333: hann lét gera postola kirkju í konungsgarði í Biorgyn

[1] *tilf.*. BCDE, *mgl.* A. [2] kyrche *tilf.* A. [3] *Fra* [*mgl.* B. [4] *ovev Linjeu med 2den Haand*: Lungarde A. [5] *Fra* [*mgl.* BE. 13 aar regni eius CD. [6] barföde brödre *tilf.* CD. [7] *Fra* [*tilf.* CDE, *mgl.* AB. 5 annen capelle *tilf.* C. [8] Villums DE. [9] 5 andre capeller *tilf.* D. [10] Suorte brödre i *tilf.* CD. sorte brödre *tilf.* B. [11] *mgl.* B. [12] *Fra* [23 Agathæ kk. 24 S: Mathęi kk. 25 Columbs kircke. 26 det suorto brödre kloster E. [13] *Fra* [*mgl.* E. S: Marie (!) kirke *etc.* CD. [14] *Fra* [*staar foran* 24 *i* A. (*jfr. Note* 7 *og* 9). *Fra* [*mgl.* E. Graabrödre som nu • er domkircken B. [15] BCD. end A. [16] BCD. lysteligh A. [17] herre *tilf.* CD. [18] *mgl.* CD. [19] apostelen C. [20] BCD. apostels A.

andre store högtider kledis de vdi flögel, damask, gyllenstycke, bliant, oc vdi deris[1] kiorteler hengde *cymbala*, der vinden bleste vdi kiortlerne, daa gaffue de cymbaler en[2] deylig[3] liud[4] aff sig. Paa huelffuingen holle kongerne herredag, der haffde de[5] oc Jatmunds gilde, vdi huilcket konger, riddere, bisper, greffuer, hertuger, baroner oc andre, ja oc aff[6] fremmede riger [oc nationer lode sig indskriffue[7]. [Der var en aff de kircker[8] som sist var bygd j Bergen oc först nederbrot igien[9]. De haffde j den kircke de xij apostler aff sölff forgylte. Prouisten til Apostel kircke hed en[6] mester offuer kongens capeller, kongerne haffde sielff *jus patronatus* der til, bisperne haffde intet der med at giöre. Regerede[10] denne prouist först offuer Marię kircke udi Opslo. 2 offuer S: Michels[11] kircke j Tonsberg. 3 til S: Oluffs kircke paa Agueldznes. 4 S: Peders j Saurbro[12]. 5 S: Laurentz[13] til Lista[14]. 6 Sancte Laurentz[13] j Eikansund[15]. 7 hellig korsis[16] til Fana. 8 S: Karinę, Alle helgen oc S: Loduigs j Thyßesö[17]. 9 S: *Nicolai de Hordla.* 10 S: Marię til Trums[18]. [11 S: Stafens[19] j[20] Tonsberg. 12[21] Apostel kircke sielff. Naar denne *magister capellarum*

af steini) og nedrevet i 1302, idet en ny Apostelkirke var paabegyndt af Kong Magnus 1275 og indviet i 1302. Denne Apostelkirke No. 3 kjender Forf. ikke til, men hvad han fortæller om „Apostelkirken" og Kapelgeistligheden vedkommer egentlig denne.

[5] Jatmunds Gilde] omtales 1295 (N. gl. Love III, 25) og i et Brev af 30te September 1479 (N. Mag. I 574).

[10] Kongens capeller] I den pavelige Bulle af 5te Februar 1308 (D. N. I no. 113), som Forf. kjendte fra B. Arnes Kopibog, opregnes Kapellerne i samme Orden: først de 4 Kollegiatkirker (Duodecim Apostolorum Bergensis, s. Marie Osloensis, s. Michaelis de Tunsbergis et s. Olavi de Avaldsnes Osloensis et Stavangrensis diocesium), derpaa de øvrige 10 (s. Petri de Saurbe, s. Laurentii de Lista et s. Laurentii de Eikundasund, s. crucis de Fana, s. Catherine, omnium sanctorum, s. Ludovici in Tussisoy, s. Nicolai de Herdle, s. Marie de Trums iuxta paganos, s. Stephani de Tunsbergis). Jfr. Side 15[13].

[1] BCD. de A. [2] BCD. eit A. [3] BCD. deyligtt A. [4] *mgl.* C [5] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [6] *mgl.* CD. [7] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [8] *Fra* [*tilf.* BCD, *mgl.* A. [9] *Fra* [*mgl.* E. [10] BCDE. regere A. [11] och S: Steffens *tilf.* E. [12] Sauebro CE. Seuebro D. [13] Lauritz BCDE. [14] BC. Lister A. Lysla D. Lystad E. [15] CD. Eykasund B. Ekiersund A. Eickersund E. [16] kor C. [17] BDE. Thiisseöö A. Thysolßö C. [18] ABD. Rums C. Trunæß E. [19] BCD. Steffanns A. [20] thill CD. [21] *Fra* [och offuer E.

holt messe j kongens neruerelse, da brugit[1] hand ein biscops staff, mitra[2] oc ringen, oc hand[3] gaff velsignelse som en bisp, endog der var ingen bisp tilstede, hand visiterede oc for^{ne} capeller, oc straffit prouisternes forseelße.

Bergens gader bleffue först stenlagde vdi Jörgens skriffuers tid, da *Christiernus secundus* regerede. Orsagen der til var[4] Sigbrigt[5], som var en borgerske her[4] j Bergen, som [kongen tog siden med sig til Danmarck[6].

Her Eskil[7] Bilde[4] slotz herre lod nedbryde domkircken, befröctendis at[2] kong Christiern, som var rymd aff rigit, skulle komme oc tage ind den faste kircke oc torn oc vinde hannom slottet jfra, oc faa saa rigit jfra kong Fredrich den förste. Bleff denne merckelige domkircke nedbrudt, vdi huilchen ere begraffne veldige konger, drotninger, hertuger, greffuer, riddere, baroner [oc mange andre baade lege oc lerde, (huilchet ieg vdi sin sted[8] vil videre tilkende giffue, naar ieg skriffuer om kongernis oc drotningernis begraffuelße)[9], effter at samme[10] kircke[4] haffde standit vdi [iiij^{C} aar oc xxxij, heller[11] vid det pas. Saa[3] ville[12] gud straffe den[13] store affguderi oc misbrug, som var skeed vdi hende. Paa denne forsk^{ne} termin pleger oc almindeligen at ske nogen forandring saa vel med bygning som med folch, steder oc mennisker. Mange plege icke at

[1] biscops staff etc.] jfr. Bullen: „possit idem magister — — in predicta capella sua duodecim Apostolorum uti baculo pastorali, mitra et annulo in eiusdem regis et successorum suorum regum Norvegiæ qui pro tempore fuerint presentia ibique benedicere more pontificum aliquo ibi pontifice non presente. Liceat quoque dicto — — capellas visitare predictas ac excessus prepositorum et clericorum duodecim Apostolorum ac aliarum capellarum predictarum circa minora corrigere, iure diocesanorum episcoporum in aliis omnibus semper salvo.“ Oversættelsen sees i de udhævede Punkter at være unøiagtig.

[18] 432 Aar] Dette Tal fremkommer, naar der regnes tilbage til Eysteins første Aar, som ifølge Matt. Störssöns Tidsregning falder 1099. Nedrivningen skede nemlig Marts 1531.

[1] bruger (!) C. [2] myrha CD. det er bispehat *tilf.* E. [3] *mgl.* C. [4] *mgl.* CD. [5] Sibert CD. Sibrett E. [6] *Fra* [waar moder til Dybwick, kongens bolskab E. 7 ACD. Eske BE. [8] tid C. [9] *Fra* [*mgl.* BE. [10] hun CD. [11] *Fra* [femte hundrede aar eller B. [12] vill C. [13] dett C.

komme nær til den[1] termin, men langt tilforn at faa en omuendelße, som det[2] gick med Apostel kircke, som stod föge meer end j [iij[c] aar[3]. Saa giffue diße *exempla* tilkende, at der er ingen bygning saa stadzlig, merckelig oc kostelig opbygd, at hun io med menniskelige hender kand nedbrydis *etc.*

Kongens[4] gaard[5] j Bergen, som mand nu kaller slottit[6] eller Bergenhuus, bleff oc[7] indmuret [oc paamurit[8] vdi Jörgens skriffuers tid, som tilforn stod aaben dag oc nat, [oc mange trehus vaare bygde der iblant[9]. Hand lod[10] oc bygge de to höge torn, blant huilche det ene falt strax ned igen, oc siden thordenild[11] kom vdi krudit i[12] Tord Rod[13] slotzherres[14] tid[15], da reffnede det[16], huilchet siden erlig oc velbyrdig Erick Rosenkrantz[17] lod opbygge med stor fliid oc bekostning, lod oc forskriffue muremestere oc stenhuggere aff Skotland. Hand lod oc bygge den[18] galleyer, som giorde god skel for Agershuus imod de Suenske, der Erick Munck med den halffue cartoge iagede dem aff skandserne, som mand pleger at iage reffuer aff huler.

Diße effterskreffne slotzherrer haffue regerit for Bergenhuus j adskillige kongers tider[19], dog mand veed icke huor lenge:

[3] 300 Aar] Dette Tal fremkommer, naar der regnes tilbage til Haakon Haakonsöns förste Aar (1217). Jfr. ovenfor S. 73.

[10] to höge torn] er ikke rigtigt, thi det ene af de to Taarne var fra Middelalderen. „Stortaarnet“ nævnes i 1513, før Jörgen Skriver tiltraadte, men det fremgaar af Slotsregnskaberne, at dette blev udvidet og forhøiet og at et andet (mindre) Taarn blev bygget, som da efter Forf. er faldt ned igjen. Det store Taarn („Valkendorfs“ eller rettere Rosenkrants'es) viser virkelig „en svær Revne, som er udfyldt med Rullestene“. Jfr. Aarsberetning f. For. f. n. Fortidsm. Bev. 1883, Side 141.

[1] *tilf.* BCD, *mgl* A. [2] skiede och *tilf.* A, *mgl* BCD. [3] *Fra* [4 hundrede aar CD. [4] BCD. konngs AE. [5] BCD. gaarden AE. [6] BCDE. slott A. [7] *mgl.* CD. [8] *Fra* [*mgl.* BCDE, [9] *Fra* [*mgl.* C. [10] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [11] CDE. thoruild A. [12] BCDE. vnder A. [13] Rudtz DE. [14] B, *mgl.* DE. slottzherre AC. [15] BDE, *mgl.* AC. [16] andet *tilf.* E. [17] thil Vallsö *tilf.* CD. befalingsmand (höffvidsmand E) offuer Berginhus *tilf.* CDE. [18] merckelig *tilf.* CD. weldige och skiönne *tilf.* E. [19] tid CD.

Erland Philipßön 1390
Jon Mortensen 1394
h: Otte Remer[1] 1397
h: Anders Mors[2] 1400
Magnus Magnußön 1403
Suale Jonßön 1404
Peder Oluffsön[3] 1409
h: Endre[4] Erlandßön 1412
bisp Aslack[5] Bolt[6] 1414
h: Dauid Zinckler[7] 1416
Albricht Bydel[8] backßön[9] 1436
h: Oluff Nilßön 1438
h: Magnus Gren 1453
Erick Helff[10] 1459
Erick Biörnßön 1461
h: Jon Smiör[11] 1472
Alff Knudßön 1484
her Otte Mattzön 1489
Oluff Ottesön 1503
Henrich Bagge 1504
Magnus[12] Jenßön 1506
[h: Hans Kruchou[13] 1508[14]
Lauritz Jenßön, da juncker Christiern den anden var paa Bergenhuus.

[1] Erland Philipssön] Denne Liste synes at være udskreven efter Diplomer og Kopibøger og er, omend ufuldstændig, i Hovedsagen rigtig; dog mangler Vidnesbyrd om Jon Mortensen, Anders Mors (Mus?), Magnus Magnussön, Svale Jonssön (Feil for S. Ottessön Römer?), Biskop Aslak Bolt, Albrecht Bydelsbach (urigtigt henført til Bergenhus istf. til Baahus?), Erik Helf (Helgesön?), Hans Kruckow og Laurits Jensen. David Sinclair er urigtigt henført til 1416 istf. til 1496 (i D. N. III no. 999 er Aarstallet 1496 skrevet „MCDIXC sexto", hvilket naturligen kunde opfattes som 1416).

[1] Rehmer C. Remmer D. Renner E. [2] Morthenßön E. [3] Olßön C. [4] Endrith CE. Hendrich D. [5] BCDE. Aslagh A. [6] Blott C. [7] Zuickler C. [8] Budel C. [9] Backesönn EC. Baresen D. [10] Halff CDE. (C *har i den til „Bergens Fundats" knyttede Liste*: Erich Hellißen.) [11] Smør CDE. [12] DE. Mons C. Maanus A. [13] CD. Kroglough A. [14] *Fra* [*mgl.* E.

[Herman Villemßen[1] Hollender vid Sigbritz hielp *anno*[2] *Christi*[2] 1512[3]
Jörgen skriffuere 1513[4]
h: Wincens Lunge[5]
h: Eskil[6] Bilde[7]
Tord Roed[8]
Christopher Huidfeldt[9]
Christopher Walkendorff 1556[10]
Erick Rosenkrans [kom til Bergenhus med sin elskelig kiere[2] frue, fro Heluig[11] 1560, [den[2] 21 dag *julii*[12], [natten til söndagen, som var forskne dag[13], [dog[14] haffde hand hafft slottit vdi[2] j aar tilforn[12], [huilchet hans tienere Jacob Judsen[15] oc Jörgen Stabel paa hans vegne anamede[18].

Mattz Skiel anno 1568 bleff slotsherre[16]

Munckliff, huilket[17] kong Östen lod bygge[18], opbrende[19] Thord Rud oc Stiig[20] Bagge (oc fick saadan affgang som domkircken, huilchet[21] oc[22] stod[23] nogit ner lige lenge), paa huilchen tid bisp Oluff (*baratrum auaritię vnicum*) den siste papistiske bisp var död faa aar tilforn, oc erlig oc[24] velbyrdig oc vide berömde *magister* Geble Pederßön var *electus* j hans sted, oc sad j forne kloster lige som vdi en domkircke. Der erchebispen [vdi Trondhiem[25] satte sig op imod kong Frederick oc kong Christian hans sön[24], daa vdsende hand Christopher Trondsön med nogle skyttebaader hid til Bergen at tage det

[19] faa aar tilforn] mindre nøiagtigt. Biskop Olaf var død 30te Mai 1535, Christoffer Trondssöns Overfald paa Bergen skede i Midten af Marts 1536; der er altsaa neppe mere end 9—10 Maaneder mellem Olafs Død og Munkelivs Brand.

[1] en *tilf.* CD. [2] *mgl.* CD. [3] *mgl.* C. *Fra* [*mgl.* E. [4] 1514 E. [5] 1523 *tilf.* E. [6] Eske CDE. [7] 1528 *tilf.* E. [8] 1533 *tilf.* E. [9] 1542 *tilf.* E. [10] *mgl.* CD. doe kamm he to Bargen vnde scheide van dar anno 1559 *tilf. 2den Haand i A.* [11] Hedeluig C. *Fra* [*mgl.* E. [12] *Fra* [*mgl.* E. [13] *Fra* [*mgl.* CDE. [14] da CD [15] Jensen A_2. [16] *Randnoten kun i* A, *optages i Texten* CDE. E *fortsætter*: 1571 Vincentz jull. 1574 Handz Pedersönn. 1578 Handz Lindennow. 86 Niels Bild. 89 Peder Thott. 96 Lauris Krusse. [17] som CDE. [18] opbygge CDE. [19] det brent C. [20] Strib (!) C. Stij DE. [21] BCD. huilche A. [22] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [23] BCD. stode A. [24] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [25] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A.

ind. Her begynte Thord Rud at [befrycte sig, menendis[1] at M: Geble skulle opgiffue klostrit for Christopher Trondßön, thi[2] begerede for^{ne} Tord Rud at M: Geble ville tilstede hannom, at hand forskickede nogle suenne som skulle holle vect j klostrit, huilchet hand[4] tilstede, foruentendis[5] sig ingen skade [effter hans löffte[6]. Der[7] begynte hans suenner at hiße nye tynner op j tornit, lige som det[8] haffde verit öl vdi, da var det tiere[9], de lagde veed om alt tagit paa kircken, oc[10] tiere[11] hoß, oc satte saa[12] ild vdi[13]. Som de paa slottit saae[14] luen[15] gaa igennem tagit, da[16] skiöde de[18] aff slottit, ligeruis[17] som de haffde skut eld j kircken. Der klostrit var brent, forskaffede for^{ne} Thord Rud en stor hob med[18] bönder, som med jernstenger nederbröde[19] muren oc forderffuede hannom, saa at hand aldrig kunde mere opbyggis.

Sancti Nicolai kircke var sognekircke, den tid de Norske bode ved Bryggen, men den tid de flytte[20] til Stranden oc bygde der[21], da forsömedis kircken oc falt saa ned.

Alle helgen kircke falt oc ned aff forsömmelße, huilken[22] som haffde eit[23] merckeligt högt taarn. Men Alle helgen kircke giorde eit[24] got gaffn, den tid[25] Christoffer Walkendorff befalede at mand skulde tage den steyn oc giöre en[26] stenbro[27] fraa domkircken oc ind[28] til raadhusit med.

S: Hansis kircke bleff affbrendt 1561[29] den 19de dag[30] *decembris*, da [Stranden brandt[31] fra her Nils Henrichsens huus, som stod offuer gaden strax vdenfor raadhußit, ind til Erick Rosenkrandz gaard[32], oc var kircken huelffd. Saa snart som

[1] *Fra* [AB. frycte och tencke CD. frygte sig oc meente E. [2] BCD. dii A, *mgl.* E. [3] BCDE. vecht A. [4] och *tilf.* CDE. [5] och vente C. och wentett DE. [6] *Fra* [ABE, *mgl.* CD. och tilsagn *tilf.* BE. [7] AB. da CDE. [8] ther CDE. [9] och krud y *tilf.* CDE. [10] lagde krudt och (med E.) *tilf.* CDE. [11] der *tilf.* CDE. [12] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] der vdi B. der paa D. paa E. paa slottit C. [14] at *tilf.* BCD. [15] gick CD. loed sig tilsiune B. [16] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [17] *mgl.* C. [18] lige CD. [19] AB, *mgl.* CDE. [20] BE. nedbrude A. skulle nedbryde CD. [20] neer *tilf.* C. [21] BCDE. thenn A. [22] huilcke C. [23] enn (!) C. [24] *mgl.* C. [25] som *tilf.* CD. [26] den CDE. [27] med *tilf.* D. aff som ligger *tilf.* E. [28] CE. vd A. *mgl.* BD. [29] 1562 (!) CD. [30] *mgl.* CDE. [31] *Fra* [aff den brand brende D. [32] med hans gaard *tilf.* CD.

taget var affbrent, toge borgerne hine[1] skiönne Bremerstene[2], oc bygde sig skorstener aff.

S: Halffuards kircke forstörrede Christopher Walckendorff, den tid han forstörrede de fem Tyskers embed[3], effter högsalig kong Christians den tredie hans befaling.

Vdebrödre bleff affbrent vdi h: Wincentz Lungis tid. Saa er det til gaait med Bergens kircker.

Jeg haffuer verit lit[4] for lenge med dette[5] Bergens stictis beskriffuelse[6]. Mand kunde vel med tiden beskriffue[7] j[8] synderlighed[9] ein krönicke j Bergen, fordi her ere mange vnderlige ting oc forandring vdi skede[10], oc end[11] daglige mange[4] baade onde oc gode ting vederfaris.

Stadanger[12] stict haffuer sit naffn aff byen. Huilchen den haffuer bygt veed ieg icke. Den förste bisp som var j Staffuangers[13] stict, hand heed Reinald[14], Haraldus hybernicus oc var til vdi kong Haraldz gilles[15] tid, effter Saxo lib. 14 fol. 131. *Christi* byrd 1133, var denne Reynald[16] hengd[17] vdi Tiuffueholmen, oc[18] part[19] skriffue[20] j Nordnes, aff kongens mend vden for Bergen, fordi hand var mistenckt at hand skulde holle mere med kong Magnus[21] kong Jorsala Siurdßön[22], mellem huilche var begynt en feyde, [end med Harald gille[23]. Taffte[24] Magnus den slacting oc bleff fangen, hans ögen vdstucken[25],

[17] 1133] Tidsbestemmelsen efter Matt. Störssön, som regner Haralds Regjeringsaar 1127—33. M. Störssön nævner ikke Reinald i sin Oversættelse.

[17–18] Tiuffueholm—Nordnes] Efter Heimskr. (Magnus s. blinda ok Haralds gilla C. 8) blev Biskop Reinald hængt „út í Hólmi", men begravet paa Nordnes (jarðaðr í Nordnesi). Hólmr er det nuværende Bergenhus, ikke „Tyveholmen".

[22] Magnus] jfr. Matt. Störssöns Oversættelse: Der bleff kong Magnus fangen oc ledt for kong Harald, oc hans raad, oc bleff saa

[1] de CDE. [2] Marmelstene C. Marmorstene DE. [3] embeder BCE. [4] *mgl.* CD. [5] den CD. [6] CD. skriffuelße A. [7] skriffue CD. [8] vdi CD. [9] sandhed CD. [10] skiet C. [11] enndnu CD. [12] AC. Stauanger B. Stadander DE. [13] Stauanger B. Stadangers C. Stadander D. Stadander eller Staffvanger E. [14] Renholt C. Reenhold D. Rennolt E [15] Ribbers C Gibbens D. [16] Ragnalder B. Roinallder C. Reinold D, *mgl.* E. [17] affliuet B. hengner C. [18] en CD. eller som E. [19] andre E. [20] skriffuer CD. meener E. [21] end med *tilf.* CDE. [22] Suerissönn CD. [23] gilla CD. *Fra* [*mgl.* E. [24] Tabt CD. [25] wdstvngen CD.

oc gield, oc send siden til Holms kloster vden for Trondhiem, oc bleff munck, paa det at hand med sine öyen icke[1] skulle begere riget, icke heller affle börn, som kunde heffne [sin faders[2] elendighed. Haffuer der verit fra den förste Reynald[3] ind til den siste biscop, som hed Hoskold[4], xxiiij papistiske bisper. Er Stadangers[5] stict eit större stict end Bergens stict, fordi der ere 40[6] prestegield vdi, de ieg veed naffn paa, om de ere ey flere, j Bergens stict ere ickun 33 geld. Der[7] er[8] lit kloster godz oc smaa prebender, thi maa stictens godz vere veldigt. Vdstens kloster er det[9] ene[10] blant alle der verit haffuer, som jdag er ved[11] mact. Oc er[8] Stadangers[12] stict rigt paa korn, fæ, lax, mackrel, smör, skind, talg, vilduare, oc synderlig Valders, oc[13] en part aff[14] Thelemarchen. Vdi Stadangers stict [haffuer boet stadselig adel j fordom tid[15]. Paa Finöen[16] ligger[17] en riddersede, heder Heßby[18], haffuer det[19] hört j fordom tid til her Omund[20] Finsön og til[21] Fin Finsön,

samtyckt, at hans Öyen skulde udstingis, huor aff hand siden kallis Magnus den Blinde, oc hugge de den ene Fod aff hannom, [och desliges bleff hand giellet], paa det hand ingen Affkomme skulde faa effter sig, Oc toge hans kongelige Klæder aff hannom, oc vaar siden send til Trundhiem, oc der indset vdi it closter. — Det spærrede findes ikke i Originalen (Heimskr.).

5—6 24 papistiske bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Reinalder, Jon, Peter, Amunder, Ericker, Niel, Henrich, Askel, Torgils, Arne, Ketil, Hakon, Maticher Guttorm, Botolphus, Olauus, Haquinus, Audenus, Gunarus, Siguardus, Adolphus, Elauus. Efter Gutorm er udfaldt Giurder [jfr. AM. 309], og naar dertil regnes den sidste (Hoskold), bliver Tallet virkelig 24.

7 40] Peder Claussön opregner netop 40 Prestegield i Stavangers Stift (Saml. Skr. S. 301—26).

11 jdag er ved mact] Forf. mener, at der har været flere Klostre i Stiftet, men at nu kun U. kjendes. Utstein var siden 1537 ikke „ved Magt“ uden som verdslig Forlening.

16 Finn Finsön] vistnok Feil for F. Ogmundssön († 1343).

[1] eie (!) C. [2] *Fra* [hans CDE. [3] Reinalder C. Reinolder DE. [4] Hoßkield C. Boscheld D. Holskield E. [5] Stadanders DE. [6] 46 CD. 133 B. flere E. [7] AB. det CD. [8] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [9] it CD. [10] *mgl.* CD. [11] BCD. med A. [12] Stadander CD. dett E. [13] *mgl.* CDE. [14] stadzelig adel och (!) *tilf.* C. [15] *Fra* [*mgl.* C. [16] Findöien C. [17] och *tilf.* CD. [18] CDE. Hessebye A. [19] BCD. hannd A. [20] Amon C. Amund DE. [21] *mgl.* CD.

thi haffuer[1] oc[2] öen naffn aff de riddere. Denne her Amund ligger begraffuen j korit j Domkircken, hues vaaben er en forgylt piil med to flygende vinger, aff hues slect erlig oc velbyrdig[3] Erich Rosenkrandz er kommen. Den herregaard Hessbye er vrangeligen kommen vnder kronen: *anno* 1426[4] selde oc opgaff Thore Vspachsen[5] al den rettighed, hand haffde[6] [til arffuen[7] effter her Omund[8] Findzen drosette til euig tid baade löst oc fast.

Hammer tror ieg at vere det ringiste stict paa lengden oc bredden, dog er det megit fructsommeligt, fordi Hedmarchen[9], Guldbrandzdalerne, Ringerige oc andre leen ligge der vnder. Der bodde rigt folch oc veldig adel, oc findis endnu nogle leffninger aff den gamble adel. Den förste bisp vdi Hammer[10] hed Arnalder, hand var til *anno*[11] 1152, oc var för[12] bisp j Grönland, oc haffuer der[13] verit fra den förste oc til den siste bisp xxvj bisper.

Dette maa vere sagt om de indlendiske bisper vdi Norge, nu vil ieg nogit tale om de vdlendiske bispers[14] stict, oc

[1] naffn aff de riddere] Navnet „Finney“ er meget ældre end Finn Ogmundssön († 1343). En Lendermand herfra, Asl ákr af Finneyju, nævnes som falden ved Stiklestad i Ágrip og i den legendariske Olafssaga.

[2] Domkirken] ɔ: i Stavanger.

[4] Erik Rosenkrans] kan ikke siges at være af Ogmund Finnssöns „Slægt“, undtagen forsaavidt denne var en Tremænning af Sigurd Hafthoresön, fra hvem Erik Rosenkrans stammede (se ovenfor Noten Side 23).

[6] Thore Vspakssön] eller Th. Kögr, om ham se Saml. f. n. F. Spr. og H. III 592 og Norsk hist. Tidsk. 2den Række III 221.

[14] Arnalder] jfr. ovenfor Side 51.

[16] 26 bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Arnalder, Ormer, Ragner, Torer, Iffuar, Haluarder, Paal, Peter, Gillebertus, Torfin, Jorunder post archiep., Torstein, Ingyalder, Botulff, Halffuarder, Magnus dacus, Siguardus, Anbernus, prepositus, Petrus dacus, Gunarus norman, Karolus. Med de to udeladte (Haavard og Olaf, se AM. 309) og de tre sidste (Herman, Karl og Magnus) bliver Tallet virkelig 26.

[1] haffue C. [2] de (!) C. [3] mand *tilf.* CD. [4] da *tilf.* CDE. [5] Isacks C. Isacksenn DE. [6] *mgl.* C. [7] *Fra* [arfuede C. arffuid DE. [8] Amundt CDE. [9] Hindmarcken CD. [10] CDE. Grönnlanndtt (!) A. [11] Christi *tilf.* DE. [12] först CDE. [13] *mgl.* CD. [14] bisp C.

först om Ferö, fordi det var för bygd end de andre vdöer[1]. Naar det var[2] först bygd veed ieg[3] icke, men daa Ferö fick först bisp, det skede enten vnder kong Magnus skacke heller vnder[4] kong Suerre, fordi vdi kong Haagens tid, som var Suerris sönnesön, var en bisp j Ferö ved naffn Serckueir[5], hand var vigd 1216. Men for denne bisp vaare fire, som er Suend, Roe, Morten oc Gudmund[6], som var den förste bisp j Ferö. Alle bisper, som vdi Ferö regerede, bleffue tagen fra[7] Bergens[8] capitel, huilchet oc paffuen stadfestet haffde, men aff Trondhiems capitel bleffue tagne de bisper, som [vaare[9] forskicket til[10] Orcknö, Söderö, Island oc Grönland. Vdi Ferö ere vij prestegeld, som ere skiffte vdi mange öer, blant huilche löbe stride strömme, oc lige som vi bruge her styremend, saa bruge de der strömsmend. Oc fra den förste bisp indtil den siste, som hed her Amund, som för var cannick j Bergen oc *pastor* til Manger, ere xxiij alle. Siden var der en superintendent [ved naffn[11] her Jens Riber, som var kallet der fra oc til Stadanger[12]. Nu er der en prouist paa landet,[13] [her Auden, föd der *etc.*[14]

5 Serkueir] jfr. Ann. reg. 1216 Vígsla Sǫrkvis Fęreyia byskvps.

7 Svend—Gudmund] jfr. Biskopslisten i AM. 333 fol.: Gudmundus, Martein, Ron, Suen; Martein er (ligesom i AM. 309) Feil for Matheus. Forf. har ikke lagt Mærke til, at Annalerne ved 1157 noterer Biskop Matheus's Død og ved 1162 Roes Indvielse, ellers vilde han have flyttet Bispestolens Oprettelse længer tilbage end til Magnus Erlingssön.

15 hr. Amund] jfr. ovenfor Side 58, Noten.

16 23 alle] Jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Gudmundus, Martein, Roe, Suen, Serkuir, Bergsuein, Peter, Gaute, Erlander, Lodin, Signar, Seualder, Haffuarder, Arue, Viholt, Jon, Seuerinus, Hemingus suecus, Joannes dacus, Mattias, Hylarius ferensis, Kilianus. Med den sidste (Amund) bliver dette 23.

17 hr. Jens Riber] Jens Gregersen fra Ribe, blev Superintendent paa Færøerne før 1550, drog til Kjøbenhavn 1556 og blev 1557 Superintendent i Stavanger, † 5 August 1571.

19 hr. Auden] Anderssön, Søn af den færøske Lagmand Anders Guttormsön (c. 1535), blev Prest paa Østerø og Provst 1566, † 1596

[1] vdi öer C. [2] bleff CD. [3] *tilf.* CD, *mgl.* A. [4] *mgl.* CD. [5] Sorckweir E. [6] Gundmund CDE. [7] aff CDE. [8] Bergin C. [9] bleff B, *mgl.* CD. [10] *Fra* [regierede y CD. [11] *Fra* [heedt CD. som hede E. [12] Stadander E. [13] heder *tilf.* A, *mgl.* BCD. [14] *Fra* [*mgl.* B.

Vdi Orcknö haffuer oc verit en bisp, huilchet stict er it got stict, rigt paa fæ, faar, smör, vld, vadmal, oc andre gode varer. Naar Orcknö haffuer först fangit sin bisp, haffuer ieg endnu[1] icke lest, dog haffuer der verit jfra den förste bisp indtil den siste, indtil at den förste kong Christian pantsettede[1] Orcknö vnder den[2] skotske krone til en brudskat, xiij bisper, saa at baade den förste oc den siste hed Wilhelm.

Paa Island ere to biscops stict, Skalaholt[3] oc Holom. I Skalaholt[3] haffuer verit flere end xxiiij bisper. Den förste hed Isleyff, oc[2] var til[2] effter *Christi* byrd 1003, oc var vigd aff *Adalberto*[4] erchebisp vdi Bremen[5]. Denne[6] Isleyffuer[7] regerede j xxiiij aar. Vdi Holom haffuer verit vist[8] xx bisper foruden superintendenter. Den förste hed Jon hin[9] helga, hand var föd paa det 23 aar effter S: Oluff var slagen, oc leffde vnder kong Harald Siurdsen.

(Wiberg, Dansk Prestehistorie III). Biskop Gjeble havde holdt ham i Skole i Bergen og siden ved Universitet (N. Saml. I 14).

[6] 13 bisper] jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Vilialmer 1., Vilialmer 2., Biarne, Joffröyr, Henrik anglicus, Peter, Dolgfin, Vilialmer 3., Vilialmer 4., Henricus 2., Joannes anglicus, Tomas, Vilialmer 5. (Sum 13, hvilket Tal er udtrykkelig tilføiet i AM. 333).

[9] 24 bisper] Jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Isleffuer, Gitzur, Magnus, Torlaker, Klenger, Torlaker hin helga, Paal, Magnus, Sigurdur, Arne, Arne, Grimer, Jon, Jon, Jon, Jens dacus, olim archiep: vpsaliens:, Godsuinus, Jon krabbe, Sueno, Magnus Eiolfi, Stephanus, Omundus Pauli. Regnes med de 3 udeladte (Giurdr, Othgæir, Michial), som findes i AM 309 fol., bliver Tallet 25.

[10] Isleyff] jfr. Ann. reg. 1056: Isleifr byskop vigðr til Skálaholts af Adalberto erchibyskopi i Brimvm. Hann var fyrstr vigðr byskop til Islanndz. 1080 ob. Isleifr byskop. — 1003 er Isleifs Fødselsaar.

[12] vist 20] Jfr. Bispelisten i AM. 333 fol.: Jon hin helga, Ketil, Biorn, Brander, Gudmund, Botulff, Henriker, Brander, Jorunder, Audin, Laffrentz, Ormer, Peter, Jon, Joannes Scotus, Gotskalcus, Olauus (Sueui), Gotskalcus Niculai, Joannes Aronis. (Sum 19, idet Egil er udfaldt).

[13] Jon den helga] Jfr. Jóns saga hin elzta Cap. 1 (Biskupasögur I 151): I þann tíma er reð Noregi Haraldr Sigurðarson en liðnir voru frá falli Ólafs konungs hins helga ij vetr ok xx, þá var hinn helgi Jón biskup fæddr. — Aarstallet nævnes ikke i Annalerne.

[1] AB. pantsette CDE. [2] *mgl.* CD. [3] Skaeleholt CD. [4] Alberto A. Odalbio BDE. Odallbio C. [5] Bergin (!) CDE. [6] BCD. den A. [7] schriffuer (!) C. [8] *mgl.* CDE. [9] BCD. den A.

Vdi Grönland haffuer verit eit biscops sede som kalledis Garde. Den förste hed Erich, den anden[1] Arnald[2], hand var siden den förste bisp j Hammers stict. Jfra den förste oc til den siste, som hed *Johannes*, haffuer alle[3] verit xiiij bisper med de to. Den siste *Johannes* ved[4] naffn[4] var til 1351. Ifraa hannom oc til denne tid forstaar ieg[5] der haffuer ingen seglatz verit til Grönland, jdet ieg kand icke nogen[6] stedz[6] finne nogen[7] bispers naffn effter hannom, regerede hand j kong *Magni* smecks tid. Grönland er it rigt land paa vilduare, huide biörne, sabel, mård, der ere[8] marmelstene, cristal, fisk, vadmel, smör, veldige[4] store[4] skouge, hiort, rein[9], der ere mange slags hualer oc vnderlige diur. Island er nogit ner begaffuit med samme[10] gaffuer, dog er suoffuel paa Island, men ingen skoug. Saa er huert land begaffuit med sine gaffuer aff gud alsommectigste[6], oc gud haffuer saa beskaffed[11] det, at det ene menniske oc det ene land haffuer det andet [menniske oc land[12] behoff.

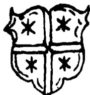
Der ieg beskreff[13] Bergens stict, skulle ieg oc haffue skreffuit nogit om Bergens öffrighed, som staden daglige regerer. For xl aar forleden[14] da [haffde aldrig tilforn verit nogen borgemester i Bergen[15], men en lagmand oc xxiiij raadmend, aff huilche de[16] xij[17] vaare altid neruerendis tilstede oc de[16] xij vdi Norlanden, diße haffde Andenes[18] j Forlening aff kongen. Her haffuer [oc vdi Bergens stict[19] j fordom tid verit tre

Her Haucker vnder kong Erich Magnussen. Her Baard Pedersen vnder kong Mons smeck[20].

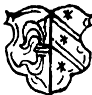
[4] 14 bisper] Tallet er urigtigt, Johannes (Jon Skalle) var den 10de Biskop i Grønland eller 9de i Garde. Men Bispelisten i AM. 333 fol. nævner: „Ericher, Arnalder, Jon, Jon, Helge, Nicolas, Olauer, Torder, Arne, Aluerus, Bartoldus, Gregorius, Andreas“, altsaa 13; ved hertil at lægge „Johannes“ faar Forf. Tallet 14. De 3 efter „Aluerus“ nævnte skulde som bekjendt staa efter Johannes.

[1] Johannes, den 3. *tilf.* E. [2] Arnalder CDE. [3] *mgl.* CD. der E. [4] *mgl.* CDE. [5] att *tilf.* CD. [6] *mgl.* BCD. [7] BCD. nogle A. [8] *mgl.* C. [9] renner C. reinner D. hind, elsdiur, raadiur, rensdiur E. [10] saadan C. [11] beskicked B. begaffuit CD. [12] *Fra* [*mgl.* CD. [13] skreff om CD. [14] siden CDE. [15] *Fra* [haffde de i Bergin ingen borgimeister nogen tid CD. de haffde ingen borgermestere til Bergen i gamle dage E. [16] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [17] haffde och *tilf.* A (!). [18] ADE. Andernees B. Andersnes C. [19] *Fra* [*mgl.* CDE. [20] *Randnoten kun i* A.

[Her Biörn Amundssen, gulatings lagmand, hans vaaben er saadant.

Ingemund Jonssen var en lagmand j Bergen:

Her Guthorm Kolbiörnssen laugmand paa kongsgaarden[1].

lagmend, huilche almindeligen vaare riddere. Den förste tiente vdi kongens gaard, den anden var stadsens lagmand, den tredie var paa landet oc hed Gulethings laugmand. Daa vaare ingen borgmestere[2] til, men vdi k: Christians tid, samme aar[3] kongen var krönt[4], fick mand först borgmestere[5] j bergen, da var slotzherre her Eskil Bille, oc[6] her Vincens Lunge[7] var slagen det samme aar. Den förste borgmester[8] hed Anders Hanßen, föd j Aaleborg, huilchen som[9] med kong Hans haffde verit[10] j Suerrige oc beuist sig mandelig, derfor var[11] hannom giffuet skiold oc hielm aff kongen, hand var föd vdi Danmarch, oc var hand ein from, retuis mand [oc denne stad nyttig[12]. Den anden hed lille Jon, en Norsk mand, dog föd j Orcknö, hand var gudfryctig from oc retuis, [hand var oc en nyttig mand j denne bye[12]. Den tredie hed Laurits Pedersen, föd j Julland[13], ein from [gudfrygtig oc retuis[12]

[1] Lagmand] Embedet „Lagmand i kongsgaarden" findes kun under Formynderregjeringen (Guthorm Kolbjörnsson 1320—1330), „Lagmand i Bergen" kun mellem Aarene 1293 og 1363, senere (ialfald siden 1366) er der kun én Lagmand „i Bergen oc Gulathing". Haukr Erlendsson var Lagmand i Gulathing 1318—22, Bárdr Peterssson 1325—29, Bjarne Onundarson 1332, Ingemund Jonsson var Bergens-lagmand i 1348.

[8] først borgmester] Den første Borgermester blev udnævnt mellem 4/5 og 15/6 1536, og Vincents Lunge blev dræbt 2den Januar 1536, men Kong Christians Kroning foregik først i det følgende Aar (12te August 1537).

[11] Anders Hanssen] var Raadmand 1527—36, Borgermester 1536, † 1548—49; kaldes „af vapen" 1543 (D. N. XI, 661 o. fl.).

[15] Lille Jon] Thomessön, var Raadmand 1529—38, Borgermester 1543 og endnu 1548, † før 1558.

[18] Lauritz Pederssön] var Raadmand 1530—48, Borgermester 1549 o. flg. (D. N. II no. 1151) † 1567. Hans Eftermand Anders Christensen blev valgt 19de Februar 1568.

[1] *Fra* [*Randnote i* A. BCDE *tilføier i Texten efter* „laugmand" (L. 5): Ingemundt Jonßen vaaben laugmanden y Bergen her Guttorm Kolbiörnßön laugmanden paa kongens gaard. [2] borgimeisters C. [3] (1537) *tilf.* E. [4] da *tilf.* CD. som vaar neste söndag effter Bartholomæi *tilf.* E. [5] borgimeister C. [6] da CD. [7] som *tilf.* A. [8] *mgl.* CDE. [9] *tilf.* CD, *mgl.* A. [10] *mgl.* C. [11] bleff CDE. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] och *tilf.* CDE.

mand, hand döde *anno*[1] 1567 [den 27 dag *aprilis*. [Den fierde heder Anders Peder/ßen, föd i Fyen[3].

Den[4] xiij loff, som Norgis rige kand prisis aff, det er aff XIII.
den [stadselige oc[2] ypperlige[5] adel, som her haffuer verit j rigit. Oc endog at vdi dag er saa liden til for de sager, som för opregnit ere, oc flere saadanne, dog er adelen ey saa forfallen, heller gangit til grunde, at der er io nogen som baade[6] kunde regne dennem til det Norske kongelig blod oc til anden adel, haffuendis deris skiold oc hielm oc adelsgodz. Adelen haffuer altid verit til vdi Norge fra rigens ophaff oc begyndel/ße, men j fordom tid kalledis de boande mend, men[7] der effter vdi kong Haagen Haagensöns tid oc vdi kong *Magni* tid da bleffue baroner oc riddere slagne j Norge först, men jarls[8] oc greffue naffn haffuer för verit. Huad deris[9] friheder, embeder, lęn, befaling verit haffuer, giffuer hirdskraaen oc laugbogen tilkenne. Jeg vil intet nu tale eller skriffue om den adel, som verit haffuer vnder kongerne jfraa Harald haarfagre[10] indtil Haagen Haagen/ßen, men jfra hannom oc indtil denne dag[11].

Under kong Haagen vaare di/ße greffuer, baroner, riddere oc riddersmendz mend[12]. Först Knud[13] jarl, Skule[14] hertug, som för var greffue, hues datter kongen tog til ecte[12] drotning, som hed *Margareta*[15]. Der kong Haagen haffde regerid j Norge

[2] Anders Pedersön] var Raadmand 1543 og 44, Borgermester 1558 o. flg. (D. N. IX no. 780) † omtrent 1569. Hans Eftermand Oluf Smit blev valgt 27de April 1570.

[1] in C, *mgl.* D. aar E. [2] *Fra* [*mgl.* CDE. [3] *Fra* [*mgl.* E. *Derefter tilføier* A: enn gudfryctigh mand och rettui/ß y alle sager: den femptthe Annders Christiern/ß föd y och bleff hand anno 156 kallett tiill borgmester . Denn siette borg: Oluff Niellsen Smiitt bleff kallett ther tiill Anno 1570. Flere borgmestere haffue icke weriidt indtiill thete forskreffne neruerenndis aar. *2den Haand tilføier*: anno 1573 starff Oleff nyl/ßen smytt den 29 desember twysschen 8 vnde 9 slege des auendes. [4] BCD. Thett A. [5] AE. ypperlig BCD. [6] *mgl.* CD. [7] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [8] jaralls CD. [9] tering CDE. [10] och *tilf.* CDE. [11] *etc. tilf.* A, *mgl.* BCDE. [12] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] konning C. kong BDE. [14] Sulle CD. [15] Magrete CD. Margrete B.

xx aar, da gaff hand Skule[1] (som[2] var kong *Ingonis* broder) hertuge naffn, oc to aar[3] effter hand var giord til hertug, lod hand tage S: Oluffs legome med skrinet oc bere det paa Öyre[4] thing oc kom almuen til, at de motte suerge hannom huldskab oc troskab, oc lod der effter giffue sig konge naffn. Siden lod hand ihiel slaa mange aff kongens venner. Denne Skule[5] greffue var kongens formynder oc rigens *gubernator*, den tid Haagen var vnger, hand forkom kongens klenodie oc begaff[6] de beste mend med store gaffuer, paa det de ville samtycke hannom til konge, oc foracte kong Haagen, som var[7] ret arffuing til riget. Dog er hand offueruunden [aff kongens[8] frender oc venner[9], oc er saa nöd oc thuongen til at giöre forbund paa ny igien, oc suerge kongen huldskab oc troskab, huilchet hand oc lidit[10] tilforn haffde giort, dog hand holt det icke, huilchet Haagen koning dog tolmodeligen fordrog. Men der hand var xv aar gammel, ville kong Haagen icke lenger haffue hannom til formynder, [oc paa det at der kunde bliffue stadelig frid mellem konning Haagen[11] oc Skule hertug, tog kongen hans dotter til[12] drotning, som för er sagt. Men hand var saa fuld aff æregerighed oc trette, at hand bröd tre eller fire ganger al[13] den fred oc bund[14], som var giort, di haffuer kong Haagen til det siste giort hannom til hertug med al den herlighed, som der til hörer. Der dette[15] var skeet, kunde hand end da ey giffue sig til rolighed, men ophögede sig mod kongen oc lod giffue sig konge[16] naffn. Der hand haffde en tid lang fört krig [j Opslo mod kongens folch[17], römde hand [paa[18] det siste[19] hen[18] til Trondhiem. Men der kongen kom til Bergen,

1 20 aar] jfr. Matt. Störssöns Oversættelse fol. 145 b.
3–4 Skrinet—Öyrething] jfr. Håk. s. Håkonarsonar C. 199 (ikke i Matt. Störssöns Oversættelse).
16 15 aar gammel] jfr. Håk. s. Håkonarsonar C. 54.
27 kom til Bergen] er en Feil, se Sagaen Cap. 235.

[1] Suulle CD. [2] för *tilf.* CD. [3] ther *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [4] AB. Öiere CD. Öre E. [5] Skulle CD. [6] begaffuede CDE. [7] BCDE. er (!) A. [8] CDE. wore (!) A. [9] *Fra* [*mgl.* B. [10] BCD. liitt A. [11] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [12] echte *tilf.* C. [13] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [14] forbund CD. [15] BCDE. dett A. [16] kongelig C. [17] *Fra* [baade wdi Opslo, Edsvold och Oplandene E. [18] *tilf.* CD, *mgl.* A. [19] *Fra* [omsier B.

forskickede hand krigsfolch til Trondhiem emod Skule hertug[1]. Da römde hand [paa det siste[2] [ind j[3] Helgesetter[4]. Daa sette kongens folch ild paa klostrit, saa nöddis hand til at gaa vdaff clostrit, oc var saa drebt. Peder hans sön var oc slagen icke lenge effter. Denne Skule hertug var konge Haagen til en[5] forhindrelße, at hand icke kunde giöre nogen bistand[6] mod de Saracener, som vaare indfaldne j det foriette land, effter paffuens begiering[7], paa huilchen tid kong Loduig til Franckerige drog til *Syriam* til[8] at offuer vinde de Saracener, vand hand med det förste *Damiatam* en stor stad, til det siste bleff[9] hand fangen med sine brödre Karl oc Alfonsus aff de Saracener, oc gaff dennem igien den stad *Damiatam* oc store penninger[10], skiede dette effter Christi byrd 1250. Saadan en ende pleier oprör at faa, oc at mand[11] opsetter sig mod sin ordentlig öffrighed, thi skal huer heraff[12] lęre at[13] lade sig nöye med sin neruerendis löcke, oc icke for æregirigheds[14] skyld komme sig vdi nogen stor fare, oc vere en smed til sin eygen vlycke[15], oc komme baade sig oc sine vdi stor skade paa ære, liff[16], godz oc anden velferd.

Vnder kong Haagen var Siurd[17], Sörle[17], Einar oc Haagen

12 Damiat] jfr. Ann. reg. 1250 Fanginn Lovis Frakkakonvngr ok leystr ut med Damiat. Munster p. 1012: Anno 1248 Franci cum rege suo Ludovico in Ægyptum navigantes Damiatam secundo obtinent. Et cum multum progrederentur in regionem, infeliciter pugnauerunt contra Sultani exercitum, fiebatque conditio eorum in dies deterior, nam pestis multos absumpsit et fames eos coegit redire in Damiatam. Cumque in itinere essent fessi, Sultanus eos immensis copiis aggreditur et fere omnes interfecit, paucis elapsis qui non occiderentur aut caperentur. Quin et rex Ludovicus cum duobus fratribus Carolo et Alphonso captus in manus hostium peruenit, coactusque est reddere Damiatam cum omnibus rebus ibi inuentis.

20 Siurd—Haagen] jfr. Bispelisten ovenfor S. 66 29.

[1] *mgl.* CDE. [2] *Fra* [*mgl.* DE. hen thil Trondhiem med Suule, och derfra C. [3] *Fra* [thil C. och gaff sig wdi E. [4] Hellig setter C. closter, och hands egen sön, Peder Skulesön, gaff sig wdi it stegers huuß, ock fick en skiden quinde kleder paa E. [5] *mgl.* CD. en stor E. [6] hielp CD, *mgl.* E. [7] BCDE. begiere A. [8] *mgl.* CD. [9] AB. vort C. wor D. [10] penning C. [11] mange C. [12] aff C. [13] och CD. [14] erighet C. [15] vnde lycke CD, [16] och *tilf.* CDE. [17] och *tilf.* CD.

erchebisper, daa brand Opslo, oc Siurd kong Haagens sön döde. Deße efftersk^ne^ baroner oc riddere vaare oc til: Erling Alffssön[1], Bryniolff[2] Jonßen, Gaute[3] Jonßen, Paal gaffs[4], Anders plyt[5], Torlag Bosa[6], Raguald[7] vrcka, Erling Iffuerßen, Anders Nielßen, Haluard rauder, Aslac gus[8] stallere, Erick Skauragauts[9], Einar lumbarder[10], Anbiörn suela[11], Arne slynger[12], Erland skosuein[13], Gudleick[14] snees[15], Baarder j[16] Heßbye[17], Eliff j Naustdale, Anders potter, Ogmund[18] kröckedans[19], Rognald[20] vrcka[21], Jon dronning[22], Gaute til Mele[23], Nils til Giska, Guttorm backolff, oc mange flere, hues naffn [mand kand leße vdi högbemelte kong Haagens krönicke[24].

9.de mai döde k: Magnus[29].

Vnder kong Magnus, kong[25] Haagens sön, vaare diße efftersk^ne^ erchebisper, bisper[26], baroner[27], riddere[28]. Först Jon erchebisp, [da var oc hertug Erick föd

[1] Oslo—Siurd] jfr. Ann. reg. 1254: Ob. Sigvrðr konvngssonr — — Bǫarbrvni i Oslo.

[2] Erling—Guthorm Backolf] Navnene gjenfindes i Hák. s. Hákonarsonar i samme Orden: C. 310 Erlingr Alfsson, Brynjólfr Jónsson, Gautr Jónsson; C. 313 Páll gás, Andres plytr, Þorlaugr bósi; C. 318 Ragnvaldr urka, Erlingr Ivarsson, Andres Nichólasson, Hallvarðr rauðr; Cap. 319 Aslákr gus stallari — — Eirikr skota gautsson — — Einar lungbarðr, Arnbiörn svæla — — Arni slyngr (slinkr) — — Erlendr skósvein (skolbein) — — Gudleikr sneis — — Bárðr í Hestbø, Eilífr í Naustdal, Andres pottr, Ǫgmundr krøkidans, Rǫgnvaldr urka — — Jon drótning, Gautr á Meli, Nichólas í Giska; C. 320 Guthormr bakkakólfr. Disse Personer forekommer ikke med samme Tilnavne som her i noget bevaret Haandskrift af Sagaen, men alene i Peder Claussöns Oversættelse (efter det samme Haandskrift som her).

[14] Jon—Thord] Navnene gjenfindes i Ann. reg. 1264: Brandr byskup at Holom. 1268 vigðr Jón erchibyskup. Fǫddr Eirikr son

[1] (:Milde eller mindre greff Alffs fader:) *tilf.* E. [2] Biörniol C. [3] Guotte CD. [4] gaff CDE. [5] Slip C. [6] Bosia B. [7] Renallt CD. Ragnvall (:Reinholt:) E. [8] B. hus A. gud CD. guld E. [9] Skoragautz B. Skouragodtz CDE. [10] ABD. lunbarder C. löymbarder E. [11] suale BE. sualle CD. [12] slinger CD. [13] skousuein C. skosuen DE. [14] BE. Gudlich CD. Gulech A. [15] AB. smees CD. smetz E. [16] thil CD. [17] BCDE. Hesböö A. [18] B. Omund AD. Ormundt C. [19] kryckedans CD. [20] AB. Regnal CD, *mgl.* E. [21] ABD. vrckan C, *mgl.* E. [22] dogning B. drenger CD. drönning E. [23] Melj CD. [24] *Fra* [icke alle kand her indföres B. [25] *mgl.* CDE. [26] *mgl.* CD. [27] och *tilf.* CD. [28] *etc. tilf.* A, *mgl.* BCDE. [29] *Randnoten kun i* A, *optages i Texten efter* „riddere" (L. 14) *i* CD.

kong *Magni* sön, vdi Bergen[1] bisp Peter, Askatin, bisp[2] Narffue, Torgils[3] j Staffuanger, Brand til Holom[4] j Island, bisp Tord j Grönland[5], her Gaute til Mele, Brynil Jonsen, Fin Gautesön, Anders Nielſsen, Harald Guldskor, aff huilchen Guldskoen ved bryggen j Bergen haffuer sit naffn, huilchen som er Erick Rosenkrantzis arffue[6] oc[6] odels grund, Biörn Ellingssön[7], baron til Biarckerö, oc den störste part aff de riddere, som vaare vnder kong *Magni* her[8] fader.

Vnder kong Erick *Magni* sön vaare först Jorunder erchebisp, Erland til Ferö, Arne til Staffuanger, Euind til Torsten til Hammer, Arne til Skalholt[9]. Tre[10] bisper [vaare foriaget oc affsette[12]: Jon erchebisp[11], Anders til Opslo oc Thorphin[13] til Hammer[14], bisper[12]. Baroner oc[15] riddere[16]: Her Loden

1288 10 *anno regni Erici* her Auden Huglichssen, her Baard canceller, her Haluor

Magnus konungs. 1270 Ob. Petr byskup i Biorgvini. kosin ok vigðr Askatin byskup i Biorgyn. 1276 Ob. Þorgils byskup i Stafangri. 1278. Vigðr Narfi Biorgyniar byskup. — Thord i Grönland (1288—1314) er forvexlet med Formanden Olaf (1247—1280).

[3] Gaute—Nielſsen] gjenfindes i Traktaten i Perth (DN. VIII no. 9): Gautus de Mele, Brunoluus fil. Johannis, Fynnus fil. Gouti, Andreas fil. Nicholai.

[4] Harald Guldskor] Feil for Hallvarðr Gullskór, som ellers ikke nævnes efter sin 2den Sendelse til Island (1263—64).

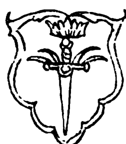
[6] Erik Rosenkrans] At „Guldskoen“ har tilhørt Erik Rosenkrans som Arv efter Losneslægten kan sluttes af Dokumenter, trykte i Christiania Videnskabsselskabs Forhandl. 1892 No. 7 (S. 34); Fru Gudrun, paa hvis Vegne hendes 2den Ægtemand Jon Smör optraadte, havde nemlig før været gift med Erlend Endridesson af Losne.

[9] Jorund—Skalaholt] Navnene gjenfindes i Erkebiskop Jorunds Statut af 1290 (N. g. L. III 241) i denne Orden: Jorundr erkebiskup, Erlendr af Færæyium, Arni af Skalhollti, Arni af Stafangri, Eyvindr af Oslo, Þorsteinn af Hamri.

[13] 1288 10 anno Erici] Noten synes udskrevet efter et tabt Brev (af Biskop Narves Kopibog?); Dateringen er ellers unøiagtig, da Eriks 10de Aar begynder 10de Mai 1289. Hr. Halvor Björn-

[1] *Fra* [*mgl.* CDE. [2] *mgl.* CD. Haagen *tilf.* E. [3] AB. Torgelſsen CD. Torkillsön E. [4] Holm CDE. [5] BCDE. Grönnlanndenn A. [6] *mgl.* CD. [7] Ellings C. [8] *mgl.* CDE. [9] BCDE. Staffuanger (!) A. [10] AB, *mgl.* CD. item E. [11] *Fra* [AB, *mgl.* CDE. [12] *anno* 1287 *tilf.* A. [13] Tosten CD. [14] Arne thil Skallholdt *tilf.* C. [15] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [16] *etc. tilf.* A, *mgl.* BCDE. vaare diſse *tilf.* B.

Biörnhoffuit, her Toruar tordssen, her Herskuir Andersön. Her Guttorm Gödesens vaaben 1283:[5]

lep[1], aff hannom [haffuer endnu Leppen sit naffn ved bryggen, som oc[2] [er Erick Rosenkrantzis odels grund[3], her Oluff til Steyne[4], hans froe hed Magnilde, her Biörn Ellingsön, her Auden hestekorn canceler, her Aslag Ragnaldßen[6] baron, her Anders plyt, hans dotter froe Göde[7], fru Cecilia Rognalds dotter. Biörn Ellingßen [oc her Anders plyt vaare bandsette vnder kong Erick for

[Form. 90 fol.[14].

denne effterskreffne sag[8], at[9] for[ne10] herrer icke ville holle de *statuta regalia* oc[11] *prouincialia*[12], som vaare giorde emellem stormectige konge[11], konning Magnus oc Johan[13] erchebisp til Nidroß 1277, huilche statuter högbemelte kong Erick, *Magni* konges[20] sön, dog haffde sorit bisperne at ville holle, der hand paa hans naadis xiij[21] aar vart krönt til konge. Huilchen bandsettelse de foractede, oc ginge ligeuel j kircken[22] blant andre herrer oc christelig forsamling. Oc der for[ne] her Anders plyt[23]

[Det[16] er[17] settergierd, om huilchen oc[18] siden var trette vnder k: Christiern den förste y Skare[19] anno 1458[15].

hoved kjendes ikke, her Herskuir Andersön maa være = hr. Sorkver Andressön (D. N. I no. 117 og XII no. 42), her Toruar tordssen = hr. Thorvald Thoressön af Hjaltland.

[6] canceler] Foran dette Ord er vistnok Navnet Baard udfaldt (jfr. Randnoten S. 91), hr. Audun Hugleikssön kan som Baron ikke have været Kantsler.

[10] Statuta regalia et provincialia] Denne Titel fører Overenskomsten i Tønsberg saavel i Originalen, paaskrevet i 15de Aarhundrede (N. gl. Love II, 467), som i den Bergenske Afskrift fra 1557 (N. gl. Love IV, 528).

[12] Skare 1458] D. N. IV no. 941 (Afskrift findes i en Mængde Lovbøger fra 16de Aarhundrede).

[1] AB. lop CDE. [2] *Fra* [*mgl.* BCDE. [3] *Fra* [*mgl.* BE. Leeppen *tilf.* CD. [4] strinne BCDE. [5] *Randnoten kun i* A. [6] AB. Arnalderßönn C. Baralderß D. [7] Giöda och CD. [8] *Fra* [AB. Vnnder konning Erick gialt en allen damask 8 ortuger CDE. (: som var 16 lybskß :) och waar det it dyrt kiöb i de dage *tilf.* E. [9] at de CD. En part af diße E. [10] bisper och *tilf.* E. [11] *mgl.* CDE. [12] prouincia (!) CD, *mgl.* E. [13] AB. Jon CDE. [14] *Fra* [*Randnote i* A. [15] *Fra* [*Randnote i* A, *optages i Texten efter* „prouincialia“ (L. 11) BCDE. [16] BCD. thetthe A. om E. [17] *mgl.* E. [18] *mgl.* CDE. [19] Skaröe i Suerrige C. Skaane och Suerrige D. [20] *mgl.* CD. [21] tretan C. [22] BCDE. kyrcker A. [23] plicht C.

döde j samme bandsetning, lode de andre [aff ridderskabit[1] hannom dog[2] stadseligen begraffue j kongens capel[3] Apostelkircke. Oc effter langsom trette, som haffde[4] verit emellem kongen oc hans raad paa den ene side oc emellem Joen erchebisp, Anders til Opslo, Torphin til Hammer bisper paa den anden[5] side, da bleffue disse tre forne bisper landflyctig[6]. Oc der [Anno 1282[7]. erchebispen[8] ville[9] drage til Rom, döde hand paa veyen j Skare, men de andre to supplicerede til paffue[10] *Martinum*, huilchen som siden skreff oc supplicerede baade[11] til kong Erick oc til hans högbaarne[12] moder, dronning Engelburg, at forne bisper motte komme til deris dignitet igien. Om de komme til deris embede, tror ieg icke, thi bisp Anders döde ocsaa[13] vdi Suerrige. *Item* deße efftersкreffne riddere: Hans Finßen, Isaach Gautesön, Eyleff Andfinßen, her Auden til Slindra[14] vdi Sogn, huilchen gaard er Erick Rosenkrantzis odal, her Trond laugmand [oc mange andre[15], hues naffn [mand kand icke for korthedens skyld alle opregne[16]. [Her Oluf[17]

h: Snare Aslagsön
h: Erich Dugaldsön
h: Guttorm Giödesön
h: Vikund
h: Helleue Suendsen[18].

[8] Pave Martin] Martin den 4des Brev (Januar 1285) til Kong Erik, expederet af Pave Honorius i April s. A., kjendes nu kun i islandsk Oversættelse fra 14de Aarhundrede, trykt i Finni Johannæi Hist. eccl. Island. I 404—10. Brevet til Enkedronningen kjendes ikke. Begge har staaet i „Form[ulare]“ d. e. Biskop Narves Kopibog.

[11] biskop Anders] Forf. har overseet Ann. reg. 1285: Ob. Þorfinnr byskop af Hamri i Flándr; Andres byskop af Oslo kom heim i land með páva brefvm.

[12] Hans—Slindra] I Biskop Narves Kopibog ved Afskriften af Roxburgh-Traktaten (Bl. 138 a) har M. Absolon skrevet Randnoten: „hans finson, Isaac gaut: andreas petri, Elauus anfinni, audoenus de slindra“, — i samme Orden som her.

[13] Slindra] Slinde ejedes af Erlend Philipssön af Losne († 1407), som gav den til sin Datter Sigrid og hendes Mand Haakon Sigurdssön; men da hun blev barnløs, er den atter kommen til Losneætten og derefter til Rosenkrants.

[1] *Fra* [riderskab CD. [2] *mgl.* CD [3] i *tilf.* CD. som waar wdi *tilf.* E. [4] hafue C. [5] BCDE. ene (!) A. [6] BCDE. landflyttige A. [7] *Randnote i* A, *optages i Texten i* E *foran* „landflyctig“ (L. 6). [8] Erich bisp CD. [9] strax *tilf.* A, *mgl.* BCDE. [10] pauon CD. [11] *mgl.* CE. [12] *Herfra Lakune i* C *til Side* 100[13]. [13] *mgl.* BD. paa hiemreisen E. [14] BD. Slindre ACE. [15] *Fra* [her Haukar lagmand andre flere B. her Haucker laugmand, her Orm Tregger oc mange flere E. [16] *Fra* [icke alle kand her indföres B. kand icke alle her for korthedens skyld opregnes D. [17] Orm DE. [18] *Randnoten kun i* A.

tregger, aff hannom haffuer Treggen[1] sit naffn, som hör Erich Rosenkrantz til.[2]

Vnder kong Haagen, kong Erichs broder, vaare diße effterskne bisper oc erchebisper: Jorunder, Eyliff erchebisp, Ketil j Staffuanger, Arne j Bergen her Orm ridderßön, Ingiald j Hammer, Erland j Ferö, Helge j Opslo, bisper. Baroner oc riddere vaare diße effterskreffne: her Biörn Ellingßen til Biörcherö[3], her Thore Haagenßen[4], her Snare[5] Aslagßen baroner, *item* Thoruald Thoresön, Eyliff Eliffsen, her Siurd til Random, her Trond Halffuorßen, her Siguart til Leyrholom[6], Thore Hanßen, Siguar Harecksen[7], Brönild storm, Trond Gunulffsön[8], Gunder Thomißen, Birge Torkilßen, Serkue[9] Pedersön, Iffuer Steinarßen[10], Euind[11] Finsön, Östen Arneßen[12], [Anders Siurdßen, riddere[13], *item* Johan Gulbrandsön, Iffuer Arnesön, Brynni[14] Agmundsen[15], Agmund Euindßen[16], Johannes til Strond, Auden Guttormßen, Haaken Ommundßen, Peder

5 Ketil—Gudbrandßen (S. 95[1])] Navnene gjenfindes i Brev af 17de Juli 1309 (DN. IX no. 82 efter B. Arnes Kopibog) i samme Orden: Ketillus Stavangrensis, Hælgo Asloensis, Arno Bergensis, Ingeldus Hamarensis, d. g. episcopi, — — Bernardus de Biarkeroy, Thorias Haquini, Snaro Aslaci, barones, Thorwaldus Thoresson, Elauus Eilifsson, Sigwardus de Random, Throndo Halwardi, Siguatus de Leirholom, Thorias Harfer, Sigwardus Harexson, Bryniulphus Storm, Throndo Gunulphi, Gunnarus Thome, Birgherus Thorkilli, Serkus Petri, Iwarus Steinari, Eywindus Symonis, Augustinus Arnonis, Andreas Sigwardi, milites, — —, Johannes Gudbrandi, Ivarus Arnomis, Bryniulphus Agmundi, Agmundus Æywindi, Johannes de Strond, Auduenus Gudthormi, Haquinus Agmundi, Petrus Petersson, Gudbrandus Gudbranzsoner.

5 her Orm riddersöön] Forf. har i Biskop Arnes Kopibog fundet et Brev (D. N. III no. 78) udstedt „in presentia Arnonis filii Ormeri militis" og antaget denne kongelige Klerk for Biskop Arne (Sigurdssön).

1 Dreggen DE. 2 *Fra* [*mgl.* B. 3 Biarkerö B. Biarkarau F. Bierckeröe D. 4 AF. Sagenß B. Sognesenn D. Segansön E. 5 AF. Suare BD. Swarre E. 6 Lęirholm B. Lierholmb F. Leigholm D. Leickholm E. 7 DEF. Harachßen B. hauercksönn A. 8 AEF. Gunilß B. Gemulßen D. 9 AF. Suercke BDE. 10 ABF. Stenerssön E. Steinordsenn D. 11 Eye D. 12 AF. Aurß B. Affuesenn D, *mgl.* E. 13 *Fra* [Andersön, Sivord wildre E. 14 AF. Brynild BD, *mgl.* E. 15 ABF. Angundsenn D, *mgl.* E. 16 Euildsenn D.

Peder*ß*en, Gudbrand Gudbrand*ß*en, Jon Jffuer*ß*en, her Sebiörn Helgesön boendis[1] j Sogn, [gaff kong Haagen hannom en tuft paa[2] Strand[2], [som heder Steinfinns gaard oc er xxx alne lang[3], her Hafftor Jon*ß*en, her Biörn Audensön[4], her Ommund[5] dantz baron, som sette sig op mod kongen oc miste der offuer sit liff. Her Auden Huglagsen, kallit hestekorn (fordi hand gaff hester först korn j Norge at ede) til Hegernes, var fangen *anno* 1299, men 1303[6] var hand hengd [j Nordnes, en part sige at hand var brend[7]. Samme tid nogit tilforn bleff Margrete brend paa Nordnes, som var kallit hellig, hun kom aff Skotland med sin mand, oc sagde sig at vere kong Erichs dotter, oc effterdi det fandz at vere lögn oc herienskied, bleff hun brend her j Nordnes, oc hennes mand bleff först halshuggen oc siden brend. Bygdis hende siden en kircke til ære, som var kallit effter hendis naffn, men der bleff en dom af sagd baade aff de geistlige oc verdslige, at ingen skulle dyrcke hende. Om hende er oc en vise giord *etc.*[8].

Item Haffthor, her Jon raudes sön, hand fick fröicken Agnes[9] kongens dotter, til ecte. Biörn j [H: Isaac Gautesön til Tolgo[10]. Giska var den rigeste, beste, rundeste, snildeste, oc sact-

3 Steinfinsgaard] En Tomt ved S. hed endnu ved 1562 „Sæbörne“ (N. Mag. I 471).

4 Ommund dantz] jfr. ovenfor S. 16[1].

6 H. Auden Huglagsen] jfr. Ann. reg. 1299 (fanginn herra Avðvn) og 1302 (herra Avðvn Hvgleiksson var af lifi tekinn i Biorgyn).

9 Margrete[jfr. ovenfor S. 15[22].

12 herienskied] oldn. *herjanskit* (Fritzner II[2], 799), nedert. *hergenscheit*, dansk *herjensked*, Ondskab (Kalkar II 219).

15 dom] se D. N. VI no. 100 (efter en Afskrift af B. Arnes Kopibog).

17 Vise] se n. Hist. Tidsskr. 2den R. IV S. 230 ff. og Færøisk Anthologi ved V. U. Hammershaimb I 93—120.

[1] *mgl.* E. Bende (!) D. [2] paa Stranden D. i Bergen F. *Fra* [*mgl.* B. *Fra* [som gaff kongen en herlig tomt i Bergen paa Stranden E. [3] *Fra* [*mgl.* BE. [4] Anndersenn D. [5] AB. Amund EF. Omundus D. [6] 1309 F. [7] *Fra* [eller brent paa Nordenes, som en part skriffuer om F. [8] *mgl.* DE. [9] Agnett E. [10] Thalge D. *Fra* [*Randnote i* A, *optages i Texten efter* „ecte“ (L. 19) BD.

modigste baron som vere kunde, hand döde *anno* 1313. *Item* her Iffuer Andersen, fru Ingeri Torbiörnsdotter, hr. Vna[1] Persön[2], Biörn Lodensön[3], [Willem[4] til Sticklu[5], Elling Omundßen. Diße oc mange andre [vaare vnder kong Haagen, *electus* 1319 vdi Opslo j bispegaarden[6].

[7]Vnder kong Magnus Smeck vaare diße effterskne ercke-bisper, bisper, baroner oc[8] riddere: Eyliff til Nidros, Anfin j Bergen, Haluard j Hammer, Salomon j Opslo, Siurd j Ferö, *Jonas* til Skalholt, [*item Olaus I archiepiscopus eo nomine, Gisbertus Bergensis, Johannes Gardensis* 1351, *Haquinus* vdi Stauanger, *Vilhelmus* vdi Orckenöe[9]. *Item* her Elling Vikungsen drost, Siurd Gautesön fæhyrder, her Poffuel fæhyrder, her Arne Aslachsen canceller, Biörn Ellingßen fæhyrder, [her Iffuer Anderßen fæhyrder[10], h: Gibbus marskalck, h: Biörn Audenßön[11], h: Omund[12] Guttormsen, h: Haagen Ormßen, h: Haluard Ormßen, Philippus Erlandßen, hans frue Engelburg[13], h: Eynar Erlandßen, hans fru Ranbiorg[14] [her Jons dotter[15], [her Jon Biörnßen, h: Orm Östenßen drosetter[16], [her Jon Haffthorßen, fru Gyri[17] Torolffs[18] dotter[19], her Siurd

1 1313] jfr. Skålholtsannalerne 1313: Obitus — — herra Biarna i Gízka.

3 Biörn—Omundsen] jfr. Brev af 10 Dec. 1305 (D. N. III 61 efter B. Arnes Kopibog), hvor „Biærne Lodensson, Velent af Stiklu, ... Erlingr Amundarson" forekommer sammen og i samme Orden.

4—5 electus—bispegaarden] har aabenbart været en Randnote til de følgende Linjer (om Kong Magnus), men er ved Afskrivningen optaget i Texten paa urigtigt Sted (om Kong Haakon) Efterretningen stammer fra B. Arnes Kopibog, se D. N. VIII, no. 50.

7 Eyleff—Orckenöer] Bispenavnene er udskrevne af Synodestatuter fra 1320 (Eb. Eilif, Vilhelm af Orknö, Audfinn af Bergen, Haakon af Stavanger, Halvard af Hamar, Signar af Færö, stadfæstet af B. Jon i Skaalholt) og 1351 (Olaus archiep. Nidrosiensis, Gisbertus Bergensis, Hauardus Hamarensis (!), Johannes Gardensis). Jfr. N. gl. Love III, 248 f. og 301.

1 AB. Wnne DE. 2 AB. Pedersön DE. 3 B. Ledensenn D, Lodemannsön A. 4 AE. Wellum D. 5 AD. Sticklaw E. *Fra* [*mgl.* B. 6 *Fra* [*mgl.* BE. 7 Anno 1351 *tilf.* E. 8 *tilf.* BD, *mgl.* A. 9 *Fra* [BD, *oversprunget i* A (1351 *mgl.* B). erchebisp Gißbrett af Bergen, Jonas aff Gaarde, Haagen aff Stadander, Willem aff Orckenöer E. 10 *Fra* [*mgl.* BDE. 11 B. Annderßen AD. 12 Ouden E. 13 Inngelborg D. Ingeborg E. 14 Randborg BD. 15 *Fra* [*mgl.* BE. 16 *Fra* [*mgl.* E. 17 Gye D. 18 Taralds D. 19 *Fra* [*mgl.* E.

Suendßen, [her Auden[1] Huglegßen[2], h: Haagen Omundßen, [h: Suend[3] Siurdsen, h: Endrit[4] laugmand[5] [j Bergen, her Aslag Oluffsen hans maag, her Iffuer hans broderßön, her Finn Omundßen, h: Torphin Sigualdßen, h: Guttorm Kolbiörnßen laugmand, h: Biörn lagmand[6], h: Biörn Audenßen[7], h: Jon Mortenßen, her Aßur Jonßen, h: Baard Petersön Guletings laugmand, her Guttorm[8] Helgaßen, fru[9] Aase[9], her Vlff Saxesön leensmand til Agershus, her Amund Borgarsen: her Johan Borgarsön, her Paal Erichßen: [her Toruald Haauardsön[10], [Haagen Omundßen, h: Haagen Thoresen[11], [Smid[12] Erichßen, her Gaute Isaachsön, Torger Simensön, Anders kyringer, Halkel Halkelßen, Monand[13] Baardßen[10], h: Hauck lagmand, fru Cicele, fru Ingeborg her Isaachs dotter.[14] oc mange andre aff alle hande slags stat oc[15] orden, huilche alle her ey kunne opneffnis.

Vnder den siste kong Haaken vaare dißе efftersk^ne^ erchebisper, baroner, riddere *etc.* Vinald erchebisp, *Jacobus* j Bergen, *Magnus* j Hammer, *Henricus* j Orcknö *etc.*, h: Viderich Vestenacke[16], h: Ommund Findßen, h: Otte Remer[17], h: Suale Remer[17], h: Erland Philipßen, h: Jon Halffuordßen, her Halffuor Jonßen, her Biörn Audensen, her Haagen Jonßen kongens frende,

[9] Toruald Haauardson] er Feil for Thorvard Halvardssön, se D. N. VII, no. 118.

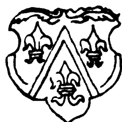
[12] hr. Elling—Monand Baardssön] De fleste af disse nævnes i Breve fra Magnus's Tid i B. Arnes Kopibog, f. Ex. D. N. VIII no. 50 fra 1319, VII no. 118 fra 1327 o. fl.

[15] sidste kong Haakon] I Opregningen er der flere Feil: „Henricus i Orcknö" maa være Jarlen Henrik Sinclair (1379—1392), idet paa Haakons Tid Viljam var Biskop, „Viderich Vestenacke" skal være Tiderich Wystenacker, hr. Jon Halvorsen maa være Jon Haftoressön, hr. Biörn Audensen vistnok urigtigt gjentagen fra Haakon V, og Titelen „hr." for de flestes vedkommende urigtig (eller forhastet). Iøvrigt kjendes alle Personerne fra Breve.

[1] Ander D. Anders E. [2] huleß D. Hougliсksön E. *Fra* [*mgl.* B. [3] AB. Siguord D. [4] Endrich CD. [5] *Fra* [*mgl.* E. [6] *Fra* [*mgl.* BDE. [7] Anderßön BDE. [8] *ßen tilf.* A. [9] *mgl.* DE. [10] *Fra* [*mgl.* B. [11] D. Tordsenn A. *Fra* [*mgl.* BE. [12] Suend DE. [13] Moram D. Morand E. [14] *Randnote i* A, *optages i Texten efter* „Baardßen" D. E *optager sammesteds* „her Houck laugmand foruden fruer, iomfruer". [15] *tilf.* BD, *mgl.* A. [16] ADF. Vestemache B. Westemunck E. [17] Römmer F. Renner E.

h: Suale, h: Narue Ingualdsen, her Ommund Bardorßen[1], h: Peder Erichßen canceler, h: Alff Haraldsen, h: Jon Darre, h: Vinald Henrichsßen canceler, Thomas Zinckler.

her Jons voben[4]

Vnder kong Oluff [oc dronning Margrete[2] vaare diße efftersкreffne riddere: her Amund Findsen kongens frende[3], her Jon Mortensen, h: Alff Haraldßen hans maag, h: Haagen Siurdßen, her Henrich canceler, [h: Henrich[5], h: Ommund Bolt, Erland Philipßen, h: Jon Darre[6], fru Ingeborg Pedersdotter til Hudstad[7], fru Sirid, fru Karine Knudzdotter, [her Jon Siurdsen[5], Jacob bisp j Bergen, her Vignold Henrichßen, Regner, Guttorm, Nicolaus erchebiscop, her Jon j Opslo, bisp Oluff j Staffuanger, Siurd j Hammer, bisp, her Siurd Haffthorßen[8], Haagen Jonsen, Otte Regmundsen[9], Erland Philipßen, Gaute Erichßen, Oluff Haraldsen.

Vnder kong Erich aff Pomeren: her Aslag bolt til Bergen, *Johannes* til Opslo, Andbiörn til Hammer, *Thomas* til Orcknö bisper. Riddere her Suale Jonsen, [h: Endre Erlandßen, h: Hartuick Henrichßen, her Oluff Haagenßen[10], h: Guttorm Bentßen, h: Narue Jacobsön, h: Haagen Siurdßen [*anno* 1400[11], [her Henrich Benckestock, her Jon[12] Darre[10].

[4] Kong Oluff] Alle disse Personer nævnes i Breve eller i Retteböder (de 10 sidste i Rb. af 26 Aug. 1383, se N. gl. Love III 218; Feilen „Regmundsen" for „Reimarssön" gjenfides i Afskrifter fra 16de Aarh.) undtagen „hr. Henrik", som kun er Gjentagelse af „Henrik kantsler", „Regner", som er Gjentagelse af Otte Reiner (se N. gl. Love III 215), „Guttorm", som er Feil for „Gaute" (Eriksen) og „hr. Jon Siurdsen", som ikke kjendes. Oluf Haraldssøn for Alf H. findes ogsaa N. g. L. III 223. Fru Ingeborg Petersdatter paa Hustad, som ellers levede tidligere i 14de Aarh., nævnes ved 1404 i D. N. II no. 580. Jon Mortensens aftegnede Vaaben er feilagtigt.

[16] under k. Erich] De 4 Biskoper og 6 efterfølgende Herrer (af hvilke kun Endride var Ridder) forekomme i den her brugte Orden i Traktaten med Skotland 1426 (D. N. VIII no. 276). „Henrich Benckestok" er ganske ukjendt.

[1] Barderssen F. Bordsön E. [2] *Fra* [*mgl.* BD. [3] dronning Margrete *tilf.* BD. [4] *Randnoten kun i* A. (A_2 *optager i Texten*: her Jonas wecter!). [5] *Fra* [*mgl.* B. [6] Siursön B. [7] AB. Hustad D. [8] Halduardßön B. [9] Ragualdssön H. [10] *Fra* [*mgl.* DEH. [11] *Fra* [*mgl.* B. [12] Jenns B.

Vnder kong Christoffer aff Beyeren *etc.*: erchebisp *Aslachus bolt*, *Johannes* j Opslo, [*Anbernus* j Hammer, *Olaus* j Bergen, *Audenus* j Staffuanger, *Thomas* j Orcknö, Jon j Ferö[1]. Oc dißе efftersкreffne riddere med mange flere[2], [h: Erland Endritsen, h: Erich Semundsen, her Erick Biörnßen[8], [her Jens Knudßen, h: Otte Mattzen[9], [h: Siurd Jonßen, her Rauald Nilßen laugmand til Steig[10] [*anno* 1466[11], [h: Jörgen Laurenßen[12] höffueds mand paa Bagahus[13], [her Alff Knudsen[14], her Oluff Nilßen. [Denne her Oluff Nilßen[15] til Talge j Ryefylchit [var kongens[16] slotzherre paa Bergenhuus. J hans tid begynte de Tyske at giöre meget (som de oc offte siden haffue[17] giort) emod oc offuer deris friheder, det kunde for^ne ridder ey fordrage, men ville at de enfoldeligen skulle bliffue ved dennem. Der hand ville nu sette dennem til rette, bleffue de hannom formastige[19], oc efftherdi[20] at[21] kongsgaarden var icke indmurit, men stod aaben, thorde hand icke der bliffue, thi[22] gaff hand

[h: Endre[3] Erlandsen, Suale Jonsen, Hartuig[4] Henrichsen, Oluff Haagensen[5], [Guttorm, h: Narue Jacobsen, raad oc vebnere, her[6] Guttorm Euindsen, Hans Kruckow[7].

[her burde insettis mere om de Tyskis hoffmod oc om deris indmuring, Skotte roff[18].

[1] under k. Christoffer] De opregnede Herrer findes alle i Breve, men dels under Kong Christoffer (D. N. VII no. 427 og 432), dels under K. Erik (Anbernus i Hamar døde c. 1430), dels under K. Christian d. 1ste (B. Jon i Færö fra c. 1450, Jöns Knutsön, Alf Knutsön og Otte Matssön fra c. 1450—55 samt Jörgen Laurentssön fra c. 1480). De i Randnoten nævnte er for de 6 førstes Vedkommende Gjentagelse, se forrige Note.

[13] Indmuring] d. e. Bryggens Befæstning af Tyskerne 1523, se N. Mag. I 548.

[14] Skotte roff] om „Skotterovet" 1523 se N. Saml. 8vo II 481 ff.

[17] formastig] gl.dansk overmodig, for mægtig (Kalkar I 668).

[1] *Fra* [medt mange flere bisper, prælater, herrer E. [2] *Fra* [Riddere B. och ridderskab, som icke giöris fornöden at molestere nogen medt E. [3] Endret H. Endrich BD. [4] Hertug D. [5] Henrichsön B. [6] *Fra* [*mgl.* BDH. [7] DH. Krug B. Krugh A. *Fra* [*Randnote i* A, *optages i Texten efter* „flere" (L. 4) BDH. [8] *Fra* [*mgl.* BDEH. [9] *Fra* [*mgl.* DEH. [10] B. Stey A. Stegen D. Steget H. *Fra* [som waarc regierende och i floer thill E. [11] *Fra* [*mgl.* BH. [12] B. Laugmandßön DEH. [13] B. Bergennhus DEH. *Fra* [*tilf.* BDEH, *mgl.* A. [14] *Fra* [*tilf.* BDH, *mgl.* AE. [15] *Fra* [*mgl.* BDE. [16] *Fra* [*mgl.* B. var oc saa hand ved dett paß E. [17] BD. haffde A. [18] *Randnote i* A. [19] ABD. for mectige E. [20] AB, *mgl.* D. fordi E. [21] *mgl.* DE. [22] da D, men E.

sig til Munckeliff, baade for det var sterck oc fast, desligiste siden det var eit kloster, j huilchet mand pleyede at haffue fred oc leyde, men der hialp huerchen hellighed eller feste mod en hob galne rasende folch, som forsamlede sig emod klostrit oc stormede endrectelige. Bisp Torleff gick vd emod dennem [berendis for sig j handen[1] *hostiam* vdi[2] monstrantz [oc begierede[3] fred, men de vgudelige banskroppe hugge henderne aff bispen[4], sloge hannom j hiel, oc der de kunde end[5] daa[5] icke bekomme her Oluff Nilßen, sette de ild paa klostrit oc brende hannom inde med to [andre, som vaare her Oluffs sönner[6], Nils oc Peder Nilßen[7], der til med to prester oc mange andre[8]. [Skede dette efter *Christi* byrd 1455 paa S: *Egidii* dag[9].

Vnder den förste kong Christiern aff det naffn vaare diße effterskne[10] erchebisper[11], riddere[12]: Her Oluff[13] Nilßen, huilchen (som *Albertus Crantzius* skriffuer) var jhiel slagen vnder kong Christiern, som oc troligt er, oc *datum* tilkenne giffuer, fordi denne högbemelte konge var vduald[14] *anno* 1448: andet aar der effter ved *sanctorum Symonis et Iudę* var hand saluet til konge, [oc *anno* 1450[16] var hand saluet til konge[17] j Trondhiem[18] [S: Oluffs dag, döde hand 1481, oc her Oluff Nilßen var[19] slagen som forskreffuit staar, *anno* 1455, thi motte det haffue skeet vnder kong Christian, endog her Oluff var til oc[20] vdi kong Christophers tid[21].

Iacobus tertius rex Schotorum fick kong Christians dotter *Margaretam* oc med hende Orchnö til brudskat. *Munst:* 54 *folio*[15].

[9] sönner—Nilßen] Skrivfeil for: sön Nils og hans broder Peder Nilßen.

[14] Albertus Crantzius] se Norvegia VIII C. 12.

[20] Munster fol. 54] ɔ: pag. 54: Anno salutis 1469 Iacobus tertius rex duxit uxorem Margaretam filiam regis Noruegiæ & in dotem accepit ius regis Noruegiæ in Orchadibus insulis.

[1] *Fra* [och bar i sin haand DE. [2] *et* E. i D. [3] *Fra* [begierende B. och bad att de wilde besinde dennem, oc bad om E. [4] hannom DE. oc *tilf.* B. [5] *mgl.* DE. [6] *Fra* [AD. aff hans sönner, som vaare B. hans sönner E. [7] AD, *mgl.* BE. [8] flere *tilf.* BE. [9] *Fra* [*mgl.* B. *Her begynder atter* C. [10] bisper CD. [11] och *tilf.* CD. [12] *mgl.* B. *etc. tilf.* A. [13] Ole CDE. [14] valt CD. [15] *Randnote i* AD. [16] 1430 E. [17] *Fra* [*mgl.* CD. [18] 1450 *tilf.* CD. [19] bleff CD. [20] *mgl.* CD. [21] *Fra* [*mgl.* E.

Olaus electus til Trondhiem, Torleff j Bergen, Gunnar[1] j Staffuanger, *Johannes*[2] j Ferö bisper, oc diße riddere, h: Oluff Nilßen, h: Henrich Krummedige, h: Kolbein[3] gast, her Peder Nilßen, h: Erich Biörnßen, h: Henrich Johanßen, *item* Engelbret[4] oc Herloff Staffens[5]sönner oc flere andre. Her Jon Smör [*anno* 1473[6], fru Kirstene[7] Taraldsdotter (som mand kallede[8] Smörhette), hendes mand Herlaag[9] Perßen, [bode de paa[10] Fit[11] j Sogn, *anno*[12] 1471 bode en anden ridder paa Fid[13], hed her Erich Andersen[14], hans frue fru Margrete Iffuersdotter. H: Maans Green *anno*[15] 1455[16].

Cunctorit[17] til Bergen med borgere[18] oc jndbyggere lidde en stor skade, först under dronning Margrete, jdet at det

1 Olaus electus—Staffenssönner] Navnene gjenfindes i Rbb. af 1453 og 1455 (Afskrift i en Mængde Lovbøger). Engelbret og Herloff „Staffenssönner" er Feil for Engelbrekt Staffenssön og Herlog Peterssön, Henrich Krummedige for Hartvig K, Kolbein Gast (Gerst) for Kolbjörn.

7 Herlaag Peterssön] Hans Hjem var Mærden ved Skien; hvis han tillige har boet paa Fit, maa han have faaet den ved Ægteskabet med Fru Kirsten Thoraldesdtr., og den er senere faldt til hendes Udarvinger. Hr. Erik Anderssön og hans Hustru kjendes ellers ikke. En „Erik Andressön paa Fit" forekommer, men i 1320 (D. N. XII no. 57).

7 Fit] i Fit Sogn i Hafslo (Sogn).

12 Dronning Margrete] jfr. Crantzii Norvegia VI Cap. VIII: Norvegia interim sub imperio feminæ quieta fuit, donec Albertus rex iam septem annis Margaretæ reginę carcere tentus, foret relaxandus. Quod cum intelligerent gregarii Rostoxiensium & Vuismariensium milites, quos Vitalianos dixere, qui dum rex captus teneretur — — bellum susceperunt — — finem propinquare sue grassationis, enauigarunt in Noruagiam, oppidum Bergense petentes — —. Egressi de nauibus in terram oppugnauêre oppidum et ferro ignique facile egerunt, ut cederent habitatores ligneis domibus mansitantes. — — — Vna de grandioribus nauibus quæ .80. uexit armatos in Daniam coacta, ab Regina capi iubetur. Quos reperit de recenti præda respersos, omnes iussit feriri gladio.

1 B. Gunner AEH. Gomar CD. 2 Thomes E. 3 B. Colbenn A. Calbon CD. Kolbiörn EH. 4 BEH. Engebriichtt A. Ingelbrit CD. 5 BCDE. Stephanns A. 6 *Fra* [*mgl.* BE. 7 BCD. Kiirstii A. Kirstine H. 8 kaller och CD. *Fra* (*mgl.* B. 9 Herluff DH. 10 *Fra* [och bode paa CD. thill E. 11 DE. Friitt A. frii C. 12 *mgl.* CDE. 13 AD. friit C. *Fra* [*mgl.* BH. 14 Audenßön B. 15 *mgl.* BCD. 16 *mgl.* B. 17 AD. contorit CE. 18 borgerne CD.

krigsfolch, som haffde legit[1] vdi Rostock oc Wismare oc fört[2] krig for deris konge, kong Albrict[3], föd j Meckelborg, som j vij[4] aar haffde legit[1] vdi fengsel, der de saage at deris röffueri[5] ville faa en ende, jdet kongen skulle befries aff hans[6] fengsel, droge de ligeruis[7] som kiöbmend til Norge oc komme til Bergen, der begynte de at röffue oc[8] brende oc skende baade kloster oc kircker oc alt som der[9] var, oc sparde intet vndertagendis folchet. Men eit aff diße skibe fick drotning Margret fat, der paa vaare 80 personer, dennem lod hun[10] alle[11] affkoppe. Det bleff icke end der[12] med giort, men de komme igien vnder kong Erick aff Pomeren om hösten, som kiöbsteffnen pleger at staa. Daa vaare tilforn de Tyske römde[13] fra Bryggen for krig oc orloff skyld, oc de Engelske seglede hid des emellem oc kiöbslagede. Der[14] de Engelske saage at denne skipflode (hues höffuids mand var Bartholomæus Fot[15]) komme, tenckte de at den gandske holstiske flode oc Hense stedernis vaare der med, thi skibede de hastelige ind oc flyde

11 Erick af Pomeren] jfr. Crantzii Norvegia VI Cap. IX: Rostoxienses ac Vismarienses — — horum erat primipilarius, cuius hodie nomen celebre permansit, Bartholomeus Voet. — — Ille Daniam præternauigans, cursum tetendit in Noruagiam: emporium Bergense petens. Iam enim Anglici portum occupauêre, pisces aridos auecturi per absentiam mercatorum Germanię: qui regnum uitauêre ob bellum. Anglici ubi uiderunt adnauigare manum illam: arbitrati totum sequi agmen Holsatorum et urbium maritimarum: rebus ad naues importatis fugam intentarunt. Idem quoque Bergensis qui tum aderat Episcopus factitauit, nam insiliens unam Anglicanarum concessit in mare. Gregarii portum apprehendere et oppidum ingressi, sine discrimine cuncta uastabant. Episcopi immunis non erat curia. Sacra et prophana omnia inuoluta: nullum rerum discrimen (ut solet apud id generis homines), franguntur sacra quæque nihil imperuium rapientibus. Aderant Norici cum piscibus et pellibus mercatum uenientes. Sed omnia sine commutatione et precio celeriter distrahuntur. Expleta præda, in naues onustas redeunt Vismariam repetunt. — — — Prædam partiuntur, nihilo tamen, ut fieri solet, ditiores inde facti.

1 liigit CD. 2 förde CDE. 3 Albrith CD. Albrett E. 4 17 (!) C. 5 roffui C. 6 sitt DE. 7 ligo CDE. 8 *mgl.* CDE. 9 det C. 10 hand C. 11 *mgl.* CD. alle sammen E. 12 CDE. her A. 13 römpt C. 14 CDE, de A. 15 Fodt CD.

der fraa. Bispen j Bergen (ieg troer det var bisp Arnald[1]) römde oc j eit engelsk skib oc drog til haffs. Siden begynte fienderne[2] at röffue oc[3] plustre[4] kircker oc kloster, biscopsgaarden oc alt det, de funde fore dennem, baade helligt oc vhelligt, oc alt det som[5] bönder[6] oc Nordfare[7] haffde hid fört, det var altsammen tagit dennem jfraa, med hues[8] godz [de opfylte[9] deris skip, oc droge siden igien til Wismar. Men[10] de bleffue dog intet[11] rige aff samme roff. Aaret der effter komme[12] de[13] igien med siu skib oc den samme[14] höffuidzmand, oc de Norske [forsamlede hen ved hundrede skytte

1 Arnald] Formodningen er urigtig, thi Arnald (Arne Klemetssön) førte kun 1432—34 Bispetitel i Bergen og var neppe nogensinde i sit Stift; Biskop Aslak, som i 1428 var postuleret til Erkebiskop, flyttede ikke før 1429 til Nidaros; han har saaledes i 1428 været Biskop i Bergen.

8 Aaret efter] jfr. Crantzii Norvegia VI cap. X: Aspirante uere ad nouam se accinxêre expeditionem, in idem ducturi emporium. Quadringenti circiter septem nauibus ingrediuntur mare. — — Eius rei euentum de priori metientes Noruagii se iam instructiores fecêre, si ad prædam redirent. Emporium Bergense recto cursu inuadunt. Qui inerant Norici iam munitionibus firmabant regis atque pontificis curiam, inde oppidum propugnaturi. Sed Gregarii fortiter aggrediuntur. — — Jubet in naues regredi. Vix se in naues contulere, et ecce magna undique uelorum frequentia propinquat. Erant Noruagii, qui prædatoribus occurrerent Nec mora, pugnam ineunt. Septem naues cum pluribus quam centum iniêre pugnam. Primo certamine minor de septem capta est. — Nihilo secius pugnauêre sex reliquæ. — — Cumque pugna crudesceret, cæsis plurimis qui supererant Noruagii fugam ineunt: uictores mare tenuêre Vitaliani. — — aggrediuntur urbem expugnare. Sed nullus ibi labor. Nam habitatores Noruagii, ubi suorum in mari fugam uidêre, uictoriam Germanorum: fuga sibi quisque consuluit. Ita uacuum habitatoribus emporium inuadunt, despoliant, præda explentur. Bartholomeus cum suis potiores rerum partes detrahens, enauigat Albim fluuium petens. — — Erat autem tum post natum Christum annus Millesimus Quadringentesimus et tricesimus nonus.

[1] ABC. Arnold DH. *Fra* (*mgl.* E. [2] fierne C. [3] *tilf.* CD. skiende oc E. [4] brende D. [5] bode *tilf.* CD. [6] bönderne CDE. [7] Narfaderne CD. nordfarene E. [8] deße C, dette D. alt det röffuedt E. [9] *Fra* [opfylte de E. [10] *mgl.* CD. [11] icke CDE. rett megitt *tilf.* E. [12] *tilf.* CDE, *mgl.* A [13] vd *tilf.* C. [14] *mgl.* CD. forb. capiteen eller E.

baade[1] mod de röffuere, oc finge först eit aff de siu skib[2], siden[3] da[3] dapte de, fordi[4] de Tyske skibe vaare saa höge, at de kunne icke komme op[5] vdi[6] dennem. Oc endog de, som vaare paa kongsgaarden[7] oc biscopsgaarden, [huilche[8] de haffde befest[9] mod fienderne[10], kunde vel haffue holdit baade gaarderne emod fienderne, dog flyde de, jdet at de saage at de andre Norske bleffue til söis offueruundne aff de Tycke, huilche effter seieruindingen gaffue dem[11] ind j byen, röffuede oc borttoge alt det de finde kunde, oc droge hen dermet[12] til Elffuen. Skede[13] dette[14] aar effter *Christi* byrd 1439[15], paa huilchet aar Christopher aff Beyeren kom til Danmarck.

Eit[16] andet *datum* finder ieg vdi nogle[17] latiniske vers om 1429, at Bergens kircker oc closter skulde uere brend aff de Tyske röffuere, ieg gißer at det haffuer verit den förste tid, som de[18] falle[19] her ind[20] vdi dronning Margretis[21] oc kong[22] Erichs tid[20] aff Pomeren, fordi hun leffde [enda effter[23] kong Erich regerede. Saa lyde versen[24]:

Anno 1429[25]. *C D: milleno cum nono sicque viceno*
comburitur templum Bergense perque piratas.

Vnder kong Hans, som var kronet 1483, vaare diße effterskreffne[26] geistlige oc verdslige rigens raad j Norge: bisp[27] Gunnar[28] j Opslo, Hans j Bergen, Karl j Hammer, Iffuer

[18] 1429] er det rette Aar for det 2det (3die) Anfald. Forf.s Mening er, at Anfaldet i 1393 skulde henføres til 1429 og at Dronning Margrete da endnu levede!

[22] Gunner—Guttorm Tield] De 3 Biskoper, Kantsleren og de 10 verdslige Herrer nævnes i samme Orden som Udstedere af et Brev til det svenske Rigsraad, dateret 1 Februar 1482 (trykt hos Hadorph p. 302 ff.). En Kopi af dette Brev har altsaa existeret i Bergen.

[1] *Fra* [heeden veed hundret skib bouder, och forsamblede dem CD. rustede sig wd mod dem med 100 skiöttebaader E. [2] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [3] *mgl.* CD. [4] at *tilf.* CDE. [5] igien *tilf.* C. [6] i CD. till E. [7] kongens gaard CD. [8] huilchen CD. [9] *tilf.* CD, *mgl.* A. [10] *Fra* [*mgl.* E. [11] sig CD. [12] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [13] och scheede CD. huilchet skiede E. [14] det CD, *mgl.* E. [15] 1430 C. [16] och CD. [17] nogen CD. gamble *tilf.* E. [18] *mgl.* C. [19] faldt D. [20] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [21] Magrets C. [22] kongen CD. [23] *Fra* [endog CDE. [24] wersenne DE. [25] *Randnote i* A. Dett er aar 1429 *tilf.* E *i Texten* (*efter Verset*). [26] AFH, *mgl.* CDE. [27] biscop F. bisper CD. [28] B. Gunder F. Gunner AE. Gunardt CD. Gundi H.

Vickung[1] sön[2] prouist j Opslo oc rigens canceler, h. Erich Biörnsen, her Alff[3] Knudzen 1485[4], her Bo Flemming, her Gaute Cane[5], h: Suend Galle[6], h: Einar fluge[7], h: Jon Biörnßen[8], h: Otte Mattzen[9], hans froe hed[10] fru Ingeborg Lydis[11] dotter[12], h: Magnus Perßen, her[13] Guttorm thield.

Vnder kong Christiern, som var kronit j Opslo 1514, vaare dißе rigens raad j Norge geistlige oc verdslige: Erich Valckendorp erchebisp, bisp Andor[14] til Bergen, Andreas[15] til Opslo, Hoskold[16] til Staffuanger, Magnus til Hammer.

Vnder kong Frederick den förste[17].

[Vnder kong Christian den tredie[18], oc[19] vnder kong Frederich den anden haffuer ingen raad verit vdi Norge, men fire slotzherrer, som ere til Bahuus, Agershuus oc Trondhiem, de regerede landit effter kongens breff oc befalning oc Danmarcks raads samtöcke.

8 Erik—Hammer] Disse Biskoper nævnes sammen i Oslo i et Afladsbrev for St. Halvards Kirke i Bergen (D. N. I no. 1040).

1 Wicknuck E. 2 ABF, *mgl.* CDEH. 3 Oluff BH. 4 ACDF, *mgl.* BEFH. 5 *mgl.* CDH. Galle (!) E. 6 Oluff Otteßön *tilf.* BEH. 7 ABF. flugge CD. flue E. Hans Kruckov *tilf.* BEH. 8 Turßön BEH. her Alff Knutsön 1485 *tilf.* C (!). 9 Biorrenßön (!) C. 10 *mgl.* CDF. 11 Lyders E. 12 *Fra* [*mgl.* H 13 och CD, *mgl.* F. 14 Anders BCDE. 15 Anders CDE. Muuß *tilf.* E. 16 Hoskioldt CD. 17 *Derefter aabent Rum paa 4 Linjer i* A. 18 *Her stanser* A (*med aabent Rum nederst paa Siden*), *Resten efter* BCDE. *Fra* [*mgl.* E. 19 *mgl.* E.

TILLÆG I *B*.

S. 41. Ja sandelig da troer ieg icke gudfryctigere folck til at verre, end de rette indfödde Norske folck ere.

S. 41^{23}. Ja Norrig haffuer giort aff mangen fattig dreng en riig dannemand.

S. 46^{17}. Dette folck ere meget skarpsindige, kand aff Been oc Hualstender meget konstelig vdskiere huad de ville, oc besönderlig giöres aff dennem det ypperlige Spil, som kaldes Skack taffuel, huilked er Herrers oc Försters lyst oc tiids fordriff. huilked spil oc Islenderne mesterligen oc skarpsindeligen spille kand[1].

S. 63^{15}. Der findes oc et slags forferdelige, skadelige oc grumme bester i haffued, som mand kalder Söorme, huilken (naar hand samen kryber) er saa tyck som en Vinpibe eller ölltynde, (oc naar hand sig vd giffuer, bliffuer hand) 30 eller 40 Alne lang. Samme Orm lader sig gemeinlig til siune vdi Julii oc Augustii maaneder, besönderlig vdi viig, fiorder oc haffner, naar det er hæt oc klart vær, paa huilke tider mand til Baads med stor lifs farlighed oc besuerlighed reyse maa, ti hand behendelig vdi mange krumme oc kraagede bucter fremskrider, oc giffuer sig mod dem som ere y baadden, at hand dem kand omkomme, oc badden omkaste oc ödelegge, men hans tredske oc bekendelig anslag hanem afslaaes, ti de som herom vidskab haffuer, tager gierne oc gemeinlig med sig i Baadden Bebergel, huilke de smaa skraber, oc dennem ret imod Neßen den kaster, saa maa hand endelig ved den lugt bortuige, oc ingen skade giöre kand.

S. 69^{24}. Samme stue er saa stoer, at naar en staar y dören, oc seer en anden der inde, da siunes hand som inde er meget liden, oc taler hand, da skal hand raabe meget höyt, om den anden skal höre det. Lige saadan en stue findis vdi Nordfjord, aff lige saadanne store brede stocke, som y fordum tid er opbygged, oc kand y samme stue paa en tiid tvende vnderskedelige bryllups höytider holdes.

S. 82^{8}. Vdi Stauanger stict ligger den vide berömte haffn Fleckeröen, vdi huilken naagle tusende skibe aff atskillige Nationer imellem aar oc dag sig der forsamler, oc med stor lyst, skiuden, trompet liud ved hundred oc flere tillige sig

[1] Jfr. Norrigia illustrata S. 233, som tildels ogsaa laaner fra Peder Claussön (Saml. Skrifter S. 192).

der fra igen ved Conföye til vnderskedelige orter oc steder begiffuer[1]. Vdi samme stict ligger Auelsnes kircke paa den venstre haand, naar mand kommer ind y Karmesund, som haffuer verred en aff de allerstörste herrets kircker y Norrig, oc ved konning Haagens bekostning opbygget. men nu er den störste part der aff forfalden.

S. 84^{15}. Vdi vaar tid haffuer leffued en hæderlig oc höyglert mand ved naffn H: Gudbrand Thorlachsön Biscop for Norden paa Island, y det stict som kaldes Holum, huilken aff en ret hiertens kierlighed til Guds ord at forfremme der paa landet, haffuer ladet bekoste et skiönt Tryckery, oc vdi det Aar 1584 icke vden stoer bekostning ladet prente den store Bibel paa Islandske sprock oc tungemaal, til Guds hellige naffns ære oc mange menniskes euige salighed, det oc icke dermed er giort, men siden effter den tid er atskelige baade Latine, Danske oc Tydske böger paa Islandske vdsette oc prented, mange menneske der paa landet til tröst, glæde oc hugsualelse, hand haffuer oc aff en ret hiertens iffrig kierlighed til Gud oc hans næste verit omhyggelig for at vdskicke aff Landsens indfödde til fremmede vdlendsk steder, at lære den ypperlig prenter konst, oc andet mere som dertil hörer, huor med den S: hæderlige mand haffuer saa lenge verden staar, giort sig her et euigt vdödeligt naffn, oc alle Islender, som nu leffue oc her effter kommendes vorder, först Gud der for maa tacke, oc siden den hæderlige mand rose oc berömme, oc endelig bede Gud at hand sligt gudelig velbegynte verck oc klare lius vilde lade indtil Verdens ende huos dennem liuse oc skinne, oc icke formörckes eller gandske vdslettes.

S. 95^{9}. om hanem siges at hand vaar vdsent, at hand skulle fra Skotland hente en brud til Norrig, oc imedelertiid de vaare paa reyßen, da besoff hand hinde.

TILLÆG I *E*.

S. 6^{20}: det er: Harald haarfawer, som de kaldett hannem for handz smucke och deilige haar skyld.

S. 6^{22} (*efter* gaffuer): naar hand will dem well, men naar hand wredis, da tager hand saadanne fra dem igien.

S. 8^{7} (*efter* Norinberg): *item* Norlingen, dog mener en part Historici, at Norling haffuer sit naffn à Nerone.

S. 9^{11} (*efter* dag)—9^{17}: Och dett skiede aar 912. Och skulle forb. land bliffue alle Nordlęnder, som waare dragen aff deris

[1] Jfr. Norrigia illustrata S. 177.

fædrene land medt hannem, till en evig boligs stæd etc. Lod saa forb. Rolff sig med sin krishær döbe, oc der hertug Rubert stod fadder till hannem, bleff (Rolff:) kaldett effter hands naffn Robertus. Der foruden saa gaff kong Carll aff Franckerige Rolff sin daatter Gißell, oc saa bleff hand den förste hertug udi Normandien[1].

Dette er om Normannorum förste wdsprijng, men huad deris effterkommere anlanger, saa well mandelige gerninger, mectige herredömmer, slect, byrd, och suogerskab, med Franckerige, Engeland, Italien, Scicilien, Calabrien, Apulien, Wngeren, Bohemen och det Øster-rigis huuß, de Rommerske keisere etc. wil ieg gaa forbi.

S. 10[10]—11[30]: Ti all den stund öffrighedz personer frycter och elsker gud, holder handz ord iære och act, forfremmer uden nogen persons anseelse low oc rett med all retsindighed: flyer affguderi, tiranni och wold, lettferdighed etc. oc betencker att de ere Guds vicarii och lænsmend, desligeste att de skall giöre regenskab der fore: see saa stadfester gud deris regiering och lande: men der som de anderledis bliffuer til sinds, och anderledis giöre, saa stöder hand de stolte oc mottwillige aff stolen fra ære och dignitet, och forvexler saa riger och regementer til andre igien etc.

Effterad Harald haarfagers slegt oc affkom haffde regierett wdi fem hundrett aars tid, saa er dett kommett wnder Danmk., dog weed giifftermaal: och endog att Norge er nu saa gammell, att dett gaar medt staff, saa haffuer Gud dog saa naadeligen wndt och giffuet (: diß medlertid :) en aandelig kiep och staff, som er handz hellige oc saligiörende ord, med de höygverdige sacramenter: paa dett, att dett skal icke omfalde, men bliffue til enden. Huorfore handz hellige och meget höygverdige naffn skee tacksigelse i ewighed.

S. 18[4]: Denne samme milde her Alff (: en part kalder hannem lille eller mindre her Alff:) hedde paa Latine i de dage Oliuerus de monte, item comes de Sarpsburg eller greffue till Sarpsborg (: nu Fredrickstad :).

S. 20[24]: Och her aff kand mand och saa forfare huad aarsage der waar till att haffue paafördt de Tysker, Skotter och andre stoer skade och affbreck till land och wand, i huor hand kunde: men effterdi hand haffuer werit en tapper söhane, er der fore well mueligt, att hannem siuntis best leilighed till saadant at fulddriffue wdi Örsundit, huor deris reise och kaaß falt frem, ligesom wiisen ocsaa om hannem lyder:

Synden seigle de Tyske mend, alt baade med meell oc malt,
Men Alff ligger i Örsund, han tager det fra dennem alt etc.

[1] se Huitfeldt I, Tillæg Nn ij.

Och effterdi hand haffuer dett giort paa fremmede strömmer och icke heller der spart de Dandske, men faldt dem oc saa fiendtligen an, i mange maader, for dett oprör skyld, som kom aff her Erick glippings wgierning, at hand woldtog her Marsk Stigs frue etc. och de Norske holt med her marsk Stig och hans börn, er hand derfore paa dett siste ahngreben oc lagt paa steigle der samme stæds[1].

Huad will mand tale om den mectige jomfru Rusle, som förde kri mange stædz, oc synderlig it stoert kri paa Danmarck och tuingede sine lande skatt skyldige wnder sig etc[2].

S. 22^{15}. *Randnote*: her er hoffved aarsagen, huorfore at autor haffuer skreffuet denne narration.

S. 22^{20}. Men att beviise for saadanne, att her haffuer weritt konger, er icke anderledis, end att een skall endelig forplict were at bewiise solen were oprunden om middagstid, naar den skinner aller klariste.

S. 27^{2-6}: Dett betyder icke aleniste, at konning Harald skulle bliffue gammel och graaherrig, och i saa maade paa sin alderdom skröbelig och svack, som alderdom altid med sig förer: mend end oc saa, att Norge skulle till en tid florere, oc paa dett siste forskeckis oc bliffue skröbeligt, ligesom itt krycke gammelt menniske etc. Ligerwiiß som dett er nu paa denne dag: ti quisterne aff træit betegne hands ett och affkomme som skulle were konninger och regiere landett till en tid, och siden udspredis offuer alt rigitt, och siden paa dett siste endeligen wißne och wndergaa, huilkett och saa skiet er: thi kongeblodett er nu formindskett och forvexlet thill fattige bönder och andre ringe almues folck.

S. 28^{18-21}. Huilke historier, medt mange andre, giffuer jo klarligen till kiende herrer och förster i lande, riger och regementer, enten forandring som skall skie, heller och saa lycke, seiervinding och fremgang i deris regieringer, eller oc saa om nogen besynderlige och seerdelis straff och landeplager, medt huilke gud almectigste storligen foraarsagis thill att straffe baade dennem och wndersaatterne medt tillige, for deris store synder, laster, hofferdig offuerdaadelse och formastelse, saa well som for wold, tiranni, och andet saadant mere skyld: paa dett att de engang for alle kunde lere att kiende först dennem sielffue, oc siden deris egen ringe (!) skröbelighed: och derhos eracte guds store wiißdom, almectighed oc wsluckelige wrede imod sig: naar som helst de hofferder sig, och icke tilbörligen wille ydmyge sig wnder guds weldig haand, som det sig bör. Huorfore de med all rette och betimeligen

[1] se Vedels Visebog II no. 14, 15, 29—32 (D. gl. Folkeviser III).
[2] se Saxo (Vedels Overs.) S. CLXXI.

burde eracte och rett ahnsee, huorledis den wiise och meget höygberömte konning Salomon haffuer ydmyget sig for herren: och ganske demödlige och aff inderste hierte bedett gud om naade och forstand i sin regiering, och derhoß bekiender hand sig aldeles wbekuem och wduelig till att stande suadan menighed fore och dömme (: som hand sielff siger:) Guds sönner och döttre, uden Gud sielff wilde meddele hannem sin wiißdom, naade och forstand dertil. Thi hand frivilligen bekiender, att hand sielff (: aff sin egen magt:) haffuer en gandske ringe forstand i low, rett och saadanne sager etc.

1 Reg. 3. 2 Paral. 1. Sap. 9.

S. 36^{1} (*efter* til): Men naar mand will rett eracte dett, da er her i rigett saa offuerflödige mange, gode, faste och trygge haffne, at ligge med skibe udi, som de loge i en stue, i huad for storm, eller huor stortt wvær der kunde paa komme, som icke udi nogitt andett konge-rige kand findis.

S. 37^{9} (*efter* Styclestad): lige paa den tid om sommeren, som handz dag holdis, som er den 29. Julii. Hand skal were föd paa Ringerige, paa Böneßnæs, aff hellig Aaste sin; moder.

S. 38^{13} (*efter* len): som lod mure en graff till den salige herris oc förstis legeme.

S. 40^{8} (*efter* riger): Men ellers haffuer de Naarske folck weritt mere jffrige och fyrrige wdi den religion, som de haffuer werit wnderwiist och oplerde wdi, frem for nogett andett konge-rige. Som nochsom kand erfaris der aff, att alt dett norske odell och jorde godtz er wnder cronen, som de haffuer giffuitt thill closter och adskillige altere i gamble dage, foruden dett som er giffuett til kierker, scholer, hospitaler, prestboler, och saa i mange andre maader.

S. 41^{20} (*efter* giorde): (: O Norvegia qvam jam mutata es
ab illo, Hectore: Heu, jam omnia in peius ruunt:)[1]

S. 45^{20} (*efter* begyndis): weed Almindbreck i Bahuuß læn, imod Hallind.

S. 47^{8} (*Randnote*): Paa wor herris himmelfærds dag (: uden tuil i Ringsagers kierke:) slog Rörick till S. Ole med en kniff, ti de stode i stoell sammen.[2]

S. 48^{n} (*Randnote*): Den smör adell kommer fra Norge oc bygger paa Island.

S. 48^{8} (*Randnote*): Island bekommer low och laugmand, huilken Islandske lowbog er endnu tilstæde, och er prentet aar 1578 ved Jon Jonsön laugmand ibid.

S. 50^{18} (*efter* land): oc det siunis troligste: effterdi her ifra til Americæ grentzer eller Ostindienn er dog ikunn kort seilatz

[1] se Virgils Æneide II, 274—75 og Georgica I, 99—100.
[2] se M. Störssön Bl. 46 a.

igiennem Weiggattet, frem for denn annden seilatz imod synndenn etc.[1]

S. 58^{23}—59^{2}: Kong Sweris moder, Gunille, som för haffde kong Siword Haralssön, hun fick en mand igien, som hedde Wnas smid, som waar kong Sweris stiffader, oc waar for^{ne} Wnas smid bispens broder i Ferröö. Huorfore hand flyde her ifra Norge med kong Swere, som den tid waar en liden dreng, och thill for^{ne} Ferröö, huor hand bleff opföd[2] i bogelige konster, och bleff treffeligen lærd, huor fore hand oc siden gaff landet store friheder, kirckerne ornamenter, baade aff sölff, guld och kostelige kleder.

S. 61^{29}. Tagendes exempell aff den gudfryctige, wiise och rettferdige Salomon, som ick altid sætte sagen till hiemting (: ad komme supplicanterne andre wdi hender etc. :) men tog sig sielff wmage till adt forhöre eller offuerhöre sagen, och i saa maade wdforske den rette och bare sandhed etc. Derfore siger oc Salomon ydermere Proverb. 20: Naar en konge sider paa stolen oc dömmer, da adspreder hand alt ont med sine öyen. Det er att see till, med sine wndersaatter, den stund hand er i sin regiering, huorledes det gaar til etc. Ti dett er den ting, som aller mest bepryder kongerne och regenterne: och dett er oc den ting, som kand forfremme deris regement, lande och riger, och forbinde saa huerandre wdi een sand Guds frygt, kierlighed oc enighed.

S. 62^{6}—63^{15}. Jeg will intett tale om den herlige faare ost och giedost, flesk, kiöd, huder, skind, och adskillige willevarer her faller i landett.

4 her er sölffbierge i landitt, som i fordum tid haffuer paa adskillige steder weritt i brug, som nu wdaff wandmæctighed icke kand brugis, her er kobberbierge och jernbierge, der foruden myreiern offuerflödigen: men Norge er bleffuen saa kold och kraffte löß, ja sandzelös, att den nu huercken kand, icke heller formaar saadant at bringe til weye.

5 her er alle haande slags fisk och sild, som gud begaffuer dette land med, som er, den wide och vel berömte tosk, som kaldis Bergenfisk, lange, huidling, flyndrer, helleflyndrer eller huede, aff huilken kommis raff ock reckling, braßen, hysinger, lax, aall, styrri mackrell, öritt, seig, haa, hummer.

Jeg will inttett tale om de mange slags hualer her fangis, aff huilke mand bekommer speck och lyse, foruden dett ypper-

[3] d. e. Waigats-strædet mellem Novaja-Semlja og Nordrusland, f. Ex. paa Mercators Atlas fra 1587 (Nordenskiöld, Facsimile-Atlas no. XLVIII—L.).

[2] se M. Störssön Bl. 106 b.

lige ambra ceti, eller ochsaa ambra purgata, eller hualsucker, som föris aff rigitt wdi andre land och selgis paa mange adskillige apothecher for en synderlig lægedom, item rosmer, haabrand och haakierling saa stoer, att mand bekommer j lest tran eller lyse der aff.

6 Hvad skall mand tale om dett herlige feede fæ och queg her i landett, som bucker, gieder, faar, suinn, skiönne och karske hester, smaa slags och store.

wdi skowgene hine store forfærdelige ellensdiur, hiorte, hinde, rensdiur eller daadiur, adskillige slags reffuer, swarte, blaa, huide, röde. Loß och maar, smaa och store, som kaldis wlffs gouper, reffs gouper, och katte gouper, fyllefratzer och offuerflødige harer.

S. 66^{8-10} (*efter* Olaus): som siden römpte till Holland, for kong Christian den 2 (!), der mand skreff 1527 (!). wdi paasche hellige dage. Samme tid tog hand med sig Norgis rigis crone, swerd, bredöxe och all Norgis rigis herlighed, medt megett andet guld och sölff, clenodier och allt huis guld, sölff, kobber och andet gods hand med en hast kunde faa med sig aff kirckerne, saa att hand med en hast fick nogle skibe ladde aff samme godtz, huilket for^{ne} godz bleff störste parten, med skibe och allt, paa samme reise.

Denne forb. biscop siunis att haffue holdett med gamble kong Christopher (!), kong Hansis sön, torde der fore icke bie, men römpte, och döde thill Amsterdam j Holland.

S. 68^{4}–69^{3}. Borgerne wdi Opslo sætte sielffve eller lode sielffve sticke jld paa byenn. Dett samme giorde de ochsaa till Sarpsborg: thi de wilde icke giffue brandskatt. Men bönderne gaffue brandskatt, och Swenskene gaffue dem fredztegn och breff, och trode bönderne deris ordtt och löffte, huor wdoffuer de toge ifra dennem alt dett de haffde.

Först beleigrett de Hammers gaard och befestning: och toge dett jnd: och straxt droge de till Agershuuß slott, och belagde dett med fem leiger, och skiöde fritt paa muren, dog de betaalde dett dyre nock, med blodpinde for huertt skud.

Handz kongelige naade och Majest. kong Fredrick lod forsende op till Agershuuß i Norge Frantz Brockenhuuß, Biörn Kaas, Knud Steensönn med xxv skibe, store och smaa, till wndsætning.

Wdi medler tid som forb. Frantz Brockenhuuß holtt skyrmyßell medtt de suenske paa Egeberig och andenstædz. da kom een galley till slottett, huilken e. och welb. Erick Rosencrantz lod did forskicke, som waar weldeligen berustett, med nogle hundret duelige hageskyttere, oc dett her ifra Bergenhuuß læn. Oc waar samme galey wdmunterit medt mange skiönne gottlinger och stycker, och waar med nogle sköttebaader.

Welb. Erich Munck thill Hiernne waar höffvitzmand paa samme galley och indlagde en stoer ære, prii*ß* och seiervinding. Thi hand skiöd ind wdi den swenske skantze och leiger, saa at mand kunde see blodett löbe wdaff skantzerne, löbe graffuerne och wdi söen:

De wdaff galeyeren lagde well 2000 ned, och deris öyen til haabe: thi hand kom bag paa dem ind paa grunden, icke lenger ifra end it pielskud, och haffde de swenske inttett skandtzett for sig paa den side: huor fore att de skiöde aff galeyeren och skyttebaadene, baade med mange groffstycker och hager wdi deris skantzer och leiger etc. och de kunde icke bruge deris skött och stycker.

Saa maatte swensken sætte kroppen och liffuett till, saa att wandett eller söen bleff röd aff blod: och miste svare mange folk, som de lode sielffve opbrende, paa dett at mand icke skulle kunne tellie dem, som falt.

Och waar dett icke andett mueligt, fordi saa att Erick Munck giorde lyst paa sin side, desligeste skiöde de och flux aff slottett, och for det tredie aff de dandske skibe, som dog haffde deris skantzer paa hoffvitztangen.

Denne skyrmitzell och slag stod i siw gandske timer, saa att mand hörde icke andet en raaben, skrigen, her, her, her, ladde, skiöde, robte statt bi, statt bi, fal an, fal an etc.

Den anden dagen der effter, da lod den swenske öffverste tilbiude Christenn Munck, med de Dansche paa kong Erik den 14. hanns wegne, at wilde holde it felt slag eller slachtning med dem paa slotz enngen: Menn om nattenn sætte swennschenn jld paa sit leiger och forsenndte sin tro*ß* for sig ned ad Wigenn. Menn nogle dage förend de römbte, da bleff deeris beste styrcke eller schyt synnderschott aff slottet.

Der de affrömbte, bleffue der ochsaa mange omkomne paa Romerige. Men der hand kom paa grenntzen eller lanndemerket igienn, da haffuer denn suennsche Johannes Siggesönn munstret och talt sitt folck, da haffuer hannd paa adtschiellige stæder mist 6000 mend. Huorfore hannd med grædende taare formaledidet och forbandet denn som war aarsag till det tog och inndfalld wdi Norge. Thi endog (: siger hannd :) at wi haffuer faaet och bekommet roff och bytte, saa haffuer wi och saa mist alt wort beste kriigsfolck.

Huad schade och affbreck de suendsche giorde i det jnndfalld paa Hammer, O*ß*loe, kircker, hospitaler, med adschiellig tyrranni, will ieg gaa forbi.

S. 71[17] (*efter* haardes sön): (: som bleff slagen i Engeland 1063 :)[1]

S. 80[18] (*efter* byen): Dog heder dett medt all rette S t a d a n d e r,

[1] se M. Störssön Bl. 76 b.

heller den anden stad: ti Tönsberig skall were den eldste stad wdi Norge, der nest Stadander, lige som mand wilde sige saa megett som den anden stad etc[1].

S. 82[10] (*efter* fructsommeligt): ja den aller fructsommeligste frem for alle de andre stiffter, besynderlige paa huede, rug, byg och ertter, desligeste och alle haande quæg, fæ, faar och gieder. Fordi saa att Hedmarcken, Gulbrandsdalen, Tofften, Hadeland, Ringerige, med andre flere herreder och böygdelag, ligger der wnder, som ere de beste kornland i all Norge.

S. 87[3–5]: Nu fylger effter om den ypperlige adel, her haffuer werit wdi Norgis rige, som er den siste rooß som Norge kand berömmis wdaff.

S. 89[2–5]: och hands egen sön, Peder Skulesön, gaff sig wdi it stegers huuß, oc fick en skiden quinde kleder paa. Men kongens (: Berckebenene :) kom hannem till att gaa wd aff closteret, och slage hannem ihiell, saa well som sönnen Peder, thi de sette jld paa closteret[2].

S. 90[4] (*efter* Bosa): Aasuld til Österraadt, Loding Gunersön, Peder Povelsön, Gunder kong Haagens frende, Find Goutesön, Baard aff Gundrickstad, Peder Iffuersön, Willem aff Torgen, Grim aff Sande, Iffuer Pedersönn, Arne Black, Clemett aff Holme, Oluff kyffling, Baard Graa[3].

S. 91[3] (*efter* Grönland): Povell Gaaß, Lodin stour, Erland i Biarckö, Erlandt Raudt.[4]

S. 92[6] (*efter* canceler): hans fader hed Helge (!), oc kaldis derfore saa, fordi hand vaar den förste som gaff sine hester korn i Norge att æde, hand bleff fangen 1299 og hengd i Nordnæß wden for Bergen[5].

[1] Jfr. Peder Claussöns Udtalelse mod denne Etymologi (Saml. Skr. S. 322).

[2] se M. Störssön Bl. 149 b.

[3] se M. Störssön Bl. 148 b—149 a.

[4] se M. Störssön Bl. 159 a og 163 a.

[5] se ovenfor S. 95[6].

OM

HAMMER.

HAANDSKRIFTER:

A = no. 938 fol. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet i Christiania c. 1633.

B = no. 1565 b i ny Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, Afskrift fra Midten af 18de Aarhundrede.

C = no. 233 fol. i Throndhjems Videnskabsselskabs Haandskriftssamling, Afskrift fra c. 1740.

D = no. 2842 qv. i gl. Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet i Midten af 17de Aarhundrede (c. 1650—60).

E = no. 1720 qv. i Thotts Samling i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet c. 1710—20 af P. B. Mylius.

F = no. 89 qv. i Deichmanns Bibl. i Christiania, skrevet c. 1710—20 eller lidt senere (kun benyttet i 4de Afsnit).

R = Uddrag i „Norriges Beskrivelse“ af Mag. Jonas Ramus (Kbh. 1735).

[*In nomine Iesu Christi*[1].

Anno [*domini M : D : LIII*[2] den 22 daug *julij* paa Hammers gaard, vaare thillstæde hoes Christen Munck samme tid aff Hammers capittel hr. Trugels *cantor*, en mand ved hundrede aar, mester Torbiörn[3] aff Todten[4], mester Amund Ellingsen aff Hadeland,her Baard[5] Rolffsen aff Stange[6] med flære geistlige mend, dernest Bendt Haar laugmand, Christopher Mogenßen till Vie,

[1] Hammers gaard] nuv. Storhammer Gaard v. for Stiftstaden Hamar.

[2] Christen Munck] til Toberup, Høvedsmand paa Hammers Gaard 1549—56 og 1561—67, paa Akershus 1556—72, † 1579.

[3] hr. Trugels] Olafssön, var Brodersön af Biskop Herman Thrugilssön († c. 1503), nævnes som Cantor ved c. 1520—30 (D. N. VI, no. 713) og ved 1548 (Hamars Kapitels Jordebog), havde *altare quinque vulnerum* og Gautestad Præbende.

[4] M. Thorbiörn] Olafssön, af Familien Skaktavl, var Sogneprest paa Thoten før 1547 (DN. II no. 1148), havde de 15 Nødhjelperes (S. Jørgens) Alter med Alms Præbende (Jordebogen fra c. 1548), tog Afsked som Sogneprest 1568, † 1577. Han var gift med Søster af Christoffer Mogenssøn.

[4] M. Amund Ellingssön] var Sogneprest paa Gran (1534 ?), havde ved 1548 S. Salvatoris Præbende (Jordebogen) † 1573.

[5] Baard Rolfssön] af Familien Rosensværd, Sogneprest i Stange, havde ved 1548 St. Michaels og St. Nicolai Præbender (Jordebogen), † kort efter 1572. (Saml. t. n. F. Spr. og Hist. I 419).

[6] Bengt Haard] Andersen, var Lagmand paa Oplandene mellem 1548 (D. N. I no. 111) og 1554 (D. N. IX no. 774), ejede Bønsnæs paa Ringerike.

[6] Christofer Mogenssön] af Familien Handingmand, ejede Vie (Nordvie) i Stange, var Foged paa Kjøbenhavns Slot 1556 og Be-

[1] *Fra* [AE, *mgl.* CD. [2] *Fra* [CDE. 1553 A. [3] CDER. Torbiön A. [4] DE. Thoden C. Thoufften A. [5] CDE. Baar AR. [6] CDER. Stunge A.

Hans Kruchou[1] till Thierne, med mange andre[2], ædele oc w-ædele, *item* gamble odel/ßbönder[3] oc andre forstandige mend. Da bleff samme tid alle bispernis böger oc breffue offuerseeit, huilche[4] de haffde med deris egne hender vnderschreffuid, oc fandtz vdi Hammers gaardtz thorn om Hammers kiöbsted[5] oc hendis leylighed, som[6] var[7] giort vdi en bog oc beseylit, oc[6] siden[8] effter [kong may[tt9] befalling bleff neder sendt thill hans naade[10], huilchen bog Christen Munck lod udi[11] sin egen bog indskriffue[12], som her[13] effter fölger[14].

falingsmand paa Bremerholm, havde i Len siden 1560 Rygge, Raade, Aabygge og Id Skibreder, faldt i Søslaget ved Øland 26de Juli 1566. (Saml. t. N. F. Spr. og H. I 433 ff.).

[1] Hans Kruckov] Johanssön til Tjerne (Ringsaker), levede endnu 1558 (D. N. VI no. 792).

[1] Kruge D. Krugge E. Krokerud R. [2] baade *tilf.* C. goede *tilf.* DE. [3] ou/ßdallsbönder DE. [4] CDE. huilched (!) A. [5] CDE. kiöbstæder A. [6] *tilf.* CDE, *mgl.* A. [7] CDE. oc A. [8] CDE. den A. [9] *Fra* [kongens C. kongelig D. [10] CDE. may[tt] A. [11] *tilf.* CDE. i A. [12] CDE. indföre oc lyder A, [13] *mgl.* CDE. [14] *Hele dette Stykke fra Begyndelsen mgl. i* B.

(I)

Om Hammer[1] och[1] Hammers kiöbstadtz bygning,

huorledis den vaar [skickid oc funderit[2] i gammel dauge, den tid[3] den vaar i sin velmagt, med kiercher, closter, cannichernis residense gaarder[4], commune[5] oc skole.

[Om S. Olufs kloster.[6]

Det samme closter med sin bygning oc leylighed[7], med sine[8] frugt hauffuer, eble oc kirsebær hauffuer oc homble hauffuer oc[9] anden herlighed, vaar statteligen noch oc beleyligen funderit oc bygd, som[10] vandet Miöss nu[11] haffuer borttagit [jorden, den störste part[12], baade aff[8] hauffuer oc hußetombter med sin[13] storhed, som [langt ud til vandet var[14] saare vel foruarit med pæler oc boeluercher, att vandet giorde[15] ingen skade[16]. Men closterit i sig sielff uaar herligt noch[17] bygdt oc[8] beprydet[8] baade jnden oc vden, effter den papistiske viis som den gudztienniste thill hörde paa den[18] tid. Vaar vdi chlosterit mange skiönne herrekammer, [de haffde[19] oc stuer, baade store oc smaa, som nyttelig[20] vaare paa den tid. Der vaare herlige

[5] St. Olufs kloster] Navnet kjendes kun herfra og nedenfor (S. 134). I et Diplom fra 1511 (D. N. IV no. 1055) kaldes det „Conventus Hamarensis", men i Jordebogen fra 1596 kaldes det „St. Antoni Kloster"; det oplyses der at have ligget „neden Grönnegade sönder for Biskopsgaarden ved Stranden".

[1] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [2] *Fra* [funderit oc bygt CDE. [3] at *tilf.* C. [4] giorde B. saavelsom CDE. [5] communitet B (*overalt, hvor de andre har* commune). [6] *Fra* [*mgl.* A. [7] saavelsom *tilf.* CDE. [8] *mgl.* CDE. [9] ald *tilf.* CDE. [10] BCDE. oc A. [11] siden *tilf.* CDE. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] deris CDE. [14] *Fra* [BCDE. laa i vandet, baade det eene oc det andet A. [15] kunde CDE. [16] giöre noget aff byen *tilf.* CDE. [17] i sig sielff (!) *tilf.* A. [18] BCDE. denne A. [19] *Fra* [*mgl.* CDE. [20] AB. nytteligen C. nöttig D. nöttige E.

klocher i kierchen, baade thime klocker[1] oc andre[2], store oc smaa, der vaare herlige böger oc mæsseklæder, med anden herlighed, som for uit er at [thale om eller skriffue[3].

Der vaar fra den vesterste[4] gaard oc yderste[5], som vaar kaldet[6] Canichegaarden, hr. Halffuor Vlffsens[7], oc jndtill Communit [gandske nær huus hos huus, och huer gaard med sin fructhauge oc vrtehauge, indtil Communit[8] oc chlosterit mödte imod, oc huer gaard som canicherne haffde, de vaare med skiönne murede [kieldere vnder med huelffning[9], som endnu er mange aff thill syne.

Item vdaff communit oc till domkierchens[10] kierchegaards[11] port kunde mand gaa vnder lucht[12] thag i skolen.

Item strax derhoes vaar skolen med skolegaarden, vden for[13] kierchegaarden. Oc huſene[14] aff[14] skolen stod halffparten jnde paa kirckegaardsmuren[15], oc skollegaarden vden faare, med skiönne kammers oc stuer, oc med muhrede kiellere hoes, oc vaar det saa [ordentligen bygt oc[16] skichid, att bispen kunde staa i [sitt kammers oc sahl[17], oc höre der[10] paa, naar som att presterne oc degnerne siunge, enten i chlosteret, kierchen eller skolen.

[5] Kanichegaarden] maa være det samme som „Korsbrœdragardr" (1345, D. N. XI, no. 34) og „brødragardr" (1410, D. N. V. no. 467).

[5] Hr. Halvard Ulfssön] nævnes som Prest og Præbendatus i Hamars Domkirke 1519 (D. N. IV no. 1077) og som Kannik i 1537 (D. N. III no. 1146), döde kort før Juli 1549 (N. Rigsr. I, 116), havde S. Katharinæ Alter og Præbende. En „Katrinetomt" vestenfor Domkirken nævnes i Jordebogen fra 1596.

[6] Kommunit] omtales under Navnene „Kamunestoffwan koorsbrödra" (1459, D. N. VII. no. 457), „communastuffuan" (1500, (D. N. IV no. 1037) eller „komunet" (1413, D. N. XI, 124; 1488, D. N. II, 941).

[13] Skolen] I 1333 nævnes en Skolemester i Hamar (D. N. II no. 203). Skolen nedlagdes i 1537 og blev først gjenoprettet 1572 (flyttedes i 1584 til Vang).

[1] BCDE. klocke A. [2] klocher *tilf.* CDE. [3] *Fra* [skriffue om CDE. [4] venstre C. vester DE. [5] BCDE. yderst A. [6] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [7] Oluffsens BE. gaard *tilf.* CDE. [8] *Fra* [*tilf.* CDE, *udeladt i* AB. [9] *Fra* [och hualde kieldere derunder CDE. [10] *mgl.* CDE. [11] kierkegaardens DE. [12] BCDER. luchte A. [13] *tilf.* CDE. [14] *mgl.* DE. [15] BCDE. kierchegaarden muhren A. [16] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [17] *Fra* [sine sahle oc kammere B. sin sahl DE.

Item vdaff Communit oc jnd vdi chlosterit kunde mand gaa vnder lucht tag, *item* igienem Communit vaar en gang till bispens brygge, med port oc laaser faare.

Om Hammers domkierche[1].

Hammers domkierche vaar megit herligen beprydit med ald sin behöring, baade jnden oc vden. *Item* paa de thou thorn vaar 16 forgylte flöyier med [forgylte knapper paa[2]. *Item* paa det store thorn [oc spir var[3] 10 forgylte flöyie [med forgylte[4] knapper [paa, oc en hane[5] forgylt med 3 forgylte kaars paa.

Item kirchen jnden vdi var herligen beprydet med[6] kostelige[7] formaalning[8], oc med herlige formalede luchte stole, med dör for en[9] part[9]. *Item* der vaar it skiönt orgeverch, med megen anden herlighed, med[10] messeklæder oc böger oc[9] ornamenter[9], som vdi den tid vaar brugelig.

Item vdi Hammers store kierchetorn vaar herlige klocher. *Item* der vaar it herligt zeyierverch med time kloche[11], som hengde paa gaufflen paa den side till Communit.

Vdi lige maade vaar der en liden[9] spihr[12] mitt[9] offuer chorrit[13], med [forgylte flöyer oc knapper[14], saa at huer en gang at værit blæste[15] nogit hart, kunde mand höre lyden aff alle [de flöye[16].

Item der vaar en gang aff kierchen oc jnd paa Hammers gaard, vdaff bispens cappel, som bispens altersteen endnu er[17] thill syne i muhren vdi kierchen.

20 zeyierverch] d. e. Kirkeuhr (t. Zeigerwerk).
21 „paa Gavlen"] altsaa mod Vest.
26 Gang] Denne „Gang" er endnu synlig i Capellet paa Nordsiden af Koret.

1 med sin kierckegaard *tilf.* AB. 2 *Fra* [CDE. carnapp A. forgyldt karnap B. 3 *Fra* [BCDE. vaar oc spir oc A. 4 *Fra* [BCDE. oc A. 5 *Fra* [CDE. hammer A. haanes B. 6 herlige *tilf.* BC. 7 BCE. konstlige D. drabelig A. 8 AB. formalinger CDE. 9 *mgl.* CDE. 10 saavelsom CDE. 11 CDE. klochen A. klokker B. 12 spids B. 13 AR. torvet (!) B. thornit CDE. 14 *Fra* [forgylt flöy och knap CR. forgyldte flöye och knap DE. 15 BCDE. blæss A. 16 *Fra* [BCDE. dennem A. 17 till stæde oc *tilf.* A.

Om Hammers kierckegaard.

Kierchegaarden[1] vaar herligen opmuerit oc thækkid runden omkring med röde tagstæne. Det vaar 4 murede porte faare med thagt skruff[2] offuer, med 2 flöye paa huert skruff[3], saa vel[4] foruarit, at jngen creature kunde komme paa kierchegaarden, naar som[5] alle[5] kierchegaardz[5] portene vaare tilluchte.

Om Hammers gaardtz bygning.

Hammers gaardtz thorn vaar muhrit lige jeffn[5] höytt ved[6] det störste[7] thorn paa domkierchen, saa at de kunde staa oc tale med huer andre vdi[8] thornene, naar som de talede noget höytt. Vdi samme Hammers[9] gaardtz[9] thorn haffde værit j gamble dage bryggers[10], bagers[11], stegers[12], en hualffd kielder, med bröndvdi, oc med mange skiönne, nyttelige[5] kammer oc vaaninger.

Item jnde paa gaarden vaar thuende[13] store herresaler[14], den eene offuer den anden, oc med to herre kammers[15]. *Item* hoes den nederste oc ypperste[16] sahl vaar en gang med forstuffue, saa at mand kunde gaa i den lille forstuffue[17], som vinkielderen[18] vaar vnder, oc midt imellem sahlen vaar fadebur[19] med skiönne[20] soffuekammer hoes. *Item* der vaar neden vnder sahlen tou store[21] kieldere[22], som mand haffde [fetalie udi med ald[23] anden deel[24], huad[25] som helst[25] mand vilde. *Item* der vaar byggit mange smucke thræhuus, med fruerstuffue[26], borgestuffue[27], skriffuekammers, giæstekammer oc mange andre[28] nyttelige kammer[29]. Der vaar oc en muhrit badstuffue[30], oc saa mange vaaninger, thil thusinde mand, om [behoff giordis[31].

4 Skruv] d. e. Top.

16 herresal] Herskabssal, prægtig Sal til Brug for fornemme (Kalkar II 222).

[1] den *tilf.* A. [2] vnder oc *tilf.* A. [3] oc var *tilf.* CDE. [4] som *tilf.* A. [5] *mgl.* CDE. [6] ACD. med BE. [7] förste DE. [8] BCDE. i A. [9] *mgl.* B. [10] brögerhuus CDER. [11] bagerhuus CDER. [12] stegerhuus CDER. [13] schiönne *tilf.* A. [14] BCDER. herresæder A. [15] vdi huer med hemmelighed hoes *tilf.* A. [16] yderste BCDE. [17] fruerstue CDE. [18] BCDE. vinkieldere A. [19] BCDE. sladderbuhr (!) A. [20] skönt C. [21] BCDE. skiönne A. [22] oc store *tilf.* A. [23] *Fra* [BCDE. malt, mæl, kiöd, fisk oc alt A. [24] BCDE. deele A. [25] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [26] BCDE. fruerstuer AE. [27] BCD. borgestuffuer A. borgerstuur E. [28] skiönne *tilf.* BCD. [29] med kiöchen oc bagers *tilf.* A. [30] borestuffue D. bordstue E. [31] *Fra* [BCDE. det haffde giorditz behoff A.

(II)

Om Hammers kiöbstad.

Förstt[1] om Chloster strædit.

Dett samme Chloster stræde gick rett fremb fra closter kierchegaardens[2] muhr[3], oc vaar gandsche tett[4] bygd paa baade sider, gaard hoes gaard, med alle de nyttelige huus, som vdi en kiöbstad kunde thienne, oc[4] behouff[4] giordis[4] med deris stuffuer oc kramboder[5] vnder. *Item* huer gaard vdi det stræde haffde huer sin kaalhauffue, vrterhauffue, eblehauffue, kirsebær haffue, homble hauffue. Sammeledis[6] viste huer sin anpart [oc deel[7], huad som till hans thombt oc gaard laa[8]. Men de som boede paa dette fornembde stræde, de haffde huer sin brygge, söebod med [nöster at sette baader vdi[9], oc vaar dett en saare lystig gade, [oc herlig gaardtz rum[10]. *Item*[11] vdi det stræde vaar meere end 200 gaarder, som strechte sig langt omkring[12] Hagebeck imod Hoelset[13], oc vaar Hagebeck paa den tid en god oc nyttelig beck for mange gader, baade thuergader oc langstræder, som de haffde giort med render oc graffuer, saa att dem fattedis icke vand [nogen thid[14], huerchen vinter eller sommer.

Item alle Hammers byes fiskere boede alle ved siöen, som strachte sig fra Hagebeck oc vd till Aspeholmen, gaard

[6] Klosterstrædet] maa have gaaet langs Stranden fra „Storhammer" til Hakebæk, men nævnes ellers ikke.

[18] Hakebeck] Hakebæk danner nu Grænse mellem Gaarden Storhammer og Byen Hamar.

[18] Holset] i den sydøstre Del af den nuværende By, ovenfor Jernbanestationen.

[24] Aspeholmen] nu landfast, ved Jernbanebroen over Akersviken, kaldes „Espeln" paa et Kort fra 1820 i Norges geogr. Opmaaling.

[1] Oc först A. [2] kierchegaards BCDE. [3] muuren B. [4] *mgl.* CDE. [5] *Fra* [kornboder DE. [6] visterhuus oc *tilf.* A. [7] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [8] var beliggendes BCDE. [9] *Fra* [baadenöster C. baader BDE. [10] *Fra* [*mgl.* DE. [11] oc A. [12] BCDER. om A. [13] BCDER. Hollset A [14] *Fra* [*tilf.* BDE, *mgl.* A. nogensinde C.

hoes gaard, der haffde de sin[1] handel oc beskie[d]en. *Item* thill[2] fisketorffued, som den brede ;fiskesteen endnu ligger, did skulle alle byens fiskere före de fiske, som leffuende vaare, at selge, men de döde skulle[3] de sielff beholde.

Item vdaff fornembde Chloster stræde gick vell 15 tuergader[4] op vdi Grönne gade, saa de haffde alle sammen sin beskiæden [oc deel[5], baade med thombter oc gaardtzrum, med deris frugthauffuer oc [gaardtz beskiæden, som nogen aff dennem paa langstræden boede vdi allehaande[6] vilkaar, oc vaar alting ordentlig oc vell skicked, saa at den eene haffde saa uell som den anden vdi alle maader.

Om den Grönne gade.

Den samme fornembde Grönne gade begyndtis paa det thorg ved biskobpsgaardens abelhauffue, som laa midt for Hammers gaardtz port, der nest vdenfaare vaar bispens homblegaard. Dette stræde det strechte sig langt omkring [Korskierchen, oc til Österlöchen, siden fra Österlöchen och langt[7] omkring Grönbechken[8]. De folch som boede der paa denne for^{ne} lange gade, de haffue ocsaa[9] sin beskien [och herlighed ligesom[10] de andre[11]. Gick der ocsaa fra denne Grönnegade[12] mange thuergader, [oc vaare saa[13] ordentlig bygd[14], at mand kunde gaa till oc fra hinanden giennem staden[15].

Om Kaarskierchen.

Denne samme kaarskierche[16] vaar opmuhrit aff [röd tegel-

1 beskieden] el. besked, Ordning (nedertysk beschet).
2 Fisketorvet] nævnes ikke ellers, Beliggenheden kjendes ikke.
19 Grönbekken] Den Bæk, som fra Kolkind gaar ned i Mjøsen, se Side 126.
26 Korskirken] nævnes ogsaa i Jordebogen fra 1596 („alt neden Grönnegade öster om Korskirken, öst i Risgaarden, som ganger

[1] deris BDE. [2] *mgl.* BDE. [3] BCDE. maatte A. [4] oc *tilf.* A. [5] *Fra* [BCDE. vell A. [6] *Fra* [anden CDE. [7] *Fra* [*mgl.* B. [8] Grönnebecken BDE. Grönnebacken C Grönnebanken R. [9] vdi lige maade *tilf.* A. [10] *Fra* [BCDE. deel vdi alle maader som alle A. [11] gader med al herlighed, i huad som helst det kunde være *tilf.* A. [12] BCDE. Gröngade A. saa *tilf.* A. [13] *Fra* [BCDE. som schiönt oc A. [14] oc forfattid vaar *tilf.* A. [15] huor mand vilde, vden hinder sitt ærinde der att forrette *tilf.* A. [16] med sine ornamenter vaar herligen beprydet oc *tilf.* A.

steen[1], oc[2] vaar herligen [beprydett med sine ornamenter[3] baade jnden oc vden, [med all huis handell som hende burde[4] effter den skick som paa den tid vaar brugelig i paffuedömmit, [med alle de ornamenter som der till hörde[5], med seyier verch oc time klocke. Oc[6] laa der en [skiön gaard[7] hos Kaarskierchen, som her Trugels *Cantor* till hörde.

Om biskobps stræde.

Det samme for^ne[8] biskobps stræde begyndte ved Stallgaarden, som den endnu[9] er, oc ende[10] neder derfra som almand veyien löber, oc till Furubergit. Der boede allehaande slags embidtz folch[11], som nogen kunde tencke eller[12] neffne, [eller haffue behoff at bruge[13], som vaar theygelbrendere, steenhuggere, [hattemagere, plattenslagere, muhremestere[13], kierchebyggere, [skreddere, skomagere, kleinsmed, groffsmid, kniffsmede, guldsmede, skindere, buntmagere, oc verckmestere, som giorde hornarmbörste, med mange andre slaugs embidtzmend[14]. *Item* de folch, som boede paa det[15] stræde[16], de

ned ved Hagebæk i Stranden"), men kaldes i Biskop Thorfinns Testamente af 1284 „capella sanctæ crucis" og i 1593 af Biskop Jens Nilssøn „Korskapel", som da var „öde" (Visitatsbøger S. 13). Paa Tomten, der endnu kaldes „Korsjordet" n.ø. for Staldgaarden, kan Grundmurene og de røde Teglstene endnu paavises.

5–6 Gaard hos Korskirken] d. e. „Korsgaarden", som nævnes nedenfor i Cap. V. Jordebogen fra 1596 nævner „Korsgaards Tomt neder fra Grönnegade" som tilhørende Kommune og Kapitel.

6 Trugels Cantor] se ovenfor S. 117; „tilhörde" er vel unøiagtigt Udtryk for at han „residerede" der.

9 Staldgaarden] Udhusbygningerne paa Storhammer, byggede i Firkant med gamle, murede Stenkjeldere.

11 Furuberget] et Høidedrag, som begrænser hele Strøget om Hamar mod Nord.

12 embedsfolch] d. e. Haandværkere (t. Amtsleute).

[1] *Fra* [röde steen B. [2] BCDE. hun A. [3] *Fra* [BCDE. skickid A. [4] *Fra* [som en kierche til hörde CDE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] Vdi lige maade *tilf.* CD. [7] *Fra* [skov (!) B. [8] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [9] BCDE. nu A. [10] B. lige CDE. endnu A. [11] mend CDE. [12] effter denne landtz leylighed op *tilf.* A. [13] *Fra* [*mgl.* CDE. [14] *Fra* [AB. och alle andre som mand effter denne landzs leilighed kunde haffue behoff ad bruge CDE. [15] B. for^ne CDE. denne A. [16] BCDE. gade A.

de haffde ocsaa ald deris beskiæden deel oc handell [med ald den herlighed[1] som de andre byens jndvaanere, saa megit som de for deris embedtz skyld kunde haffue raad till att bruge, sig till gode. Dette vaar ocsaa it langt stræde, oc vaar bygd gaard hoes gaard, paa begge sider fra Stallgaarden oc imod Furubergit, som skreffuid stander, oc vaar der icke megit aff Hammers hauffuer [paa nogen side[2], som duede att bruge, at de jo vaar paa den tid brugt[3] till Hammers byes nytte.

Item vdi lige maade gich oc mange tuergader aff denne forne[2] lange gade, som oc haffde deris [beskieden deel oc herlighed[4] [vdi allehaande maader[5], som[6] de andre byens jndvaanere. Oc den beck som löber aff Kolkind[7] oc vdi Miöss, vaar ocsaa giort med render, saa at[8] mange[9] haffde gaffn deraff[10], [de som boede i byen[5].

Item vdi fornembde Hammers by [och stad der boede paa den tid saa kostelige[12] embidtzmend, huilcke vdi de dage icke fandtes nogen steds her udi Norgis kongerige bedre eller yppermere[13] paa deris embeds veigne, end som de vaare[11], efftersom deris rychte gick, oc fandtis[14] beskreffuen effter[15] bisperne[16] i Hammer i deris böger, thill en[17] ihukommelse [effter deris dage[18].

Item alle biskobps[19] fiskerne[20] [de boede oc[21] haffde deris væsen[22] ved et berg, som[16] kaldis[23] Giederyggen, oc[24] bispernis slagterboed vaar[25].

Item fandtz der oc beskreffuen vdi bispernis böger, vdi kong Haagens tid *anno domini* MCCC[26], da[27] [stod Hammers by[28]

[1] beskieden] adj. passende, rimelig.

[12] Kolkind] et Vand, hvorfra en Bæk rinder i Mjøsen nordenfor Storhammer og Gjederyggen.

[23] Gjederyggen] i Nord og Nordvest for Domkirken og „Staldgaarden".

[1] *Fra* [lige CDE. [2] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [3] brugeligt CDE. [4] *Fra* [A. beskieden oc deel B. herlighed CDE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] med CD. [7] BCD. Kaaldkild A. Koleffund E. [8] *Fra* [som CE. saa D. [9] aff byens folch *tilf.* CDE. [10] af CDE. [11] *Fra* [BCDE. der fandtis de fornembste og kunstigste folch som fandtis i Norge i de dauge A. [12] smukke konstriige B. [13] ydermeere B. [14] BCDE. findis A. [15] CDE, *mgl.* B. aff A. [16] *mgl.* B. [17] ævig *tilf.* A. [18] *Fra* [*mgl.* C. *Fra* [om samme embedzfolch DE. [19] bispernis CDE. [20] fiskere CDE. [21] *Fra* [*mgl.* CDE. [22] vaaning CDE. [23] CDE. kaldtis A. kaldet B. [24] som CDE. [25] oc der *tilf.* A. [26] BCDE. 1300 A. [27] at CDE. [28] *Fra* [Hammers bye stod CDE.

i sin ypperste[1] floer oc vdi[2] velmagt, oc fandtes der da atten hundrede verachtige[3] mend, som boede paa den tid i Hammers by, oc[4] naar som kongen eller hans ombudtzmand[5] vilde holde munstring i Hammers by [en gang huert aar[6], da bleff Hammers borgere skifft i 2 parter, huer part haffde sin fænniche med Norgis kongens hoffarffue[7], som vaar blaa oc guel. Fremdeles forfaredis[8] ocsaa aff bispernis böger, at siden den store mandedöde vaar, er Hammers kiöbstad med sin herlighed megit[2] bleffuen[9] formindskid, oc siden tid effter tid er Opslo by megit bleffuen formeerit[10] oc kommen till vellmagt [oc sin rette brug, som vell er (: Gud skie loff :)[11], saa thabte Hammers borger. *Item* fandtis der vdi bisp Siffuordtz böger[12], at vdi hans tid [vaar nihundrede[13] gerystige[14] oc verachtige[15] mend vdi Hammer, men der fandtz 3000[16] voxne folch [aff allehaande slags[9], baade[17] piger oc drenger som ginge till sacramente om paasken, foruden quinder oc börn oc andre vanföre folch[18], som icke kunde komme til kierchen for deris skröbelighedtz schyld.

Om s. Jörgens kierche.

Denne samme sancte Jörgens kiercke, det[19] var en trækiercke, oc stod hæden ved Hagebeck, oc var vel stafferit[20]

[6–7] blaa og gul] Norges Konges Farver var rød og gul; „blaa og gul" var de kun under Erik af Pommern, se G. Storm, Norges gamle Vaaben, Farver og Flag (1894).

[21] St. Jörgens Kirke] d. e. Hospital for Spedalske. Et „hospitale Hamarense" nævnes 1284 i Biskop Thorfinns Testament nær Korskapellet, men omtales ikke senere og er vistnok snart efter nedlagt.

[1] beste CDE. fryd oc *tilf.* B. [2] *mgl.* CDE. [3] varachtige SD. [4] item CDE. [5] AR. ombudzmænd BC. embedsmend DE. [6] *Fra* [BCDER. som skiede huer aar en gang A. [7] hoffaufne B. [8] forfaris BD. [9] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. [10] BCDER. forbedrit A. [11] *Fra* [*mgl.* CDE. [12] oc breffue *tilf.* CDE. [13] *Fra* [BCR. 900 vaar A. vaar 1121 DE. [14] geröst B, geröstede C, beröstede DE. [15] varagtige BER. verafftige C. varhafftige D. [16] BCDE. $\overline{300}$ A. [17] med *tilf.* A. [18] BCDE. mennisker A. [19] *mgl.* CDE. [20] funderit CDE.

baade jnden oc vden, med alle sine ornamenter, som en kiercke burde at haffue effter [den catholiske viß och skick[1].

Item naar som helst nogen höyie fester [vaar for hender[2], enten paaskedaug, juell eller pintzdaug, [eller andre höytidelige dauge[3], som vdi det blinde papisteri vaare paalagde, da vaar slig skick at der skulle först ringis vdi domkiercken, dernest i chlosterit, dernest i kaarskiercken, oc allersidst[4] i s: Jörgens kiercke. Naar som helst at de saa [haffde ringet[5], [siden derefter[6] skulle de ringe oc kime huer[7] som de[8] mest kunde, dog skulle de skicke sig i den maade, ligesom[9] udi domkiercken, oc icke lenger. *Item* naar som det var blidt oc stille ver, da kunde mand höre [lang vei til land, oc de som reede omkring Hammers kircke eller kiöbstad, da maatte mand höre[10], [naar som at[6] presten oc degnene siunge i kiercken, [oc orgeverkernis lyd hördis[6], at[11] den som icke haffde it steenhierte maatte[8] græde aff glæde for Guds v-sigelige naade [oc miskund[12] imod mennisken oc[13] for[12] Guds hellige ord oc de deylige psalmer som de hörde siunge der.

Om regentere i Hammer[14].

Vdi Hammers kiöbstad[15] vaar ingen borgemestere, som regiærede byens almue, vden laugmanden med byfogden, [raadmend med laugrettismend[16]. Byfougden haffde paa den tid 3 rendere[17], som [mand kaller[18] stadtz tienere eller bysuender, at[19] nor som helst [en aandelig eller verdslig öffrighet ville

22 byfogeden] I Hamar var der hverken Byfoged (Gjaldkere) eller Raadmænd eller Stadstjenere. Oplandenes Lagmand boede vistnok siden 14de Aarhundrede paa Hamar, men havde intet med Bispestadens Styrelse at gjøre.

23 rendere] oldn. *rennari*, se Nyere Bylov VI 3, 17 og VII 13 (N. gl. L. II 242, 251, 259).

[1] *Fra* [som paa den tiid een kircke tilhörte B. som den tid var brugeligt CDE. [2] hænde B. *Fra* [skulle vere CDE. [3] *Fra* [*overspringes i* B. [4] BCDE. allermest A. [5] *Fra* [BCDE. ringede A. [6] *Fra* [*mgl.* CDE. [7] *tilf.* BCDE. [8] *mgl.* CDE [9] som holtis CDE. [10] *Fra* [B, *overspringes i* A. dett langt ud ringe (att dett ringede DE) baade paa land och vand. I lige maade (*item* DE) naar mand hörde CDE. [11] da maatte CDE. [12] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [13] saavelsom *tilf.* CDE. [14] BCDE. Hammers bye A. [15] BCDE. bye A. [16] *Fra* [och raadmendene CDE. [17] CDE. vnder sig AB. [18] B. kallede A. *Fra* [nu kaldes CDE. [19] och CDE.

haffue[1] nogit at bestille[2], eller giffue meenigheden til kiende, da ginge alle 3 stadtztiennere[3] huer med sit verge oc kaabberhorn, [blæste oc bad[4] dennem komme til raadstuffuen, oc höre öffrighedens meening [och villie[5], da viste huer stadtztiener sin beskieden huor langt hand skulle gaa oc huor mange stræder som hand[6] burde [sit embede forrette[7].

Om raadstuffuen.

Deris[8] raadstuffue var paa thorgit vden for [closters kierchegaard[9], [nest op till[5], oc hengde der paa raadstuen 80 kaabber spande sterckeligen giort, for jld skyld [at udslucke, oc[10] [lod de holde[11] vact[12] baade vinter oc sommer.

Om Hammers kiöbstadtz[13] vaaben.

Hammers[14] vaaben det var en vhrhane med udslagen vinger vdi toppen paa it grönt furutræ, oc stod[15] samme deris stadtz vaaben vdgraffuen offuer raadstue dörren, oc dernest stod en stor steen, huilcken[13] stod[13] vden for raadstuen med stadtz vaaben vdhuggen, oc med gamble[16] rune[13] bogstaffuer paa[17].

Oc[18] var det gandske[13] saare lystigt om sommeren, naar mand[19] rodde omkring[20] Hammers bye, thi[21] alle vrter [oc alle træ de[22] gaff slig herlig lucht fra sig. Oc[23] pillegrimmene som fore till Rom, oc den hellige graff, oc igiennem mange[24] stæder oc lande, der[25] giorde de[13] deris yderste[26]

[9] Raadstue] nævnes paa Hamar i 1496 (D. N. II no. 992) og 1550 (D. N. III no. 1169). Brandspand opbevares ifølge Byloven i de private Gaarde, ikke paa Raadstuen (N. gl. Love II 248).
[15] Hammers vaaben] er vistnok ganske uhistorisk.

[1] *Fra* [öffrigheden haffde CDE. [1] udrette CDE. [3] bysvenne CDE. [4] *Fra* [att blese oc bede CDE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] hannem B. de E. [7] at bestille B. *Fra* [at gaa CD. [8] Hammers CDE. [9] *Fra* [closterit B. [10] *Fra* [*tilf.* BCDE, *mgl.* A. [11] *Fra* [*tilf.* B, *mgl.* A. der holtis CDE. [12] *tilf.* BCDE, *mgl.* A. i byen om natten for ilds skyld *tilf.* B. [13] *mgl.* CDE. [14] kiöbstadtz *tilf.* A. [15] var CDE. [16] *mgl.* B. [17] omkring CDE. [18] Udi lige maade CDE. [19] som helst de B. nogen CDE. [20] BCDE. om A. [21] BCDE. oc A. [22] *Fra* [*mgl.* CDE. oc træer B. [23] saa at B. [24] hellige *tilf.* A (!). [25] de CD. och E. [26] störste CDE.

flid till, at huilcke[1] som kunde före hid med sig [paa hiemreysen[2] till deris fæderne land [de herligste[3] velluchtende [vrtefröd eller træ[4], de[5] var kieriste kommen, oc els[k]te de megit vdj Hammer it slaugs træ, kaldis engelthorn[6] i de dauge, som oc gaff en herlig lucht ifra sig.

[7]Om podemestere i Hammers by.

Der var vdi Hammers by paa den tid podemestere, bispen haffde sin podemester, oc borgerne vdj Hammers by haffde oc[8] sine, som intet andet [thoge sig forre at fortiene[9] deris föde[10] medt.

Om mostpersere.

Vdi lige maade haffde bispen oc sin[11] mostpersere, som beridde aarligen for hannem sin most oc[12] kirseber dranch, disligiste haffde ocsaa Hammers borgere sine[13] mostpersere som beredde for dennem deris most oc kirseber dranch, oc deris bryggere, som[14] bryggit for dennem gandske aarit igiennem, oc var der noch [i de dage offuerflödig paa alt huis deel som gaat var, baade sommer oc vinter, oc[8] vaar noch[15] at selge altid[16], [saa at huilcke[17] som haffde lyst till at kiöbe [kunde faa huad som dennem lystede[18].

Om kiöbmender i Hammers by.

Vdi Hammers by vaare besynderlige kiöbmend, som förde med deris[19] jachter oc baade, först fra Obpslou med deris heste oc till Stadtzbierg[20], oc siden fra Stadtzberg[20] oc til

5 Engelthorn] efter Schübeler *Rosa rubiginosa L.*, i Danmark og Norge nu Vinrose, kaldes i Sverige fremdeles Engelthorn (Viridar. Norv. II 493).
27 Stadtzbierg] nu Stalsberg i Skedsmo Sogn paa Romerike ved

[1] huilcken B. huo CDE. [2] *Fra* [*mgl.* CDE. [3] *Fra* [det herlige B. nogle aff de CD. aff de E. [4] *Fra* [vrter CDE. [5] CDE. dem A. den B. [6] ABER. Fagelseen C. Engelnoeren D. [7] *Herfra springes i* E *til* S. 132[6]. [8] *tilf.* BCD, *mgl.* A. [9] *Fra* [fortiente CD. toge vare paa uden alleneste det samme at fortiene B. [10] oc underholdning *tilf.* B. [11] CD. saa A. en B. [12] pære oc *tilf.* A. [13] sin A. [14] *mgl.* CD. [15] *Fra* [*overspringes* CD. [16] baade vinter oc sommer *tilf.* CD. [17] *Fra* [B. for huem A. for dennem CD. [18] *Fra* [*tilf.* B, *mgl.* ACD. [19] *mgl.* CD. [20] Staldsbierg B. Stalsberg D.

Edtzvold, fra Edtzvold[1] oc till Hammers by. Bispen[2] haffde besynderlige sine kiöbmend, [Hammers borgere haffde oc sine[3], som skulle op före huis[4] vare som de haffde behoff, som var salt, miöd oc vin, olie oc vox, flöyiell oc[5] anden silcketöy, som [udi de dauge[6] var brugeligt. Mand kunde vdi bisp Siuordtz tid kiöbe den beste allen flöyiell for 8 skilling som mand ville[7] begiere, oc all anden silcketöy kunde mand kiöbe allen for 3 ß, men huor god ald mynten [var i de dauge[8], [det maa gud vide. Hammers kiöbstad var begaffuit[9] aff gud med megit gaat[10] udi de dauge, der var skiönne fruchthauffuer [med ald den frucht som landtzens leylighet kunde taalle oc for frost haffue frembgang, der var homble haffuer, kaal haffuer, eble haffuer, kirseber haffuer, oc anden god frucht som nyttig vaar[11], oc var det en megit ringe borgere som icke haffde aarligen aff sine fruchthaffuer en halff[12] lest most oc en halff lest kirseber dranch, til sin egen husis behoff at fortære, foruden huis deell[13] som[13] de solde fremmede[13] vden husit, eller oc sende till sine gode venner paa landtzböyden[14], oc vancked der altid det som got var, oc var der noch udi alle husene, baade[13] udi Hammers by oc paa landtz[13] böigden.

Item huilcken som udi de dauge ville holde[15] [sine börn[16] till skolle udi Hammers by, da kunde mand faa for 8 skilling kaast it heelt aar [till sit barn at holde[6], mens [da töchte dem paa böyden[17], at giffue vell[18] megit, men[19] der vancked iche mange smaa[20] penge paa den tid, men de[21] gaffue vare for vare.

Nidelven, benævnes i 14de og 15de Aarhundrede *Staðsberg* eller *Stadberg* (Den røde Bog S. 218, 257, 294, 409, 473), i 1514 Stadzberg (Norske Regnskaber og Jordeböger I, 4). Meningen er at man med Heste drog fra Oslo over Stadsberg til Eidsvold, derfra med Jagter og Baade til Hamar.

[1] Eidtzwold C. [2] bisperne CD. [3] *Fra* [saa vel som borgerne CD. [4] BCD. huer A. [5] eller CD. ald *tilf.* B. [6] *Fra* [*mgl.* CD. [7] kiöbe eller *tilf.* A. [8] *Fra* [haffuer verit CD. [9] i de dauge *tilf.* A (!). [10] *Fra* [*overspringes i* B. [11] *Fra* [som för er röert CD. [12] *mgl.* C. [13] *mgl.* CD. [14] landsbyen (!) BD. [15] haffue B. [16] *Fra* [sit barn CD. [17] *Fra* [de töchte alligevel CD. [18] for CD. [19] thi CD. [20] rede CD. [21] *tilf.* CD, *mgl.* AB.

Item der var[1] [paa alle gader[2] hos[3] en huer mandtz gaardtz[4] port eller dör mahlit med store huide bogstaffuer, paa sorte fiæle, jt tegn[5] for[6] huad hand var for en embidtzmand, oc huis deell som hand haffde at selge.

[7]Om Hammers byes[8] rett.

Vdi Hammers by var en streng byeret udi artichle vijs beskreffuen, paa det at alting [vdi byen[9] skulle gaa skickeligen [oc vell[10] till, saa at huilcken som skiede w-ret, den[11] fick ret, men[12] huilcken som giorde w-ret, den fick sin tilbörlige[13] straff, huad heller det var fattig eller rig, [höyg eller laug, fremmet eller iche.[9]

Om byens fengsell [til alle dem som det fortiente[9].

Der var hoes raadstuffuen en daarekiste giort, oc enda it andet fengsel, som de kallede [huden eller[9] mörke stuffuen. Huilcken som[14] giorde sig w-nöttig i ord eller gierninger: strax [kom stadtztieneren[15] oc fulde hannem hæden [udi rolighed[9], udi sligt[16] fengsell som hand haffde fortient.

Item der var Hammers stadtz vaaben vdgraffuid paa alle stadtzens horn[17], paa suerd, paa klubber, hellebaarder, oc spiud som hengde paa raadstuffuen, oc saa paa de[18] firsindtz tyffue kaabber spand [till vaadeild at vdslucke[19].

Om stadtzens breffdragere.

Item alle stadtzens breffdragere haffde Hammers byes vaaben paa sig[20], som var [stöbtt af kaabber eller[21] messing,

[7] byret] uhistorisk. „Byloven" gjaldt ikke i Hamar, men Lagmanden dømte efter Landsloven. Forf. synes at have overført Institutioner fra Nyere Bylov (N. gl. L. II) paa Hamar.

[1] udi Hammers bye *tilf.* B. [2] *Fra* [*tilf.* CD. [3] udi A. [4] *mgl.* CD. [5] CD. offuen AB. [6] BCD. faare A. [7] *Her begynder atter* E. [8] stads *tilf.* B. [9] *Fra* [*mgl.* CDE. [10] *Fra* [*mgl.* CDE. oc rett B. [11] B. de A. hand CDE. [12] och CDE. [13] lön oc *tilf.* A. [14] helst der *tilf.* B. [15] *Fra* [AD. komme stadstienerne BCE. [16] B. slig A. det CDE. [17] CDE. hörne A. hiörner B. [18] fornævnte *tilf.* B. [19] om huilcke tilforn er anmeldet oc enfoldeligen talet etc. *tilf.* B. *Fra* [som forskreffuit staar CDE. [20] deris klæder CDE. [21] *Fra* [giort aff CDE.

[det skulle de bære aabenbarlig, vden paa deris klæder syett[1], paa det [mand kunde see huad hand var for en karll[2].

Om Hammers by huor stor den[3] vaar[4] med [sine eyendele[5], fiskeuand oc[6] anden[7] herlighed [paa den tid[1].

[*Item* fra Hammers biskobsgaardtz[8] stalgaard, oc siden[9] ende[10] till Furubergit med alle de pladtzer oc eygendeeler[11], gaarder[10] store. oc smaa, de som streckte[12] sig langt[13] [ende neder[10] fra Alloers[14] eygedeeler oc ende[15] neder till Flachstad [broe, oc siden alt landet som ligger paa den vestre side Flagstad[16] elff, baade med gaarder oc eygendeeler, [stort oc smaatt[15], vaat oc tört, jntet vndertagendis, oc siden alt jndtill Aspeholmen oc byens fiskegaarde oc den anden ende aff Hammers by mötte imod, da skulle de alle sammen paa den tid suare till Hammers by rett[17] udi alle[18] maader, baade till geistlig oc verdslig öffrighed.

Item kunde mand oc forfare aff bispernis böger, oc breffue som de lode effter sig udi Hammer, att der som nu ere maaser[19] oc gaaremyrer oc slembt v-före, de[20] var paa den tid herlige[21] fiskevand, saa at Hammers borgere oc jndvaanere finge der megen [fisk nock till beste[22], som[23] nochsommelig [ochsaa

7 Furubergit] se ovenfor S. 125.

9 Alloer] nu Alu, i 16de Aarh. Alo (D. N. I no. 976).

11–12 Flachstad bro] nær Flakstad (i Vang), fører over Flakstad-elven, som munder ud i Akersviken.

12 Aspeholmen] se ovenfor Side 123.

18 maase] d. e. Mose, Sump (østlandsk Udtale: maasaa).

19 gaaremyr] nu Gormyr, af *gor*, Dynd, Søle.

1 *Fra* [*mgl.* CDE. 2 *Fra* [de kunde kiendis fra andre CDE. 3 BCDE. hand A. 4 ABD. haffuer verit CE. 5 *Fra* [BCDE. sin egen A 6 alld *tilf.* C. 7 *tilf.* BCDE. 8 ACD. biskopsstiftelse og dens B. biskops E. 9 ret *tilf.* B. 10 *mgl.* CDE. 11 liggendefæers (!) B. 12 BCDE. strecker A. 13 A. ret langs B, *mgl.* CDE. 14 alles B. 15 *Fra* [*overspringes* CDER. 16 *Fra* [*overspringes* B. 17 rettighed B. *som herfra springer til* S. 135[19]. 18 de *tilf.* A. 19 moradser CDE. 20 der CDE. 21 CDE. herlig A. 22 *Fra* [skiön fisk C. fisk som var skiön DE. 23 *tilf.* CDE, *mgl.* A.

bevisis kunde[1], dersom rigens[2] fiender paa den tid iche haffde op brendt oc forstörret Hammers gaard.

Sammeledis kunde mand ocsaa forfare aff [bisp Hermands oc bisp Mogensis böger[3], at udi disse 2 siste[4] bispers tider, som var besiddendis i Hammer, da var der 200 gaarde igien oc 200 borger, dog meste[5] parten embedtzmend, foruden quinder oc börn, som var vell[6] meere end 4 gange saa mange.

Vdi lige maade kunde mand ochsaa forfare, at bisperne den ene effter den anden skulle holde konningdommen her udi Norgis rige 100 geruste[7] karle[8] (: om naagen feyde kom paa riget:) aff Hammers biskobpsdömme.

(III)

Her effter fölger

huor mange biskopper som udi Hammer haffuer været besiddendis oc huem der lod först bygge[9] Hammers kiercke, closter, Communet[10], skolen oc biskobpsgaarden.

[Adrianus Angelus (!) templi fundatur (!) Roma venit postra (!) profectus creatus est papa[11].

Adrianus Anglus[12] den gode cardinal, hand var den förste som funderede oc lod bygge Hammers domkiercke, hand var kommen fra Rom. Disligiste lod hand ochsaa bygge S: Oluffs

4 to siste biskoper] jfr. den urigtige Orden, hvori Biskop Herman forekommer i Bispelisten S. 138.

10 gerust] rustet, fuldrustet (nt. gerust).

10 100 geruste karle] urigtigt. Erkebiskopen havde Ret til at holde 100 ledingsfrie Mand, de øvrige Biskoper kun 40, men i Nødstilfælde kunde disse opbydes (N. gl. L. II 460).

21 *Adrianus Anglus*] Adrianus var hans Pavenavn (= Hadrian IV 1154—59), før hed han Nikolaus; *Anglus* d. e. Englænder. Tilnavnet „den gode" findes brugt i den ældre Frostathingslov (N. gl. Love I 153) og i en Rettebod fra 1223 (N. gl. Love I 447).

[1] *Fra* [med sandhed kand bevises CDE. [2] CDE. ingen A. [3] *Fra* [CDE. bispernis böger, oc breffue, som vaar bisp Mogensis oc Hermandtz A. [4] CDE. seniste A. [5] CDE. störste A. [6] *mgl.* CDE. [7] gerustede C. berustede DE. [8] till landtz *tilf.* A. [9] CDE. opbygge A. [10] CDE. communen A. [11] *Fra* [*mgl.* CDER. [12] CDER. Angelus (!) A.

closter [i Hammer[1]. Som hand nu haffde bestillet dette[2] hoes kongen[3] oc hans[4] raad, [at komme denne bygning paa gang[5] effter paffuens befalling, oc kongen som da regiærede i Norgis rige med sine rigens[6] raad [och gode mend aff[7] adelen oc meenige almuffue i Oplanden[8] haffde[9] loffuid med haand oc mund paa[10] guds oc paffuens veyne at skulle bliffue ferdig giort till guds ære[11], drog fornembde *Adrianus Anglus* till paffuen igien i Rom oc [bleff saa paffue, thi at den som for hannem regierede var död[12]. Oc som bemelte[13] paffue Adrian var kommen till sit paffuelige regimente i Rom, da sende hand strax[14] till Norgis rige oc mange andre land, oc lod besöge kongerne formedelst sine[15] cardinaler[16] [mange gange all den stund der hand leffde, baade til Norgis rige oc mange andre land formedelst sine cardinaler[17], oc lod forfare om kiercker oc closter oc om religionens handell paa det allerflittigste, oc udi ret[18] sandelighed[19] sende hand steenhuggere oc allehaande embidtz mend [fra Rom giennem Tydskland oc[20] till Hammer, paa det at Guds tieniste icke skulle forglemmis eller forsömmis.

[21][Hammers biskopper som haffuer verit besiddendis der, huer effter anden, ved nauffn[22].

Arnalder, hand var den aller förste biskobp udi[23] Hammer, hand var kommen fra Grönland effter paffue Adrians befalning oc skriffuelse.

[8] bleff saa paffue] Nikolaus kom neppe hjem til Rom før i November 1154, og blev valgt til Pave 20de December s. A.

[24] Adrians befaling] Arnald havde resigneret Bispestolen paa Grønland, længe før Kardinalen kom til Norge, thi hans Eftermand blev indviet i 1150.

[1] *Fra* [CDER. Hammers korskiercke, skolen i commune och bischobpsgaarden A. [2] dett CE. [3] kongerne CDE. [4] deris C. voris (!) DE. [5] *Fra* [*mgl.* CDE. [6] *mgl.* DE. [7] *Fra* [saavelsom CDE. [8] CE. Oplandet A. Oplandene D. [9] *tilf.* CDE. [10] CDE. med A. [11] oc *tilf.* A (!). [12] *Fra* [CDE. samme paffue som for hannem regierede var nu död, bleff hand tagen till paffue igien A. [13] *mgl.* CDE. [14] sine cardinaler vd mange gange ald den stund hand leffde *tilf.* CDE (baade *tilf.* C.) [15] CDE. sin A. [16] CDE. cardinal A. [17] *Fra* [*overspringes* CDE. [18] all DE. [19] sönderlighed C. sandferdighed D. sandhed E. [20] *Fra* [*tilf.* CDER. [21] *Her begynder atter* B. [22] *Fra* [Nu effter fölger Hammers biskopper CDE. Hammers biskopper BR. [23] BCDE. som var besiddendis A.

Ormer, hand var den anden.
Regner var den tredie.
Tord var den fierde.
Iffuer var den fembte.
Halffuor[1] var den $\overline{6}$.
Poffuel var den $\overline{7}$.
Peder, hand var den $\overline{8}$.
Gilbert[2] var den $\overline{9}$.
Torfind[3] var den $\overline{10}$, bleff fredlös giort udi kong Erichs tidt *anno* MCCLXXXII[4].
Jorunder, hand var den elleffte.
Torsten, hand var den $\overline{12}$, [hand var till *anno* MCC[5].

Ingevalder, hand var den $\overline{13}$, hand var till *anno* MCCC[6], vdi kong Haagens tid, da] bleff [mesten alle de[7] roddesteder[8] baade paa Næes oc flere steds[9] giffuen vnder Hammer capitel, biskobps stoell, [skolle oc commune[10], oc den tidt stod de vdi deris velmackt, men udi den store manddöd[11] bleffue de öde[12] udaff den aarsage, at der var ingen [som dennem[13] kunde besidde, saa slet bleff[14] folcket vddödt, som skiede *anno domini*[15] MCCCL[16], oc[17] begyntis her i Norge *nativitatis Marie* och stod paa till alle helgens tidt.

[3] Thord] d. e. Thorer 1189 (eller 90)—1197.
[4] Iffuer] Ivar 1197—1221.
[5] Halffuor] Hallvarðr 1221—1231.
[6] Poffule] Páll 1232—1251.
[7] Peder] Petr 1253—1260.
[8] Gilbert] 1263—1277.
[9] Torfind] 1278, landflygtig 1282 † 1285.
[11] Jorunder] 1286—88, Erkebiskop 1288—1309.
[12] Torsten] 1288—1305.
[13] Ingevalder] Ingjaldr 1305—1314.
[14] roddesteder] d. e. *ruðstaðir*, Rydningsgaarde.
[20] 1350] rigtigere 1349. Paa Oplandene mindedes Pesttiden som *Manndaudahaust* (Munch, Unionsper. I 501).

[1] Pouell (!) C. [2] Gilbrett E. [3] BCDER. Find A. [4] 1292 BDE. [5] $\overline{200}$ D. 1200 E. *Fra* [*mgl.* B. [6] BCDER. MCC A. [7] *Fra* [ABE. alle de meste CD. [8] BE. rödsteder DR. rödtstöttere A. rödstöbere C. [9] ADE. steder BCR. [10] *Fra* [oc skole B. oc skole commun CDE. [11] BCDE. mandsdöd der komb A. [12] oc döde *tilf.* A. [13] *Fra* [BCDE. den A. [14] BCDE. var A. [15] *mgl.* BDE. [16] BCDE. MCCL A. [17] BCDE. som A.

Botolphus[1], hand var den 14 bisp, hand var til *anno* MCCCXX[2].

Halffuor[3], hand var den 15, hand var till *anno* MCCCXXIIII[4].

Hoffuold[5] biskobp, hand var den 16, hand var till *anno* MCCCLXI.

[den 17 Magnus[6], [hand var till[7] [*anno* 1406[8].

Anbent biskobp, hand var den 18, hand var till *anno* MCCCCXXX.

Sigvort, hand var den 19, [hand var till[9] *anno domini* MCCCCXXXVIII, hand[10] var föed udi Rommedall[11] paa Hedmarcken [aff beste bundefolck[12], [oc döde[13] om[14] sanct: Mickels tidt[15] i Hammer, oc der begraffuidt. Hand var[16] en streng mand, oc straffede haardeligen [alle misgierninger, hand[12] [gaff slet intet till aff[17] [alle dennem som sig forbrödt, udi alle de sager[18] som hannem til komb at [söge effter kristen ret[19]. Udi hans tidt kom der megit[20] godtz vnder Hammers[21] biskobps stoell [oc commune[12] till forbedring, som hand samblit tilhobe [alle steder[12] saa vit som Hammers[21] biskobps dömme sig belanger[22].

[1] Botolphus] Bótolfr 1314—1320.

[3] Halffuor] Hallvardr 1320—1349.

[4] Hoffuold] Hávardr 1350—1363 el. 64.

[6] Magnus] 1364—1380.

[7] Anbent] Anbern (Arnbjörn Sunnulfssön) blev indviet mellem 23 Juli 1419 og 10 Juni 1420, levede endnu 1430 (D. N. VI no. 435). Hans her udeladte Eftermand Peter (Bosön) forekommer mellem 1434 (D. N. IV no. 855) og 1440 (Jahn S. 519).

[9] Sigvort] blev viet til Biskop 1382 og levede endnu 1 April 1418 (D. N. XIII no. 79). Hans Dødsaar er enten 1418 eller 1419.

[1] Botolf C. Gottulf BDER. [2] BCDER. MCCXX A. [3] AD. Halvord B. Halvor CR. Halduor E. [4] AB. MCCCXXIII C. 1323 DER. [5] CDER. Hoffuolle A. Harvold B. [6] *Fra* [*tilf.* BCDER. [7] *Fra* [*tilf.* BDE. [8] *Fra* [*tilf.* B. *anno* MCCCCXXVI *tilf.* CDE. [9] *Fra* [*mgl.* C. [10] och CDE. [11] CDER. Romdall A. Romsdal B. [12] *Fra* [*mgl.* CDE. [13] *Fra* [*tilf.* BCDE. [14] *mgl.* CDER. [15] dag CDER. [16] och *tilf.* A. [17] *Fra* [*mgl.* CDE. kunde give effter imod B. [18] *Fra* [dennom CDE. [19] *Fra* [dömme om CDE. [20] CDE. noget AB. [21] hans CDE. [22] belangede CDE.

Biskop Gunder, hand var den 20, [hand var til *anno* 1450[1].

[21 Carl Seigerssen[2], hand var till *anno* MCCCCLXXVIII[3], hand var slodtzherre paa Agershuus, oc prest[4] paa Touten, [hans fader[5] hedde[6] her Seiger[7] ridder paa Greffsen[8], hand[9] fick Touten aff kong Hans med all geistlig oc kongelig rente[10], oc holt[11] cappelan[12]. Hand [bleff död paa slotted[13], oc bleff fört [liig fra slotted oc[14] til Hammer, oc bleff der begraffuen effter hans[15] begiering.

Biskop Karl Jensen[16], hand var den 22, en riddermands mand, hand var till *anno* M : D : VII[17].

Biskobp Hermand, hand var den 23, hand var till *anno* M : D : XIII.

Biskobp Mogens Lauridtzen, hand var den 24, hand var till *anno* M : D : XXXV: oc bleff fangen udi Hammer aff her Truitt[18] Vlffstandtt.

1 Gunder] Gunnar Thorgardssön, fulgte efter Peter c. 1441 (indviet før 9 Juni 1442), levede endnu 22 Marts 1471 (D. N. II no. 880).

3 Karl Seigerssen] d. e. Sigurdssön, var Biskop 1478 (D. N. III no. 923), døde mellem 25 Sept. og 28 Dec. 1487, var Høvedsmand paa Akershus 1481 (D. N. V no. 93) og 1485 og til sin Død der.

10 Karl Jensen] blev Biskop 1504, fængslet af K. Christian Vaar 1508 † 1512.

13 Herman] Thrugelssön, var Biskop før Karl Jensen, blev indviet 1488 † 1503 el. 04 (paa hans Gravsten i Domkirken staar MD med aabent Rum efter). Indskriftens Aarstal er ogsaa af Michael Anderssen Aalborg (N. Hist. Tidsskrift 3die Række I S. 116) opfattet som 1513.

14 Mogens] fulgte efter Karl Jensen 1512 el. 13, afsat 1537 S. 116) † 3 Okt. 1542.

1 *Fra* [*tilf.* BR, *mgl.* A. han var til *anno domini* MCCCCXXV *tilf.* C. hand var til *anno* 1439 *tilf.* DE. 2 *Fra* [*tilf.* BC, *mgl.* A. 21 Karell Sigers *tilf.* DE. 3 MCCCCXXVIII C. 1477 B. 1440 DE. 1480 R. 4 sogneprest CDER. 5 *Fra* [hand DE. 6 *tilf.* BCDE, *mgl.* A. 7 Siver B. Siiger DE. 8 Greffseng DE. i Nes sogn *tilf.* CDER. 9 den samme her Siger DE. 10 regimente CDE. 11 der *tilf.* C. derpaa *tilf.* DE. 12 kappelaun E 13 *Fra* [döde paa Aggershuus slott CDE. 14 *Fra* [*mgl.* B. 15 sin B. egen *tilf.* CDE. 16 *mgl.* DE. 17 BCDER. XII A. 18 Truuls C. Trud DER.

Evangeliske bisper offuor Opsloe
och Hammers[1] stichter.

1 Bisp Hans Reff, hand[2] var den aller förste evangeliske biskop, hand fich först Hammers stict till Opsloe stictt, at bestille paa religionens vegne, effter kong: ma: bevilling oc[2] sambtöcke[2] at forrestaa, paa det at alting skulle gaa skickeligen[3] [oc richtigen[4] till paa lærdommens veigne, [Gud till ære[4].

Den anden evangeliske biskop var 2 bisp Anders Madtzen.

Dernest komb hederlig oc vellærd[5] mand 3 M: Frans Berg, superintendent offuer Opsloe oc Hammers sticter, hand bleff forskichet her op till Opsloe med hertug Fredrick, der hand bleff hyldet udj Obsloe [*anno* MDXLVIII[6].

4 dernest kom den hæderlige oc höylerde mand, Mester [Jens Nielßen[7].

5 Dernest kom hæderlig oc höylerd mand, Mester Anders Bentßen.

6 Dernest[8] komb hæderlig oc höylerd mand, Mester Niels Clausen[9].

7 [Dernest komb hæderlig och höylerd mand[10], Mester Niels Simenßen[11].

[3] Hans Reff o. s. v.] De nedenfor nævnte Oslobiskoper styrede: Hans Reff 1541—1545, Anders Madsen 1545—48, Frants Berg 1548—80 († 1591), Jens Nielsen 1580—1600, Anders Bentsen Dallin 1601—07, Niels Clausen Senningius 1608—1617, Niels Simonsen Glostrup 1617—39. De i Noterne nævnte Christiania-biskoper styrede: Oluf Bosön 1639—46, Henning Stockflet 1646—64, Hans Rosing 1664—99.

[1] *mgl.* A (!). [2] *mgl.* CDE. [3] retteligen E. [4] *Fra* [*mgl.* CDE. [5] höylærde C. [6] *Fra* [A, *mgl.* DE. *anno Domini* 1558 B. *anno* MDLVII C. [7] *Fra* [Niells Jenssen DE. *No. 4 og No. 5 er ombyttede i* B. [8] siden CDE. [9] *Her ender Listen i* C. [10] *Fra* [*mgl.* BD. [11] Glostrup *tilf.* BDE. B *fortsætter:* 8. Mestor Oluf Boezön. 9. Mester Henning Eggertsön. D *fortsætter:* 8 Mester Olluff Boesen. 9. Mester Henning Eggertsön Stochflett. E *fortsætter:* 8. siden den hederlig och höylærdt mand Mester Olluff Baarsön. 9. saa kom den hederlig och höylerdt mand Mester Henning Eggertsön Stochflet. 10. dernæst kom den hederlig och höylærdt mand Mester Hanß Clausön Roßing.

(IV.)

Naagle jertegen som skiede [nogen tid til forn[1], förend bisp Mogens bleff fangenn.

[Klockerne alle sammen udj domkiercken ginge om midnattz tid udaff sig selff, oc orgeverckit[2], oc [bispen stod[3] op [oc saa ud[4], da var det saa liust i chorit [udi domkiercken[5], lige som det haffde[6] verrit lius dag. Sammeledis ginge oc klockerne udi [closterit oc udi[7] kaarskiercken[8], [oc hördis[9] megen spögerj paa bispegaarden[10] om natten, ligesom tou krigsherrer skulle slaais tilsammen [paa borregaarden[11], saa at vecterne[12] deroffuer forferdis, [oc en part aff folckene stode op oc viste iche huad paa ferde var, oc folckene bleffue gandske megit vnderlige der ved[11]. [Dernest om höy dags tijd beteede sig[13] en gresselig[14] stor orm[15] [oc forferdelig, som kaldis Siöormen[16], udi Miöſs, som [var gandske lang oc meget stor[11], oc siuntes at naa fra öens[17] landt oc jnd udi Kongsland[18]. *Item* dernest loed sig tilsiune en suar stor hornit oxſse, som gick fra Gillelund[19] stöde[20] oc jnd paa öyen[21], oc siuntis at gaa op[22] paa vandit, oc gick saa saare fast, alt ligesom en pijll aff en

16 Øen] d. e. Helgeøen. Afskriverne af AB har aabenbart tænkt paa Onsø Sogn i Smaalenene.

16 Kongsland] d. e. Fastlandet østenfor, altsaa Stange og Vang.

17–18 Gillelund] nu Gillund, Gaard lidt nordenfor Stange Kirke.

18 stöde] Stöd, Landingssted, Plads hvor Baade trækkes paa Land.

1 *Fra* [udi Hammer CDEF. 2 *Fra* [Det skiede udi Hammers domkierche att om midnattz tide ginge alle klockerne oc orgeverckett aff sig sielff CDEFR. 3 *Fra* [som bispen det hörde stod hand CDEFR. 4 CDEFR. dett A. *Fra* [*mgl.* B. 5 *Fra* [*mgl.* BF. 6 BCDER. haffuer A. 7 *Fra* [CDEFR, *overspringes* AB. 8 aff dennem sielff *tilf.* CDEF (samme nat *tilf.* F.) 9 *Fra* [saa hördes der ochsaa CDEF. 10 gandske megit *tilf.* A. 11 *Fra* [*mgl.* CDEFR. 12 BCDEF. vacterne A. och folckene *tilf.* CDEFR (i staden *tilf.* F.) 13 *Fra* [Sammeledis loed sig till siune om lius dag CDEF. 14 forferdelig CDE. forschræchelig F. 15 *tilf.* BF, *mgl.* ACDE. 16 *Fra* [siöorm CDER, *mgl.* F. 17 CDF. Oensöe A. Onsöe B. Öster E. 18 BC. kong land A. kongens land DEF. 19 C. Giellelund A. Gillund DE. Gielund F. Gilelunds R. Wellelund B. 20 stöe C. söe R. ssöen DE. stötte B. strömmen F. som ligger udi Stange sogen *tilf.* DEF. 21 öen BCDE. öens land F. 22 *mgl.* B. offuen CDEF.

staal[1] bue[2]. Der[3] lod sig tilsiune[4] daug effter daug mange siöorme udj Miöß, som sloge sig udi mange lencker oc buchter, op mod himmelen. Der nest effter kom [der en megit gresselig stor orm[5], som var saa forferdelig till at see, oc löb saa saare hastelig jnd paa itt skiær, [neden for den yderste odde[6] uden for Communet. Hans öyen var saa store som it karbond, oc haffde en stor suart[7] mann ligesom en hest, oc hengde ned paa hans hals. Hand laa lenge paa klippen, [oc slog sit hoffued mod klippen[8], oc ville verit [udi söen[9] igien, men en udaff bispens karle, en gild[10] voffhals, hand gick till uden bispens vidskab[11], oc skiöd mange staal bue pijlle udi hans öyen, som hand laa paa klippen. Mange som stode oc saa paa den slemme ting[12], de leßde oc bad [Gud i himmelen, at hand[13] ville skille dem aff mett hannem uden skade, fordi hand var saa megit stor oc slem at[14] see till, formedelst[15] de mange slags farffuer hand haffde paa sig. Denne samme forbemelte vogehals, hand tog en aff sine[16] stalbröders pille, hannem uvitterligt, oc skiöd [end en gang[17] til den slemme gifftige[18] orm, oc schiöd effter hans öyesteen[19], [ligesom tilforne[8], saa at de kunde see meget grönt töy[20] löbe udaff hans öyen oc hoffued, saa at vandet [om hannem der[21] hand laa bleff grönt, [oc dreff megit der aff ind paa Hammers land[22]. Men om natten der effter, da gaff gud löcken till, at der komb itt stort regen, [oc stormvind[23], oc værit det vende sig, saa at

[6] udenfor Kommunet] d. e. sydvest for Kirken. Her findes virkelig et Skjær (Lakakampen), sam kun er synligt ved Lavvande.

[1] BCDE. stor A. [2] at ligne *tilf.* A. [3] I lige maade CDEF. [4] siune C. see BDEF. [5] *Fra* [den forferdelige store siö orm, som forskreffuit staar CDE, *som her stanse. Fra* [en mægtig græsselig orm, stor oc lang B. den förste store orm igien F. [6] *Fra* [*mgl.* F. [7] BF. suar A. [8] *Fra* [*mgl.* BF. [9] *Fra* [B. vdaff söen A. deraff F. [10] B, *mgl.* F. gielt A. [11] B. videnskabff oc forloff A. [12] den orm *tilf.* A. [13] *Fra* [om naade, oc bad at Gud B. [14] B. oc A. [15] B. for A. [16] B. hans A. [17] *Fra* [*tilf.* B. [18] B. forgifftige A. [19] *Fra* „öyen“ (L. 12) *overspringes i* F. [20] BF. ting A. [21] *Fra* [omkring huor B. [22] *Fra* [endelig blef den der beliggendis paa klippen og döde af same pileskud F. [23] *Fra* [saa at vinden B.

hand dreff jnd paa öens[1] land, oc stod der en svare[2] slem lucht aff ormen. Saa var der en part aff öens[1] folck inde hos bispen, oc spurde hannem om raad, huad som[3] de skulle giöre, at de kunde bliffue aff med den[4] slemme orm, for den onde lucht der stoed aff hannem. Da lod bispen sin befalning[5] udgaa[6], at [de straxen skulle lade frem komme til öen[7] en voxßen[8] mand[9] aff huer[10] gaard, [aff Neß oc Suabo oc naagle aff de andre gield[11], före[12] vnge[13] karle [komb ocsaa till öen effter bispens befalning[14], oc alle hiulpe huer andre at brende op den[15] slemme orm. Saa hugde oc[16] slæbede oc bar [huer som mest[17] formaatte, oc kaste[18] usigelige veed paa hannem, oc brende hannem op saa meget [som de[19] kunde giöre, eller mueligt kunde verre, oc laa raden[20] aff [samme orm[21] i mange aar paa stranden. Oc dereffter[22] komb der nogle tydske mend[23], som finge loff at tage[24] de beste aff hans been, som de kunde bekomme[25] at arbeide sig till gode, huilcket de finge gott loff till, oc den mindste part aff hans rygbeen kunde neppelig en för karll bære[26]. Oc bleff mange hundrede leß veed forödt[27] paa hannem, förend den slemme onde lucht kunde forgaa.

(V.)

En liden historie om biskop Mogens,

der hand bleff fangen i Hammer aff her Truitt Wiffstandt.

Som her Truitt Vldstand med sine höffuidtzmend oc krigsfolch[28] udi söen finge [visse tiende[29], at [erckebisp Olluff i[30]

[7] Svabo] før *Svaðabu*, nuv. Ringsaker Sogn.

[1] F. Oense A. Onsöe B. [2] B. stor A. megen F. [3] *mgl.* B. [4] denne B. some F. [5] BF. befalling A. [6] til alle omliggende sogner *tilf.* F. [7] *Fra* [*tilf.* F, *mgl.* AB. [8] dogtig F. [9] karll *F.* [10] ful *tilf.* F. [11] *Fra* [hvilked og straxen effter befahl skeede at der frem kom F. [12] store F. [13] voxne F. [14] *Fra* [*mgl.* F. [15] samme *tilf.* A. [16] skavede oc *tilf.* B. [17] *Fra* [BF. saa mest de kunde oc A. [18] B. kaaste A. der kom F. [19] *Fra* [B. de naagen tid A. [20] B. raaden A. benraden F. [21] *Fra* [hannem neml. ormen B. [22] *tilf.* B. [23] handtværchsfolch F. [24] nogle af *tilf.* B. [25] finde oc bekomme B. [26] helst fordi dend var saa sckrekelig stoer *tilf.* B. [27] F. foröitt A. [28] fördt B. krigsmænd oc folck B. [29] *Fra* [at vide B. i söen *tilf.* A (!). [30] *Fra* [Hr. Erich biskop udi B.

Trundhiemb var römbt att Holland, begaff hand sig strax ufortöffuit op i landit med fornembde krigsfolch, nogle fennicker sterche. Da kiöbte hand krud oc lodt, med andet meget meere som hand paa den tid behoff haffde, jblant andet da lod hand giöre femb hundrede fyrpille som hand förde met sig til Hammer. Middeler tid kom biskop Mogensis[1] tienere[2] fra Trundhiemb oc sagde hannem at[3] di*ß*e fremmede giester var for haanden, oc ville komme til hannem oc vere hans giæst. Da haffde bispen strax ufortöffuit, nat oc daug uspart, sine visse bud ind i Suerrige, till sine venner oc kiöbmend, effter 6000 dalle piller[4], huilcke [dalle pille hand[5] strax bekomb. *Item* hand lod sine verckmestere giöre en heel hob med horn[6] armbörst, saa store[7], att ingen dem allene kunde spende, foruden jernpinder[8], som paa den tid var brugelig, oc lod hand [bære alle vecter[9] gangene fulde aff kaste steen, desligeste ocsaa paa Hammers torn. *Item* lod hand ocsaa neder graffue udi jorden sex hundrede stolper[10], som var ret skarpe oc sueden[11] udi enden, som stode paa lud hid oc did allevegne omkring Hammers gaard[12], at huilcken som iche di*ß* bedre tog sig vare, hand kunde snart faa skade, den som var ridende. Som her Truitt kom ner til Hammers gaard[13], os saa disse stolper [saa staaendis[14], viste hand[15] vell huad det betydde, da loe [den gode herre[16] der aff, oc meente at det var bispen en ringe hielp, om paa skulle trenge. Som her Truitt var nu kommen met alt sit medhaffuende krigsfolck till Hammers gaard, oc den berendte[17] effter krigsbrug, oc den[18] leilighed

5 fyrpil] Brandpil, Raket (nt. vurpil).

11 Dalpil] Pil, særlig brugt i Dalarne, se Afbildning i den illustrerede „Sveriges Historia“ II 219.

14 Jernpinder] se Afbildning i den illnstr. „Sveriges Historia“ II 137.

18 paa lud] d. e. bøiet (lut, *adj.* ludende).

[1] Mogensens (!) A. [2] B. tidender A. [3] B. aff A. [4] piber (!) B. [5] *Fra* [hand oc B. [6] *mgl.* B. [7] B. stor A. [8] B. jarminde A. [9] *Fra* [B. alle vecterne bære A. [10] B. stölpe A. [11] B. suene A. [12] alle vegno (!) *tilf.* A. [13] B. gaarden A. [14] *Fra* [saaledes standende B. [15] meget *tilf.* B. [16] *Fra* [hand hiertelig B. [17] B. berendt A. [18] der B.

beseit, slog hand strax sin leyer och losomente[1] [udi Korsgaarden, oc krigsfolcket tog strax sit logemente[2] alle vegne der omkring i de gamle kiöbstedz gaarder[3], som de best kunde giöre[4]. Bleff da biskobp Magnus suare forferdit, der[4] hand saa de[5] mange blancke harnisk, oc mange[6] folck, oc meste parten hageskiötter, med dobbelte[7] hager, oc aff stor hastighed begaff[8] hand sig aff[9] bispegaarden, oc ind udi kiercken, oc mente at hand skulle haffue kierckefred. Som bisp Mogens fornam at krigsfolcken var kommen udi kiercken, begaff hand sig ind paa slotted igien. Saa skreff her Truitt bispen venligen till[10] med saadan beskien, at hand ville lyde hannem ad[11] oc godvilligen[12] giffue sig fangen, vden videre v-mage oc bekostning, oc blods udgydelse paa baade sider. Gich der mange breff oc bud imellem dennem. Dernest som her Truitt oc bispen nogle[13] dauge haffde set fred oc stilstand [paa baade sider[14], men paa det sidste komb her Truitt och bispen eene to tillsammen, oc haffde mundtlig samptalle med huerandre[15] udj venlighed, saa gaff her Truitt bispen 3 dage[16] frist att beraade sig udj, oc meente h: Truitt oc hans krigsfolck, at dersom bispen[17] iche med [gode ville[18] giffue sig fangen, da ville de brende[19] Hammers gaard offuer [hans houffuit[20], med en föye vmage oc ringe bekaastning, baade hannem oc hans tienere till ingen baade. Paa den tredie dag som klocken var udi closterit imellem 7 och 8, kom bisp Mogens vdgangendis med alt sit folck[21] till her Truitt, huer mett en huidt kiep [udi sin haand[22], men förend[23] som bispen kom udaff porten, lod hand sitt krigsfolck beskiche paa baade[24] sider, mand hoes mand indtill Kaarsgaarden, som her Truitz losomente var. Saa bleff her Truitt oc bispen saa

1–2 Korsgaarden] Jfr. ovenfor Side 125.

[1] logemente B. [2] *Fra* [B, *overspringes i* A. [3] B. gader A. [4] *tilf.* B. [5] gandske *tilf.* A. [6] mangfoldige B [7] B dobbelt A. [8] B. gaff A. [9] B. ad A. [10] sine ærinde med mange ord *tilf.* A. [11] *tilf.* B. [12] velvilligen B. [13] B. i mange A. [14] *Fra* [imellem hverandre B. [15] og det *tilf.* B. [16] dages B. [17] B. hand A. [18] *Fra* [B. god villie A. [19] berende B. [20] *Fra* hannem B. [21] krigsfolck B. [22] *Fra* [B. i haanden A. [23] B. før A. [24] B. begge A.

foreenett met huer andre, at her Truitt oc bispen huer met 3 personer skulle fölgis att ind paa Hammers gaard[1]. Dernest som de haffde baade tilsammen seett all leilighed inde paa gaarden, huad som der var till beste, da gick her Truitt til porten, oc talled till leutenant, oc bad hannem fremb kalde alt sit krigsfolck, desligeste ocsaa bispens tienistfolck oc embidtzmend, brygger, bager, kock, kiældersuæn, oc andre som nyttige vare att bruge. Dennem tog her Truitt i tieniste, saa att huer skulle tage vare paa sitt, ligesom de tilforn haffde giort. Dernest bleff fremb kallen alle bispens hoffmend, som haffde lyst till at tiene for klæder oc penge paa kong: may^{tt}: veigne, endten paa Hammers gaard, eller fölge hannem till Danmarck, da skulle de raade. Da sagde forbemelte bispens gamle tiener her Truitt sin tro tieniste, oc suor höyligen paa huer udj sin sted, huldskab oc troskab paa kongl: may^{tt}: veigne aff Dannemarck, och den störste part af bispens gamble karle fulde her Truitt med de andre kongl: may^{tt}: til Danmarck. Siden loed her Truitt Hammers gaard besette med naagle knechte, saa mange som gaarden kunde taalle, och behoff kunde giöris, oc en höffvidsmand ved naffn Tord Rudt, som tilforn haffde kongl: may^{tf}: breffue paa Hedmarcken oc Österdallen i forlening. Som her Truitt och Tord Rudt haffde annammit Hammers gaard, oc bispen, sammeledis portnöglene, oc andre nögle till de andre huse[2] paa gaarden, dernest loed de opskriffue alt huis der fandtz effter bispen *jnventarium*. Siden dernest antvordet her Truitt her Tord Rudt en jordebog, var paa mange hengende jndsegell neden for, och samme jordebog var paa pergament skreffuen, oc her Truitt oc her Tord Rudt, med mange andre riddermends mend, de loede oc henge deris signeter der neden for forbemelte jordebog, paa det at ingen skulle giöre skalchhed eller forandring met hinder i nogen[3] maader, vnder kongl: maytt: hylleste oc v-naade. Naagle dage för her Truitt Vldstand med krigsfolcket vare ferdig till att drage udaff, da loffuit her Truitt

26 Tord Rudt] hans Kvittering for Inventarium paa Hammers Gaard af 22 Juni 1537, se D. N. II no. 1122 og IV no. 1112.

[1] *her stanser* B. [2] *rettet.* nögle A. [3] *rettet.* mange A.

bisp Mogens paa siell oc salighed, med mund oc haand, i gode folckis paahörelse, att dersom bisp Mogens iche kunde komme offuer eens med kongen, oc[1] Danmarckis raad, at komme udj sin gamble bestilling igien, da skulle hand fly hannem en erlig fengsell oc vnderholdning, till sig oc tou drenger, all sin liffs tid. Det bleff hannem ochsaa holdit, till hans döde daug. Saa tog bispen med sig en dreng, ved naffn Larß Hummer, hand var hoes bispen till hans döde daug, i Anders skouff closter. Som her Truitt oc bispen ginge baade tilsammen, oc som bispen kom till strandbacken, da falder hand paa sine knæe, oc tackit Gud i himmelen, for huer dag hand haffde hafft, dernest böd hand kannickerne oc prester goede natt, dernest böd hand Hammers domkiercke oc closter goed natt, dernest böd hand hoffmend, menige almue, borger oc bönder goede natt, oc bad dennem alle bede gott for sig, oc meente at hand snart ville komme till dem igien, men der hoes saa sigendis: O Gud fader udi himmelen, findes vj icke för, da Gud giffue det vj findis i himmerige. Denne bön bad hand med grædende taare oc sagde, *vale, vale, vale.*

[7] Lars (Laurits) Hummer] blev Kannik i Oslo 1565, men døde Vaaren 1567 (N. Rigsr. I); var rimeligvis Søn af Olaf Trulssön (med Vaaben en Hummer), som blev adlet af Christian II i Oslo 1 Januar 1532 og ved 1532—35 var Biskopens Gaardsfoged, gift med hans Frenke „Hustru Birgitte" (D. N. XV).

[8] hans Død] Biskop Mogens døde i Andvordskov 3 Okt. 1542 (Jens Nilssöns Visitatsbøger S. 584).

[1] *mgl.* A.

OM
AGERSHUUS.

HAANDSKRIFT:

A = no. 938 fol. i Thotts Saml. i Store kgl. Bibl. i Kjøbenhavn, skrevet i Christiania c. 1633. Hvad der staar i Klammer [ ], er tilsat af Udgiveren.

Om Agershuus,

huem som först lod bygge, och siden slodtz-herrene, huer [som] effter kongernis befalning siden haffuer forbedrit oc bygdt.

Den hellige konning Ettmundt med sine börn lod först bygge Hoffuid öe closter, Agershuus borig, Agers kierke, sammeledis Vor fru closter vdj Opsloe, efftersom [i] en gammel historie bog[1] udi Hoffuit öe closter stod skreffuit om den hellig konning Ettmundt, huilcken samme bog med mange andre flere skiönne historieböger[2] den eddelige[3] fromme, welbyrdige Mogens Gyldenstiern, höffuidtzmand paa Agershuus, annammede till sig fra Hoffuidöen[4]. Paa den tid

7 Ettmundt] Forf. synes at have troet, at den „hellige Edmund" var en gammel norsk Konge; rimeligvis har „hellig Edmund" i Sagnet fortrængt „hellig Haakon" d. e. Haakon V.

8 Hovedøkloster] se S. 150.

8 Agers kierke] Akers Kirke (hvis Indvielse ikke kjendes) nævnes i ældre Borgarthings Lov som Fylkeskirke og er fra 12te Aarhundrede; Patronatsretten tilhørte siden 1186 Nonneseter Kloster.

9 Frue Kloster] Nonnesæter (Marie-) Kloster paa „Leret" ved Oslo, stiftet ved Midten af 12te Aarhundrede (før 1161), rimeligvis af Biskopen i Oslo.

13 Mogens Gyldenstierne] paa Akershus 1527—32.

1 formelder *tilf.* A. 2 historier oc böger Hoffuit öen forlod A. 3 konge (!) *tilf.* A. 4 *Punktum er tilsat af Udgiveren.*

den fromme herre fick visse tidender oc bud, at gamble kong Christian var kommen fra Holland oc ind i Bahuus lehn i Vigen, oc indtog en befestning[1] vdi Vigen Karsborg[2], siden tog hand brandskatt alt riget igiennem, vdi midler tid tog her Mogens till sig paa slottid alt, huis deell som abbedt Hans Anderßen, abbedt udi Hoffuidöen, oc munckerne loed före did aff alle haande vare, med klæder oc andet meere gott, men blandt for[ne] historieböger fandtz der mange[3] besynderlige stycker der aff. Disligeste S: Peder Hanßen, som var höffuidtzmand paa Agershuus slott,[4] . . . . Da fandtz der udi samme historiebog, at den hellige konning Ettmundt haffde sielff stifftit Hoffuidöe closter, oc giffuit meget godtz oc rente der till, oc var [der] dictet en vgudelig papistiske [vise] paa latine om hannem, denne sang de huer afften i kiercken til afftensang, saalenge[4] som closterit var ved macht. *Item* udi lige maade haffde de ochsaa skreffuit om hannem i samme bog, at konning Ettmunds daatter bögdt först de tou torn, som kaldis Fulesang oc

1–2 „gamble kong Christian"] d. e. Christian II, i Modsætning til „unge kong Christian", d. e. Christian III.

2 Bahuslen] her er forvexlet Christian II — som landede i Norge ved Hesnes (5te Novbr. 1531) og derfra drog til Oslo, hvor han ankom 10de Novbr. — med Landsknegterne under Kort Pfenning, som kom til Bohuslen; de indtog Karlsborg 13de Decbr. I Januar og Februar 1532 drog Kongen selv med Hovedsstyrken mod Bohuslen og Lødøse.

7 loed före] urigtigt. Hr. Mogens lod Natten 20de—21de Januar 1532 bortføre med Magt Abbeden, Munkene og deres Gods fra Klostret til Akershus.

12 stiftet Hovedøkloster]. Dette Kloster var stiftet 1147 af Munke fra Kirkstade (Lincolnshire, England), men viet til St. Edmund (og Maria).

18 Fulesang] Fuglesang laa ud mod Søen paa Vestsiden søndenfor „Romerike", blev omkr. 1600 brugt til Fængsel, men blev nedbrudt 1638; i Stedet opförtes „et stort langt grundmuret Hus" i 2 Etager, indrettet til „Prinsens Gemak".

[1] *rettet.* Bestilling (!) A. [2] *rettet.* Karsborb A. [3] aff de *tilf.* A. [4] *rettet.* sandelig (!) A. [4] *Ikke Mærke til Udeladelse i* A.

Voffuehals, dernest oc det allermindste Jomfru torn. Siden stod det hend udi langsomelige tid, oc bleff intet meere[1] bygt eller forbedrit paa Agershuus slott, jndtill dronning Margrete, konning Woldemors daatter af Dannemarck, bleff gifft med Norgis konning Haagen. *Item* all den muur, som er paa den nordre side paa Fuglesang oc Voffuehals paa baade sider, som er öster oc vester, de muure dem lod konning Haagen oc dronning Margrete opmure, [*item*] den Store gamble sall oc Borgestuffuen, disligeste Knudtz torn, som var kaldit Cannicketaarnet aff den aarsage, at cannickerne udi Opsloe skulle haffue hiulpet til samme bygning. Hvo[r] om det kan vere meent, at dette taarn siden er kallit Knudtz taarn till denne daug, da fich taarnit dette naffn aff en gammell ridder, som lenge laa fangen der, som hedde her Knudt, som cröni-ckerne[2] der videre om formelder, huo som dennem vill ran-

1 Voffuehals] Vaagehals, et stort Taarn paa Østsiden (dennes Midtparti); dets øverste Del blev nedtaget c. 1555 (154^{15}), Taarnet forfaldt i den følgende Tid, indtil det 1640 blev nedbrudt, og i Stedet blev et langt Hus bygget for Slotsfolkene „fra Fruerstuen til den gamle Borgestue“.

1 Jomfrutaarn] søndenfor den nuværende Kirkebygning; dette Taarn, hvis Fod staar endnu, blev nedbrudt i Midten af 18de Aarh.

8 Margrete] blev gift med Haakon 11te April 1363, men Margrete er dog neppe kommet til Norge før flere Aar senere (senest i 1370).

8 Den „store gamle sal“] med „Borgestuen“ er det Hus, som begrænsede den gamle Fæstning mod Nord og endnu staar.

9 Knuts-taarn] er det høie Taarn i det nordvestlige Hjørne (udenfor Fæstningsfirkanten), hvis Rester blev nedrevne c. 1855. Det kaldes i 1588 og i 17de Aarh. stadigt „Sankt Knuts Taarn“ og blev da brugt til Fangetaarn.

10 Kanniketaarnet] kaldtes det rimeligvis, fordi Kannikerne og Provsten i Mariakirken (Kantsleren) her havde sit Tilhold og sit Arkiv. Om Arkivet paa Akershus se DN. XI no. 110 (1404), II no. 757 (1434) og VI no. 619 (1494).

14 her Knudt] vistnok hr. Knut Alfssön, som efter sin Død 18de August 1502 laa i 12 Aar „paa Morde“ paa Akershus, se Allen I 279.

1 *rettet.* megit A. 2 *rettet.* cannickerne A.

sage. Men det sagdis at cannickerne hiulpe till samme taarns bygning, paa det om der komb naagen v-enighed paa riget, det Gud forbiude, da skulle de [der] haffue deris tilflugt.

[*Item* gamble konning Christian, den tid at hand var hertug, da lod hand bygge den store sall med 2 kammer, oc muren[1] fra Voffuehals och Fuglesang paa den söndre side indtill den store sall paa baade sider, som nu paa denne daug er skifft i 3 salle, som skiönne ere, oc kiercken er den 3.[2]

Item udi her Oluff Galdis tid, som var kongl: may: stadtholder udj Norge syndenfieldz, *anno domini* M:D:XXV: da brende slottid aff torden ild, slet fra Fuglesang oc Voffuehals paa den nordre side. Siden lod han tecke muren paa alle sider, oc lod ferdig giöre, saa mand naagit nær sig kunde behielpe, saa stod det heden paa naagle aars tid. Siden lod Peder Hansen tage de beste huuße, som paa Hoffuidöen vare, som vare munckernes kammer, [oc lod bygge de kammere],

5 Hertug] d. e. før han blev regjerende Konge efter sin Faders Død. Christian (II) førte som Kongesøn Titelen „ret Arving til Norges rige. udvalgt konge til Danmark og Sverige, hertug i Slesvig o. s. v." Han residerede paa Akershus fra Januar 1507 til December 1510 (dog med Afbrydelser).

5 den store Sal] er den Bygning paa Sydsiden af Fæstningsfirkanten, hvor Kirken endnu er; den blev overbygget under Peder Hansen (se nedenfor S. 153[15]).

7 nu paa denne daug] d. e. efter 1577, idet efter Ludvig Munks Forslag „det gamle Stenhus" da blev indrettet til Kongebolig. De 3 Sale er ifølge Slotsregnskaberne omkring 1600 „Kongens Sal", „Dronningens Sal" og „Kirken".

9 Oluf Galde] var 1524—27 „Hövedsmand paa Akershus og Kongl. Maj. Statholder söndenfjelds i Norge" (se f. Ex. D. N. II no. 1081 fra 1525).

11 brende slottid] Vaar 1527 (D. N. IX no. 589).

12 han] rettere: hans Eftermand Mogens Gyldenstjerne, som overtog Slottet 19de Mai 1527. Maaske her er udfaldt nogle Linjer, hvori det var nævnt, at Mogens Gyldenstjerne overtog Lenet.

15 Peder Hanssön] Hövedsmand pua Akershus 1536—61.

[1] *rettet.* mure er A. [2] *Fra* [*staar i* A *efter* udskiffte (S. 153[7]).

som endnu kaldis paa denne daug aff slodtzfolckene Öffre oc nedre Rommerige, paa den side som Kiöckenet nu er, oc lod Peder Hanßen ferdig giöre alle kammerne som de nu erre tilsiune paa denne daug, at fougeder oc skriffuere oc hoffmender [kunde] haffue alle deris kammer, som deris bestilling var, oc som slodtzherren gaff slodtzfougden befalling till at udskiffte.

Item den for^{ne} gamble borgestuffue, som kong Haagen och dronning Margrete lod bygge, den samme lod Peder Hanßen bepryde igien paa ny, *anno domini* M: D: [XLVIII[1], saa[2] udi den tid icke fandtz paa naagen kongelige huus her udj Norgis rige en skiönner borgestue, som mange endnu paa denne dag visselige mene. Peder Hanßen lod bryde och hugge 2 kielder vnder den store sall, oc [bygge] skriffuer stuffue offuen offuer, [*item*] lod Peder Hanßen op mure oc ferdig giöre Jomfru gaarden met mure met 2 store kammer, oc hemmelighed der hoes, oc lod giöre trapper oc salle offuer salle, saa[2] mand kunde gaa offuer Borgegaarden oc Jomfru taarnit, oc saa alt frem neder [i] Jomfru gaarden, oc neder i

1–2 Øvre og nedre Romerige] d. e. det „store Hus Romerige", hvis øvre og nedre Stokværk her betegnes. R. er det nordvestre store Hus i Fæstningsfirkanten mellem Borgestuen og Fuglesang ud mod Søen („vestenverds paa Agershuus ud imod Vedhagen" 1630); det blev ombygget 1630—34.

2 Kjøkkenet] kaldes ved 1629 det „gamle Kjøkken", fordi der c. 1620 blev bygget nyt Kjøkken i Baggaarden („Munkegaarden").

10 A. D. 1548] til Prinsens Hyldning, jfr. Christen Muncks Brev af 31 Marts 1559 „ved det nordost Hjörne udenfor den store Borgestue, som E. K. M. var selv udi". Borgestuen brugtes i Slutningen af 16de og 1ste Halvdel af 17de Aarhundrede til „Retterting ved Herredage".

16 Jomfrugaarden] Peder Hansen har altsaa afdelt Forborgen ved en Mur, saa at den indre Del om Jomfrutaarnet nu blev „Jomfrugaarden".

18–19 Jomfrutaarnet] Peder Hansen har altsaa forbundet „Jomfrutaarnet" med „den store Sal" ved Trapper og overdækkede Gange langs Østmuren.

1 *Fra* [*rettet.* L: XVIII A. 2 *rettet.* som A.

Forborgen, [som hand] med mure opbygde oc forbedrit, som det nu paa [bygt er slagterhuus[1] med kielder vnder, bröggers, bagers, smedie, stald, oc hemmelighed hos. Siden lod hand Lang-forborrig opmure, oc forbedre slet indtill Knudtz-taarn, hand lod ferdig giöre Lönporten med dörre aff jern oc laaſſe forre, oc ferdig giöre i Lang-forborrig. Hand lod oc giöre den kielder ferdig ved Kiöckenet, der som de saltede deris mad, medt en jerndör oc laas till dett skiönne Rögehuus. Der for udi lige maade lod Peder Hanſſen giöre Borgegaarden megit större, oc lod hugge oc bryde gandske megit bort aff steenklippen, fordi klippen laa saa langt inde paa Borgegaarden, saa mand neppelig kunde kiöre med en slede eller vogen mellum Fulesang oc Voffuehals.

Oc Jesper Friis, som fick slottid nest effter Peder Hansen i forlening, hand lod bryde meget bort aff Voffuehals paa höyheden, vell 3̅ faffne, oc lod den mur smuck ferdig giöre vden till, ligesom denne mur er paa denne daug, oc de kammerer nest Voffuehals, som er muret imellem bindinger, dennem lod Jesper Friis ferdig giöre, som de endnu ehrre.

1 Forborgen] Om Forborgen se Note Side 155. Forborgens Gaardsrum (1607 „Forgaarden") kaldes senere i 17de Aarhundrede „Staldgaarden", fordi den Linje 3 nævnte Stald ved 1600 blev ombygget og udvidet til kgl. Stald („den nye Stald ved Brønden i Forborgen").

2 Slagterhuus] Det sees af Slotsregnskaberne, at her i Staldgaarden tillige var et Slagterhus, som i 1602 blev nedbrudt og opsat paany i „Munkegaarden" (se nedenfor Side 135); ved den Leilighed blev „en Kjelder funden paa Ormegaarden".

4 Lang-forborg] er den smale Skrænt paa Vestsiden af Slottet ud mod Fjorden; den kaldes i 17de Aarhundrede „Vedhagen", fordi Veden til Slottets Brug blev losset paa Pramme her ved Lønporten og derfra ført op i Borgen.

5 Lönporten] gik ned til Søen lige i Vest for Jomfrugaarden; i 1618 nævnes „den Lönport som gaar vesterud fra Slottet udenom Stalden", i 1634 „Lönporten ved Stranden".

7 Kjökkenet] i et Slotsregnskab fra 1614 nævnes at Kjøkkenet „er funderet paa den vestre Side her paa Slottet".

14 Jesper Friis] Høvedsmand paa Akershus 1551—1556.

17–18 Kammere] d. e. nordenfor Vaagehals henimod Borgestuen.

1 *Fra* [*rettet.* böcher baa A.

Item Christen Munck lod hugge oc bryde den kielder, oc opmure den [stuffue] som er imellem Voffuehals oc kiercken, siden [lod] Lodvig Munck den ferdig giöre som den nu er, oc lod hand megit forandre paa sallen, anderledis som tilforn.

Item anno domini M:D:L:VI da lod Christen Munck op mure porten, som den nu er, oc lod mure den gamble igien, hand lod op mure Muncke taarn, oc lod forhöye oc forbedre muren med vectergang fra Jomfru-taarnet, som kaldis Orme-

[1] Christen Munck] Høvedsmand paa Akershus 1556—72.

[2] [Stue] mellem Voffuehals og Kirken] Chr. Munck skriver til Kongen 31 Marts 1559: Desligeste indeholdt E. Naades Hr. Faders Skrivelse, at jeg skulde færdig giöre det gamle Stenhus, som konning Christiern lod bygge Gavlen paa mellem den store Sal og Vaagehals, som det gammel Træhus staar, hvilket Træhus som staar Slottit til stor Fare for Ilds Skyld". Den Stue, som her blev bygget, kaldes ved 1588 og senere Fruerstuen; den havde en Udvidelse mod Øst Munkestuen (med Saltkjelderen under); det mellem Munkestuen og Vaagehals liggende Gaardsrum hed „Munkegaarden" eller „Baggaarden".

[3] Lodvig Munck] Statholder i Norge og Høvedsmand paa Akershus 1577—1583.

[4] Salen] d. e. den „store Sal", se ovenfor S. 153.

[6] Porten] Herom skriver Chr. Munck til Mogens Gyldenstjerne 2 Februar 1559: „Haver jeg ladet den gamle Mur afbryde fra Jomfrutaarnet og neder til det gamle Vandtaarn, og der sat en ny Mur og et nyt Taarn igjen og gjort Porten ud til Stranden, og en stor ny Bro der foran, saa der intet Træværk er paa samme Mur uden Speret og over Vegtergangen, og paa samme Mur og Taarn sat Skjöt paa, saa man kan vel bruge, om Behov gjöres". I Brevet til Kongen 31 Marts s. A.: „Saa haver jeg ladet nedbryde den gamle Mur udi Forborgen, som det Træværk paa stod, fra Jomfrutaarnet og neder til Stranden, og der ladet opbygge af Grunden og muret Porten igjen, og ladet sætte et nyt Taarn med en Portstue udi neden ved Vandet ved Enden af samme Mur, saa man ikke kan se udi Byen eller udenfor Slottet, naar Porten lades op, som de kunde tilforn".

[7] Munketaarnet] er ifølge de citerede Breve det nuværende Regalietaarn. Det omtales i Slotsregnskaberne for 1557—58 som „det nye Værn i Forborgen", 1598 som „det trinde taarn over Porten", 1611 som „Ormetaarnet" (ɔ: Taarnet ved Ormegaarden), 1612 „Portetaarnet", 1640 „det runde Taarn over Porten", 1643 „det runde Taarn ud til Hovedöen".

gaarden, den Christen Munck udi den siste[1] Suendske feide haffuer[2] forbedrit med mure, vold, skandtzer, oc anden bygning inden oc uden slottid.[3] Det er föye om at talle her, fordi dett bleff giort oc opset med hastighed, paa det at mand kunde bie sine fiender en vrede ud, om paa haffde trengtt.

[1] Ormegaarden] den sydøstlige Del af Forgaarden eller Staldgaarden; kaldes saa endnu paa nogle Karter fra forrige Aarhundrede, medens andre har flyttet Navnet til den øvre Del af „Langforborg" udenfor „Romerike". Om Befæstningerne paa Akershus lige efter Beleiringen 1567 se n. Rigsreg. I 563, 567, 571.

[1] *rettet.* neste A. [2] *rettet.* haffue A. [3] *Komma rettet til Punktum af Udgiveren.*

GANNDSKE NOMMEDALLS LEENS

BESKRIFFUELSE AAR 1597.

HAANDSKRIFTER:

A = no. 119 fol. blandt Rentekammersager i det norske Rigsarkiv (vedlagt Titus Bülches Folketællingslister no. 5—6), skrevet c. 1665.

B = Haandskrift i det kgl. Haandbibliothek paa Christiania Slot, skrevet i Slutningen af 18de Aarhundrede (gmlt. Nummer 247).

C = Udgaven i det kgl. norske Videnskabsselskabs Skrifter i det 19de Aarhundrede, 1ste Bind (Kbh. 1817) Side 435—48, efter et tabt Haandskrift i Throndhjems Stiftskiste, yngre end 1622.

Ganndske Nommedalls leens beskriffuelse aar 1597.

Numedallenn.

Wdi dette fogderii Numedallenn ere thre smaa prestegield som kaldis

Foßnnes gield
Offuer halltz gield, eller Dallen, och
Nærö preste gield.

Foßsnes gield liger wdi synden. Nerö gield ligger y norden, och Offuer hallden ligger wdi östen och sudoust.

Numedalls læn begyndis wed Oxe baaßen wdi synden och strecher sig till Hellelandtz fleß, som ligger noget jnnden for en gaard, heder Melsteen wdi Bindallen, och udi dette Bindallen ligger en lidenn annex, som ligger till Brönnie sogen kircke paa Hellelandt: och alld thi[e]nden wdi same Bindalls fiering kommer til Brönie, mens bönderne met alle konggens sager suarer til Nummedalls lenn.

11 Hellelands-fles] indenfor Øen (og Gaarden) Melsteinen i Mundingen af Bindalsfjord (Vassaas Sogn).

12 Bindalen] *Birnudalr* regnes i Aslak Bolts Jordebog til „Nomedals fylke“ og betaler 1521 Skat til Fogden i „Nummedal“, men var ifølge Throndhjemske Reformats af 1589 Annex til Brønø. Bindalen blev eget Præstegjeld (under Tromsø Stift) 1815.

15–16 Kongens sager] jfr. Dombogen for 1578 S. 204. I civile Sager hørte Sør-Bindalen til Namdalen indtil 1852.

Woge[1], med andre omligendis[2] smaa fiskeuerdt och andre gaarde, desligiste och saa Giemßöen[3], som er en annex till samme Lödingens preste giælld som her effter skall widere forklaris. Men all den anden part aff gieldit kommer Sallten leen till. Wdi dette same preste gielldt Lödingen[4] liger dette sund som mand allmindeligen kallder Thielle[5] sund, och det samme sund skiller Vestraalen och Loffotten fraa det store allmindelige land som er landfast met Suerige och Halland, och er dette Thielle[6] sundt 3 vge sö langt[7], och begyndis ved Lödingen och vaarer till Gresholmen, som er en omflott holme och liger norden fraa[8] Lödingen.

Om Vestfioren.

Vestfioren er en stor faarlig och slem fior at faare offuer, siu vege söö lang och fire vge siö bred offuer. Denne samme Vestfioer begyndis wed et værd[9], kalles Valles[10] verdt och liger udi[11] Stege sogn och löbber hen[12] wdi det store wilde haff igien norden for Trondenes wed et sund som kalles Topsund[13], och her begyndis Senen[14] leen, vdi huilcket len och[15] Thrundenes liger, huilchet Thrundenes et it stort prestegielld, jaa det störste som findiß skall vdi Thrundhiems biscops stifft. Det samme prestegield haffuer bispen aff Thrundhiem och holder 4 cappelaner dere och haffuer der aff en stor rente och findis der ingen skiöner kierke norden for [Thrundhiems by end den som fyndis her paa Thrundenes, thi hun[16] er opmuret med herlig sten och haffuer werret herlig bepridet wdj gamlle dage. Westen for[17] Trondenes eller Senen[14] len liger det len Annenes

10 Gresholmen] paa Østsiden af Hindøen ved Mundingen af Tjeldsund i Vaagsfjorden.

16 Valleswerdt] Valsvær udenfor Engelø.

18 Topsund] Sundet mellem Hindø og den nordenfor liggende Grytø, fører fra Vaagsfjord mod n. v. ud i Andsfjord.

23 4 Cappellaner] ifølge Reformatsen af 1589 9 Kapellaner.

1 *mgl.* B. 2 BC. om hendis A. 3 Giersöen C. 4 Löndingen B. 5 Tille B. Tjelle C. 6 *rettet.* Thille A. Tille B. Tjelle C. 7 længde B. 8 for BC. 9 BC. verf A. 10 BC. Waller A. 11 BC, *mgl.* A. 12 BC. hand A. 13 Thorsund (!) B. Hovsund C. 14 Senjen B. 15 *mgl.* BC. 16 den C. 17 *Fra* [*overspringes i* B.

som er et prestegielld och et foderij, och haffuer her paa dete Annenes wdi gamlle dage verret borgemester och raad, och de raadmend wdj Bergen och de borgemestere haffuer hafft det wdi forlenning som her effter udj Annenesses beskriffuelse widere skall om thales[1].

Om Lödingen.

Sönden op til Throndenes eller Senne[2] leen ligger et præstegield, kaldes Lödingen, og det strekker sig indtil Giemsö-strömen sex store wege söö, og det er landfast med det menige land. Men det land, som Lödingens[3] præstegield ligger paa, er en omflöd öe, som er vel 14 wge söö omkring, og kaldes samme öe Hinden.

Om Woge.

Nordost fra[4] Giemsö strömmen ligger tvende fiske værd. Det ene liger norden for Östen fiorden og kaldes Voge[5]. Denne fiord som vi kalde Östen fiord han[6] er en wgesö lang og en j wegesö bred, og strekker sig udi nordost, og endes udi Lödingen præstegiæld.

Dette fiskeværd Voge haver i gamle dage været en kiöbstæd, og der findes endnu udi Thrundhiem gamle prevelegier som lyder om samme Voge, men nu er det ikke andet paa denne dag end et armt fiskeværd, og der bor ikkun x eller xij arme elendige stavkarle.

Her findes en[7] sted paa denne öe Voge en stor helle, som mand kalder konning Hogens helle[8]: det er en stor

13 Hinden] tidligere *Hinn*, Hindøen.

17 Östenfjorden] nu Østnesfjorden, før *Östeinsfiord* (Aslak Bolts Jordebog S. 98), 1567 *Osthensfiord.* „Nordenfor“ Ø. vil sige „paa nordre Side“ (egentlig nordvestlige) Side af Fjorden, som altsaa regnedes at begynde udenfor „Voge“.

22 Privilegier] se Kong Olafs Rettebod af 19de August 1384 (N. gl. Love III 227 f.).

27 Haagens helle] Der vides ikke om nogen Konge af Navnet Haakon, at han har været i Vaagan; derimod var Skule Jarl og

[1] *Her ender* A, *Resten efter* BC. [2] C. Senjen B. [3] Lödingen C. [4] for C. [5] C. Vogge B. [6] den C. [7] et C. [8] Heller C.

mechtig steen, og jngen kan komme paa [den samme höye[1] klippe, med mindre mand[2] haver en lang stie, og sætter der til. Oven paa den[3] klippe er giort en stor höy vaare af andre smaa passelige steene, og her gaar ord almindelig iblant den menige mand, at koning Hogen med sine hofsinder skulle have giort det samme vaare, og staar endnu paa denne dag, og holdes ved magt til hans ævige[4] jhukommelse.

Straxen östen for denne store[5] höye klippe, der[4] er en stor rund plads, og slet inden udi, men uden omkring y runden, er der sat med store[4] runde[4] steene, den ene hos den anden, og er hver[6] steen saa stor som toe karle vel kunde löfte den afsteed, og efter gamle sagn da ere mange i den meening, at konning Hogens paulun skulle have staaet paa den[7] samme sted, og han skulle have[8] der sit tilhold.

Desligest siges her af alle gamle folk, at de Engelske skulde havt her en [stor merkelig[9] handel og kiöbmandskab for det store fiskeri som her haver faldet i gamle dage. Her haver ogsaa været en stor og merkelig messe-bog paa latin[10] skreven, efter den gamle papistiske viis, hvilken bog holdes for at være givet til den kirke her udi Voge af de Engelske.

Om Woge kalf.

Hos dette samme fiske værd Voge, og paa det samme land, ligger et saare stort og högt fiel[11], kaldes af alle mand[12] Voge kalf, og saa mange som haver seet dette field, de sige og meene, at der skall ikke findes et höyere field udi alt Norgis rige, fordi mand kand see dette field xij wger söö udi havet, og fiskerne bruge dett til meed paa deres fiske klacker[13], det er steder udi havet som de side og fiske paa. De haver

flere af Kong Haakons Hirdmænd der Aar 1224 (Fornm. sögur IX 340). Dog nævner et Kongebrev af 1601 en Tradition om en Rettebod af Kong Haakon for Fjeldfinnerne, udstedt i Vaagen (N. Rigsreg. III 643). Jfr. Optegnelser om det samme Sagn af Biskop Eiler Hagerup († 1743), trykte i Dansk Magazin (1ste Række V 96).

25 Vogekalf] Vaagekallen, er neppe over 1000 m. høi.

[1] *Fra* [denne C. [2] han C. [3] denne C. [4] *mgl.* C. [5] samme C. [6] C. huus B. [7] det C. [8] haft *tilf.* C. [9] *Fra* [mærkelig og drabelig C. [10] og *tilf.* C. [11] som *tilf.* C. [12] mænd C. [13] *rettet.* kalcker B. kelcker C.

[med og[1] merke paa dette field, saa at de vide naar de ere paa stæder som fisken staaer, og naar de ere der langt fra igien.

Om Skrogen.

Sönden fra Voge ligger et andet fiske værd, det[2] kaldes Skrogen, hvilket fiskeri der kommer Salten len til, og er der imellem begge disse 2 fiskeværd Voge og Skrogen en halv wge söö tvert over, eller saa bret som Öresund er fra Kroneborg og til Helsingborg, og den fior som vi kalle Vestfioren löber her igiennem[3], og er ij wge söö jnd paa bonden.

Jmellom begge disse 2de værd, Skrogen og Voge, staar undertiiden saa mangfoldige fiske, den ene over den anden, saa at naar man binder en jern-steen, som[4] vejer[5] xiij mark paa en besmer, og binder hannem[6] paa et snöre, og lader hannom[6] löfte[7] ned til bonden, da kand denne jernsteen ikke komme ned til bonden for fisken, saa tyk staar han[6] hos hver andre, men steenen bliver liggendis oven paa ryggen paa fisken, og kand ikke trænge sig igiennem, hvor tung og stoer [at samme[8] han[6] er.

Men dette er underligt, at hvor mangfoldig og tyk at fisken staar og de kaster deres kroge og angel ud blant dennem, saa vil da vel han[6] alligevel ikke bide, og de kand ikke faae en af dennem tiidt og ofte. Og de maa side over fisken, og kaste deres angle og kroge mit iblant dennem, og de roe tit[9] og mange hele dage tilende, og de faa dog ikke en fisk for all deres umage, thi fisken vil ikke altid give bid, og tage udi angelen, uden[10] naar Gud i himmelen vil besynderlig hielpe de fattige folk, da bider fisken saa snart, som angelen kommer udi söen, saa at de kand ikke drage saa fast fisk udi baaden, som han[6] bider, saa at mand kan[11] der af aabenbarligen see og merke Guds lönlige domme.

6 Skrogen] Skraaven, før *Skrofar.* Skraaven hører siden 1843 til Vaagan Sogn og Herred i Lofotens og Vesteraalens Fogderi.

13 jernsten] Jærnlod paa Fiskesnøre.

1 *Fra* [C. og med B. 2 der C. 3 imellem C. 4 nær *tilf.* C. 5 en *tilf.* C. 6 den C. 7 löbe C. 8 *Fra* [stenen C. 9 *tilf.* C. 10 *mgl.* C.

Om Raffte sund.

Östen fra Voge, en liden wge söö löber en merkelig strid og stærk ström, som kalles Raftesund, og samme ström löber af det söndre hav, og i det nordre hav, og er den samme ström Raftesund ikke lengere end en wge söö. Naar söen flöer, da bær [strömmen nord paa, og naar söen falder, da bær[1] han[2] synder paa, men naar söe strömmen ber ner[3] og der vil nogen fare igiennem hannem[2] sönder paa, da kand de ikke komme igiennem samme ström, ikke heller naar strömmen ber synder paa, og nogen vil fare nord[4] igiennem samme ström, da kand de ikke komme, men maae ligge og bie saa længe, indtil at strömmen han[2] vender sig, og ber paa enten at flöde eller falde, saa kand mand komme nor eller sönder, lige som mand selv vill.

Om Giemssö ström.

Vesten Voge landet löber en anden ström som kalles Giemsö ström, han[2] löber i sönder[5] og nor, imellem Giemsöen og Voge, han[2] er baade bredere og större end Raftesund, saa at den som haver en god styrmand, han maae frit löbe der igiennem med det allerstörste skib som til er. Dog alligevel findes her mange blinde skiær, og blinde klipper under vandet, som mand kand ikke see, og naar nogen vil fare igiennem strömmen og er ikke ret vel kundig, da skall han forvare sig ret vel for strömmebaaren, og for de blinde skiær, som ligger under vandet, ellers ere de om halsen, förend de viide selver der af. Saa saare farlig er denne samme ström, allermest naar strömmen löber imod vinden, og det bleser noget haardt, da kand ingen menniske komme over, uden med stor livs fare. Det haver ieg selv ofte forsögt med stor livs fare, og her bliver mange mennisker udi denne samme ström, og besynderlige ved den[6] sted, som kaldes Brenden, hvilket er et slemt og skarp[7] nes, som mand skall ud forre.

Om Giemssöen.

Hos denne Giemssö ström ligger en öe, som kaldes Giemssöen, af hvilken öe at strömmen haver sit navn, og er den

29 Brenden] Brenna paa Vaagøen paa Østsiden af Gimsøstrømmen.

[1] *Fra* [*tilf.* C. [2] den C. [3] ned C. [4] C. ner B. [5] C. synden B. [6] det C. [7] skarpt C.

samme öe omflodt, og der boer nogle folk paa samme öe, og der staar en kirke paa öen, som kaldes Giemsö kirke, og ligger dette annex til Lödinge præstegield, og præstegieldet endes her vester paa.

Om Hennings vær.

Östen for Giemsö ström ligger et fiske vær, som kaldes Henningsvær, det hörer Axell Ugerup til, og der roer udi samme fiskevær en heel hob fiskere, og er et roer baade af Voge, af Skrogen og af Hennings vær.

Om Stene.

Fra Hennings vær og til Steene er en wge söö, og löber Giemsöe strömmen og der imellem, og er hand[1] stundum [vid, stundum[2] snever, efter som landet skier sig til, og hos denne gaard Steene deles denne[1] Giemsöe ström udi tvende[3] strömme.

Om Lofotens præstegield.

Ved denne gaard Steene begyndes[4] Lofoten, og er den förste gaard i Lofotens præstegield, og er her paa samme Stene et saare got fiskeri, og her roer saare mange baade, endog at det er ikke noget fiskevær, men en bonde gaard, som kommer Fru Ingeborre eller Hans[5] Persön til paa Söm.

En halv wge söö fra Steene ligger en anden gaard ved navn Orre, som ogsaa kommer Hans Persön til; her roer og en svar[6] hob folk, naar fiskeriet er got, og strax herhos ligger udi nordost et lidet fiskeværd som kalles Buenes, og ror der ogsaa mange baade.

8 Axel Ugerup] Henrikssøn til Vognø (f. 1564 † 1601), var Dattersønssøn af Hr. Niels Henrikssøn (Gyldenløve).

12 Steene] Steine i Hol Sogn, Buksnes Herred paa Vestvaagsø.

23 Fru Ingeborg] Nilsdatter (Gyldenløve) † 1597, Enke efter Peder Hansen (Litle) til Foss og Sem († 1551) og Moder til Hans Pedersön paa Sem (da Lensherre i Nedenes 1585—92).

25 Orre] nu Ure ved Bunes.

27 Bunes] i Hol Sogn, s. v. for Steine.

1 den C. 2 *Fra* [*tilf.* C, *mgl.* B. 3 trende C. 4 begynder C. 5 C. hendes (!) B. 6 saare C.

Om Brandz holmen.

En halv fiering vegs herfra ligger et lidet fiskever, som kaldes Brandsholmen, og det er bonde eie[1], og der roer en heel hob folk, dog allenest af Helleland.

Norvest for Brandsholmen, hen ved en fierding vejs ligger et andet lidet fiskevær, som kaldes Sandsund, og der roer ogsaa en stor hob folk om sommeren, men om vinteren da roer der slet jngen, men de have[2] alligevel deres huus staaendes der, de bönder som boer udi Lofoten öe[3], men der boer jngen folk, men om sommeren saa[4] roer der meget folk.

Om Boxnes.

Fra dette fiskevær Sandsund og til Ballestad er j vege söö, og kalles den fioer som der er imellem Boxnes fior, og haver den samme fior sit navn af en omflödt öe som ligger norden for denne samme ström, og kalles Boxnes, og der ligger mange gaarder paa det[5] samme land, og der staar en kirke paa den[6] samme öe,[7] kaldes Boxnes kirke, og er den samme kirke hovet kirken udi dette præstegield Lofoten.

Om Ballestad.

Fra Brandsholmen og til Ballestad er en stor vege söö, og er samme Ballestad en bondegaard, som kommer kong. ma^{tt} till, og der roer ogsaa en stoer hob fiskebaade, dog allermest af Helleland, og om sommeren da kommer der borgere af[8] Trondhiem med gods, selger dennem som der boer, og ligger samme Trondhiems borgere der over all[3] sommeren, og bruger kiöbmandskab, og segle siden derfra og til Bergen med den fisk som de her[9] kiöbe[10] for bygmell, öll, rumeel, salt, jern, og[3] mere[3] klæde og[3] linnet,[3] lærret, og andre saadanne varer

6 Sandsund] nu to Pladser paa østre Side ved Indløbet til Buksnesfjorden, n. for Brandsholmen.

9 Lofoten öe] d. e. Vestvaagø, hvis gamle Navn var *Lofót.*

13 Ballestad] sydøstligt paa Buksneshalvøen.

15 omflödt öe] ikke rigtigt, Buksnes ligger paa en Halvø af Vestvaagøen.

[1] C. eng B. [2] *tilf.* C. [3] *mgl.* C. [4] da C. [5] dette C. [6] denne C. [7] som *tilf.* C. [8] fra C [9] har C. [10] kjöbt C.

som de forvende alt udi fisk og lyse[1], hvor ud af de have deres næring og ophold.

Om Napström.

Vesten fra[2] Brandsholmen ligger en stor ström, som er en stor vge sö udover til en gaard som kalles Sund, og kommer kong. majestæt[3] til, og kaldes dene[4] ström Napström, og haver denne ström sit navn af en bonde gaard som ligger hos strömmen og kaldes Nap, og skær denne samme ström af det söndre hav og til det nordre hav, og er denne ström Napström en saare stærck og strid ström, dog[5] er han[6] reen for böyer og skiær, saa at her maae löbe store skib igiennem, dog med disse vilkor, at de see sig vel fore, og tage strömmen udi sin rette tiid, da tör de[7] intet befrygte sig. Dog alligevel paa den nordre side er han[6] snæverst, og der löber han[6] aller stridest og haardest, og der ligger store höye böier[8] ligesom andre store huus [og höye[9], og de ligge aller mest under vandet, naar som flod[10] er, men naar som söen falder, da kand mand vel see dennem.

Om Sund.

Fra Ballestad og til Sund er en stor wge sö og kommer samme gaard kong. majestet til, og der roer ogsaa en svar hob fisker baade, naar som fiskeriet er got og forhaanden; her hos er et lidet fiskevær som kaldes Strömöe, og der roer en stor hob fiskere om sommeren, men om vinteren saa[11] roer der slet ingen, og der boer ikkun en eneste mand, men dog alligevell saa[11] staaer der mange huus, som bönderne holde til

4 Napström] mellem Vestvaagø og Flakstadø.

6 Sund] ligger paa Sydvestsiden af Flakstadø (ved Sundstrøm), ikke som Forf. synes at mene paa Østsiden ved Napstrøm.

9 Nap] paa Østsiden af Flakstadø.

11 böyer] d. e Baaer. Jfr. 189[1].

25 Strömöe] paa Østsiden af Flakstadöen, nær ved Napstrømmens søndre Udløb, i k k e nær Sund.

[1] Lys C. [2] for C. [3] C. *Aabent Rum i* B. [4] samme *tilf.* C. [5] og C. [6] den C. [7] C. han B. [8] C. bierge (!) B. [9] *Fra* [*mgl.* C. [10] Söe *tilf.* C. [11] da C.

wdi om sommeren, naar de ligge til udroers. Og imellem denne Strömöe og Sund ligger en liden fioer, som kaldes Nusfioer, der roer ogsaa en stor hob bönder[1] om sommeren, men ikke om vinteren. Fra Nusfiord og til Sund ere tre fierings vej.

Om Moskenes[2].

Fra Sund og til Moskenes[2] ere toe store wge söö, og er samme Moskenes[2] en bondegaard som komer kongl. majest: til. Paa dene gaard ligger en stor hob fiskere, hvilke fiskere kaldes af menige mand vaarfeller med et almindeligt navn, fordi at de komme hid af Helleland, af Salten og af Numedalen straxen om kyndermisse til fisket, og bliver her[3] siden liggendes all fasten og langt ud paa vaaren til[4] sommer maalet. Og dersom der kommer nogen fisk under landet, og her bliver noget fiskeri udi Norlandt, da faar de fisk som roer paa denne gaard, og her falder det aller beste fiskeri som[5] falder[5] udi alt Norland, fordi at fisken gaar ud igien ved denne gaard til havs, efter at han[6] haver giort sin tiid.

Om Gilte strömen og Beskellwog[7].

Jmellem Moskenes[8] og Beskellvog[9] er en liden ström som kaldes Gilteström, denne ström er ikke stoer, men saare ond. Han[6] skær af det söndre hav og i det nordre hav, og er samme ström ikke bredere udover end som mand kand skyde over med en piil. Samme ström er saare grund. Mand kand

2–2 Nusfjord] (skrives ofte Nufsfjord), i 15de Aarh. *Knutsfiordr*, 1567 Nutzfiord.

12 kyndermisse] 2 Februar.

13 sommermaalet] jfr. ovenfor S. 172.

22 Gilteström] Navnet („Gylteström") betegner efter Brinck (Descr. Loufoudiæ p. 4) den Del af Gimsøstrømmen, som gaar mellem Gimsø og Vestvaagø, nu Sundklakstrøm. Mellem Moskenes og Bisselvaag (begge paa Østsiden af Moskenesøen) er ingen Strøm, kun en Bugt. Forf. sees at have tænkt paa Sundstrømmen, der skiller Flakstadø fra Moskenesø.

[1] Baade C. [2] *rettet efter* L. 21. Maskenes B. Moskenæs C. [3] der C. [4] indtil C. [5] *mgl.* C. [6] den C. [7] Beskelvog C. [8] Moskenæs C. [9] C. Beskelvog B.

ikke seigle over dene ström for[1] farlige böyer, det[2] er hemmelige[3] blinde klipper, som ligger under vandet, saa mand kand ikke see dennem. Straxen hos denne Gilte ström ligger en bonde gaard, som kaldes Beskellvog[4] og er kongel. majest: gaard, der roer ogsaa paa samme gaard en stor hob vaarfelder eller fiskere, men ikke altiid, men ikkun alleneste de aar, som fisket er nok til.

Til alle disse forskrevne gaarde er hverken ager eller eng. Her saaes ikke en næve fuld af korn, men de slaa alleneste noget lidet gres, som de kunde holde 5 eller 6 kiör med, dog födes og holdes deres fæ vinteren over alleniste[5] med molle, det er torske hovet, tang, og ryggene af fisken; det sies[6] til hobe og gives fæet[7] at æde, og dette kalles af alle folk her hos os: molle. Det andet land er intet [uden med[8] [morasser store og mose steen[9], og unötten[10] mark, som jngen er gavnlig eller nöttig, uden biörne og örne og andre vilde[11] dyr, som meniskene plager paa deres fæ, faar og gieder[12].

Om Moske strömmen og Hille[13].

En halv vegsö fra disse toe gaarder, som er Moskenes og Beskilvog begyndes Moske strömmen, og er ikke andet end himmel[14], vand og steen, men ved strömmen ligger en arm liden gaard, og[15] til Veröen, som kaldes [Röst-Veröen[16] er en svar stoer weg söö.

Denne lille gaard Hille[13] er saare berömt for den aarsage skyld, at naar denne Moske ström er udi sin rette skikkelse og vinden er imod strömmen, da bær strömmen saa saare

4 Beskellvog] nu Bisselvaag (Biskelvaag) s. v. for Moskenes paa Moskenesøen.

11 molle] efter Ivar Aasen nu Moldfoder (Molfôr, Nordl.), Rødder af Bregner, ogsaa Nødfoder.

25 Hille] rettere Helle, den sydligste Gaard paa Moskenesøen.

1 sammes *tilf.* C. 2 der B. 3 C. giemmelig B. 4 C. gaard (!) B. 5 allermeest C. 6 C. syes B. 7 frit (!) C. 8 *Fra* [andet end C. 9 *Fra* [mos, steen, store moradser C. 10 vecken C. 11 *tilf.* C. 12 C. gedder B. 13 *rettet.* Gille B. Hielle C. 14 C. himmels B. 15 op C. 16 *Fra* [Röst. Veröen C.

stridt, og giver sligt et bulder fra sig, at landet og jorden skielver der af, huusene ryster[1] der af, og en jern ring, som sidder udi stuue dörren, giort til at drage dörren op med, han[2] rystes hiid og did af strömmens brusen og mangfoldig storm[3]. Mange mennisker ere udi denne mening, at der skall være et havsvelg udi denne ström eller ogsaa straxen uden fore. Jeg haver hört af mange menisker for sandingen at være sagt, at det hender sig tiidt og ofte, at der kommer en qvall[4] i denne[5] samme ström, og dersom strömmen er hannem[2] imod, og qvalen[6] vil igiennem strömmen, og kand ikke komme, da springer han[2] höyt op i veiret, og mener at han[2] skall komme igiennem, men han[2] kand ikke, men maae slet tilbage igien. Dette spil voger han[2] tiidt og ofte, men naar hand[2] fornemmer, at han[2] ikke kand komme frem for denne striide ström, da giver hand[2] et stort skraal[7] af sig, som det var en stor oxe, og siden bliver han[2] borte, saa at mand seer ikke mere til ham[2]. Det skeer vel tiidt og ofte at man finder her döde qvale[8], ja mesten[9] hvert aar findes en eller toe döde qvale[8] udi en liden[10] vig, som kaldes Nestlands[11] kielle[12], og mange menisker ere udi den[13] mening, at disse qvale[8] skulle sprenge sig udi denne stride, gromme og forferdelige ström. Bönderne som boer her omkring, de siger ogsaa, at naar en stor gran eller furru[14] kommer udaf store fiore, eller udaf store elver, som skreer[15] af fielden, naar samme skree[16] bliver lös ned af fieldet, da tager hun[17] store gran og furru[14] med sig, og dersom det hender sig at en gran eller furru[14], eller noget andet tre i hvad som helst det er for et træ eller være kand, med sine röder og grene, og det komer[18] udi denne[15] samme ström, da bliver det borte en tiid lang, saa at ingen veed hvor samme træ tager vejen hen[5], men paa det sidste da[5] kommer det samme træ op igien, da er alle grenene, alle röderne og

19 Nestlandskielle] ved Gaarden Nesland sydligst paa Flakstadø.
19 kielle] liden Vig eller Sund (Ross: Keila).

[1] rystes C. [2] den C. [3] C. ström B. [4] Hval C. [5] *mgl.* C. [6] Hvalen C. [7] C. skral B. [8] Hvale C. [9] meest C. [10] *tilf.* C. [11] C. Vestland B. [12] *rettet.* kjelle C. kilde B. [13] denne C. [14] Fyrr C. [15] *rettet.* skeer B. skjære C. [16] *rettet.* skeer B. Skjær C. [17] det C. [18] komme C.

all barken afgnavet, og det er martlet ligesom det var hugget med en skarp öxe.

Men mig er berettet af trofaste folk, at der skall være nogle hemmelige skarpe klipper udi den samme ström, efterdi han[1] ber saa saare stærk[2], og alt det, som kommer udi den samme ström, det maa alt under og til grunde: og af disse skarpe klipper afrives alle grene, barken og rödderne. Alle folk, som kiende denne ström, eller höre tale om hannem[1], de ere meget redde og forskrekkede for samme ström, fordi der kand jngen komme over den[3] ström uden udi maanens aftag[4], det er, naar ny er, eller vejret er gandske stille, fordi naar strömmen giör sin tiid, det er, naar strömmen er aller svarist, da kand mand see himmelen og solen igiennem böl-gerne og baarerne[5], fordi de gaae saa höye som andre höye bierge.

Naar nu[6] nogen skall fare over dene ström, da haver bönderne grant meed paa steenene, som ligger udi fiæren[7], hvor meget det skall være flödet eller faldet.

Men naar de skulle nu endeligen til at[8] fare her over, da stevner de ikke paa landet, der som de skulle til, men ret sön-der paa, ligesom de ville drage til Trondhiem eller et andet sted sönder paa, men de haver alligevel alltiid medet paa fieldene, hvor langt de skall sönder paa, förend de [tager til at[9] stevne paa landet, men naar de viide nu deres tiid og seer deres meed, saa farer[10] de ret paa landet, og haver han gode karle met sig de som raske og snare ere, da kunde de vel med Guds hielp faae landet og blive hiulpne[11], men feiler hannem[12] gode raske[13] karle, da gaar han ikke mist[14] at[15] en vaad badstuue, saa at de allesamen maae sette livet til uden Gud vil besynderlig hielpe dennem[16].

Jeg haver selver forsögt nogle strömme, som ere[17] under

[1] martlet] af ældre dansk martle, mishandle, pine, martre (Kalkar III 46).

[1] den C. [2] stærkt C. [3] denne C. [4] Aftagende C. [5] C. barerne B. [6] som C. [7] fierding C. [8] C. og B. [9] *Fra* [*mgl.* C. [10] stævne C. [11] behiulpne B. [12] ham C. [13] C. reise B. [14] miste C. [15] af C. [16] dem C. [17] C. er B.

Engeland, Höfden[1] og under Vitt, og siden toe strömme, som skeer ind i Frankrig til Sanct Matias eyland, og Burdeo, og under [Barar eiland[2] og i krigen, som de lader salt. Der falder vel svare sterke ströme, saa at naar strömen og været bær imod hver andre, endog at skibet ligger for anker[3] og tou, da maa alle baadsmændene alligevel gange til rors, og styre skibet, ligesom det gik for sine fulde segell udi det vildeste hav, og der som skibet faar at girre[4], da er skipperen af med anker og tou, og kandske med skib og gods, det haver ieg vel selver med mine egne öyne seet og udi sandhed forfaret. Jeg haver ogsaa forsögt de strömme for Kallis Malles i Hispanien, og den sterke ström, som falder ind imellem Hispanien og Affrica og skeer ind udi Middel havet, den ström som ind sker til Malgen og siden om ad Cizilien, og siden alt om og om, og endog at der gaar vel[5] stort ord af samme ström, saa[6] synes mig ikke at være hundrede parter[7] saa stærk, som denne Moske ström han[8] er, men han[8] er föye stærkere, end den ström udi Öresund, og haver lige saadan skikkelse, og der [falder ikke[9] större flod end som[5] der falder under Sieland, uden saa er, at vandet drives af svar nordvest storm. Dog under Engeland falder söen viij allen, og flöer viij allen, hver gang han[8] falder eller flöder. Mit udi denne samme Moske-ström ligger et höyt spist field, som ellers[5] kaldes Mosken,

1 Höfden] „de Hovede", Strædet mellem Calais og Dover.
1 Vitt] Øen Wight.
2 Sanct Matias eyland] „sunte Matheus" ved Cap St. Mathieu i Bretagne, udenfor Brest.
2 Burdeo] Bordeaux.
3 Barar eiland] vistnok Belle-isle, udenfor det sydøstlige Bretagne.
3 Krigen] oldn. *kríkr*, Krog, Bugt. „K., som de lade Salt" d. e. Bugten („de Baye") ved Bourgneuf, søndenfor Loires Munding.
11 Kalles Malles] Cadiz. „Gades insula, vulgo Calis malis dicta" (Wagenaer).
14 Malgen] Malaga.
14 Cizilien] Sicilien.

[1] C. Gösten B. [2] *Fra* [C. Barareland B. [3] alle sine Ankere C. [4] C. giöre B. [5] *mgl.* C. [6] da C. [7] parten C. [8] den C. [9] *Fra* [C. ikke heller B.

af hvilket field den[1] ström haver sit navn, og er det samme field ʝ mill vegs udi sin omkreds, og der voxer noget lidet gres paa, og der gaar nogle vilde faar, og bönderne setter ogsaa undertiiden om sommeren nogen smaa lam derpaa, fordi de kand ikke beholde dennem[2] udi fred paa det meenland[3] for biörn[4] og örne, som her er overmaade nogt[5] af.

Her endes Lofotens præstegield vester paa.

Om Röst og Weröen præstegield.

Disse tvende öer som mand kalder Werröen[6] og Röst. de giöre et armt[7] fattigt præstegield, som ogsaa kommer Lofotens og Vesteraalens fogderi til, og ligger det saare langt udi havet. Her haver og været i gamle dage en stor og[8] merkelig handels[9] brug og kiöbmandskab, hvis lige ikke nogen[10] sted haver været over all Norland[11], fordi all den fisk som nu drages inde under landet, baade udi Voge og[12] Skrogen og andensteds[13] ved Lofotens side, han[14] gik til udi gamle tiid udi Röst og Verröe[6], og det allerbeste fiskeri var[15] dere, og der haver været en merkelig handel, og boet saare rige mænd, som mand kand endnu see og forfare paa denne dag af den træffelige[16] bygning og herlige huuse, som der haver været opbygde med murede skorstene og andet saadant, hvilket er nu slet ödelagt, og udi grunden forfaldet og nederrevet[17], saa at det almindelige ordsprog er sant som mand plejer at sige,

at der som för laae baade miöd og viin,
der ligger nu baade hunde og sviin,

fordi de fattige folk som der nu boer de kunde med stor nöd faa saa mange fisker[18] af[8], at de kunde have til deres daglige föde og opholdning.

Om Veröen.

Fra den liden gaard Hille[19], som ieg fortalte om, hvilken der ligger udi[20] Lofotens gield, straxen inden for Moskeström-

[1] denne C. [2] dem C. [3] menige Land C. [4] Björne C. [5] nok C [6] Veröen C. [7] og *tilf.* C. [8] *mgl.* C. [9] C. handel B. [10] noget C. [11] Norlandene C. [12] udi C. [13] andetsteds C. [14] den C. [15] C. vare B. [16] drabelige C. [17] nedrundet C. [18] Fisk B. [19] Gillo B. Hjelle C. [20] i C.

men, og til Veröen, som kalles Röst-Veröen af en anden öe som heder Röst og ligger derhos. Fra Hille[1] og til samme Röst-Verröen er en stor vge söe, og er den[2] samme Röst-Verröen en stor veg sö lang, og der boer ikke mere end 30 fattige fiskere paa, og deres beste og meste föde[3] er fugle kiöd, fordi paa denne öe er et slags fugle som kalles lunder. Mand finder dem ikke mange stæd[4] udi Norge, de ere ikke större end som en liden krikkeand[5], men dog ere de ganske öngelsomme, thi saa snart som[6] söen kand falde, da kand de brede deres eg, og endog at de henter deres föde af havet, saa giör de dog[7] deres reder höyt oppe udi fieldene, og undertiiden allernederst nere udi fieren[8] iblant stenene, men meste deelen af dennem[9] bygger inde udi lauge[10] huler og dybe huller, som ere udi fieldet, og iblant stenene, saa at mand kand ikke letteligen faa dennem[9] ud aff de samme dybe hull[11], med mindre en[12] mand haver en liden hund, som til er vant at krybe ind udi hullet, og drage dennem[9] ud. Men mig er berettet af trofaste folk, at naar som de gaae udi fieldet efter samme fugle, da have de en lang stage udi haanden, og paa enden sidder et langt spids jern, er giort som en straale, og den samme lange stage med jernpig stikkes[13] ind i hullet, der som han veed at samme lunder haver unger, og dersom han rager en af dem, [og drager hende[14] ud, saa[15] kand hand faa saa mange, som der er udi det[12] samme huul, fordi den ene drager den anden ud, fordi den ene klemmer den anden udi rumpen med nebbet, saa at han kand drage x eller xij ud til sig paa en gang tillige. Denne fugel er vel föd[16] paa kroppen, men han smager suarligen af fisken, men her[6] er mangen fattig mand, som faar ikke andet kiöd om aaret end af disse fugle, ikke heller have de andet at skatte[17] med[12] end disse

6 Lunder] jfr. Samlede Skrifter af Peder Claussön Friis Side 390—91.

20 Straale] Pil, gl.tysk strål.

[1] Gille B. Hjelle C. [2] denne C. [3] C. spise B. [4] Steds C. [5] Krikand C. [6] *tilf.* C. [7] alligevel C. [8] Fiorden C. [9] dem C. [10] lange (!) C. [11] Huller C. [12] *mgl.* C. [13] C. stikker B. [14] *Fra* [*mgl.* C. [15] da C. [16] feed C. [17] slagte C.

lunder, og fieren[1] den[2] selger de for veed, men den samme fier er ikke god til senge klæder[3], fordi hun[4] er skarp til neden som en syl, og stikker igiennem, og naar en ligger derpaa, da er det lige som han laae paa [en vallenöd eller odde[5]. Men til benke dyner, slige som hine Finder giöre og berede af renshuder, der til er hun[4] aller best nöttig og gavnlig og brugelig. Somme de bruge [ogsaa hannem[6], det er skindet med fierene paa, som er afblest og er saa sammen syet, [og er igien opblest[7], dette skind henger de udi deres stuuer, og altiid seer de paa nebbet, fordi saa ofte som der vil komme stort væjr eller regn, da meene de, at det samme neb veder sig, og er væske fuuld[8], enddog at det henger udi[9] en varm stuue. Men disse samme, de ere alt[10] fulde af slem forgiftig luus[11], og dersom samme luus[11] de kommer paa et menneske, saa æder de sig igiennem huden, og ind udi kiödet, og siden buller[12] de ud igien med stor vee piine og sprekke.

Om Röst.

Fra denne Röst-Veröen og til Röst ere 3 store farlige vegsöö, og naar man skall fare denne vej, da skall man have en viis styrmand og gode karle med sig inden bords, som vel kundige ere, og mand skall bruge det samme löb, lige som man bruger naar mand farer igiennem Moskeström og til Veröen. Paa denne öe boer henved 30 bönder, fattige fiskere, og er her vel lystig[13] og smuk[14] nok om sommeren at være, men om vinteren er her ganske grumt[15] og forferdeligt, og de fattige folk her paa [leien, det er[7] landet, lider en stor kuld[16] om vinteren, thi her er slet ingen veed eller riis paa denne öe, men de have slet intet at brende uden torve[17]. Deres beste föde og underholdning haver de af nogle vilde faar, som löber baade vinter og sommer udi fieldene, og kommer

27 leien] af norsk Lei (old. *leið*), Led, Farvand, Retning; „her paa leien", d. e. her paa Egnen.

1 Fjerene C. 2 dem C. 3 dyner C. 4 den C. 5 *Fra* [Nagle-odder C. 6 *Fra* [den ogsaa saaledes C. 7 *Fra* [*mgl.* C. 8 fuldt C. 9 i C. 10 altid C. 11 C. luft (!) B. 12 bulne C. 13 lystigt C. 14 smukt C. 15 grundt C. 16 Kulde C. 17 Törv C.

aldrig udi huus, i hvor stor frost og kuld det er, og i hvor megen snee der ligger paa jorden, men de holder sig udi de höyste field[1], og der föder de deres lam, men naar som de ville have dennem[2], da maae de[3] skyde dennem[2] ihiel, eller der forsamle sig en stor hob folk og jager dennem[2] sammen, saa at de kunde faa fat paa dennem[2]. Her paa land[4] er og nok af det slags fugle, som mand kalder lunder, om hvilke ieg för talede. Her har[5] ogsaa udi gamle dage været et merkelig godt fiskeri, og en stor handel med kiöbmandskab. Men det er nu slet qvitt, fordi at fiskeri haver ikke nu her gaaet til udi mange aar, saa at de[6] her boer ere[7] arme stavkarle. All den veed som de brende, den kiöbe de udi Salten og före den hiem med jegter, saa de have xxiiij wege söö at fare udover[8] frem og tilbage. Det hender tiidt og ofte, at naar de farer udi skov[9] efter veed, da kommer der stor storm og uvejr paa dennem, saa at de ikke kand komme hiem igien paa 2 eller 3 maaneders tiid. Ja somme ere hele fieringaar[10] borte, og længer förend de kunde komme hiem igien. Det skeer og ofte, at mange af dennem aldrig komme igien, men blive borte med jegt[11] og folk og alt det som de have, fordi naar stormen kommer paa dem, og strömmen forsetter dennem[2], saa er der ingen raad til at de kunde undgaae döden, saa at her er en ælendig værelse[12].

Udi dette samme Röst er ogsaa et kube veye, og her falder hvide kuber, og de legges om hösten om Sanct Michael dags tiider, og dette kube veye kommer kong: majest: til en part, en part deraf[13] kommer sal. Erich Rosenkranz[14] arvinger

26 Kube-weyde] Kobbeveidet i Røst har hørt til Bjarkø- og Sørumsgodset, hvoraf i 1490 det meste blev skiftet mellem Alf Knutssøn, Otte Matssøn af Sigerstad og Losneætten, men noget uskiftet (D. N. VIII no 426); Alf Knutsøns Gods faldt efter Fru Gørvel (1582) til Kongen, Losneættens Gods tilhørte Erik Rosenkrantses Børn og Otte Matssøns tilhørte hans Datterdatter Fru Ingeborg; hver af disse havde saaledes en Tredjedel i Kobbeveidet.

[1] Fielde C. [2] dem C. [3] C. toe B. [4] Landet C. [5] C. ofte (!) B. [6] *tilf.* C. [7] C. 3 B. [8] udi Skoven C. [9] Skoven C. [10] Fjerdinger C. [11] C. et B. [12] saa dem Gud almægtigste (naade!) *tilf.* C. [13] *mgl.* C. [14] C. Röstinkarenz (!) B.

til, og en part deraf kommer fru Ingebor til, saa at det bytes udi mange parter, og der er mange lods eyere der om.

Disse tvende smaa öer, som ere Röst-Veröen[1] og Röst, er[2] et armt præstegield, som ieg sagde tilforn, og alle de skib, som löber til Rysland eller til Vardöen[3], de löber alle sammen vesten for Röst, saa at de kommer ikke landet nærmere end paa j wge söö, og naar de gaae landet forbi, saa setter de deres kaas[4] mere til norrs, og kommer saa paa deres rette farvand igien, men alle tyske skib, som segle her omkring, de bære alle stor frygt for strömmen, saa at de kommer ikke nærmere landet end at de kunde have all deres kiending af landet, hvor de ere udi havet.

Om Westraalen.

Vestraalen præstegield ligger norden for Lofoten, og er den halve part af fogderiet, og er der udi[5] 3de fiskeværd.

Det förste fiskevær kaldes Veröen og er en j miil omkring, og der ligger en liden gaard straxen hos, som en bonde sidder paa, og kaldes samme gaard lille Weröen. Fiskeværet kaldes store Væröen, og haver det samme store Væröen navn af [det land[6], som derhos ligger og kaldes Böe, som er et annex til Hofdesell, som er hovedkirken udi Vesteraalens præstegield. Dog alligevel er det tilskikket af övrigheden en præst, som boer udi dette samme Böe, og han giör ogsaa tieneste udi dette fiskevær Veröen, tredie hver söndag. Af dette land Böe haver samme Veröen sit navn, og kaldes Böö-Veröen, til skilsmisse fra den[7] anden[8] Veröen, som ligger til Röst og kaldes Röst-Veröen, som för er[9] omtalt. Og bor her udi dette[10] samme fiskeværd 20 fattige fiskere, men dog sielden falder her noget godt fiskeri. Dog alligevel ligger her hver sommer

22 Hofdesell] oldn *Hofdasegl*, nu Hadsel paa Ulvöen.

25 tredie hver Søndag] ifølge Reformatsen kun „hver 7de Helligdag“.

26 Bö-Væröen] nu Gauk-værö i v. for Bø paa den sydvestlige Del af Langø.

[1] Veröer C. [2] de ere C. [3] C. Veröen B. [4] C. Curs B. [5] dette samme Præstegjeld *tilf.* C. [6] *Fra* [Landet C. [7] det C. [8] andet C. [9] *tilf.* C. [10] fattige *tilf.* B.

over baade Trundhiems borgere og Bergens borgere[1] med kiöbmandskab, og faar hvert aar saa meget fisk som de kunde vel ladde deres far med.

Det[2] andet fiskeværd, som er udi[3] Vestraalen, det heder Marsholmen[4] og ligger ij veg: sö norden for Bö-Veröen, og er denne Marsholmen et andet saare lidet fiske-værd, og der[3] boer ikke mere end 9 eller 10 bönder, fattige fiskere, men her er saare ont at komme til lands, og at lande for storm, ström[5] og gjelf[6], det er store [og farlige[7] bölger og söe, som bryder paa klipperne saa hart, at det giver stor forfærdelig lyd fra sig, og havet der runden omkring er slet hviidt af skom og fröe[8]. Men udi dette fiskeværd drages mest hine store helle flönrer, som kaldes her paa Norske[9] hveede, af hvilke de giöre Rav, og optyrke.

Det tredie fiskeværd, som her er udi Vesteraalen, kaldes Langenes, udi hvilket Fiskevær der boer 60[10] fiskere, og de have ogsaa en præst hos sig, som giör ogsaa tieneste ved 2de andre kirker, som kaldes Öxningen og Thinden. Her ligger om sommeren gandske mange Bergens[11] borgere og Thrundhiems borgere med kiöbmandskab og udsalg[12], og saa meget gods, som hiid bliver fört, det gaar sin kos alt sammen for fisk. Dog kiöbes det ikke alt af hiemmanden[13], som boer udi fiskeværret, men bönderne som boer der omkring kiöber saa meget med dennem[14], som verresmændene, fordi de fiske saa vel paa bönder gaardene som de giöre udi været[15]. Og er her fra Bö-Veröen[16] og til Langenes det allerfarligste og skarpeste stykke at segle,

[5] Marsholmen] nævnes i Skattemandtal af 1610, men var før 1723 indgaaet under Hovden. Hovden ligger mellem Nykvaag og Malnes paa den nordvestlige Del af Langø (Malnes Sogn, Bøherred).

[16] Langenes] havde ifølge Reformatsen 7 Bønder samt 55 „Verimænd og Husmænd". Den residerende Kapellan paa Langenes var hver 3die Helligdag paa Øxnæs, hver 9de paa Tinden.

[18] Öxningen] er vistnok Feil for Øxnes.

[1] 5 C. borger B. [2] C. Et B. [3] *tilf.* C. [4] C. Marholmen B. [5] *rettet.* strang C. trang B. [6] C. steile (!) B. [7] *Fra* [forlöne C. [8] Fraade C. [9] Norsk C. [10] C. 6 B. [11] C. Bergen B. [12] udsold B. [13] Hjemmændene C. [14] dem C. [15] Fiskeværdene, og meget bedre C. [16] Böholmen C.

som skall findes udi all Norgis rige undertagen[1] den slemme Moskeström, og her bliver meget folk, saa at det er faa aar at der jo bliver 3 eller 4re baader med folk, [fordi der ikkun er skarp forland[2], saa at det er umuligt at nogen menniske kand bierge sig med livet, om han kommer af sin rette leed, og bliver nödt til at söge landet: Gud naade de fattige folk, som ere nödde till at forsöge det.

Östen[3] for Langenes iij wge sö ligger Annenes fogderi, og ved dette Langenes der endes Vesteraalens præstegield, og Lofotens og Vesteraalens fogderi, som begyndes ved Lödingen eller ved Thielesund, som ieg sagde tilforn, og strekker sig norden omkring, og Lofoten omkring, Röst, og Röst-Veröen, og siden alt norden omkring all Vesteraalen indtil Langenes hen ved [1/2 hundrede[4] wgesöö og mere.

Udi disse tre præstegield, som er Lofoten og Vesteraalen, Röst, og Röst-Veröen, der er hverken jordvext[5], korn[6], eller noget som nöttigt eller gavnligt er undertagendes blaaber og nogle andre ber[7], som kalles kregeber, og nogle andre ber som kalles molte[8]-ber. Af disse molte[8]-ber giör fattige folk her udi landet gröd, og den samme gröd bruger de tiil lægedom for skiörbug, og anden farlig krankhed[9], som her nok vanker.

Udi disse höye field voxer her et slags urter, som de kalde qvande, men paa dansk kalles hun *Angelica*, og samme qvande[10] æder de her om sommersn for löst skyld, baade roden, stilken og grenene, naar hun[11] er grön, ligesom de æder æbler, pærer og nödder udi Danmark. Det er deres frugt, og er her intet andet end himmel, vand, eller steen, uden hvad Gud vil give det arme folk noget af havet[12]. Korn voxer her intet, ikke heller nogen anden frugt, ikke heller koll[13] eller andre urter, uden neller og skarntyder, hvilke mand kand [være uden[14].

[18] Kregeber] Krækebær (oldn. *krækiber*) eller Kreklinger, *Empetrum nigrum*.

[19] Molte-ber] Molter eller Myrbær, *Rubus Chamæmorus*.

[1] *rettet.* undtagen C. under Schagen B. [2] *Fra* [*tilf.* C. [3] *rettet.* Vesten BC. [4] C. 4re (!) B. [5] C. jordegods B. [6] Fröe *tilf.* C. [7] Smaabær C. [8] Multe C. [9] C. kranghed B. [10] C. qvænde B. [11] den C. [12] og af Söen *tilf.* C. [13] Kaal C. [14] *Fra* [undvære C.

Om Nordlands fiskeri.

Her udi Norland falder tre besynderlige fiskeri om aaret, som alle mand söger til, og endog at de roer ud efter fisk hver dag, saa at der er aldrig en dag uden det er hellige dage, at de ere ej paa söen og er udroede[1], om det er det veir, saa at det er muligt, at noget menneske kand være udi söen, og saa ofte som de kommer paa söen, da faar de altiid mesten deel[2] saa meget, at de kunde koge, udi det aller minste, om de faar ikke mere. Dog alligevel er her tre besynderlige thiider om aaret, til hvilke tre fiske[3] hver mand bereder sig, og der af haver de deres allermeste næring og underholdning, og naar disse tre[4] fiske[3] slaar feil, da ere de arme ælendige stavkarle over alt Norland, men naar de slaar til, saa haver de en stor Guds gave her udi dette land.

Det förste fiske[3], og störste, som her falder, det kalles vor fisket, fordi det falder om vaaren. Det begyndes strax efter kyndels[5] messe, og varer saa indtil vor frue dag i faste, og stundum til ganske[6] om Sanct *Georgii*[7] tiid. Da er her den sterkeste og haardeste vinter, og paa samme tiid, saa[8] er det allerbeste fiske. Den[9] kuld og frost, som det arme folk lider for deres föde, kand ieg ikke sige. Om dagen at de roer ud, da haver de klæder giorde af barkede[10] gedeskind og kalvskind. Disse klæder kalder de skindstakker, dennem[11] drage de paa over deres andre klæder, paa det at de kunde være fri for söen, saa at de skulle ikke blive igiennem vaade. Disse skindstakker staa omkring dennem[11] af js ligesom andre harnisk, og snöret som de drager fisken med, saa tillige[12] som det[13] kommer af vandet, da er det stift ligesom en vaand[14] eller kiep. Vanterne[15] som de haver paa hænderne ere af js, ligesaa haarde, som de vare af jern, saa at det er et stort Guds under, at de ikke fryse hænderne af[16] sig, men her er mange som fryser all deres hilsen og helbred af sig. Alt det vand,

[17] Vor Frue dag i Fasten] 25 Marts, Marie Bebudelse.
[18] St. Georgii tid] 23 April (Gregorii er 12te Marts!).

[1] C. udrodene B. [2] deels C. [3] Fisket C. [4] C. tii B. [5] kyndel C. [6] Paaske (!) C. [7] *rettet.* Gregoi B. Gregorii C. [8] da C. [9] *tilf.* C. [10] bankede. [11] dem C. [12] tidlig C. [13] den C. [14] C. mand (!) B. [15] C. vanten B. [16] C. fra B.

som kommer i baaden [til dem, det bliver strax staaende i baaden[1] og fryser til, saa at de maa tiidt roe til lands og slaae jsen af baaden, paa det at baaden skall ikke siunke med dennem[2] af den megen[3] js, som er i hannem[4]. Naar de nu kommer hiem om qvellen, da haver de lidet til mad, men slet intet til drike, uden de kunde drike en drök[5] vatten, eller en drök[5] blande, det er syre og vand [blandet til sammen[6]. Syre er den valde, som man giör suur ost af tyk koe-melk. Denne valle, efter at osten er der af reent optagen, da lader de den udi tynner, og haver den saa at drikke det hele aar igiennem. Naar han haver nu ligget nogen stund udi tynnen[7] saa bliver hand[4] suur som anden ædike. Saa tager de et lidet deraf som en pell[8], og saa fire gange saa meget reent vand, og blander der iblant, og det er den beste drik. Men det skeer ofte at samme tynde[7], som de haver denne syre udi, fryser slet sönder for dennem[2], saa de maa drikke slet[9] vand. Men de, som kunde formaa mundgaadt eller öll, og haver det med til fisket, de haver slet ingen[10] gavn deraf, fordi det fryser slet bort. Bundene springe[11] af tönderne, og ölet fryser ud imellem stavene, saa at de maa hugge tönderne synder, og smelte saa jsen udi kiele[12], om de vil have noget gavn der af.

Af Helleland og Numedalen, da löber de med smaa jegter til Voge og til Skrogen[13], og til Lofoten, til dette vaarfiske, straxen efter 20 dag juull, paa det at de kunde komme tiilig nok. Den ælendighed som de da lider, han[4] er usigelig. De ligger om natten under[14] sine[15] aabne flager[16], saa at om morgenen, naar de opvaagner, da ligger der allene tyk snee over paa dennem[2], og de ligger udi vand midt paa siden, uden de haver dis tettere far[17], og saa vaade og snede[18] som de opstod[19], lige saadanne maa de legge sig igien, og de haver vel henved iiij tylter[20] veg[21] söö og det vildene[22] hav at löbe

24 20 dag Jul] 13de Januar.
31 4 tylter veg söö d. e. 48 Sømil.

1 *Fra* [*tilf.* C. 2 dem C. 3 C. mange B. 4 den C. 5 drik C. 6 *Fra* [*mgl.* C. 7 Tönder C. 8 Pægel C. 9 klart *tilf.* C. 10 intet C. 11 fryse C. 12 Kjedler C. 13 *rettet.* Krogen B. Kroggen C. 14 paa C. 15 hine C. 16 Flagger C. 17 C. træer B. 18 skidne C. 19 opstaae C. 20 C. ty B. 21 *mgl.* C. 22 vilde C.

over, saa at mange maa holde havet iij eller iiij nætter og dage, lige om juule tiide, med disse aabne jegter, ja mange tusinde meniske bliver borte med skib og gods paa samme rejse[1] om vinteren, naar de skulle fare til [dette vaarfiske[2]. Naar de nu kommer frem til fisket, om det saa sker [at de komme frem til fisket, fordi det skeer[3] vel tiidt og ofte at stor storm og Guds vejr[4] forholder og forhindrer dennem[5], saa at de ikke kunde komme frem til fisket, men de maa ligge paa reisen udi vij eller viij uger, og maa enda vende om[6] tilbage igien for imodbör skyld, men naar de kommer frem, da kand de ikke faae huus at leye for folk skyld, fordi alle huusene ere opleiede. Men de som sidst kommer, de maae ligge ude paa marken udi nöstene, det er huuse, som de sætter deres baade udi. Somme maa drage baadene paa landet, og hvelle[7] dem omkring, og ligge derunder udi hine[8] lange vinter nætter, saa at den ælendighed, som dette arme folk[9] her lider for deres föde, den er usigelig, og mand kand ikke skrive det saa meget ont som det er till. Jeg tror visseligen at ingen[10] menniske paa jorden lider saa [meget ont[11] for deres fattige föde, som det arme fattige[6] folk giör her udi Norland, og ieg tror ogsaa visselig, at ingen[10] meniske paa jorden söger deres livs næring med större fare, og livfarlighed, med, större möde og umage, end dette arme folk de giöre, og ingen menniskes lykke og velfærd staar saa skienbarligen udi Guds haand, som disse arme Norfars lykke staar, fordi at endog dette vaarfiske[12] er vel det aller beste fiske[13], som her falder om aaret, og de fisker vel en stor Guds gave, saa at iiij[14] karle som ere paa en baad, som kaldes en ottring, der af at de have [8 aarer om borde, 4 paa hver side, og de have[8] iij snöre at drage fisk med, da kunde de vel om Gud vil og fisken[15] er[16] meget[17] forhaanden, drage paa en baad xxiiij, xxx, xl, xliiij hundret, somme mere, og somme mindre, som Gud vil, og lykken er god til, og fisken er meget for haanden.

[1] C. rejser B. [2] *Fra* [Vaar-Fisket C. [3] *Fra* [*tilf.* C. [4] Veirligt C. [5] dem C. [6] *mgl.* C. [7] *rettet.* hvile B. vælte C. [8] C. hvis B. [9] giör (!) *tilf.* B. [10] intet C. [11] *Fra* [megen C. [12] Vaar-Fisket C. [13] Fisket C. [14] C. iij B. [15] Fiskene C. [16] ere C. [17] noget B.

De kunne[1] vel toe gange om dagen, i hvor stakket at[2] dagen er, ladde deres baade fulde af fisk, alt saa længe baaden kunde[3] bære og drage en fisk, og aldrig er baaden saa stor, at de kunde vel drage hannem[4] fuld, naar fisken vil ellers bide, og Gud vil give dennem[5] got vejr[6]. Men her er en saare unaadig himmel med storm, snee[7], regn og blest og kuld og frost foruden ende, saa at de fattige folk staa en stor livs fare for denne arme fisk. De vaave liv og gods, hilse og helbred for deres fattige föde, og de mister ofte gods og biering, hilsen og deres gode helbrede, deres förlighed, deres sundhed og karskhed. Og de faa dog[8] ikke saa meget fisk igien, som de kunde æde sig mæt paa engang, saa naade dennem Gud i himmelen. Frost og kuld, hunger og törst, storm og regn, hagel og snee, skjörbug og landfarsot og spedalskhed er[9] her iblant den meenige mand, og alt for möget der af, om det var ellers Guds villie. Pestilentze kommer her ikke gierne, men det vildende[10] hav, hine[11] grumme bölger og hiin[1] skarpe söe, er de fattige folk som her boer pestilentze haard[1] nok[1] des verre, Gud bedre det saa sant. Her er intet got at være, det skall gud kiende, hvem ellers andre raad havde. Gud naade den som nöd er[1] til at frem drage sin tiid[8] og[8] alder udi denne[12] ælendige lands ende, for[13] den jammer og ynk som mand hörer og seer dagligdags paa dette fattige folk, maae komme et menniske til at græde, uden han ellers haver et steen[14] hierte. Gud være os arme syndere naadig for sin söns Jesu Christi skyld.

Det andet fiske[15] kaldes sommer fisket, og det begyndes[16] her om sommer maalet, det er om Sancte Halvors tiid, og varer siden til Margrethæ[17] tiid, og da kommer her smaa torsk og sej[18] under[19] landet, saa at mand kand da faae fisk paa hver

28 Sommermaal] som ellers er 14de April (S. 172, 173), flyttes her frem til 15de Mai.

29 Margrethæ tiid] 20de Juli.

[1] *tilf.* C. [2] end C. [3] kan C. [4] den C. [5] dem C. [6] Veirligt C. [7] C. suus B. [8] *mgl.* C. [9] ganske *tilf.* C. [10] vilde C. [11] C. giver B. [12] dette C. [13] hvor C. [14] Staal C. [15] Fisket C. [16] begynder C. [17] C. Marke (!) B. [18] Seye C. [19] ved C.

grund. Men om Sanct Margrethe tiid, da er all[1] mand[2] segellrede til Bergen, og de som hiemme ere, agter intet fisket[3] mere, end som de kunde æde, fordi de kunde ikke forvare samme fisk for maddiker, der til med kunde de rive i skouv og mark, at de kunde faae saa meget gres, som de kunde föde en koe, 3 eller 4re med, somme flere og somme færre, som de kunde[4] formaae till; derfor agter de intet paa fisket den tiid; men de som boer udi fiskeværrene, de have slet intet fæe, derfor ligger de til söes alt aaret; men den fisk som de drager om sommeren, som de kunde ikke forvare tor maddiker, den seller de Trundhiems borgerne, som her ligger med kiöbmandskab, hvilke[5] salter hannem[6] straxen, en nat eller to, og törker hannem[6] siden paa bierget imod solen, saa at han[6] bliver haard som et andet stykke træ, og paa denne fisk haver de en god fortieneste, enddog at de haver noget[7] umage med hannem[6], men da faar hannem[6] for [en ringe[8] ting, fordi fiskerne viide ikke hvortil han[6] duer, men de ere glade at de kunde faae noget der fore.

Det tredie fiske kaldes höst fisket, og varer fra S. Michels dag og til Lauer[9] dag, og da kommer langen af havet. Det[6] er et sönderligt slags fisk, som er længer og större end torsken, og bönderne haver dette til merke, naar sneen kommer i fieldet, da kommer langen under landet, og söger de[10] almindelige fiske klakker[11], det er grunde[12] som ligger udi havet. Paa samme grunder op springer og op velder der ferskvand som kommer af landet, og löber under jorden ad[13] aarer[14], og[15] til disse grunder, og der opvelder det. Efter det[16] ferske vand gaar fisken, og staar over disse vandaarer, og der[4] udgyder sin rogn over[4], efter som hans[17] natur tilsiger. Dette er mig udi sandhed af gamle fiske mænd berettet saa at gaae til.

20 Lauer dag] synes at maatte betyde en Dag i Oktober, altsaa muligens en Skrivfeil for Lucas' Dag (18de Oktober); C's Luciæ dag (13de December) er umulig.

[1] C. all A. [2] mænd C. [3] Fiskerie C. [4] *mgl.* C. [5] der *tilf.* C. [6] den B. [7] nogen C. [8] *Fra* [ingen C. [9] Luciæ C. [10] C. det B. [11] *rettet.* klaskes B. klakkes C. [12] C. grunden B. [13] C. et B. [14] C. aare B. [15] op C. [16] dette C. [17] dens C.

Om hvad slags fugle som[1] her almindeligen findes om aarett.

Först om aarett i fasten kommer hid af havet store graa strandmaager, hvilke paa Norsk kalles maaser[2], og de bliver her all den[3] stund fisken er her under landet, og naar fisken drager sin koos til havs igien, saa fölger fuglen med hannem[4]. Af disse maaser[5] haver fiskerne dette[6] gavn, at de paa dennem[7] kunde see hvor fisken staar udi söen ner[8] paa bonden, fordi [saa ihvor[9] som fisken staar udi[3] söen[8], der sidder disse maaser ret over[10] paa söen, og ligesom fisken gaar til eller fra, frem eller tilbage udi havet, saa fölger maasene[11] efter, og altiid ere de ret over fisken. Derfore haver fiskerne et vist tegn, at [ihvor som[9] de seer paa söen, at der er megen[12] strandfugl[13] til hobe forsamlet[14], da[15] vide de forvist at der er ogsaa fisk, derfor roer de did, som de seer at fuglen er, og paa [samme sted som de seer at fuglen holder til, paa[16] det[17] stæd udkaster de deres fiske-snöre, og drager straxen fisk, og naar de nu faa fisken inden boers, straxen oprister de ham[4] og udtager tarmen[18] af hannem[4], og udkaster samme tarm[19] over borde, og giver maasen[20] den [at æde[21], [hvilken strax er tilrede[16] og opsluger hannem[4]. Dette er en almindelig brug hos alle gamle fiskere, og endog at fugler sidder nær[22] baaden, at mand kand slaa ham med aaren, eller med[1] saxen, det er en lang kniv, som sidder paa et langt skaft, som fiskerne bruger til at opskiære deres fisk med, dog ville de ikke röre dennem[7], slaae dennem[7] eller giöre dennem[7] noget ont, fordi de holder det for stor synd at slaa fiskfuglen, som de kalder disse strandmaager, [eller at giöre dennem noget ont[23], og der[24] skulle visseligen fölge ulykke efter, saa at han siden ikke skulle faa lykke til fisk[25] efter den dag. Hvad sant er eller ikke, det maae Gud viide, men ieg holder det for vantroe og kierling sladder[26]. Naar som fisken gaar nu bort[1] til havs igien, da fölger igien disse

[1] *mgl.* C. [2] Maager (!) C. [3] *tilf.* C. [4] den C. [5] Masser C. [6] det C. [7] dem C. [8] nede C. [9] *Fra* [C. hvor B. [10] oven over C. [11] Masserne C. [12] mange C. [13] Strandfugle C. [14] forsamlede C. [15] der C. [16] *Fra* [*tilf.* C. [17] samme C. [18] Trannen C. [19] Tran C. [20] Maassen C. [21] *Fra* [for sin Umag C. [22] ved *tilf.* C. [23] *Fra* [*mgl.* C. [24] C. de B. [25] Fiske C. [26] Skvalder C.

maaser[1] fisken til havs, meste[2] part, ligesom de tilforn fölge ham[3] under landet. Men de maaser[1] som som her bliver tilbage om sommeren, og ikke fölger de andre til havs, de giöre deres rede[4] og giöre deres æg udi aller höyste field, baade udi Röst-Veröen og[5] Bö-Veröen og udi andre höye field, og de ere utallige mange. Jngen kand komme til dennem[6] uden stor livs fare, saa saare brat er det at komme til dem, dog findes her de folk, som have saa[7] dristelige hierter og saa sterke hoveder, at de op gaar udi fieldene, i hvor höye[8] at de ere, og i hvor bratte at[9] de kunde være, og tager dem deres æg ifra. De ere ogsaa saare konstige og udlærde[10] paa at gaa i field[11], saa at naar de finder nogle æg, som ligger [saa meget[12] brat, at de kunde ikke komme til[7] at gaa i fieldet til dennem[6], da tager de et raadet æg[13], det samme slaar de sönder paa det bratte field og slette bierg og lader det steges og[9] törkes[9] mod solen, og naar som[7] det er saaledes af solens heede blevet hart, saa[14] stiger de derpaa, og rekker saa bort udi redet[15], og tager æggene fra maasen[16], og gaar tilbage igien, men mange mister livet her udover, fordi de nedfalder af hine skyehöye field og slaaes udi mange stykker, og saaledes betale disse æg ganske dyre. Disse maaser[1] haver 5 æg i[17] det höyeste[18] i reden, og ikke höyere.

Her findes et slags fugle, som bönderne kalder alker[19], de ere sorte og ere[9] ikke större end en liden strandmaage[20], og altid ligger de paa havet, men naar de opflyer[21] udi været, da raaber fiskerne som derhos sidder og fisker, med et barbarisk ord og siger: j tuull, i tuul, tuul, om tuul, om j tuul, i tuull: og saa længe som de saa[7] raaber, flyr[22] den[23] arme fugl[24] runden omkring udi været, indtil saa længe at han[8] er saa træt at han[8] formaar ikke mere at fly[25], eller han[8] veed ikke hvor han[8]

[23] Alke] Slægt af Svømmefuglene, *Alca torda* (ikke d. Allike, som er en Art af Ravneslægten, *Corvus monedula*).

[1] Masser C. [2] C. mesten B. [3] den C. [4] Reder C. [5] udi C. [6] dem C. [7] *tilf.* C. [8] C. höy B. [9] *mgl.* C. [10] udlærte C. [11] Fjeldet C. [12] *Fra* [C. noget B. [13] og *tilf.* C. [14] da C. [15] Reden C. [16] Massen C. [17] udi C. [18] allerhöieste C. [19] Alliker C. [20] C. strandmag B. [21] opflyve C. [22] flyver C. [23] C. de B. [24] C. fugle B. [25] flyve C.

er, men setter sig udi baaden eller udi seglet eller paa söen, og duker sig ned i[1] vandet, og kommer saa ikke op i[1] lang tiid igien. Og dersom man finder eller seer en stok som[2] regendis[3] udi havet, da sidder saa mange af disse allker[4] og lunder paa samme rekestok[5], at man kand ikke se stokken for[6] disse samme fugle, saa tykt[7] sidder de derpaa: om disse lunder, hvad det er for et slags fugle kand mand læse udi Röst-Veröens beskrivelse.

Her findes og et slags fugle, som mand kalder havheste, hvilke ieg tror visseligen at være den fugl, som Plinius[8] skriver om og kalder *halcyon*[9] paa gresk, fordi naar navnet udtydes paa dansk af græsken, som mig er berettet, mener[10] det[11] havasen[12], hvilket vi kalle havhest. Denne fugel er ikke red for folk, men han[13] setter sig hart op til baaden, og æder af alt det, som de udkaster. Hans[14] maal er ligesom en hest naar han[13] knegger[15], han[13] er graa paa fierene, og er ikke aldeles saa stoer som en liden strandmaage, hans[14] neb er som et maaseneb[16], oven paa nebbet hart hos öynene[17] ere to store huull[17], ligesom næseborrene paa en hest, og der[19] skal være hans[14] næseboer, han[18] er ikke ædendes, der gaar en slem forgiftig lugt fra hannem[13], men der er ikke mange som vil röre ved[20] hannem[13], men dersom nogen slaar ham[13] med[21] en aarelom[22], det er den store ende af[23] aaren, saa at han[13] ligger slet död paa havet[24], da kommer 2[25] andre af[20] hans staldbrödre og river paa hannem[13] med svart raab, jndtil saa længe han[13] flyr sin kos bort med de andre. Mig er ogsaa udi sandingen sagt af gode[26] ærlige[27] folk, at dersom mand vil gribe

[9] Havhest] er Stormfuglen eller Stormmaagen (Mamelukken), *Fulmarus glacialis*, medens *Halcyon* (Plinius, Hist. nat. X, 47) er den sydeuropæiske Isfugl, *Alcedo ispida*.

[23] Aarelom] Haandtag paa en Aare, oldn. *árarhlummr*.

[1] udi C. [2] svömme C. [3] rækkende C. [4] Alliker C. [5] Rækkestok C. [6] C. af C. [7] C. tykke B. [8] C. Plenig (!) B. [9] C. halchen B. [10] det mærker C. [11] C. de B. [12] C. af asen B. [13] den C. [14] dens C. [15] snorker C. [16] Mossenæb C. [17] dens Öiesteen C. [18] Huller C. [19] det C. [20] *mgl.* C. [21] C. ved B. [22] Aarelomme C. [23] paa C. [24] Haret C. [25] de C. [26] C. god B. [27] *rettet.* ærlig B. redelige C.

denne fugl levendes, og binde et lidet staal paa hannem[1], da kunde de andre hans staldbrödre det kiende, og straxen merke at han[1] haver staal paa sig, og derfor forsamler de sig omkring hannem[1], og river alle fierene af hannem, og dersom de ikke enda[2] kunde faae jernet af hannem, saa[3] rive de hannem selv[4] i hiel og saa flye[5] de bort. Denne fugel er ikke gierne fremme[6] uden i mörkt veir, ellers holder han[1] sig udi det vilde hav paa öer[7], som ingen christen meniske kommer eller veed sig der af at sige. Mange mennisker ere udi denne mening, at denne samme havhest [skal være[8] en hulder[9]-fugl, og derfor kand han[1] ikke fordrage staal paa sig, thi dersom staalet kom paa det land som de ere, saa[3] mene de at det samme land maatte[10] blive aabenbaret. Men jeg holder det for et[11] fabell. Men det er vist og ofte forsögt, at dersom mand binder staalet paa og slipper hannem[1] [saa lös[12], da river [alle de andre[13] fierene af hannem, og paa det sidste[14] da river de ham[1] slet ihiel, men hvorfore de det giöre, det maa gud viide som alting veed.

Imellem paaske og pintze dags tiide da kommer her hvert[15] aart et slags smaa fugle, som ere sneehvide paa deres fiere, og ikke större end en graasporre. Disse fugle kalle de sneetiting[16], fordi de komme altiid med stor snee. Naar de kommer, da fölger der gierne stor snee efter, og naar de haver været her i 13 eller 14 dage, saa flyer[17] de bort igien, og ingen mand[18] ved hvorfra de kommer og hvor de fare igien. Naar de komme[18], da[18] ere de[18] saa mange tusinde tilsammen, og saa tykke at ingen kand see jorden for dennem[19], og de

10-11 Hulder-fugl] d. e. fugl fra Hulder-landet, det usynlige Land ude i Havet. Jfr. Sagnet om Utrøst, som omtales i Brincks Descriptio Loufodiæ (1676) S. 11: *Incolæ Roestenses Japyga versus aliam observârunt insulam*, Udrøest *dictam, duobus milliaribus circumscriptam, quæ accedente subinde mari undis obruta oculorum obtutui se quasi subducit, refluente autem sursum comparet. Talem terram Norlandi* Huldeland *vocant.*

21–22 Sneetiting] Snötiting, Snefugl, *Emberiza nivalis.*

1 den C. 2 endnu C. 3 da C. 4 slet C. 5 flyve C. 6 C. frem B. 7 Öerne C. 8 *Fra* [er C. 9 C. guller B. 10 skulde C. 11 en C. 12 *Fra* [*tilf.* C. 13 *Fra* [de andre alle C. 14 aller sidste C. 15 C. hver B. 16 Snetittinger C. 17 flyve C. 18 *tilf.* C. 19 dem C.

ere ikke meget rødde for folk, men setter sig paa huusene, og paa[1] gaardene, og hvor de kunde komme. Naar de flyr[2] bort, da fölges de gierne ad, men de som bliver her tilbage igien, de forandrer deris fiere om sommeren og blive graae. Men naar vinteren kommer, saa faa de deres rette fiere igien, som de havde det förste de hid kom og bliver snee hviide. Hvad det skall være for et slags fugle, og hvorfra de komme og hvor de farer hen, det kan ingen optænke[3] eller begrunde: men folk ere udi den meening, at de skulle komme af nogle ubekiendte land, som ligger langt borte udi det[4] vilde[4] hav, men somme meene at de skulle komme af hine höye fielde for stor snee skyld, og siden naar sneen var overstrid[5], skulle de söge deres gamle boliger igien.

Her findes ogsaa et slags fugle som de kalde skarve, og somme mene at det er de, som mand paa dansk kalder ollekrager, de ere kull sorte og store som en graagaas[6], bygger udi fieldet, men de söger deres föde udi havet.

Her findes ogsaa et slags fugle som mand kalder lum[7], denne fugel er stor som en skarv[8], men er broget paa fierene, han[9] haver ingen tunge, hans[10] födder sidder saa langt bag[11], at han[9] kand intet gaae paa sine födder, men dersom han[9] kommer paa jorden at ligge, da kan han[9] ikke igien [op komme[12], fordi han[9] ligger paa bugen, og ikke kand faae vejret under sine vinger, og naar han[9] kommer udi stille vand, saa[13] kand han ikke vel opkomme. Han[9] giör sin rede udmed[14] ferske söer og store elver paa höie[15] tuer saa nær ved vandet, at han[9] kan velte sig af sin rede[16] ud i vandet, ellers[17] kand hand[9] ikke komme op, uden han[9] kommer först udi vandet. Han[9] giör ij æg og ikke flere.

Om de almindelige fugle, som ere krager, skiær[18], örne og ravne som her findes, vil ieg ikke skrive. Saa mange ravne

14 Skarv] oldn. *skarfr*, er Aalekrage eller Cormoran, *Phalacrocorax carbo.*

18 Lum] Lom (oo), oldn. *lómr*, *Colymbus septentrionalis.*

1 i C. 2 flyve C. 3 C. opmerke B. 4 *tilf.* C. 5 overstaaet C. 6 Raadgaas C. 7 C. lun B. 8 Skarve C. 9 den C. 10 dens C. 11 ud *tilf.* C. 12 *Fra* [komme op C. 13 da C. 14 C. ved B. 15 C. 2de B. 16 og *tilf.* C. 17 C. eller B. 18 Skör C.

findes ikke[1] i all verden som her findes, her er ogsaa[2] mange örne, som giöre stor skade paa lam, kid, gieder og söer.

Om spögeri.

Her udi Vesteraalen i[3] en fierding som[4] kalles Bö-fierding[5] ligger en gaard som kalles Söberrig[6], og hos samme gaard er et stort höyt field, som haver sit navn af gaarden og kaldes Söberrig[6] field. Af dette field kand mand tiidt og ofte om sommeren see udfly[7] et langt tingest, som er skaft ligesom en gloende brand. Dette seer mand om sommermorgenen[8] udfly[7], og om aftenen kand mand see det komme nordvest af havet igien, og flyer[9] lige ad fieldet igien, og saa snart som det kommer til fieldet, saa bliver det borte og forsvinder, og sees ikke mere; om vinteren ser man intet til dette spögeri, men alleneste om sommeren. Hvad det skall være det maa Gud viide. Dog alligevel er her mange udi den mening, at det skall være en drage som der[10] skall ligge paa en stor hob penge, guul og sölv, hvilket ieg holder for et[11] fabell, thi var det en drage, da kunde mand see gandske[12] krop og lemmer. Det kand mand ikke, men mand seer ikke andet end et langt tingest som et haandklæde, og synes udi all[13] maade[14] som en gloende brendendes brand fare 100 favne höyt op[15] i været fra havet eller jorden.

Om hvalle fiske.

Om sanct Hans dags tiide, da kommer her mange store og forferdelige slags hvall ud af det vilde hav og gaar frem og tilbage her ud med[16] landet, og fiskerne have adskillige navn til dennem[17], efter som de seer hvad slag[18] de ere af.

[2] söer] d. e. Sauer, Faar.
[7] Söberg] i Bøherred i det vestlige Langø.

[1] ingensteds C. [2] ganske *tilf.* C. [3] udi C. [4] *tilf.* C. [5] C. Söberrig B. [6] Söbjerg C. [7] udflyve C. [8] Sommeren om Morgenen C. [9] flyve C. [10] *mgl.* C. [11] en C. [12] dens C. [13] alle C. [14] Maader C. [15] oppe C. [16] C. ved B. [17] dem C. [18] Slags C.

Somme kaldes troldqvall[1], et andet slags kalles röerqvall[2], somme kaldes slet qvall[3], somme kaldes taag[4] qvall, et andet slags kaldes rödkindben, fordi de have nogle lange röde stræge omkring munden, ja somme sige at her skall findes 100 slags qvall[3]. Om deres storhed og grumhed kand ieg ikke skrive, fordi mand seer dennem[5] ofte ligge paa söen, ligesom andre store skiær, og de ere begrode med skiell og tang ligesom andre steene, de ere 100 favne lange, [og end længer[6]. De giöre en stor skade her udi denne lands ende, de velter og kaster[7] mange baade[8] omkring, og opsluger mange menisker. Naar de fattige folk sider udroet paa havet efter fisk, da kommer disse grome qvalle[3] op af söen förend de ved noget der af og seer dennem[5] ikke, förend de om velter[9] baaden, men dersom de bliver dennem[5] tilforn var, og seer at de vil til baaden, da kaster de paa at roe, og paa det de kunde undkomme hannem[5], da ror de ret imod solen, og saaledes kunde de undertiden slippe med stor livsfare, fordi at qvalen kand ikke see imod solen. Det skeer vel ogsaa tiidt og ofte, at de undkomme qvalen og naar landet for ham[10], dog alligevel dör de straxen, fordi de haver saa roet, at blodet staar dennem[5] [oppe i[11] halsen, og haver forsprengt sig af for[12] stor redsel[13] og forskrekkelse.

1 Troldqvall] jfr. Brinck, Descriptio Loufodiæ p. 27: *Cetorum genera numerantur septem et viginti. Nomina Tro[l]dqualle, Sletbacker, Tuqvalle, Røerqvalle, Langhorn* etc.

1 Rörqval] Röirkval (*Balænoptera*), oldn. *röyðr.*

2 Sletqval] er = oldn. *slettibaka*, Slægten *Balæna*: Grønlandshvalen (*Bal. mysticetus*) og Biscayeren eller Nordkaperen (*Bal. Biscayensis*).

2 Taag-qval] kaldes af Ivar Aasen Tuve-kval (Tu-kval), „Hval med Top paa Ryggen"; vistnok Knølhvalen (*Megaptera boops*).

3 Rödkindbeen] oldn. *rauðkembingr* (med rød Kam). Forklaringen er vistnok en Gjætning af Forfatteren.

7 med Skjæl og Tang] jfr. Brinck p. 17: *Quidam* (*ceti*) *hirsuti, squamis cæruleis, et hi quatuor jugerum magnitudine* (*jugerum vero habet in longitudine pedes 240, in latitudine 120*).

[1] Troldhvaler C. [2] Rörhvaler C. [3] hvaler C. [4] Tung C. [5] dem C. [6] *Fra* [*mgl.* C. [7] baske C. [8] C. store (!) B. [9] kaste C. [10] den C. [11] *Fra* [op udi C. [12] *mgl.* C. [13] C. rosel B.

Om raad til at fordrive hvall med.

Imod disse forgiftige store qvale[1] bruge disse fattige folk adskillige raad udi söen, saa at de skulle ikke opsluge dennem[2]. Somme[3] de have altid[4] bever gield hos sig, og der af kaster de noget lidet udi söen mod qvalen; saa snart at qvalen den fornemmer og lugter, da flyer han[5]. Somme de [tage i stæden for bever gield, naar de det ikke har[6], koedræk, med tugt at sige, og den[7] samme kaster de ogsaa ud imod qvalen, det kand han ikke fordrage, men siunker. Somme de tager heste haar, og hugger dennem[2] smaa, og kaster dem i söen mod qvalen, naar de [seer ham[8] komme imod baaden, men for disse heste haar römmer han[5] og bliver strax borte.

Om svampe.

Her findes ogsaa svampe udi fieren, saadanne som mand kiöber udi kramboderne, de voxer udi havet paa steen eller paa sötræ[9], det er et slags ved som voxer paa havs[10] bond, og kaldes sötræ[9], der paa voxer disse svampe[11], og slaaes til lands, og opbrydes fra grunden udi stor storm og haardt vesten væjr, og naar som de kommer först til lands, da ere de til at see, ligesom de vare fulde af blod. Men naar de faa ligget nogen stund paa landet, og der kommer regn paa dennem[2], saa bliver de hviidagtige eller brune: men de ere ikke saa gode som de der kiöbes udi kramboderne[12], men[13] de ere meget skiöre og briste[14] udi stykker, saa snart mand bruger dennem[15] noget; men vare her nogen som vidste ret at omgaaes med[16] dennem, saa[17] kandskee at de kunde blive nyttige til hvis mand ville bruge dem.

Om Andenes.

Andenes er et præstegield, og er et fogderi, og ligger

17 Sötræ] Sjó-tré (Ivar Aasen: Søvexter, som ligne Træ) er en Koral, *Alcyonium arboreum*, hvorpaa Svampe (Hornsvampe, *Ceratospongiæ*) leilighedsvis tage Plads.

1 Troldhvaler C. 2 dem C. 3 *tilf.* C. 4 C. lidt B. 5 den C. 6 *Fra* [som ikke kunne bekomme Bevergel, de tage C. 7 denne C. 8 *Fra* [har seet den C. 9 *rettet.* Sörræ B. Söræ C. 10 Havsens C. 11 C. svamp B. 12 Kummer (!) C. 13 thi C. 14 C. bröster B. 14 *rettet.* den B. dem C. 16 *mgl.* C. 17 da C.

nordost[1] fra Vesteraalen, og vesten fra[2] Sennen[3] leen, og er en omflöd öe, og paa det[4] samme land er et skiönt fiskeværd, og der boer en stor hob fiskere, og der drages de aller beste rav[5], som mand finder ved all Norland side, og der bruges en stor handel, og er saa godt som en[6] halv kiöbstad. Mig er berettet og sagt af gamle trofaste dannemænd, at de borgemæstere og raadmænd udi Bergen have havt det samme leen udi forlening af kongen, dog med saadan[7] vilkor at 6 eller 7[8] af dennem[9] skulde være her hvert aar, udi dette fiskevær Andenes, og naar laugtinget stod, da skulle de sidde hos laugmanden og hielpe hver mand til rette, baade fattig og riig, saa at det kunde gaa ligelige til udi all[10] maade[11], og somme sige, at disse samme som have havt Andenes udi forlening[12] haver været herremænd, ridder og [riddermænds mænd[13], og alligevel haver de været borgemestere og raadmænd udi Bergen, og er ikke end længe siden, at der var 2de herremænd, som bode der, og havde det udi forleening, og vare raadmænd udi Bergen, den ene hed Lauritz Kru[14], den anden hed Jens Ellingsön, og siden de ere döde og affaldne, da ere de danske adelsmænd der med af kongl. Majst. forlente.

Men nu om stunder gaar det langt anderledes til her udi Norland. Laugmandens rente er hannom[15] forkortet, det han

[4] Rav] d. e. Kveite, egl. de fede Dele af Kveiten.

[9–10] Andenes] var siden c. 1450 forlenet til Munkeliv Kloster (i Bergen), i 1528 til Raadmændene i Bergen (jfr. ovenfor Side 85), i 1533 til B. Olaf i Bergen, i 1541 til Finn Hanssøn (Krukov), 1549 til Jon Teiste, og siden 1555 til danske Adelsmænd (Nils Trolle 1555, Herluf Skave 1567, Jörgen Svabe 1583, Knud Grubbe 1589—92). Finn Hanssøn havde Lenet ved 1524, før ham Hans Krukow (D. Mag. 2den Række VI, 322, 329).

[18] Laurits Kru] riml. den Lasse Krukow (fra Sogn), som 1521 betalte 100 Mark i Skat paa Andenes (N. Regnsk. og Jordebøger II 566).

[18] Jens Ellingsön] Jon Ellingsön var Raadmand i Bergen mellem 1532 og 1548, men han var ikke af Adel og vides ikke at have havt Tilhold i Andenes.

[1] C. norst B. [2] C. for B. [3] Sinnen C. Sænjen B. [4] dette C. [5] Rave C. [6] *tilf.* C. [7] saadanne C. [8] 8 C. [9] dem C. [10] alle C. [11] Maader C. [12] Forpagtning C. [13] *Fra* [Riddersmænd C. [14] og *tilf.* C. [15] ham C.

[ene maae[1] afsige sententzer, der er ingen som tager sig til at hielpe hannem[2]. Her er gandske meget fattigt folk som lidet haver at vandre lang vej til laugting med[3], thi de sidder udi stor skyld [hos garpen udi Bergen[4]. Gud ved at mangen mands bord er ofte rigere end hans stabur er[5], og mangen mands kiöken er ofte rigere [og bedre forsörget[6] end hans kielder er, mangen sidder med et helt huus fuldt af smaa[5] börn, og haver saare lidet eller slet intet til mad: tyde[7] bær, skiælfisk, og tang udi fiæren er deres beste mad, men det som verre er vil ieg ikke skrive.

Mig er berettet og sagt af ærlige trofaste mænd[8], at her haver været udi gamle dage saadan skik udi Norland, at naar laugtinget stod paa Stegen, da skulle laugmanden holde til kost og herberge alle kongl. majs: fogder over alt Norland, og andre ærlige mænd med, som sig[9] paa samme tiid lode indfinde, saa længe at laugtinget stod. Men nu er det slet forandret; laugmanden haver lidet for sig selv, og passelig for[10] andre, her vanker lidet for umagen at drage en lang vej med stor livs fare over disse slemme forgiftige fiore, om hvilke för er talt, som ere vij veg[5] söö lang og iij[11] veg söö bred over, og mange andre. Ieg siger for mig, at ieg ikke vilde over fare hannem[12] udi storm og uvær for 20 slagne daler, thi det kand vel ofte hende sig at mand kand komme over hannem[12], og komer[13] til laugtinget, men man kand ikke komme derfra tilbage igien for storm og uvær udi en hel maaned[14], og derover baade fortærer det lille mand haver med sig, og saa at forsömme sin fattige næring og biering paa et andet stæd.

Saa grimt[15] som her er udi Norland om vinteren, saa lystigt er det[16] om sommeren, endog at sommeren er ikke længere[17] end en maaneds tiid i det allerlængste. Fra Gregorii tiid udi fasten, og til sanct Laurits tiid, saa[18] er der slet ingen

30 Gregorii tiid] 12te Marts.
31 Laurits tiid] 10de August.

1 *Fra* [maa ene C. 2 ham C. 3 *mgl.* C. 4 *Fra* [*tilf.* C. 5 *tilf.* C. 6 *Fra* [*mgl.* C. 7 Tytte C. 8 Dannemænd C. 9 da *tilf.* C. 10 til C. 11 $3^1/_2$ C. 12 dem C. 13 komme C. 14 Maaneds Tid C. 15 grumt C. 16 her C. 17 her *tilf.* C. 18 da C.

nat paa himmelen, men nat og dag er lige eens[1]. Om pintzedags tiide, og til Botolphi tiid skinner solen om natten lige saa klar, som om middags tiide, dog hun er noget rödagtig. Dog alligevel gaar hun[2] saa höyt paa himmelen om natten, som hun[2] gaar udi Danmark om dagen ved[3] sanct Michaeldags tiide. Sneen ligger her mange steder udi fieldene den gandske sommer udover[3]; i hvor heed at sommeren han[2] er, dog alligevel kand han[2] ikke smelte og bredde forgangen vinters snee; men den stund at her er varmt om someren, da falder her slig stor hede, at grueligt er, men denne hede varer en stakket tiid, kand det vare paa viij eller xiiij dage udi det allerlængste, da varer det ikke længere. Siden er her intet andet end snee, frost, regn, hagel, kuuld og storm og utimmelig værlig foruden all ende. Saa naade os Gud i himmelen, som her skall frem drage deres gandske[4] livs tiid.

Om haakerling[5] hvorledes de fanges her i Norland.

Först tager bönderne döde kalve og döde hunde, dennem[6] henlegger de udi en gamel tönde, og setter dennem[6] saa udi et varmt[7] huus tilstoppet, og lader det saa staa og raadne udi 3 eller 4re uger, og naar fisket er overstaaet, da giöre de sig kurve[8] af vier, og legger det rodne tingest udi, og binder det ved en krabbe eller akker[9], eller en stor steen, og synker det saa ned til bunden; der som mest strömmen er, setter de sig ud naar söen falder, og saa sidder de nat og dag, og aldrig sover tillige, men altid skal en vaage tillige[10], og dersom de ikke fornemme haakierling udi et söe fald, det er, fra söen begynder at falde og bliver slet udfaldet, og begynder saa at flöe igien, [og bliver flod, og begynder at falde igien[11], det kaldes et söefald og er xij timer, dersom de ikke des[12] mellem for-

2 Botolphi tiid] 17de Juni.
28 krabbe] Anker af Træ med indfattede Stene.
23 akker] Anker, oldn. *akkeri.*
30 söefald] Sjófall er nu Tiden for Flodmaal til Fjæremaal, altsaa 6 Timer.

1 C. som B. 2 den C. 3 *tilf.* C. 4 hele C. 5 C. hacherling B. 6 dem C. 7 og hedt *tilf.* C. 8 en Kurv C. 9 C. ankere B. 10 *mgl.* C. 11 *Fra* [*mgl.* C. 12 deri C.

nemmer noget til haakierling[1], da er hun[2] ikke nær for haanden, fordi saa tilig som dete raadene tingest kommer udi söen, og strömmen faar baaret engang sönder, og engang nor paa, da haver hun[2] straxen töven, det er lugten der af, saa kommer hun[2] rendendis did, som dette rodne tingest ligger neder siunket. Sidder de der udover med deres fiske redskab, som der[2] til[3] er bered, saa fanger de hende[2], og kunde de undertiden faa den haakielling[4], udi hvilken de kunde faae en[5] lest lever; og naar som [de vil fange[6] haakiellingen[4], da giver de grandgiveligen agt paa maanen, og sætter[7] aldrig udi[8] qvarterskifte, men enten i[9] ny maane[10] eller i[9] fuld maane[10]; og dette haakielling[4] sætte haver dette tyde med sig, at enddog veiret er vel godt nok, naar som de setter sig, dog alligevel kommer der gierne[11] stor storm og uvejr efter, saa at de maa ofte römme til lands for storm skyld. Det snöre som de drage disse haakierlinge med kaldes[12] haakierling-kael[13] eller haakierlinge line[14], og er 100 favne langt og ij fingre tyk[15]. De haver en angel som er et j pund jern udi, og samme angel henger udi en stor jernlenke, paa det at haakiellingen[1] skall ikke af bide angelen, og gaa bort med den som ofte skeer. Oven for denne jernlenke have de iiij favne tou som er omredet[16] med beget traa[17], og kaldes sogne bolken[18], paa det at hun[2] ikke skall afskiære den med sine finner, fordi hun[2] er saa tresk, at naar som hun[2] er fanget, da snor hun[2] sig om og om i söen, og snoer linen paa sig, og saaledes afskær hende[2], men somme[19] giver hende linen, og lader hende[2] löbe, og giör enden fast udi baaden, saa kand hun[2] vel drage baaden efter sig iij eller fiire vge söö; i hvor stor at baaden er, da far han[2] fastere afsted med

[4] Töv] nordlandsk Udtale for Tev (oldn. *þefr*), Lugt.

[16] kael] Kāl, *n.* Toug, Reb, oldn. *kadall.*

[22] Sognebolk] Soknebolk, eller Sokn, den mellemste Del af et Fiskevod. Jfr. oldn. *sókn* Fritzner III 472.

[1] Haakerlingen C. [2] den C. [3] Tid C. [4] Haakerling C. [5] heel *tilf.* C. [6] *Fra* [*tilsat, mgl.* BC. [7] sig *tilf.* C. [8] C. ud B. [9] udi C. [10] C. maaned B. [11] almindeligen *tilf.* C. [12] C. kalde B. [13] C. karl B. [14] *rettet.* liner B. Linie C. [15] tykt C. [16] omrodet B. omredt C. [17] Traad C. [18] C. löbet B. [19] de *tilf.* C.

hende[1], end som han[1] gik for sit fulde seggel udi stor storm, og naar som hun[1] nu lang tiid haver flöyet udi söen fram[2] og tilbage og draget baaden efter sig, da bliver hun[1] paa det sidste træt, og forsprenger sig. Saa kunde de[3] med lempe faa död paa hende[1].

Men ellers er hun[1] en saare stærk fisk, og ond at faa död paa, og[4] kaster ofte baaden[5] omkuld, og[6] folkene over[7] borde, saa at de omkomme; men naar de kunde komme til at afskære hendes[8] spore, det er, hendes[8] hale eller rumpe, saa ligger hun[1] stille paa söen, og haver ingen magt mere; og naar Gud vil give lykke, at de kunde faa en eller flere af disse fiske, da faar de vel lige for deres umage, fordi lige som fisken er stor til, saa haver han[1] lever i sig, somme 3 tönder, somme 4re, somme 8te, somme mere, og somme mindre. Denne lever breder de op og smelter hende[1], og det feede[9] som deraf kommer, det kaldes[10] lyse[11], og paa dansk tran. Af hver 2 tönder læver kand mand faae en tönde tran[11], hvilket lyse[11] föres[12] til Bergen, og der selges for hvis[13] de fattige folk have behov til deres ophold, og kand man faae[6] undertiiden for hver tönde ix daler, 8 daller, 7 daller, 6[14] daller[14], og undertiden mere og undertiden mindre. Men fisken i sig selv tager de og giör rekling af, det er, de skiær hanom[1] udi stykker, og tyrker[15] hannem[1] siden udi vinden, og naar han[1] saaledes siden[14] er bleven vel tör, da æder de hanem[1] ligesom anden rav og rekling, fordi de fattige stavkarle have slet intet andet til mad.

Udi almindelige fiske[16] maa der ingen mand sidde efter haakierling, paa det at fisken skall ikke fly derfra[17], men naar fisket er over staaet, da maa de[18] sette vaad[19] ud hvem[20] som vil. Denne fisk er skaft ligesom en haa, dog er hans huud og skind finger tyk[21], og det bruges til at skure[22]

[23] rekling] jfr. ovenfor Side 34.

[1] den C. [2] frem C. [3] da *tilf.* C. [4] men C. [5] Baadene C. [6] *tilf.* C. [7] C. om B. [8] dens C. [9] Fedt C. [10] kalde de C. [11] Liusse C. [12] C. de förer B. [13] C. gods det B. [14] *mgl.* C. [15] törre C. [16] Fisket C. [17] derfor C. [18] der C. [19] C. raad B. [20] hvo C. [21] tykt C. [22] C. skiære B.

bord[1] og bænke med[2], og skabe[3] med, fordi det er saare hvas[4] og skarp[5].

Over munden haver denne fisk en lang næse, og om mand skiær næsen af fisken, og giör den rund og trind som en kaste boll[6], da kand mand leege bold der med, ligesom med en anden kaste bol[6], fordi han[7] springer meget[8] höyere op i været, naar de slaa hannem[7] paa jorden, end nogen kastebold kand giöre, naar han[7] er vel tör.

Efter mand haver udsat det raadne diævels skab i söen, om hvilket ieg för talede, da kommer[9] haakiellingen hasteligen, om hun ellers er til paa iiij eller v vge söö nær. Saa tiiligen[10] hun[7] fornemmer denne rodne lugt, saa[11] kommer hun[7] sögendes med slig stor hastighed, at hun[7] stöder ofte store stykker af næsen af sig selv, saa gierne[12] er hun[7] efter dette forgiftige raadne tingest: hun[7] flyer hverken for grunde[13] eller noget andet som udi vejen er, men haster did, som det raadne ligger. Og det skeer ofte at den ene æder den anden op, fordi naar de haver dræbt[14] een, lader de hende[7] flyde uden borde, thi hun[7] kand ikke faa rom i baaden, men de skær hende[7] op uden borde, og tager leveren af hende[7], saa kommer ofte en[15] levende haakierling og tager hende[7] bort fra dem, som de sidde alle og seer derpaa.

Om hvad slags mynt bönderne bruge imellem sig selv[2] her i Norland.

Her udi Norland vanker ingen penninge iblant[16] den gemene mand, men naar de vil kiöbslaa og handle[17] med hver andre, saa[11] regner de deres kiöb udi marke tall, efter gammel vis og sædvane; udi hver mark som bönderne bruge imellem sig selv, er 6 danske mark ij daler, og disse mark kalder de her norren mark. Dersom en mand vil give sin datter til hiemgave iiij norren mark, da giver han hende disse, eller andre saadanne penninge: förſt en ko for en norren mark.[18]

[14] gjerne] begjærlig, oldn. *gjarn*.

[1] C. bor B. [2] *mgl.* C. [3] C. skave B. [4] hvast C. [5] skarpt C. [6] bold C. [7] den C. [8] C. noget B. [9] C. komme B. [10] som *tilf.* C. [11] da C. [12] C. giærrig B. [13] C. grunden B. [14] træffet C. [15] anden *tilf.* C. [16] imellem C. [17] C. giemle B. [18] *her stanse* BC.

OM
FINDMARCKEN.

G.

HAANDSKRIFEER:

A = Additamenta 147 qv. i Kjøbenhavns Universitetsbibliothek, skrevet c. 1600, indeholder kun Side 221 til Side 227[18].
B = 24 fol. i den Delagardieske Samling, Upsala, skrevet c. 1630—40.

Enn liden Vnderwißning

om

Findmarcken, och detz handell[1].

(1) Om Findmarcken huor den begyndis.

Findmarcken begyndis nest norden for Tromßen leen ved it sund, heder Lögsund; der norden for same Lögsund löber en fiord ind, heder Quenanger. Thend[2] same fiord giör atskiel emellom Trumpsen leen och Findmarck lehn, vdi saa maade. Strax norden for samme Quenanger ligger it fiske werd[3] (som mand kaller bierne [her i Findmarcken), den samme by eller werd heder Andznes[4], och er det[5] det förste som ligger y Findmarcken, och aller sönderst y lenit.

Och strecker sig Findmarckis lehnn der fra for^{ne} Andznes och heden til Wardehus[6], och er fra for^{ne} Andtznes thill Vardöen vel tredue store[7] norske weg söes. Kaasen langs landen vduiser sig siellf effter som landit giffuer[8] sig thil, men huis wdöer och fiskewerd her[9] findis wil ieg her efther sette[10] de störste öer och fornembste werd.

8 Lögsund] mellem Arnø og Løkø paa Vestsiden af Kvænangen.

13 Andsnes] det yderste af Halvøen mellem Kvænangen og Altenfiord.

1 *Titelen efter* B, *mgl.* A. 2 Denne B. 3 B. wandt A. 4 *Fra* [*tilf.* B. 5 dette B. 6 B. Varhus A. 7 *tilf.* B. 8 B. gifue A. 9 der B. 10 B. forthelle A.

2[1]

Nest norden for Andznes ligger en ööe, heder Loppen, det er it smuckt rundt land, dog icke stort, saa wngeferlig en stor mil runt omkring, och paa den syndre ende paa öen ligger ett fiske werd, hafuer sit nafn aff öen och[2] kalledz Loppen. Strax en half mil östen for Loppen ligger ett langt lannd med en rög paa, heder Silden, och der paa ligger tho fiske werdt, heder Silden, det ene vdre-Silden, thet andre jndre[3]-Silden. Östen strax met Silden löber en stor fiord ind, hedder Sterre[4]-sund, och strecker sönder[5] ind vdi en Finde fiord, som ligger y Findmarcken: heder Allten. Den[6] same Alten er den förste Finde fiord, som ligger y Findmarcken, och der inden for same Allten er den elff, som kongens laxe fiskende[7] er wdi, som fogeden inddrager thill Finderne, och de fisker lax paa kongens vegen[8] om sommeren, och inde y Allte fiorden ligger mange Finde byer.

Östenn for Silden ij weg söes ligger en stor öe, heder Seieröen, stor vel en vij mill lang omkring, der paa ligger iij store fiskewerdt, ett heder Seierwerdt, anndit heder Haswog, tredie heder Midfiord, och inden for Seieröen ligger en stor fiord, heder Seiersund, och der löber et sund

10 Sterresund] nu Stjernsund, som fører mellem Stjernerø og Fastlandet ind i Altenfjord.

13–14 Kongens Laxefiskende] I Skattemandtal 1566—67 (N. Mag. II 65) er Afgiften af Altens Laxeelv 4 Daler, 1595—97 sees Fogden at oppebære 10 Daler aarlig af „Laxelven i Alten".

18 Seierö] nu Sørø, kaldes i 1385 Sidröy (D. N. I no. 496), ved 1500 Swderöy (D. N. VIII no. 426).

19 Seierwer] nu Sørvær, paa Vestsiden af Sørø, kaldes i 1385 Sidröyvær (D. N. I no. 496), 1530 Syderuer (D. N. VIII no. 623), 1532 Södherwær (D. N. IX no. 715).

20 Hasvaag] (1520 Hasswogh) paa Sydvestsiden af Sørø, indenfor Hasvik.

20 Midfiord] (1520 Meffiorden), nu Mefjord paa Nordøstkanten af Sørø.

21 Seiersund] nu Sørøsund mellem Sørø og Seiland.

[1] *tilf.* B. [2] *mgl.* B. [3] B. jnden A. [4] B. Storre A. [5] B. synden A. [6] Denne B. [7] fisket A. [8] weigne B.

ind vdi Allten, heder Rangsund, synnder jnnd. Östen for Midfiord strecker en stor fior ind, heder Reff-fiorden, och vell en iij weg sö[1] synnder jnd vdi landet, och der inde[2] ligger it lidett fiske-werdt, heder Reffsnes[3].

Item östen for Midfior, som ligger paa Seieröen, en ij weg söö ligger [en öe Roldzöen, der paa ligger[4] et werd, heder Tuefiord.

Östen for Tuefiord en half miel ligger en öe, heder Jngen, viid runt omkring vel ij miel, och paa samme öe ligger ij store fiske werdt, det ene heder Jngen, thet andet heder Gaasenes[5].

Östen for Jngen ligger en öe, heder Hielms[5] öen, ij anden weg sö fra Jngen, och der paa ligger itt stort verd, heder lige som öen Hielms öen[7], och et lidet verdt, heder Knaruigen, och[8] vdj[9] nord paa Hielms öenn staar it stortt field, icke mögit bret, men suar[10] höit, och saa got som runt paa de tho[11] sider, thet same kallder man Hielmsöe-reder[12], och der haffuer fiskerne, som vd rouer, deris mid[13] paa, [deris fiske-klacker[4].

[Östenn for Hielmsöenn löber en fiord synder ind i landet, en ij vge söes, heder Kaabefiorden, och der ligger en öe,

[1] Rangsund] nu Rognsund mellam Stjernø og Seiland.

[2] Refffjorden] nordenom Kvalø ind i Refsbotn, paa hvis Vestside Refsnes ligger (1520 Reffznes).

[6] Roldzöen] Rolfsø, n. ø. for Sørø. Tufjord (1520 Twefiordhen) paa Vestsiden af Rolfsø.

[8] Ingen] Ingø (1520 Inghen) er i n. for Rolfsø.

[10] Gaasnæs] er et Vær paa Nordøstsiden af Ingø (1520 Gossness).

[13] Knarviken] (1520 Knarrewighen) midt paa Sydvestkanten af Hjelmsø.

[16] Hjelmsö reder] jfr. Speculum Boreale: „Paa Hjelmsö-reer mod haffsiden giffvis itt braf fuglewarp, som aff bierg-giengerne offte hazarderis med god fordeel, mens for de siöfarende er samme steene ey mindre bekant udi deris tids fordriff naar de forbi seigles“.

[19] Kaabefiorden] d. e. Kobbefjorden, gaar mod Syd ind i Halvøen mellem Ressbotn og Posangerfjord. En Ø af samme Navn findes ikke, men vel Kobbø.

[1] söes B. [2] B. jnd A. [3] Reffuernes B. [4] *Fra* [*mgl.* B. [5] B. Gaasen A. [6] B. Helms A. [7] öe B. [8] *mgl.* B. [9] B. vden A. [10] suart B. [11] B. iij A. [12] ridder B. [13] meid A.

heder och Kaabefiordenn, end liger der en öe, heder Kaaböen, der ligger och et lidet werd paa.

Item[1] östen for Hielmsöen ij veg sö ligger en öe, heder Maugeröe[2], er en stor öe vel en vij veg söe runt omkring, och paa same öe ligger ett verdt, heder Stappen[3], et heder Tuenes[4], et heder Skatisuog[5], et heder Opne, et heder Hellenes, et heder Keeluigen[6], och flere smaa werdt paa samme öe liggendis. Och er der paa Maugeröen fulld mett reinns diur. Och norden paa Maugeröen liger Knifskedenes[7], det er det norderste nes som nogen kand wiide[8] aff at sige.

Item östen for Maugeröen löber en storre fiord ind synder i landitt vel en x mille langt, den fiord heder Porsanger, och der boer en hob Finder inde[9]. Men der ligger ett[10] langtt[11] nes och it werdt østen for Porsanger[12], heder Suerdholt[13], der bor en x mand.

Östen for Suerdhollt[14] ligger en anden stor fiord, löber och synder ind ij landit thill Finderne[15], heder Laxefiorden[16], der bor och en hob Finder inde[9].

Nu östen och sudöst fra Maugeröen er nu ingen wdöer, men allt fast land inthil Wardöen[17], och alle de werder[18], som ligger östen och sudost fra Maugeröen, ligger alle inde paa faste land, som er Suerhollt, Skotningberrig, Omgang[19], Madkorre och Haffning berrig[20]. Men östen for thet werdt Omgang löber en fiord ind synnder y landit thill Finderne, vell en sex veg sö, heder Thanen. Sidenn er ingen fiorder förend Wardöen och Busesund, men Buse-

5 Stappen] er en Holme udenfor Magerø (n. v.).

6 Skatisuog] 1520 Skartiswogh, nu Skarsvaag, i s. ø. for Nordkap.

9–10 Knifskedenes] i 16de Aarhundrede ogsaa skrevet Knyskenes, nu Nordkap paa Magerø.

[1] *Fra* [*tilf.* B, *mgl.* A. [2] Mageröe B. [3] Stapen B. [4] Thuenes B. [5] Kattesuog B. [6] Knelluigen B. [7] Kniffschednes B. [8] B. ved A. [9] B. jnd A. [10] B. en A. [11] B. lang A. [12] B. Postanger A. [13] B. Suerholld A. [14] B. Suerhold A. [15] Finderöe (!) B. [16] B. Laxfiord A. [17] B. Waröen A. [18] warder A. [19] Omgeng B. [20] bierg B.

sundt ligger vesten fra Wardöen, emellom faste land och Wardöen, och strecker Bußesund ret synden[1] och nord igienom.

Suduest[2] fra Wardöen en j miel ligger inde paa faste lande it werdt, heder Kybberyg, boer och en stor hob folck, och det ligger i Wardöe prestegield.

Item suduest[2] fra Kybberig en iiij miel ligger ij smaa öer, heder Eckeröen, store och lille[3], der bor nogen faa folck. Och [wester der fraa ligger en öe och ett werdt, heder Wadzöen. Och der inde[4] vester en iij mille jnde y fiorden ligger en Finde bye, heder Weranger, der bor vel en lxxx Finder wdj, och ennd meere.

Saa er Findmarcken *in summa* it land samfast med Norige, Suerrig, och strecker sig öster met Karellstrand[5] langs landit heden thill Rysland, saa [findz her ikke ner[6] nogen skelsmes eller landmercke der mand kand sige wdaff.

Enndog de kallis [Karellefinder och Rydtzefinder[7], dog gifuer de skat thill Wardhus[8], huert aar, som er deris rette aarlig rettighet, thill konngen af Danmarck.

Dette er om Findmarcken i sig self och om de öer, her[9] ligger, dog er de icke alle her benefnd, men de fornemste och störste, som folck paa boer.

3[10]

For det tredie, huad folck her boer. Saa er her mange atskillige slags folck aff atskillige landskab komen, som er Norske, [Tyske, Danske[11], Hollender, Skotterr och mange andre slags folck, som her boerr, och haffuer her ingen anden nering end fiskerj. Endog en part her segler thil Bergenn, och kiöber

10 Weranger] nu Næsseby inderst inde i Varangerfjord. I norske Skattemandtal fra 1594—97 kaldes den „Veranger“, i svenske fra 1591 Våränger (Varånger).

13 Karelstrand] er Navn paa Kysten fra Varangerfjord til det hvide Hav.

[1] sönnder B. [2] B. sudost A. [3] B. lidenn A. [4] *Fra* [*tilf.* B. [5] B. Karilstande A. [6] *Fra* [der icke findes B. [7] *Fra* [B. Kareile, Finder och Rytzer A. [8] B. Warhus A. [9] der hos B. [10] *mgl.* B. [11] *Fra* [Dandsche, Tydske B.

godz, her igien at wduende, dog ligeuel [ere] alle[1] fiskere, thi her kand huercken saas eller höstis kornn eller nogen frucht, vden aleniste nogit lidett höe, mand kand faa om höigeste sommeren.

4[2]

Fierde[2]. Huadt for hus ther er, da findes her ingen almindelig hus, andit end smaa [jordhuse, som er hytter, och[3] er bygt af thörff[4] och steen, som först er en liden jordt stuffue, enn[5] femb eller sex allen wiidt inden veggie[6], der hos en liden koffue eller kelder, som man kalder en gambe, at legge mad och dricke wdi om winteren for frost. Nu haffuer somme it lidet stegerhus[7], och somme inngen. Men siden[2] nogen aar forleden[8] her begynnte at segle saa mange store skib hid thill Findmarcken, som kunde hid förre bygning thömber, haffuer en part begynnt at bygge her nogen tömberstufuer och bouder, ellers er thet jordhus alle de hus, her[9] finndis, och staar en part langtt neder y jorden bygt[2].

5[2]

Huad religionen belanger her[2].

Thend euige almechtige Gud y himmerig ske euig loff erre och priis thil euig thid, for alle sine gudommelige[10] gaffuer[11] och velgierninger, andelig och legomlig, och sierdelis fordi hand hafuer saa naadelig och rundelig giffuit och bespiset denne[12] harde och farlig norderste landzennde [med sitt hellige och salige ord[13]. [Och serlistis huor[14] som mange höglerde och velactet menndt baade[2] y Danmarck, Tyskland [sambt flere landskab[15] och nationer [ere i[16] den store och suare miströstning och tancker, att folck och enfoldige allmue her leffue[17] lige som hedninger och dem[18] som inthet skulle vide af nogen ret Gudz dyrckelse eller Gudz thienneste at sige. Nei ingelunde saa: Thi denn euige Gud haffuer saa vell skabt det

[1] B. all A. [2] *mgl.* B. [3] *Fra* [B. jordhytter, som A. [4] B. torre A. [5] er B. [6] weggenne B. [7] B. stegershus A. [8] B. belegen A. ikke lenge siden *tilf.* B. [9] der B. [10] B. guddommelig A. [11] B. gaffue A. [12] B. den A. [13] *Fra* [*tilf.* B. [14] *Fra* [*mgl.* B. [15] *Fra* [och andre steder B. [16] *Fra* [B. som haffuer A. [17] leffde B. [18] de B.

fattige folck i denne suage och skröbelig lanndzende thil sit naffns loff och herlighet, som de vdi andre landzskab, som Gud allermechtigste haffuer begaffuit met storre mechtig och höilerde mend, som baade udj predicke embede och met storre och höie böger at dichte och skriffue, derfor haffuer hand aff sinn guddommelig forsiun och naade begafuit [denne arme[1] landzende saa faderlig och rigelig vdi alle maade met sit hellige och sallige guddommelig ord, och de höguerdige sacramenter saa pure rene och clare som nogen tid y Dannmarck eller[2] Tyskland, heller[3] nogen[2] anden stedz, och lige saa met hederlig gudfryctig lerde mennd, som same sit ord vdi sin rette form och regell efther som den hellige bibliske skrift rettelig wduiser, och vdi alle sine puncter och artickler vdaf Guds naade forkynder och wdlegger huer söndag höigtidt och alle hellige dage efther ordinantzens liudelse, som thet sig bör, saa vy alldrig kand fuldkommelig heller[3] nocksom tacke den euige almechtig Gud for sit hellige och salige guddommelig[2] ord[4], sacramenter och en god och ren wforfalskit religionn y alle maade[5]. Dette er om religionen.

[6]

Nu fölger om dagen och natten, naar de wiger bortt och kommer igien.

Saa er almindelig i denne lands ende, att wed alle helgens dags tiide, epter *Sancti* Michels thiide om höstenn, da affuiger dagen och icke siuffnis, som nogen kand reigne, her nord i Findmarcken, men landett strecker sig saa megett öster igienn, vell paa enn xx miile hedenn til Wardhus, att dagenn siunes der nogit lius, naar hand[6] er paa det allerhöigeste, dog icke saa nogenn kand see aff dagen att giörre noget, och det kannd wahre indtill ottende dag i jull, som er nytt aars dag, mand da kand

27 öster] der menes vel mod Sydøst, thi Vardø ligger ved 70° 22′, medens Kirkerne paa Ingø, Hjelmsø og Stappen samt de 4 Kirker paa Magerø (Tuenes, Kjelvig, Opnen, Hellenes) alle ligger over 71°.

31 Nytaarsdag] da var Solen ved 1590 i Vardø 2° under Horizonten, paa Hjelmsø 3°.

1 *Fra* [B. den A. 2 *mgl.* B. 3 eller B. 4 och *tilf.* B. 5 *Her stanser* A. 6 *rettet.* hun B.

see noget aff dagenn, naar hand[1] er paa det höigeste, och siden liuser hand io mee roch meer, inthill seenist i *Mart[i]j* och *Aprili* maanid, da forgaaer natten slett, och er altid dag, inthill dyre wor frue dag i *Augusti* maanid om hösten, och saa falder natten saa hefftig till indtill alle helgen thiide igien, som forschreffuid staar. Men solen hun begynder att tilkiennde giffue sig offuen for haffuid och jorden, saa mand kand see hinnde vdj Wardöen, först neppeligen den 13 dag epter jull, och siden alt meere och höigere, indtill *Philippi Jacobi* dag eller Woldborgmösse epter paasche, da begynder solen först att komme offuer haffuett, och skinner saa baade dag och natt, saa att wed Sanct *Johannis Baptisti* dagh midsommer, da gaar solen saa höigt paa himelen om midnats tiide her i Findmarcken, som hun giör i Danmarck naar klocken er sexs om morgenen, och er hunn da paa det allerhöigeste, och siden neder sig thiid epter thiid, inthill *Sancti Jacobi* dag om höstenn, da gaar hun den dag rett nord paa himmelen, halff partt i haffuid eller under jorden, men den femte och siette dag epter *Jacobi* dag, da gaar hun slett vnder, och da meer och meer inthill *Sancti* Lauridzs *Euangelistæ* dagh, saa gaar hun slett vnder som föer er rördt, saa hunn inthet siuffnis förend xiij dag jull, da

2 senest i Marts] 31te Marts var Solen ved Midnat paa Hjelmsø 11^{0} under Horizonten, paa Vardø 1^{0} 45′.

4 dyre vor frue dag i Augusti] d. e. 15de August. Da var Solen paa Hjelmsø ved Midnat 8^{0} under Horizonten, paa Vardø 8^{0} 45′.

8 13 Dag jul] 6te Januar. Solens øvre Rand saaes ved 1590 paa Vardø 8de Januar, dens nedre 11te Januar.

9 Philippi Jacobi dag „eller Valborgmesse"] 1ste Mai.

14 Danmark] Midnatssolens Høide ved Solhverv var paa Hjelmsø 4^{0} 45′, i Vardø 4^{0} 4′; Kl. 6 om Morgenen i Danmark (55^{0} 50′) stod den 19^{0} 15′ høi.

16 St. Jacobi] 25de Juli.

20 St. Lauritz evangelista] maa være Feil for „Lucas evangelista", d. e. 18de October. „Laurits martyr" (10de August) er meningsløst, da det henvises til hvad der ovenfor kaldes „ved Allehelgenstid efter St. Michelstid" d. e. mellem 29de September og 1ste November.

[1] *rettet.:* hun B.

lader hun sig först tilsiune igienn, jo lenger och meer till for^{ne} thiid *Philippi Jacobi* dag, hun da skinner ald natten.

[7]

Om deris næhringh [och] vnderholdingh.

Saa er her huercken ager eller eng, som mand kand saa kornn paa, eller höste höe, icke andet end alleniste bare steenklipper, bierge, dale och store fielde. Saa her er ingen auffuel vden alleniste fiskerrie, och der med giffuer Gud allermegtigste sin naade, att fiskenn wancker her saa offuerflödig, at alle faa nock.

Men huis meell, maltt, öll och anden deell wi skulle her haffue, det kommer fraa Thydskland, Danmarck, Lanteholdst och Bergen, och föris her ind vdi landett till kiöbs, och der aff haffuer dette lannd sin rigelig vnderholdingh.

Nu haffuer ieg skreffuid om Findmarcken och hindis skick, saa megett som ieg nu paa denne thiid kannd wiide och forrekomme.

[8]

Nu fölger effter om Lapfinderne.

Saa er her thuende slags Finder, som er Söefinder och Fieldfinder, Söefinder som boer vd wed söesiden, och Fjeldfinder som boer op till fields, och dennem kalder mand Lapper.

Dett siiges well aff mange (: ieg will icke sige :) wanuittige mennisker, som well kand skee en partt icke andet throer, end att Finderne skulde werre kommen och afflede aff et vnderlig slegt, som de meener af hunndeslegt, och will ieg tro att de haffuer den thancke der aff, att de hörer deris maall och snack, er mögit glumsk, och lader möget vnderligt, thi ingenn kand det rett skriffue eller lere.

Sammeledis naar de skulle quede, eller de skall græde, da lader de alt ens, ligesom en hund naar den hyler eller rober, der aff will enn partt beslutte, att de skall werre aff samme slecht, menn det kannd ingenlunde werre i nogen maade mueligt, thi de erre jo Guds gode creature skabfft aff Gud, epter hans eget billede som well siuffnis, thi saa meget som

20 glumsk] larmende, af gluma, oldn. *glymja.*

legomett er anrörendis, da kand ingen skille dennem fraa nogen andre christne folck, enten danske, nordske eller thydske, paa derris skabelse och form i nogenn maade. Men deris kledesed er adskillig fraa andet folck, thi de bruger almindelig ingen skiorter paa liffued, mens nest kroppen haffuer de thingister giortt aff rindskind, som recker fraa halsen och mitt neder paa laarenne, och haarene wender vd fraa kroppen, och kiödsiden ind till kroppen, och den kalder de en piask, och saa enn anden kledekoffte der offuer, er skored slett och rett op och neder, och haffuer sett en brun och röd kraffue der till, och ermerne er lige op och neder, och foret vd med haanden med rött sortt bruntt eller blaatt. Men naar de drager till fields vdj weigskop och skötterie, da haffuer de enthen en stor piask paa, eller en koffte giort aff rinskind, recker neder paa hans leg, den kalder hand enn modde, den bruger de om_winteren, naar de farer till fields vdi wegskop, att de skall werre lige som sneen och fielden, och graa som windteren er, der till haffuer hand en hette giortt aff rinskind, den tager hand paa naar hand farer i wegskop, der vdj haffuer hand thu smaa riine hornn syede. Disse kleder tager hand paa, naar hand farer i wegskop, thi hand kannd stiele sig ind till riinflocken, huor hand dennem finnder paa fielden, saa ner som hand will, thi hand er da aldelis lige wed rinen, men ellers haffuer hannd en hette aff klede, ett eller andet slags, som de bruger dagligen, det er giortt rund med enn lanng struß vd med den ehne siide, dertill haffuer hannd tho læder wanndter giortt aff riinbenlinger, och wender det lodne vd, det kalder hand gindskunge paa Norsk, och paa findsk heder de gesta.

Sammeledes haffuer hannd ett par lodne buxer paa, ochsaa aff benlinger aff rinsdiur, och wennder det lodne vd, de

[9] piask] lapp. *bæska*, Pels af Renskind med Haarene paa, udtales af Nordmænd Pæsk.

[16] modde] lappisk *muödda*, gammel udslidt Pæsk, optaget blandt Nordmænd i Formen mudd.

[26] struss] Strut, Top, opstaaende Spids, oldn. *strútr*.

[28] gindskunge] synes at være Fornorskning af lapp. gista med Tilføielse af -ung.

[29] gesta] lappisk *gista*, laaden Handske af Renskind.

heder Lape buxer, dennem bruger hand och till fieldzs i wegskop, men her foruden haffuer hand ett par buxser aff klede eller barcket riinskind, hand bruger ved söen, dem kalder de skode buxser. Nu haffuer hand et par findske skoe, giortt aff riinskinnd, dem kalder hand la[n]dekamager, men ett andett slags sko haffuer hand giortt aff sielskind, dem kalder hand siökamager, thi hand bruger dennem till söis, och de andre till fieldzs.

Nu haffuer hans quinde ochsaa en kledekiortell och saa med en kraffue aff andet slags klede stuckett, ingen serck haffuer hun, vden en offuerdeel, somme med kraffue och somme uden kraffue, en liden röd luffue aff hine kramluffuer, med fire hiörner eller rund, och ett lidett smaat klede om hoffuedit, lige som hine Thatterre, hun haffuer och to buxer giort aff klede eller riinskind, lige som manden, smalle fraa laarene och neder paa foden, och ett par lodne Finde skoe, giortt aff huide kalffskind med haar paa, och ett selskinds baand vdj, dette er meget hoffmodigt.

Deris rigdom haffuer de altidt med dennem, huor de ferdis, enthen till fields eller till söes, thi hand haffuer icke meere end hans öxse, bue eller röer, en liden kiedell, en riin och en köridz som hand kiörer med till fieldzs i wegskop, till seng haffuer hand ett rinskind och ett lidett sengklede, som hand kalder en grene, en hunnd at wege med och ett thield att ligge vdj, och sitt fyertöig att slaa ild med. Dette er nu hans rigdom, och dett bruger hand med sig altid. Menn huis hand da faar att wege och skiude paa fielden och kommer med hiem, dett skall hanns koene inthet haffue att befatte sig med, men hand selff regierrer det aldsammen, thi hans meening er, att dersom hun rörer der wed, da haffuer hand ingen lycke.

[4] skode-buxer] sml. lapp. *skodde-nakke*, Skind som har mistet Haarene (*nakke* Skind) og sv.lapp. *skode*, semsket Skind.

[5] kamager] Komager er norsk Udtale af lapp. *gama*, pl. *gabmanak*.

[17] Kalff-skind] d. e. Renkalve-skind.

[22] köritz] Kjærris, norsk Udtale af lapp. *geris*, Renslæde.

[24] Grene] er norsk Gren eller Grenja, Tæppe, Aaklæde.

Hindis rigdom kand werre ett riinskind eller rye, en thre eller fire lod sölff, der till en liden seck aff kobeskind med tho lange threer, ett vdi huer siide, och offuen i et stycke rem, hun snörer det sammen med, och det kalder hun en hiide, der udi haffuer hun sin rigdom. Och hun skall giörre kleder, kamager, modder och buxser, hun skall berre wed och vand och giörre ild, men selff koger hand och reder mad, saa hun faar icke meere der aff, ennd hand vill vnde hinnder. Men naar hand far till söes, da haffuer hand sin baad, röer eller bue, hun sin kiedell och kappung, och hun skall werre med hannem, och de haffuer deris thield med dennem som de slae vd wed stranden och ligger vdi huor de kommer.

Deris huse och bolige erre huert aar paa fire steder, som er om sommeren i fiordene och vde paa öerne epter fisk, fugle, egg, feder och dun.

Om höstenn paa landet vd med söesiden, huor som skouffuen wancker, och naar det er gott veder roffuer hand till fiske, men naar det er vweyr och storm, da er hand i skoffuen och hugger tömmer till baade och jagter.

Om windteren haffuer de deris bolig till fieldzs i skoffuen, huor ferskwand och elffuer erre, epter wegskop, riiner och andre diur, fugel och andet.

Och om waaren haffuer de deris werrelse vd med söesidenn, saa hand kand i gott weder roe vd att fiske, och naar dett bles och stormer, da kand hand bygge baade och fare till fieldzs epter wegskop och skötterie.

Om deris religion och guds dyrckelse kand icke mange aff sige, thi de haffue ingen rett Guds kundskabff, som ieg fornummid haffuer, almindelig till fields, men de Finder vd med söesiden, de erre well meste parten christnedt, dog de wiide lidet huor dett er gott forre, men de som er en xl eller l aar gammel, de erre icke christned, och inthet de achter dett att werre, enthen ondt eller gott, och nogen faae kand well

1 rye] er norsk Rya eller Rye, uldent Sengeteppe.

4 hiide] norsk Hit, Skindpose.

10 kappung] ?

lere deris *catechismus* lerdom, dog de wiide icke huor till den duer, dog epter deris thro och bekienndelse tilstedis de till sacramentet, dog de wiide icke, huor till dett er gaffnlig, vden alleniste meene, att naar de gaar saa til sacramentet, da skall de haffue dis större lycke till fiskerie och vegskop. Och huor hand kommer paa fielden och weger och faar noget diur, rinn eller andet, da giör hand sig straxs en gud aff en stor steen eller thræ, huor hand det finder, nest hos der som hand felder diurett, och der offrer hand till den selffgiortt gud rine haar och riine horn, och offuer stencker den med rine blod eller aff andre diur, paa dett hand skall faa dis bedre lycke till meere.

Om deris egteskabff er heller inthett att thalle, thi der indgaar ingen rett echteskabs stand, vden allenniste nogen faae, men tager sig quinder huor och naar de dennem kand faa, och dem beholder en partt nogen aar, och skiller sig saa fraa dennem igien, och det kalder de att kaste sin kone, eller kone kaster sin mand, men en partt bliffuer sammen ald deris alder vd, och huis löse koner der findes hos dennem, dem kalder de stellekoner.

Om deris död och jordeferd kand ingen heller möget thale thi naar gud affkalder dennem, skiötter de ingen prest, Guds ord eller nogen fortröstning paa deris yderste, men alleniste sin landgud, ehuad hand heder, en partt Miersk, en partt Libsig, och en partt Vgartelog, och slige fleere, och naar hannd eller hun er död, förer de dennem vd j en öe, eller vdi fielden, vdi en steen rögell, der maa de bliffue. Saadan er deris wilckaar vdi ald elendighed, vdi alle maader som ett armt folch.

Dette er dett ieg nu kannd skriffue paa denne tiid baade om Findmarck och Finderne, och deris wilckaar vdi alle maade som nu er sagt.

24 Miersk og Libsig] ukjendte, kan ikke være lappiske Navne; de stammer maaske fra Trolddomsprocesser (Lipsig = t. Leipzig? Miersk = t. Misn, Meissen?)

25 Vgartelog] laant fra Saxo Grammaticus (ed. Müller, pag. 429—33) *Ugarthilocus*.

REGISTRE.

Navneregister til Texterne.

(Forkortelser: Bp. = Biskop; Ebp. = Erkebiskop; Prgld. = Prestegjeld.)

Ordregister til Texterne.

Rettelser.

Side 22 Note 1 CE *læs:* C.
— 24 Note 4 „Øresker A_2, *hvilket Nicolaysen rettede til* Ørskog" *skal være:* Örskov A_2, *hvilket Sandvig læste* Øresker.
— 30^{19} bryggen *læs:* Bryggen. *Ligesaa* 31^{15}, 31^{26}, 32^{3}, 91^{5}, 92^{2}.
— 40^{18} *Foran* j riget *mangler* [.
— 40^{19} *I Randen skal staa* 4 (jfr. Fortalen S. 20^{25}).
— 40^{24} *I Randen skal staa* 5 (jfr. Fortalen S. 20^{25}).
— 41^{4} til at *læs:* [til at[4]
— 41^{5} beleffuede[4] *læs:* beleffuede[5]
— 42^{15} Erick[29], Halsteyn, Harcke[30] *læs:* Erick, Halsteyn, Harcke[29],
— 46^{26} Stoleu *læs:* Stolen
— 50^{25} slict *læs:* stict
— 57^{8} Orchø *læs:* Orchnø
— 55^{7} Sverige *læs:* Suerige
— 56^{33} of Norway *udgaar.*
— 61^{29} mnd *læs:* med
— 63^{11} huichen *læs:* huilcken
— 64^{26} kalffskindet *læs:* Kalffskindet
— 68 Note 4 laugs *læs:* laungs
— 71^{24} 1554 *læs:* 1560
— 72^{14} klerckis *læs:* Klerckis
— 73 Note 4 ovev Linjeu *læs:* over Linjen
— 85^{24} Forlening *læs:* forlening.
— 91^{10} Euind til Torsten *læs:* Euind til Opsloe, Torsten.
— 91^{18} *Notetegnet* 12 *efter* bisper *udgaar.*
— 105^{13} Agershuus oc Trondhiem *læs:* Agershuus, Bergenhuus oc Trondhjem.
— 127^{6} kongens *læs:* konges
— 166^{8} lapper *læs:* Lapper
— 171^{23} fierdefiske *læs:* fierde fiske
— 172 besynderlig[9] fiiskett[10] *læs:* besynderlig[10] fiiskett[11].

